

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Jaroslav Frömel

Právní úprava včelařství na území ČR

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Tematický okruh: Právo životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 9.4.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 357 156 znaků včetně mezer.

Mgr. Jaroslav Frömel

V Praze dne 19. dubna 2024

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc., za odborné pokyny a rady, vedení a připomínky při tvorbě a zpracování této práce.

Obsah

Úvod	1
1. Včela jako součást živočišné říše.....	4
1.1. Poddruhy včely medonosné.....	6
1.2. Ostatní hospodářsky využívané druhy včel	8
2. Včelařství jako obor	11
2.1. Aktuální situace včelařství v ČR a ve světě	12
2.2. Organizace včelařství v ČR	17
3. Historie včelařství a právních vztahů	24
3.1. Včelařství v českých zemích do sklonku středověku	31
3.2. Včelařství v českých zemích do 18.století	38
3.3. Včelařství v českých zemích v 19.století	46
3.4. Včelařství v českých zemích ve 20.století	56
3.5. Včelařství v ČR na přelomu 20. a 21.století – vývoj k aktuální situaci	69
4. Právní situace ve vztahu ke včelařství v současné ČR	72
4.1. Platné zákony s prvky zásadními rovněž pro včelařství	73
4.1.1. Základní právní úprava veterinární péče ve včelařství	75
4.1.2. Základní právní úprava v oblasti šlechtění a plemenitby ve včelařství.....	78
4.1.3. Základní právní úprava v oblasti ochrany rostlin ve vztahu ke včelařství.....	80
4.1.4. Ostatní oblasti a zákony, důležité ve vztahu ke včelařství.....	82
4.2. Podzákoné právní předpisy s významem pro včelařství	87
4.2.1. Nařízení vlády o stanovení podmínek dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh (197/2005 Sb.)	91
4.2.2. Vyhláška o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin (327/2012 Sb.)	93
4.2.3. Vyhláška o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel (18/2018 Sb.).....	94
4.3. Včelařství v ČR v obecném kontextu platné právní úpravy	96
4.4. Platná právní úprava ve vztahu ke včelařství v ČR ve svém souhrnu.....	101
5. Včelařská judikatura	106
5.1. Od období první ČSR po období ČSSR	107
5.2. Kauzy z období po roce 1989, resp. 1992 (vzniku samostatné ČR)	110
5.3. Krátký souhrn představených soudních kauz	118
6. Včelařství a jeho právní úprava v ČR ve všeobecném shrnutí, širší mezinárodní kontext	120
6.1. Namátkové příklady právních přístupů ke včelařství ve světě –	121
7. Eventualita posunů a změn v právní úpravě včelařství v ČR v dohledné budoucnosti.....	127
7.1. Souhrnná otázka případných nedostatků v současném českém včelařství a na to navazujících legislativních změn	131
Závěr	132
Přílohy	139
Seznam použitých zdrojů	141
Název rigorózní práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	154
Název rigorózní práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce.....	155

Úvod

Téma práce spočívá ve vývoji právních úprav ve vztahu ke včelařství jako oboru lidské činnosti v prostoru českých zemí od známých počátků až po současnost a, v přímé návaznosti na to, v aktuálním stavu v této oblasti v České republice. Zde by se zároveň práce měla pokusit dojít k alternativám možných legislativních změn v tomto směru, které by mohly slibovat eventuální zdokonalení těch a těch právních norem a odtud i pozitivnější odraz v praktické rovině. Ostatně, rozhodující mohou být už poukazy na absenci zákona o včelařství v České republice, což zde její realitu může odlišovat od reality některých jiných zemí, včetně některých zemí sousedních.

Ve svém počátku práce ve stručnosti představí živočišný druh, jehož chov je nejprvotnějším principem včelařství, tj. včelu medonosnou (*Apis mellifera*), a případně také jiné druhy včel, jež jsou za týmž účelem, tedy produkcí medu, vosku a dalších komodit, v některých částech světa využívány. Následně budou představeny, rovněž ve stručnosti, obor včelařství jako takový, jeho princip, účel, význam, a taktéž jeho organizace v podmínkách nynější ČR. S dalším pojednáním o dlouhém historickém vývoji této činnosti, nejjobecněji třeba až v celosvětovém rámci, ovšem prvořadě v českém prostředí, bude paralelně provázán zvýšený důraz na základní vývoj ustanovení právního druhu, která ve vztahu k ní byla přijímána.

Samozřejmě, v celém kontextu práce, a zvláště právě i ve věci právní úpravy, je třeba vnímat za podstatnou skutečnost, že včelařství můžeme zařadit do širšího rámce hospodářské činnosti (jako zemědělství, resp. živočišná výroba, potravinářský průmysl apod.), případně jsou ve vztahu k němu důležité otázky, týkající se ochrany přírody a krajiny. Vzhledem vlastně k hlavnímu cíli práce, tedy představení současné, platné české legislativy vztahující se k oboru zejména z hlediska práva veřejného (a jako výsledku dlouhého předcházejícího vývoje), toto můžeme nahlížet možná jako o to podstatnější, že (jak bylo zmíněno) v současnosti neexistuje v České republice ucelený zákon a nabízí se jen málo podzákonných nařízení, které by specificky či zcela explicitně do oblasti včelařství směřovaly.

Je známo, že včelařství má svůj nejprvotnější základ ve sběru medu divoce, v přírodě žijících včel. Přitom zjevně již do tzv. prehistorické epochy spadají počátky procesu domestikace včel (byť termín „domestikace“ můžeme z reálného hlediska vnímat přece jen v poněkud jiné, vlastně volnější formě, než je tentýž termín užíván v případě jiných

živočichů, nejčastěji savců či ptáků, čili obratlovců, s jejichž částí je i chovaná včela medonosná zahrnuta v českém právním povědomí do kategorie „hospodářské zvíře“). V této domestikaci je tedy možno shledávat historické počátky včelařství jako disciplíny. O jeho existenci máme i z českého prostoru důkazy již z počáteční fáze zaznamenaných dějin; a může být pochopitelné, že z některých jiných částí světa jsou důkazy o chovu včel za účelem zisku jejich produktů ještě mnohem starší. Jako jiné sféry lidských aktivit, rovněž tento obor a jeho působení se staly brzy objektem různých nařízení právní povahy, vyvíjejících a proměňujících se v průběhu času.

Pokud se práce při orientaci na vývoj včelařství a právních vztahů vůči němu v rámci českých zemí nevyhne, např. už jen v zájmu prosté komparace, poukážu na vývoj jinde (může se nabízet, že přirozeně by se mělo jednat zejména o země českému prostředí geograficky blízké nebo s ním nějakým způsobem v té či oné době politicky či ekonomicky provázané), obdobný přístup, tj. poukazy a případná komparace se stavem v zahraničí, bude aplikován při analýze aktuální, platné právní úpravy v ČR, směřující do okruhu chovu včel, práv a povinností včelařů, nakládání s včelařskými produkty atd.

V této části práce budou nejprve podrobeny rozboru ty pasáže zákonů se širším dosahem, této sféry se nějakým způsobem dotýkající. Jmenujme Veterinární zákon (Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, č. 166/1999 Sb.), Plemenářský zákon (Zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů, č. 154/2000 Sb.) nebo Zákon o rostlinolékařské péči (č. 326/2004 Sb.). Pozornosti dále neunikne ani relevance ve vztahu k oboru kupř. v případech zákona o zemědělství či zákona o ekologickém zemědělství, zákona o potravinách a tabákových výrobcích, zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy...

Zvláštní zájem bude pochopitelně soustředěn též na řadu podzákoných nařízení, jež se také anebo i výlučně do oblasti včelařství vztahují. Může se jednat o vyhlášky, navazující na Veterinární nebo Plemenářský zákon, Zákon o rostlinolékařské péči, příp. jiné zákony, či o vládní nařízení. Jako na takové vyhlášky můžeme nyní jen opravdu zcela namátkově upozornit na Vyhlášku o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností (342/2012 Sb.), na Vyhlášku o provedení některých ustanovení plemenářského zákona (448/2006 Sb.) nebo, např., na Vyhlášku o veterinárních a hygienických požadavcích na

živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství (289/2007 Sb.)... V případě poslední z jmenovaných vyhlášek se nakonec už jen v důsledku jejího prostého názvu může předkládat důležitost naznačeného přesahu mimo české prostředí i v případě aktuální situace, vzhledem k příslušnosti ČR k jednotnému trhu Evropských společenství (Evropské unie).

Důležitou roli můžeme každopádně přisoudit Vyhlášce ministerstva zemědělství o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin (327/2012 Sb.). Specificky do oboru včelařství z různých ohledů cílí Nařízení vlády z roku 2005, o stanovení podmínek poskytnutí dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh (197/2005 Sb.), a Vyhláška ministerstva zemědělství z roku 2018, o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nálezů včel a o změně některých souvisejících vyhlášek (18/2018 Sb.).

Bylo naznačeno, že otázky, vztahující se k eventualitám příštích změn v právní rovině, se budou odvíjet především už z neexistence zákona, jenž by se konkrétně na včelařství vztahoval.

Jako hlavní metody, s nimiž bude k práci přistoupeno, lze uvést kupř. metodu hermeneutickou (tj. metodu samotného výkladu), metodu deduktivní a naopak induktivní, komparativní. S ohledem na dlouhý vývoj včelařství a právních opatření, týkajících se této činnosti, významnou úlohu je třeba přiřknout metodě chronologické.

V případě zdrojů, ze kterých bude práce vycházet, může být přirozené, že vedle odborné literatury a článků připadne zvláštní role (a opět přirozeně v té části práce, zabývající se aktuálním stavem v ČR) přímo na texty jednotlivých příslušných zákonů a podzákonných právních předpisů.

1. Včela jako součást živočišné říše

Nejprimárnější podstatu včelařství představuje chov včel. V českém prostředí a obecně v Evropě se tradičně jedná o zmíněnou včelu medonosnou (*Apis mellifera*), dnes rozšířenou téměř po celé zeměkouli. V některých částech světa v minulosti byly a dosud jsou chovány a využívány také některé jiné, příbuzné druhy, u kterých se pozastavíme později; nicméně včele medonosné, které můžeme z hlediska včelařského odvětví přiřknout v českých zemích tradiční výlučnost, náleží z takového pohledu zejména v současnosti dominantní role v globálním rámci.

Včela medonosná (a včely vůbec) náleží v celkovém uspořádání živočišné říše ke kmeni členovců a třídě hmyzu. V rámci této velmi rozmanité třídy je řazena do řádu blanokřídlých, dále podřádu štíhlopasí, čeledi včelovití a rodu včela. Její odborný mezinárodní, latinský název, *Apis mellifera*, odvozuje současná zoologická věda od švédského přírodovědce Carla Linného a jeho taxonomického popisu, učiněného v jejím případě v roce 1758. Právě také z hlediska jejího využívání člověkem je velmi podstatné, že se jedná o druh tzv. společenského hmyzu, žijícího v početných, vzájemně harmonizovaných kolektivech. V případě divoce žijících včel jsou hnízda jejich společenství (včelstev) vytvářena často v dutinách stromů.

Dominantní postavení v každém včelstvu zaujímá matka, někdy nazývaná včelaři jako královna. Jedná se o samičku, jejíž hlavní funkcí je reprodukce včelí populace. Ta klade vajíčka, ze kterých se postupně, přes stadium larvy, předkukly a kukly, vyvíjí dospělý jedinec. Matka totiž disponuje vyvinutými pohlavními orgány, oproti menším samičkám, dělnicím, které bývají ve včelstvu nejpočetnější a na kterých spočívá celá řada úkolů, včetně přinášení potravy společenství (a odtud i přínos včel pro člověka, jakož i, v důsledku opylování květů, pro celý ekosystém). Samci, mj. oplodňující matku, se nazývají trubci. Též realitu, že standardem ve včelstvu bývá jedna matka (po vylíhnutí nové matky dochází k souboji), odráží jev zvaný rojení, tzn. reprodukce samotných včelstev, kdy se část včelstva okolo jedné matky vydává do nového hnízda. K tomu u početně silných včelstev může dojít i vícekrát během jedné sezóny (zhruba letní období).

Trubci na rozdíl od dělnic, příp. matky nemají žihadlo, a žijí obvykle pouze v letním období. K jeho konci bývají dělnicemi vyháněni z hnízda, resp. včelařského úlu. Počet

dělnic v jednom úlu bývá v době hlavní snůšky uváděn na přibližně 30-50 tisíc, v době zimního klidu na asi 10-20 tisíc. Dělnice se líhnou 21.den po naklazení vajíčka matkou a délka jejich života v době snůšky (letní generace) činí asi 30-40 dní, v době zimního klidu (zimní generace) však může činit 6-8 měsíců.¹ Zatímco délka života trubce se zhruba rovná délce života dělnice letní generace (přičemž však trubci hynou ihned v případě spáření s matkou), délka života matky je vnímána obecně na poměry hmyzu jako vysoká. Zpravidla může jít o 2-3 roky, někdy ale i o 5 let či více.²

V souvislosti s otázkou včelího žihadla, napojeného na jedový váček, je dobře známo, že jeho použití vůči člověku či obecně savci je pro samotnou včelu (dělnici) smrtelné vzhledem ke zpětnému háčku na jeho konci, jenž způsobuje jeho vytržení v případě takového útoku. Toto s ohledem na zcela odlišnou tělesnou schránku nicméně neplatí v případě útoku vůči jinému hmyzu, jímž mohou být často jiné včely.

Potravu včel představuje pyl, nektar a medovice (přičemž dělnice přináší společenství i vodu). Nektar z květů a medovice (primárně vlastně produkt mšic) jsou také hlavními látkami, sladkými šťávami, jejichž zhušťováním dochází k tvorbě medu. Ten zase představuje základní produkt, kvůli kterému se včelám dostalo zvláštní pozornosti ze strany člověka. Dalším významným a tradičně využívaným produktem je vosk, látka vznikající metabolickou transformací z medu a pylu, z níž dělnice staví včelí pláсты. Méně nebo nověji člověkem využívanými včelími produkty jsou propolis, látka pryskyřičného původu (užívaná ve farmakologii) a mateří kašička (látka s významným obsahem bílkovin a dalších složek, jíž dělnice krmí larvy a matku, a jež je využívána v kosmetice, příp. jako doplněk výživy a léků). S využitím se setkává rovněž včelí jed (např. k léčbě alergií), přičemž jeho využití, příp. i s celými žihadly, má svou tradici i v lidovém léčitelství.³

Za původní geografický areál rozšíření včely medonosné je uváděna většina Evropy (někdy s výjimkou britských ostrovů a Skandinávie), západní a centrální části Asie a subsaharské oblasti Afriky. V důsledku svého hospodářského využívání se však od 17.století

¹ K tomu např. článek Včela medonosná /online/. Včelařské potřeby JaHan s.r.o. Praha- Radvánovice. Dost. z: <https://jahan.cz/vcela-medonosna>

² K tomu např. článek Včela medonosná /online/. ZOO Chleby. Dost. z: <http://www.zoochleby.cz/vcela-medonosna-5952>

³ K tomu např. článek Včelí jed. Využití včelího jedu. Složení včelího jedu. Toxicita pro člověka /online/. Domácí med. Dost. z: <http://www.domacimed.cz/vceli-jed>

rozšířil tento druh téměř do celé lidstvem obývané části světa, včetně amerických kontinentů, Austrálie a pacifických ostrovů.⁴ Včelu medonosnou tak každopádně můžeme považovat i za součást původní fauny českých zemí. Při odhadu, že geneze včely medonosné sahá do minulosti staré asi 25 milionů let,⁵ podstatný však může být předpoklad, který nás navíc zavádí též již k jiným druhům včel a podle kterého se tento druh jako takový vyčlenil až v důsledku geografické izolace od včely východní v době asi před 10 000 lety, tzn. v období z geologického hlediska nedávném.⁶

Na oblasti nejpůvodnějšího zeměpisného rozšíření se ostatně také odvíjí jednotlivé poddruhy včely medonosné, jež jsou rozlišovány a jež se mohou na první pohled vzájemně lišit kupř. zbarvením.

1.1. Poddruhy včely medonosné

Zhruba od druhé poloviny 18.století bylo stanoveno až několik desítek poddruhů včely medonosné, z nichž ovšem zdaleka ne všechny jsou dnes uznávány. Tyto poddruhy bývají také nazývány (geografickými) plemy či rasami. Bez ohledu na zásahy lidské činnosti do vývoje včely medonosné a zejména do zeměpisného rozšíření jednotlivých poddruhů, termíny „plemeno“ či „rasa“ neodpovídají přesně témuž, v jakých se obvykle užívají ve vztahu k jiným domestikovaným živočichům z tříd savců, příp. ptáků. Jednotlivé poddruhy mohou být přitom dále členěny na tzv. ekotypy a ty zase na kmeny a linie. Vzhledem k uvedenému nejpůvodnějšímu areálu rozšíření druhu, všechny podruhy vychází ze tří základních geografických bází: 1) oblasti Středomořského moře, 2) oblasti Blízkého východu, 3) oblasti tropické Afriky.⁷ Může být pochopitelné, že pro včelstva ve střeoevropském prostoru je zcela klíčová prvně jmenovaná středomořská oblast.

Tradičně primární roli musíme v tomto ohledu připisovat včele medonosné tmavé (*Apis mellifera mellifera*). Ta bývá v českém prostředí ostatně nazývána také domácí českou včelou,

⁴ Včela medonosná. ZOO Chleby.

⁵ K tomu např. Historie včelařství /online/. Včelařské potřeby JaHan. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-vcelarstvi>

⁶ ČERMÁK, Květoslav. Varroóza u včely východní. In: Moderní včelař. Roč. 8, č. 6/zima. Prosinec 2011. ISSN 1214-5793. S. 176.

⁷ PŘÍDAL, Antonín: Včela medonosná a její plemy. In: Včelařství 2/2005. S. 44.

příp. včelou německou či středoevropskou, včelou lesní...⁸ Jak může napovídat celý její odborný latinský název a uváděné datum její dnes uznávané vědecké klasifikace, totožné s datem, uváděným v případě celého druhu jako takového (tj. rok 1758), jedná se vlastně, zjednodušeně řečeno, o „nejvlastnější“ včelu medonosnou. Oblast jejího původního rozšíření, do níž lze zařadit i české země nebo Slovensko, se táhne přibližně od centrálních regionů evropské části Ruska přes německý prostor až do západní Evropy (Francie).

Nicméně, v důsledku převodného křížení převládá v současnosti v Čechách a na Moravě zcela jednoznačně jiný poddruh – včela medonosná kraňská (*Apis mellifera carnica*), jejíž původní oblast rozšíření představují regiony jihovýchodně od Alp a severního Balkánu. Vnímána tato včelařskými odborníky jako vhodná pro podmínky střední Evropy a pro chov jako takový, navíc i jako málo útočná (ve srovnání např. s včelou medonosnou tmavou), je dnes uznávána za základní plemeno včelařského chovu v České republice. Za průkopníka jejího rozšíření v českých zemích je označován Moravan Libor Morbitzer v 60. letech 19. století. Tehdy se tato včela, již se až roku 1879 dostalo stávající vědecké klasifikace od Pollmanna, v češtině běžně nazývala „krajinka“. S ohledem na uváděný rozsah jejího původního rozšíření se lze ovšem setkat s tvrzeními, podle nichž je karpatský typ včely medonosné kraňské původní i na jižní Moravě (a na Slovensku).⁹

Jako poddruh do českého prostředí zavlečený je označována včela medonosná italská či vlašská (*Apis mellifera ligustica*), za datum jejíhož vědeckého popisu platí rok 1806. Rozšířena v současnosti po celém světě (a hojně kupř. v Severní Americe), v případě českomoravského prostředí je připomínáno dovážení této tzv. „vlašky“ z iniciativy Moravského včelařského spolku taktéž zhruba ve třetí čtvrtině 19. století.¹⁰

Z poddruhů, jejichž původní rozšíření není zeměpisně příliš vzdáleno od území nynější České republiky, můžeme dále namátkově upozornit na včelu medonosnou ukrajinskou (*Apis mellifera sossimai*), vyskytující se nejpůvodněji v oblastech východně od Karpat až po Kavkaz, nebo na včelu medonosnou stepní (*Apis mellifera acervorum*), původem z jihovýchodní části Balkánu a rovněž Ukrajiny. Ovšem za poddruh, chovaný

⁸ Strom. Druh Včela medonosná. *Apis mellifera*. Linnaeus, 1758 /online/. BioLib.cz. Dost. z: <http://www.biolib.cz/cz/taxontree/id70379/>

⁹ PŘIDAL, Antonín: Včela medonosná a její plemena. In: Včelařství 2/2005. S. 47-48.

¹⁰ Tamtéž.

v současnosti v Čechách a na Moravě (příp. Slezsku), je označována např. také včela známá pouze pod latinským názvem *Apis mellifera remipes*. Její původní domovinu můžeme hledat zhruba v kaspické oblasti Íránu.¹¹

1.2. Ostatní hospodářsky využívané druhy včel

Už jenom vzhledem k tomu, že v rámci blanokřídlého hmyzu je k podřádu štíhlopasí a čeledi včelovití vsunována nadčeleď včely (*Apoidea*), včela medonosná nepředstavuje ani zdaleka jediný původně se vyskytující druh v prostoru České republiky. Tato nadčeleď zahrnuje obrovské množství druhů, jež jsou, při jejich rovněž charakteristické opylovávací činnosti, avšak při zásadním rozdílu oproti včele medonosné, označovány jako samotářské včely. Samotářské včely se nachází také mezi druhy samotné čeledi včelovití (*Apidae*), kam je mj. přiřazován i druhově rozmanitý rod čmeláků (*Bombus*).

Nicméně, přímo v rodu včela (*Apis*) nalezneme ve světě druhy, které se svým způsobem života a svým využitím ze strany člověka včele medonosné blíží. Jistě nejvýznamnější úlohu mezi nimi, pokud jde o stránku jeho chovu a lidského využívání jeho produkce, sehrává druh, jenž byl už zmíněn v souvislosti s možnou genezí druhu včely medonosné, tedy včela východní (*Apis cerana*). Ta je svými rozměry ve srovnání s včelou medonosnou o něco menší. Její domovinou jsou východněji položené oblasti Asie, přibližně od Afghánistánu po Japonsko, Filipíny nebo Jávu. Tradice a intenzita jejího chovu v dotčených částech světa je srovnatelná s tradicí a intenzitou chovu včely medonosné kupř. v Evropě – a ostatně, také je považována vedle včely medonosné za jediný skutečně zdomestikovaný druh včely. V českém prostředí se o ní poněkud nepřesně hovoří též jako o včele indické (což je jinak označení pro jeden z několika poddruhů včely východní). V porovnání s včelou medonosnou jsou připomínány častější tendence k migraci u tohoto druhu, situace, kdy včelstvo v čele s matkou opouští plásty třeba i s nakladeným plodem, aby se usadilo na jiném libovolném místě. Současně je však tato vlastnost, schopnost opouštění plodu, považována za prostředek regulace populace parazitického roztoče kleštíka včelího či kleštíka zhoubného (*Varroa destructor*), jehož vývoj právě ve včelím plodu

¹¹ Strom. Druh Včela medonosná. *Apis mellifera*. Linnaeus 1758 /online/. BioLib.cz

probíhá – a včela východní je považována za prvotního nositele tohoto roztoče, který se rozšiřuje i do populace včely medonosné.¹²

Včela východní je známa rovněž svými obrannými schopnostmi vůči predátorským druhům asijských sršní, pro něž včely, příp. včelí larvy představují zdroj potravy, ovšem které při svých útocích dokáží vybit celá včelstva. Tato schopnost se projevuje, během jistého „průzkumu“ sršní před jejich hromadným útokem, hromadným těsným seskupením včel kolem jednotlivé sršně před vstupem do hnízda (úlu), kterou tak dokáží vyvinutou zvýšenou teplotou prakticky „uvařit“.¹³ Na druhou stranu, zmíněné druhy sršní znamenají ohrožení pro společenství včely medonosné, jež vůči nim takovými obrannými schopnostmi nedisponuje. Dodejme, že mezi těmito druhy rovněž společenského hmyzu, které by eventuálně mohly ohrožovat včelí populace na území České republiky, figuruje sršeň asijská (*Vespa velutina*), původní domovinou v jihovýchodní Asii, která se však zhruba od roku 2004 rozšiřuje v západních částech Evropy (Francie, severní Španělsko, též severozápadní Itálie, atd.).¹⁴ Mezi jiné takové druhy patří dále např. sršeň mandarínská (*Vespa mandarinia*) nebo sršeň východní (*Vespa orientalis*).

Tropické a subtropické oblasti jižní a jihovýchodní Asie obývá také včela zlatá či včela obrovská (*Apis dorsata*), patřící k největším druhům včel. Její dělnice dosahují délky až 2 cm. Třebaže je mj. považována za agresivní druh, v jehož případě není sběr medu vždy obvyklý, o jejím významu z hospodářského hlediska může svědčit, že je na druhou stranu označována za hlavního producenta dostupného medu v Indii. Přitom někdy pouze za specifický poddruh včely obrovské bývá považována včela skalní (*Apis laboriosa*), obývající horské himalájské regiony, přibližně do nadmořské výšky 4 000 m.¹⁵

Naopak k menším druhům včel patří včela květná (*Apis florea*), areál jejíhož rozšíření zahrnuje také jižní části Asie, s přesahem na severovýchod afrického kontinentu. Délka trupu její dělnice se pohybuje do rozmezí 1 cm, byť o poznání větší bývá matka a trubci. Přestože její ekonomický význam není vnímán jako důležitý, v některých asijských

¹² K tomu např. Včela východní (*Apis cerana*) /online/. Atlas Zvířat.cz. Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-vychodni-341>

¹³ MĚŠŤAN, Bohumil: Co jsou žluté nohy zač? In: Včelařství 1/2020. S. 25.

¹⁴ GÖRNER, Tomáš, PĚKNICOVÁ, Jana, ŠÍMA, Jan: Invazní nepůvodní druhy, nová legislativa a včelařství. In: Včelařství 11/2020. S. 365.

¹⁵ Včela obrovská (*Apis dorsata*), resp. Včela skalní (*Apis laboriosa*) /online/. Atlas Zvířat.cz. Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-obrovaska-342>, resp. .../[vcela-skalni-349](http://www.atlaszvirat.cz/vcela-skalni-349)

zemích dochází k nejtradičnějšímu, loveckému sběru medu divoce žijící včely květné, spojenému se zničením včelstva.¹⁶

Lze navíc dodat, že kromě včel rodu *Apis*, pro obdobné účely je primárně v oblastech Střední Ameriky využívána a také chována řada druhů bezžihadlových včel rodu *Melipona* (náležejícího samozřejmě také do čeledi včelovití). Jmenujme namátkou druh *Melipona Beechellii* z mexického Yucatánu. Med těchto včel (vodnatější a méně náchylný ke krystalizaci v porovnání s medem, produkovaným včelou medonosnou) byl v tradici původního mayského obyvatelstva užíván spíše v léčitelství než jako potravinářská komodita, ovšem své využití nalézá i v tomto směru.¹⁷

¹⁶ Včela květná (*Apis florea*) /online/. Atlas Zvířat.cz. Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-kvetna-343>

¹⁷ K tomu např. článek YAGODA, Maria. December 06, 2019. What is Melipona Honey, and Why Is It So Good? /online/. Food and Wine. Dost. z: <http://www.foodandwine.com/lifestyle/melipona-honey-yucatan-mexico>

2. Včelařství jako obor

Bylo tedy už zmíněno, že hlavní ekonomický smysl včelařství spočívá v zisku produktů jako med, vosk, příp. propolis, mateří kašička, včelí jed. Vedle tohoto tradičního hospodářského významu, a jak je to vnímáno možná zejména v současnosti, ve včelařství je spatřován též obrovský ekologický význam. Prostřednictvím vlastně domestikovaných včel včelařství udržuje, příp. pomáhá udržovat jejich populaci v přírodě, což je samozřejmě důležité vzhledem k roli včely medonosné, resp. včel v opylování rostlin. V této souvislosti tudíž činnost včel (byť to platí i o některých jiných rodech hmyzu, jako příbuzní čmeláci, ale také motýli a další) má pro člověka navíc význam v podobě vlivu na zvýšenou úrodu některých plodů, v čemž lze spatřovat opět vlastně sekundární ekonomický význam včelařství. Připomeňme, že oblíbený zdroj nektaru a pylu pro včely, vedle např. člověkem rovněž pěstovaných okrasných květin, představují květy ovocných stromů (jabloní, hrušní, třešní, slivoní), ale i jiných tzv. kulturních rostlin.¹⁸

Jen namátkovým příkladem ocenění významu včelařství v České republice mohou být z počátku roku 2019 slova tehdejšího ministra zemědělství Miroslava Tomana, v nichž se ten pozastavil mj. nad tím, že u většiny včelařů není jejich činnost o podnikání a zisku, nýbrž o životním přesvědčení a zaujetí. Při vyjádření přesvědčení, že přímý prospěch včelařství spočívá nejenom v produkci medu a dalších produktů, ale především v přínosu krajině, dodal, že včelařství je „jedním ze základních předpokladů zdravého zemědělství a krajiny, související prakticky s každým odvětvím rostlinné výroby“.¹⁹

Pokud je v současnosti obecněji kladen důraz na ekologický přínos včelařství, lze však podotknout, že v průběhu dlouhé minulosti ekonomický či prostě bezprostředně užitkový význam včelařství, příp. sběru včelího medu přesahoval jeho poměrný význam v tomtéž ohledu, známý nyní. Odhlédneme-li prozatím od zejména kdysi tak hojně využívané a důležité komodity, jakou je rovněž včelí vosk (k výrobě svící apod.), v první

¹⁸ K tomu např. článek PEUKERTOVIÁ, Lucie. 7.7.2020. Včelařské rostliny nejen pro včelaře /online/. Magazín Zahrada. Dost. z: <http://www.magazinzahrada.cz/vcelarske-rostliny-nejen-pro-vcelare/>

¹⁹ KOLÁŘ, Petr: Včelařství je jedním ze základních předpokladů zdravého zemědělství, říká ministr zemědělství Miroslav Toman. In: Včelařství. 1/2019. S. 8-10.

řadě je třeba podotknout, že včelí med představoval jedno z hlavních sladidel např. při výrobě pokrmů. Jakkoliv byla ve starověku v asijských regionech známa sladká šťáva z cukrové třtiny (a již v souvislosti s expanzí Alexandra Velikého ve 4.století před Kristem je připomínáno, že se třtinový cukr objevil v řeckém prostředí),²⁰ uvádí se, že až přibližně v polovině 4.století n. l. začal být z této v Indii ve větším produkován cukr, resp. začal se rozvíjet obchod s ním. Stejně tak je uváděno, že v Číně od stejného období začínal tento cukr také v podstatě nahrazovat med.²¹

V průběhu středověku třtinový cukr pronikl i do Evropy, ovšem ve středoevropském prostoru, kde se objevoval od 15.století, zůstal vždy cizím, dováženým artiklem. V jeho klimatických podmínkách se neprosadilo pěstování cukrové třtiny, i když ta se ke sklonku 15.století pěstovala již v celé středomořské oblasti, a posléze se měl stát rozhodujícím její import do Ameriky, jejíž tropické oblasti se následně zase změnilly v jeho hlavního dodavatele pro evropský kontinent. Teprve důsledky britské námořní blokády za napoleonských válek vytvořily předpoklad, aby se střední Evropa (a tedy i české země) staly v první polovině 19.století producentem vlastního cukru z cukrové řepy.²²

Vzhledem k tomu, že i v českém prostředí cukr z valné části nahradil med, už jenom tento letný pohled nám tedy může pomoci vytvořit si nejzákladnější představu o významu včelařství v hlubší minulosti českých zemí.

2.1. Aktuální situace včelařství v ČR a ve světě

V České republice se chovem včely medonosné zabývá značné množství fyzických, ale i právnických osob. Jak mohou naznačovat kupř. i citovaná slova ministra zemědělství M. Tomana z ledna 2019, u velké většiny z nich přitom včelařství představuje spíše záležitost čistě zájmové činnosti než primárně ekonomickou, výdělečnou činnost. Na základě toho se tedy hovoří o tzv. zájmovém a naproti tomu o tzv. profesionálním včelařství, z nichž prvně

²⁰ The Place of Beekeeping in the World. August 20, 2019 /online/. Bee Health. Dost. z: <http://www.bee-health.extension.org/the-place-of-beekeeping-in-the-world/>

²¹ CARR, Karen. October 21, 2017. From honey to sugar. History of Honey /online/. Quatr.us. Dost. z: <http://www.quatr.us/food-2/honey-sugar-history-honey.htm>

²² K tomu např. článek Historie cukru. 04.07.2014 /online/. Národní knihovna ČR. Ptejte se knihovny. Dost. z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/historie-cukru>

jmenované v současné České republice zcela převažuje. Na druhou stranu, hranice mezi nimi nemusí být nikterak výrazná. Za určitou pomyslnou hranici mezi těmito dvěma druhy včelaření byl a je vnímán chov v rozsahu 150 včelstev. To ostatně odpovídalo i pravidlu v pojetí Evropské unie, a tak to bylo akceptováno i v ČR. V první polovině roku 2014 se počet právnických osob (firem), věnujících se v ČR profesionálnímu včelařství, čili v podstatě velkochovu včel, uváděl na zhruba 120.²³ Zde můžeme podotknout, že v roce předchozím, 2013, se hovořilo o přibližně 50-ti včelích farmách v ČR.²⁴

Zároveň, celkový počet včelařů v ČR přibližně v polovině druhého desetiletí 21.století byl uváděn na více než 50 tisíc. Ti hospodařili s téměř 600 tisíci evidovanými včelstvy (včetně oddělků). Nápadný je přitom vysoký stupeň organizovanosti včelařství v České republice.²⁵ O něco později, v roce 2020, byly pak uváděny vyšší počty evidovaných včelstev (zhruba 680 tisíc), jakož i včelařů (téměř 60 tisíc) v ČR.²⁶

Údaje o počtech českých včelařů v závislosti na struktuře, založené na počtech jimi spravovaných včelstev, z let 2008, 2012 a 2016 naznačují jasný početní nárůst včelařů v průběhu dotyčných let, byť sotva lze hovořit o podobně výrazném trendu konkrétně v případě velkochovu nad 150 včelstev. Naopak je zřetelné, že pro většinu včelařů představuje včelaření záležitost drobného chovu (kategorie 1-5, příp. 6-10 včelstev), třebaže ve vlastnictví těchto nejdrobnějších včelařů nespočívá většina včelstev (viz tabulky na konci práce).²⁷ I když je třeba podotknout, že takový vzrůst následoval po výrazném poklesu přibližně od poloviny 90.let 20.století (ke stavu po roce 1990 se uvádělo asi 80 tisíc včelařů s asi 800 tisíci včelstvy),²⁸ o dále narůstajícím trendu početního nárůstu včelařů a včelstev (a což některé může vést ke vnímání ČR jako včelařské velmoci) přitom vypovídá i údaj Českomoravské společnosti chovatelů z roku 2019, podle nějž bylo v zemi více než 770

²³ Profesionální včelařství v ČR je roztržštěné, chybí včelařský zákon. 3.4.2014 /online/. Techagro. Dost. z: <http://www.bvv.cz/techagro/aktuality/professionalni-vcelarstvi-v-cr-je-roztristene-chybi/>

²⁴ HUDEČEK, Ivan. 19.srpn 2013. Včelaření nemusí být jen hobby /online/. Školský portál Pardubického kraje. Dost. z: <http://www.klickevzdelani.cz/Zaci-a-studenti/A-co-ted-po-zvoneni/Kluby-vyuziti-volneho-casu/category/kluby-vyuziti-volneho-casu/vcelarstvi-nemusi-byt-jen-hobby>

²⁵ Vychází např. z Český svaz včelařů. Informace /online/. Dost. z: <http://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>

²⁶ Letošní zimu v Česku nepřežila pětina včelstev. 18.5.2020 /online/. Agropress.cz Dost. z: <https://www.agropress.cz/letosni-zimu-v-cesku-neprezila-petina-vcelstev/>

²⁷ Český svaz včelařů, z.s. /online/. Včelařici. Dost. z: <http://www.vcelarici.cz/cesky-svaz-vcelaru/>

²⁸ JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

tisíc včelstev (oproti uváděným necelým 637 tisícům v roce 2016).²⁹

Nakonec, teze o ČR jako včelařské velmoci se nabízely i před zmíněným rokem 2008, kdy (bez ohledu na početní pokles včelařů v předchozích letech) se v zemi včelařství věnovalo přibližně 0,5 % populace. To řadilo ČR v tomto ohledu spolu se Slovenskem a Slovinskem na vrchol mezi zeměmi Evropské unie - v jejichž ostatních zemích se takový průměr pohyboval v rozmezí 0,1 až 0,2 % obyvatelstva.³⁰

Z hlediska celkové ekonomické situace včelařství byl však sledován problém (jak to bylo např. v roce 2014 formulováno Františkem Texlem, jedním z odborníků v oboru) právě v nerozvinutosti a nedostatku vzájemné koordinace v případě profesionálního včelařství, a to též v kontrastu k trendům jinde ve světě, ostatní země EU z toho nevyjímaje. I když byl v roce 2006 českými profesionálními včelaři vytvořen tzv. Cech profesionálních včelařů, do roku 2014, kdy byl tento transformován v Asociaci profesionálních včelařů, se nezdařila jeho snaha o zřízení odbytového družstva, které by především upravovalo výhodné výkupní ceny medu. Působení této organizace odráží vývoj na širším poli EU, s působením tzv. Evropské asociace profesionálních včelařů (*European Professional Beekeepers Association*, EPBA). Její hlavní zájem je směřován k otázkám odbytu medu, dalších včelích produktů, nemocí včel, falšování včelích produktů a případných rizik pěstování některých druhů rostlin pro včely a včelí produkty.³¹

Zásadní nedostatky v oblasti profesionálního včelařství se pak odráží taktéž v pozici ČR, pokud jde o otázky jejího postavení jako producenta medu v mezinárodním srovnání a její soběstačnosti v tomto hlavním včelařském produktu. Podle tvrzení z roku 2014, zatímco ČR patřila v předchozí nedávné minulosti k jeho významným exportérům, v dotyčném období se již hodnota jejího exportu vyrovnávala hodnotě importu téže komodity. Vzhledem k přináležitosti ČR do jednoho hospodářského prostoru Evropských společenství (Evropské unie) může být nicméně podstatné, že země EU jako celek nestačily (bez ohledu na

²⁹ MAZÚCHOVÁ, Sára. 25.října 2019. Včelaři ve sporu o dotace. Dominantní svaz chce zajistit své členy /online/. iDnes. Dost. z: http://www.ekonomika/domaci/cesky-svaz-vcelaru-pracovni-spolocnost-nastavkovych-vcelaru-evropske-dotace.A191024_173145_ekonomika_maz

³⁰ Pokud jde o absolutní počet včelařů, nacházela se Česká republika v rámci států Evropské unie na asi 6.místě. JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

³¹ Profesionální včelařství v ČR je roztržité, chybí včelařský zákon. 3.4.2014 /online/. Techagro. Dost. z: <http://www.bvv.cz/techagro/aktuality/profesionalni-vcelarstvi-v-cr-je-roztristene-chybi/>

významnou evropskou tradici včelařství) pokrývat vlastní poptávku a byly závislé na dovozu medu z jiných částí světa. Jako výjimky v rámci EU, čili země, schopné své trhy vlastní produkcí uspokojit, byly označovány Španělsko, Řecko a Maďarsko.³²

Nejobecněji pro včelařství v ČR pak byly včelařskou veřejností negativně hodnoceny, z klimatických důvodů, dopady roku 2020. Třebaže od jara poměrně deštivý rok eliminoval těsně předtím se objevující prognózy o hrozbě mimořádného sucha, se všemi negativními dopady na krajinu, lesy i zemědělsky obhospodařovanou půdu, problém byl spatřován už v důsledcích mírné zimy 2019/2020, příhodné pro šíření parazitických roztočů. Chladná období ve spíše suchém předjaří, tak jako posléze chladné a na srážky bohaté jaro omezila včely ve sběru nektaru a pylu. Kromě toho, očekávání nižší produkce medu (konkrétněji tmavého lesního medu, v jehož případě se nabízela alternativa obzvláště nízkých výnosů i oproti medu květovému či řepkovému) přičítali někteří včelaři rovněž enormnímu rozmnožení kůrovce (lýkožrouta smrkového) a v důsledku toho likvidaci části smrkových porostů od roku 2019, neboť tím ubylo míst, kde včely sbírají medovici, produkovanou mšicemi a dalším hmyzem na jehličí. S předpokladem nízké produkce medu z těchto důvodů (zřejmě nejnižší za uplynulá dvě desetiletí) se v srpnu 2020 předpokládalo navýšení jeho cen, byť v porovnání se sousedními státy je v ČR med považován za levný artikl. Na základě tehdejších odhadů včelařů by cena sklenice medu mohla stoupnout na 150 až 200 Kč.³³

Podle odhadů pracovníků kateder biochemie a geoinformatiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci přinesla zima let 2019/2020 úhyn zhruba pětiny včelstev v České republice – nejvíce za dobu jimi prováděného monitoringu v tomto směru od zimy let 2013/2014. Mnozí včelaři tehdy přišli o více než polovinu svých včelstev. Vzhledem k jistým regionálním rozdílům dodejme, že nejvyšší úbytek byl zaznamenán v krajích Moravskoslezském (35,2 %) a Olomouckém (asi 30 %); nejnižší naopak v krajích Pardubickém (10,8 %) a Vysočina (12,3 %).³⁴

³² Tamtéž.

³³ Medová katastrofa. Včelaři dokonce musí své včely naopak krmit. 14.8.2020 /online/. Novinky.cz. Dost. z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/medova-katastrofa-vcelari-dokonce-musi-sve-vcely-naopak-krmit-40332967>

³⁴ Letošní zimu v Česku nepřežila pětina včelstev. 18.5.2020 /online/. Agropress.cz Dost. z: <https://www.agropress.cz/letosni-zimu-v-cesku-neprezila-petina-vclstev/>, příp. PŘIBÍK, Oldrich: Letošní zimu v Česku nepřežila podle průzkumu pětina včelstev. 18.05.2020 /online/. Zeměděles. Odborný a stavovský týdeník Dost. z: <https://zemedelec.cz/letosni-zimu-v-cesku-neprezila-podle-pruzkumu-petina-vclstev/>

Situace obdobná jako prakticky na celém území ČR se přitom naskýkala v podstatě v celé střední Evropě. Pokud jde o med, importovaný ze zahraničí, v srpnu 2020 Milan Špaček, jednatel společnosti Medokomerc, upozornil na pomerančový med ze Španělska a na koriandrový med z Bulharska, nabízené e-shopy této společnosti.³⁵

Podle údajů, vztahujících se přibližně k polovině 90.let 20.století, činila celková světová roční produkce včelího medu 1,150 milionu tun. Jeho zdaleka největším producentem byla Čína (nad 180 tisíc t). Poměrně s velkým odstupem za Čínou se v takovém žebříčku nacházely USA (pod 100 tisíc t), a opět se značným odstupem Mexiko, Ukrajina, Turecko, Rusko, Indie a Bělorusko (od mírně nad 60 tisíc t po zhruba 50 tisíc t). Okolo 40 tisíc tun vyprodukovaného medu ročně bylo přisuzováno Kanadě, a o něco méně Španělsku.³⁶

K roku 2016, čili období o přibližně dvě desetiletí pozdějšímu, se světová roční produkce medu uváděla na 1,79 milionu tun. Zdaleka předním globálním producentem zůstávala Čína, s 27,5 % veškeré produkce medu na světě. Na druhém místě se podle těchto údajů při značném odstavu ovšem ocitalo již Turecko (5,9 % globální produkce), na třetím Írán (4,5 %) a nyní až na čtvrtém USA (4,1 %). Mezi dalšími hlavními producenty figurovalo Rusko (3,9 %), Indie (3,4 %), Ukrajina (3,3 %), Mexiko (3,1 %), Argentina (2,9 %), Etiopie (2,7 %), Brazílie a Kanada (v obou případech 2,2 %), Španělsko (1,9 %), Tanzanie (1,7 %) a Maďarsko (1,5 %). Budeme-li vycházet ze stejného zdroje, USA (jakkoliv nadále patřící mezi přední producenty) představovaly současně největšího světového importéra medu. Naopak, jako největší exportér medu na světě byl označen Nový Zéland, země, jež v představeném žebříčku jeho patnácti největších producentů jmenována nebyla.³⁷

Lze poznamenat, že už jen výčet zemí, vedených již desítky let jako hlavní světoví producenti včelího medu (jako konkrétněji tradičně bezkonkurenční prvenství Číny), může napovídat, že zásadní podíl na globální produkci této komodity mají spolu s včelou

³⁵ Medová katastrofa. Včelaři dokonce musí své včely naopak krmit. 14.8.2020 /online/. Novinky.cz Dost. z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/medova-katastrofa-vcelari-dokonce-musi-sve-vcely-naopak-krmit-40332967>

³⁶ JELÍNEK, Radovan, TOMEŠ, Jiří, a kolektiv: Školní atlas Dnešní svět. Praha: Nakladatelství TERRA, 1996, 1997. ISBN 80-902282-0-8. S. 45.

³⁷ Honey global production and top producing countries /online/. Tridge. Dost. z: <http://www.tridge.com/intelligences/honey/production>

medonosnou, resp. jejími poddruhy, i jiné druhy včel. V první řadě bychom zde zjevně měli upozornit opět na včelu východní.

Také s ohledem na celkový historický vývoj včelařství může být podstatné pozastavit se ještě nad fenoménem lesního včelaření, tzv. brtnictví, ve smyslu sběru medu, vosku či dalších produktů od volně žijících včel a současně faktické péče o tato včelstva v brtích (jak se zejména ve starší formě češtiny nazývaly prostě i dutiny stromů).³⁸ Tato zastaralá forma včelařství, v podstatě připomínající chov v přírodě žijících včel, a s českým prostředím velmi výrazně provázaná kupř. ještě v pozdním středověku, zažila v nedávných letech značnou revitalizaci např. v Rusku a v Polsku. Pro případné zájemce v současné České republice se pro něj ovšem nenaskýtají právě vhodné legislativní podmínky.³⁹

2.2. Organizace včelařství v ČR

Třebaže je v případě České republiky připomínána vlastně málo efektivní organizovanost konkrétně v okruhu profesionálního včelařství (velkochovu zhruba v rozsahu nad 150 včelstev), byl na druhou stranu už zmíněn, při převládající situaci tzv. zájmového včelařství, vysoký stupeň organizovanosti včelařství v ČR jako takového. V tomto případě se dokonce hovoří o jedné z největších organizovaností chovatelů včel na světě.

Naprosto dominantní role zde přitom připadá na Český svaz včelařů (ČSV). Ten jako občanské sdružení a zapsaný spolek sdružuje v celé ČR chovatele včel jako fyzické i právnické osoby, a rovněž příznivce včelařství. Počet jeho členů zhruba po polovině druhé dekády 21.století se uváděl na více než 54 tisíc – a mj. zahrnoval 98 % ze všech více než 50-ti tisíc včelařů. Z asi 600 tisíc tehdy evidovaných včelstev (včetně oddělků), jeho členům náleželo téměř 573 700, čili asi 97 % z nich. Kromě toho, pod patronací ČSV působilo 203 včelařských kroužků mládeže. To odráží i proklamované cíle organizace, k nimž náleží zvyšování odborné a společenské úrovně členstva, jakož i získávání mládeže

³⁸ DUPAL, Libor: Kniha o medovině. Praha: Maťa, 1997. ISBN 80-86013-16-2. S. 22.

³⁹ GARTNEROVÁ, Jana. 6.červenec 2019. Včelař se v lese věnuje brtnictví. Chová včely v dutinách stromů /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/brtnictvi-vcelar-dutiny-archaicke-vcelarstvi-milan-motyka-mosty-u-jablunkova.A190703_487291_ostrava_zpravy_jaga

pro včelařskou, chovatelskou činnost.⁴⁰ Už třeba jen s početním vzrůstem včelařské veřejnosti v České republice během uplynulých let až desetiletí může korespondovat údaj z první poloviny roku 2019, podle kterého ČSV sdružoval již 60 tisíc členů.⁴¹

Zaregistrován Český svaz včelařů jako sdružení na Ministerstvu vnitra České republiky od 22.června 1990, jeho činnost je provázána rovněž se spoluprací se zákonodárny a výkonnými státními orgány, tak jako vládními institucemi a nevládními organizacemi v zájmu zajišťování legislativních kroků a dalších aktivit směřujících k podpoře včelařství. Značný zájem je soustředěn na výzkum, vztahující se k záležitostem zdravotního stavu včelstev a opylovacích funkcí včel. Ostatně, právě v otázce zajištění zdraví včelstev, se svou propracovanou metodikou jednotného preventivního postupu proti šíření nemocí včel, dosáhl ČSV značného uznání v zahraničí.⁴²

Veškerá činnost ČSV, sídlícího svým vedením v Praze 1 a působícího na okresních a místních úrovních na území ČR, se řídí stanovami, které představují jeho základní programový dokument. Důležitou aktivitou svazu je vydávání odborného časopisu, měsíčníku *Včelařství*.

Kooperace se státními orgány je důležitá i z hlediska finančních dotací pro ČSV. Ukázkou tohoto může být např. uváděná skutečnost, že v roce 2018 přijal ČSV od Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) více než 63,5 milionu Kč, jež byly přerozděleny mezi jeho členy- včelaře. Zájem organizace o zdraví včelstev byl demonstrován 30,1 miliony Kč, které byly v tomtéž roce věnovány na boj proti varroáze, tzn. infekčnímu onemocnění včel, způsobovanému parazitickým kleštíkem včelím.⁴³

Znak ČSV (zobrazení bílé včely na červeném, žlutě orámovaném šestiúhelníku, značícím okénko plástu) je chráněn Úřadem průmyslového vlastnictví jako ochranná známka.

⁴⁰ Český svaz včelařů. Informace /online/. Dost. z: <http://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>, příp. Český svaz včelařů, o.s. /online/. Včelařské potřeby JaHan s.r.o. Dost. z: <http://www.jahan.cz/cesky-svaz-vcelaru>

⁴¹ Mezi včelaři panují spory. Spolek navrhuje odstříhnout Český svaz včelařů od dotací. 3.5.2019 /online/. Aktuálně.cz Dost. z: <http://www.zpravy.aktualne.cz/ekonomika/mezi-vcelari-panuji-spory-spolek-navrhuje-odstrihnout-cesky/r/e291ac6c6b5311e9ab10ac1f6b220e8/>

⁴² Český svaz včelařů, o.s. /online/. Včelařské potřeby JaHan s.r.o. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/cesky-svaz-vcelaru>

⁴³ MAZÚCHOVÁ, Sára. 25.října 2019. Včelaři ve sporu o dotace. Dominantní svaz chce zajistit své členy /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/cesky-svaz-vcelaru-pracovni-spolecnost-nastavkovych-vcelaru-evropske-dotace.A191024_173145_ekonomika_maz

Pod ochranou téhož úřadu se nachází i sám název „Český svaz včelařů“, jakož i jeho zkratka (ČSV).⁴⁴

Vzhledem k existující organizaci včelařství i na nejširší mezinárodní úrovni, připomeňme členství ČSV v organizacích Apimondia, federaci světových včelařských organizací s centrálou v Římě, a Apislatvia, federaci, jež sdružuje včelařské organizace ze zemí východoevropského a podunajského prostoru a jejímž centrálním sídlem je Bratislava.

Přes svou nespornou dominanci, ČSV není však jedinou včelaře sdružující organizací v ČR. Tento fakt se v uplynulých letech výrazněji odrážel právě v otázce finančních dotací, vzhledem k dlouhodobému faktickému monopolu ČSV ve věci spravování veškerých včelařských dotací ze strany ministerstva zemědělství, resp. zmíněného SZIF. Též právě pro nesouhlas s praktickým fungováním ČSV byl v roce 2016 vytvořen samostatný Včelařský spolek Moravy a Slezska.⁴⁵

Specifickou organizací, byť ve své podstatě nikoliv nutně konkurenční ČSV (členství v ní se s členstvím v ČSV může překrývat, a jak sama uvádí, s ČSV působí souběžně), je Pracovní společnost nástavkových včelařů (PSNV). Jedná se o sdružení, založené roku 2000 a orientované na propagaci tzv. nástavkového včelaření, tj. včelaření v nástavkových úlech (zejména úlech typu Langstroth), jako inovativního způsobu včelaření. Rovněž tato organizace vydává vlastní časopis, pod názvem *Moderní včelař*, vycházející každé dva měsíce. Její činnost je zaměřena též na pořádání odborných přednášek, letních škol, zájezdů... Mohou o ní vypovídat i názvy některých konkrétních projektů PSNV z uplynulých let, jako „Varroa monitoring system“, „Letní škola nástavkového včelaření“, „Program pro podporu prodeje medu přímo od včelařů“. Na širší mezinárodní úrovni je PSNV zařazena do evropského společenství nástavkových včelařů.⁴⁶

V roce 2019 byla členská základna Pracovní společnosti nástavkových včelařů uváděna na asi jednu tisícovku chovatelů. V té době představovala PSNV vedle ČSV další organizaci, jejímž prostřednictvím bylo možno žádat u ministerstva zemědělství o finanční

⁴⁴ K tomu např. Český svaz včelařů. Informace /online/. Dost. z: <http://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>

⁴⁵ Mezi včelaři panují spory. Spolek navrhuje odstříhnout Český svaz včelařů od dotací. 3.5.2019 /online/. Aktuálně.cz Dost. z: <http://www.zpravy.aktualne.cz/ekonomika/mezi-vcelari-panuji-spory-spolek-navrhuje-odstrihnout-cesky/r~e291ac6c6b5311e9ab10ac1f6b220ee8/>

⁴⁶ Pracovní společnost nástavkových včelařů /online/. Dost. z: <http://www.jakzacitvcelarit.cz/pracovni-spolecnost-nastavkovych-vela>

dotace pro fakticky zcela roztržštěné včelařství v České republice.⁴⁷

Organizována však včelařská činnost i mimo rámec Českého svazu včelařů např. na místní nebo regionální úrovni (nakonec, takovým příkladem může být i jmenovaný Včelařský spolek Moravy a Slezska od roku 2016), tato realita dala vzniknout Asociaci včelařských spolků. Ta se v roce 2018 prezentovala jako nové sdružení včelařských spolků, reagující právě na trend jejich vzniku. Mezi jejími zakládajícími spolky se nacházely jak jmenovaný Včelařský spolek Moravy a Slezska, tak Pracovní společnost nástavkových včelařů, a dále Mendelova společnost pro včelařský výzkum, Včelařský spolek pro Mladou Boleslav a okolí a Spolek chovatelů včely tmavé. Svoji existenční podstatou se Asociace včelařských spolků – svaz odvolávala na usnesení § 214 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb. (občanského zákoníku). K jejímu deklarovanému programu patřilo např. zlepšení podmínek pro chov včel, za základ jejího usnesení byla zdůrazněna jednomyslná shoda všech členských spolků...⁴⁸

Přitom Asociace včelařských spolků klade důležitost na jednání a diskusi s ostatními spolky, stejně jako s orgány státní správy (jako ministerstvo zemědělství, ministerstvo životního prostředí, Státní veterinární správa) a krajskou a místní samosprávou. Jak vyplývá z jejího prohlášení z roku 2018, její cíl spočinul na udržitelnosti chovu včel vůbec. Zásadní problém byl v jejím pojetí vlastně ekologické povahy, způsobený „častým bezohledným využíváním půdy a intenzifikací zemědělství“. Jeden z důležitých cílů se týkal zabezpečení pestré druhové skladby rostlin (a tím vyvážené potravy pro včely) na lesních, zemědělských a dalších pozemcích.⁴⁹

Jak mohlo být naznačeno už ve spojitosti s profesionálním včelařstvím (v ČR zcela menšinovým) a Asociací profesionálních včelařů, organizace v oblasti včelařství může probíhat ve vícerozích rovinách. V každém případě se ovšem může nabízet rekapitulace, že zformování Asociace včelařských spolků- svazu v období před rokem 2020 v podstatě

⁴⁷ MAZÚCHOVÁ, Sára. 25.října 2019. Včelaři ve sporu o dotace. Dominantní svaz chce zajistit své členy /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/cesky-svaz-vcelaru-pracovni-spolecnost-nastavkovych-vcelaru-evropske-dotace.A191024_173145_ekonomika_maz

⁴⁸ Asociace včelařských spolků- svaz, a.s. 2018 /online/. Dost. z: <http://www.avss.cz/nase-cile>, příp. nase-cinnost

⁴⁹ Tamtéž.

reflektuje trend určitého rozvolňování dosavadního faktického monopolu Českého svazu včelařů. Tezi o takové „decentralizaci“ v českém včelařství může podpořit i fakt, že mezi zakladateli Asociace včelařských spolků figurovala organizace, jež už po předchozí více než desetiletí byla, byť daleko za ČSV, druhou nejvýznamnější ze včelařských organizací (tj. Pracovní společnost nástavkových včelařů), a organizace, jež se od ČSV vlastně separovala (tj. Včelařský spolek Moravy a Slezska).

Nicméně, Český svaz včelařů stále zůstává organizací, zastupující zájmy drtivé většiny chovatelů včel v ČR. S ohledem na pojmání včelařství jako součásti mnohem širšího okruhu živočišné výroby může být podstatný status ČSV jako organizace spolupracující s Českomoravskou společností chovatelů (ČMSCH). Tato společnost, zabývající se mj. evidencí chovaných hospodářských zvířat, vede včely jako jednu z devíti kategorií (další kategorie jsou zastupovány za 1) skotem, tury; 2) ovcemi, kozami; 3) koni, osly a jejich kříženci; 4) prasaty; 5) farmovou zvěří; 6) běžci; 7) drůbeží; 8) rybami).⁵⁰

Evidující v případě včel ČMSCH přirozeně včelstvo, to je podle jejího prohlášení, opírající se o novelu vyhlášky č. 136/2004 Sb. (Vyhlášky, kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem), s účinností od 1.srpna 2019, definováno „společenstvím včel schopným přezimovat, které plně obsedá nejméně sedm plástů rámkové míry 39 x 24 cm“ (přičemž odlišná míra je přepočítávána). Rovněž podle znění dotyčné vyhlášky (§ 80, odst. 1 a 2), chovatelé včel předávají ČMSCH údaje o počtu svých včelstev a umístění jejich stanovišť k 1.září kalendářního roku, nejpozději do 15.září kalendářního roku. Začínajícím, resp. dosud neregistrovaným včelařům, kteří mohou představiteli ČMSCH předat údaj o počtu svých včelstev a jejich umístění v průběhu celého roku, je udělován registrační lístek nového včelaře.⁵¹

Kromě toho, existence a činnost Českého svazu včelařů je úzce provázána s činností institucí, které je, v rámci prezentace nejobecnějších aktivit v oboru včelařství v České republice, rovněž třeba zmínit.

Jedním takovým příkladem je Výzkumný ústav včelařský. Jeho tradice sahá do roku

⁵⁰ Českomoravská společnost chovatelů, a.s. /online/. Dost. z: <http://www.cmsch.cz/evidence-a-oznacovani-zvirat/>

⁵¹ Tamtéž. Dost. z: <http://www.cmsch.cz/evidence-a-oznacovani-zvirat/vcely/>

1919, kdy byl v atmosféře nové Československé republiky založen jako státní výzkumný ústav. V současnosti sídlí v osadě Dol (součást obce Máslovice, v rozsahu působnosti města Libčice nad Vltavou) severně od Prahy. Ústav je také vlastníkem přibližně 1000 včelstev, rozmístěných v sedmi lokalitách po celém území ČR, se vzájemně rozdílnými snůškovými a klimatickými podmínkami. K jeho hospodářství patří též 6 ha vinic a přes 10 ha pokusných pozemků. Výzkumné projekty tohoto vědeckého pracoviště jsou podporovány ministerstvy zemědělství, životního prostředí a školství. K jeho spolupracovníkům patří vedle Českého svazu včelařů také Státní veterinární správa a řada mezinárodních institucí. Skutečnost, že jeho laboratoř byla ředitelem Státní veterinární správy jmenována jako Referenční laboratoř pro nákazy včel, je vlastně opět jen dokladem pozornosti, jaká je v českém včelařství nejobecněji věnována otázkám zdravotního stavu včelstev. K okruhu zájmů a aktivit Výzkumného ústavu včelařského patří i vývoj a výroba, a pořádání přednášek a kurzů pro včelaře, žáky škol i širší veřejnost.⁵²

Český svaz včelařů je společně s Ministerstvem zemědělství ČR v současnosti navíc veden jako zakladatel obecně prospěšné společnosti Střední odborné učiliště včelařské-Včelařské vzdělávací centrum. Počátky tohoto školského zařízení v Nasavrkách na Chrudimsku sahají do 50.let 20.století, a jedná se o jedinou školu svého druhu v ČR, kde je vyučován přímo obor včelařství – byť se na druhou stranu včelařství intenzivně věnuje výuka např. i na středních zemědělských školách.⁵³

Až do roku 2018 byl Český svaz včelařů zároveň vlastníkem společnosti Včelpo, firmy se sídlem v Oboře na Blanensku, jež měla za sebou desítky let trvající tradici největšího tuzemského zpracovatele a distributora medu. Přes výrazný finanční přínos, které vlastnictví této společnosti pro ČSV původně znamenalo, některé skandály, s Včelpem provázané (jako odhalení zakázaných antibiotik v medu společnosti, učiněné Státní zemědělskou potravinářskou inspekcí roku 2015, nebo objevení medu s nejasným původem pod značkou Včelpa, k němuž v roce 2017 dospěla Státní veterinární správa), přivedly

⁵² Výzkumný ústav včelařský v Dole /online/. Gate2Biotech. Dost. z: <http://www.gate2biotech.cz/veda-a-vyzkum/vyzkumny-ustav-vcelarsky-v-dole/>

⁵³ HUDEČEK, Ivan: Včelařství nemusí být jen hobby. 19.srpna 2013 /online/. Školský portál Pardubického kraje. Dost. z: <http://www.klickevzdelani.cz/Zaci-a-studenti/A-co-ted-po-zvoneni/Kluby-vyuziti-volneho-casu/category/kluby-vyuziti-volneho-casu/vcelarstvi-nemusi-byt-jen-hobby>

nakonec vedení ČSV k rozhodnutí o prodeji společnosti.⁵⁴ Ze strany Státní veterinární správy bylo společnosti Včelpo zakázáno nakládání s medem; a po poněkud složitějším vývoji (kdy se dočasně objevil i jiný zájemce o odkoupení zadlužené společnosti), ke sklonku roku 2018 bylo rozhodnuto, že společnost od ČSV odkoupí obecně prospěšná společnost Příroda, včely a člověk za 12 milionů Kč.⁵⁵

Organizování včelařského života má v českých zemích hlubokou tradici, jak na to v první řadě navazuje už existence Českého svazu včelařů (a čemuž ostatně bude věnována pozornost později). Pokud jde o aktivity českého včelařství na mezinárodním poli, mohou se namátkou nabízet příklady v souvislosti s činností včelařských organizací, zmíněných již ve spojitosti s mezinárodním zapojením ČSV. Čeští včelaři tak byli přítomni např. na XII.kongresu organizace Apislavia, pořádaného v září 2018 v Moskvě.⁵⁶

Jistého uznání se o rok později, v září 2019, dostalo českému včelařství účastí na veletrhu v Montrealu, konaném při příležitosti 46.kongresu mezinárodní organizace Apimondia v tomto kanadském městě. Toho se zúčastnilo šest českých firem, jež zde představily své inovační produkty a technologie (jako mj. termo-solární úl nebo software na vzdálený monitoring včelstva). Českou delegaci doprovodil zástupce Ministerstva zemědělství ČR – a celkový počet registrovaných účastníků z ČR v Montrealu (včelařů, zástupců společností, vědeckých pracovníků) byl uváděn na dvaadvacet.⁵⁷

⁵⁴ Někdejší gigant Včelpo je na prodej, svaz včelařů už nechce jeho potíže řešit. 11.říjen 2017 /online/. Český rozhlas Brno. Dost. z: <http://www.brno.rozhlas.cz/nekdejsi-gigant-vcelpo-je-na-prodej-svaz-vcelaru-uz-nechce-jeho-potize-resit-6459983>

⁵⁵ BROŽ, Jan: Včelaři našli nového kupce pro Včelpo. Zaplatí 12 milionů. 14.12.2018 /online/. euro. Dost. z: <http://www.euro.cz/byznys/vcelari-nasli-noveho-kupce-pro-vcelpo-zaplati-12-milonu-1432751>

⁵⁶ PÍZOVÁ, Nad'a, PÍZ, Jiří: Kongres Apislavia 2018. In: Moderní včelař 10/2018. S. 5.

⁵⁷ Účast českých včelařů na veletrhu Apimondia 2019 v Montrealu. 18.09.2019 /online/. Velvyslanectví České republiky v Ottawě. Dost. z:

http://www.mzv.cz/ottawa/cz/obchod_a_ekonomika/ucast_ceskych_vcelaru_na_veletrhu.html

Poznamenejme, že podobně jako Apislavia, také Apimondia pořádá své kongresy jednou za dva roky. Při mezinárodním včelařském kongresu v kanadském Montrealu z roku 2019 se počítalo, resp. bylo rozhodnuto o dalších kongresech v Ufě (hlavním městě ruského Baškortostánu) v roce 2021 a v Chile v roce 2023. – K tomu např. PÍZOVÁ, Nad'a, PÍZ, Jiří: Kongres Apislavia 2018. In: Moderní včelař 10/2018. S. 5, nebo <http://www.apimondia.org>

3. Historie včelařství a právních vztahů

Byly již připomenuty prvopočátky včelařství, spočívající ve sběru medu z hnízd divoce, v přírodě žijících včel v dutinách stromů, ve výklencích skal apod., čili činnost, sahající prokazatelně hluboko do tzv. prehistorické epochy. V první fázi se zjevně jednalo o prostý, vlastně náhodný, tzv. kořistnický sběr (a v podstatě připomínající činnost, kvůli níž se dostalo českého názvu jednomu z poddruhů medvěda hnědého, medvědu brtníkovi, *Ursus arctos arctos*, jenž býval i v tzv. historické minulosti rozšířen též na českém území, resp. se na něm vzácněji objevuje i nyní). Od praxe takového prostého sběru včelího medu v přírodě, která může být provozována do současnosti (jako v některých regionech či některými skupinami v jižních částech Asie), je pak odlišováno samotné, systematictější koncipované brtnictví, předpokládající nikoliv zničení včelstva, ale naopak určitou péči o dotýčnou brť či brtě, jako hnízd včel, z nichž by se přinejmenším měl sběr opakovat. Za období obecnějšího přechodu od prostého kořistnického včelaření, označovaného jako včelařství sběrné nebo lovecké, k systematictějšímu lesnímu včelaření (v češtině nazývanému brtnictví) je považována epocha mladší doby kamenné (mezolitu či následně neolitu), doprovázená obecným přechodem lidských společenství od převážně sběračsko-loveckého k zemědělskému způsobu života.

Jako na typický doklad praxe vybírání medu od divokých včel v pravěku je často upozorňováno na nástěnnou malbu z tzv. Pavoučí jeskyně (*Cueva de la Araña*) poblíž španělské Valencie, znázorňující lidskou postavu při této činnosti na stromě u včelího hnízda. Její vznik je datován přibližně do doby okolo roku 9000 let před Kristem,⁵⁸ byť jiné zdroje ji odhadují jako o několik tisíciletí mladší. I tak se však připomínají i jiné skalní či jeskynní kresby z různých částí světa, dokládající tutéž činnost už zhruba z doby kolem roku 13 000 př. Kr.⁵⁹ Proslulé jsou mezi nimi např. ty, nacházející se v Dračích horách v jihoafrickém

⁵⁸ ROOS, Dave. Sep 17, 2018. How Beekeeping Works. The History of Beekeeping /online/. Howstuffworks. Dost. z: <http://www.animals.howstuffworks.com/insects/beekeeping1.htm>

⁵⁹ Beekeeping /online/. New World Encyclopedia. Dost. z: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Beekeeping>

Natalu.⁶⁰

Odhlédneme-li od otázky cílevědomější péče o včelstva v přírodě jako zdroje medu a dalších artiklů, s tzv. neolitickou revolucí (přechodem k zemědělství) je, zhruba od období kolem roku 7000 př. Kr., připomínán již rovněž domestikovaný chov včel v hliněných nádobách, příp. dutých špalcích, dřevěných boxech či spletených slaměných koších v regionech severní Afriky a Blízkého východu.⁶¹ Každopádně, domácí, rolnický chov včel byl provozován v podmínkách světových starověkých civilizací. V Egyptě tomu bylo přinejmenším už v éře tzv. Staré říše kolem roku 2500 př. Kr. (z doby jen o něco mladší pochází např. malba včelích úlů a hrnců s medem, a včelařů, uklidňujících včely pomocí dýmu, na zdi slunečního chrámu Nyuserreho Iniho, faraóna z 5. dynastie).⁶² Starověký Egypt je označován za první známou oblast organizovaného včelařství, kde prakticky došlo k domestikaci tzv. egyptské včely medonosné (*Apis mellifera lamarcki*).⁶³ Zmiňuje se všeobecné rozšíření včelařství v povodí Nilu kolem roku 1500 př. Kr., a přijímání medu jako přírodní platby úředníky od chovatelů včel. Je známo, že med zde sloužil nejen jako potravina, ale byl mu přisuzován značný léčitelství význam (jako antiseptikum při zraněních) a také důležitý význam rituální.⁶⁴ Vosk byl zase využíván např. jako jeden z materiálů pro stavbu lodí, jako pečatidlo, pro účely mumifikace a rovněž v medicíně.⁶⁵

Možná ještě dříve než v Egyptě se ale včelařství rozvíjelo v oblasti Číny. Kromě toho, opět pokud jde o prostor východního Středomoří, asi z roku 900 př. Kr. pocházejí dochované hliněné a slaměné úly, objevené na archeologických nalezištích na území Izraele.⁶⁶ Kupř.

⁶⁰ K tomu např. O včelách a včelaření. Historie /online/. Včelí obchůdek- včelařské potřeby, včelí produkty, med. Dost. z: <http://www.vceliobchudek.cz/vceliobchudek/5-O-VCELACH-A-VCELARENI/6-HISTORIE>

⁶¹ ROFFET-SALQUE, Mélanie, et al. 14 June 2016. Widespread exploitation of the honeybee by early Neolithic farmers. In: Nature 534 (7607). S. 226-227.

⁶² ROOS, Dave. Sep 17, 2018. How Beekeeping Works. The History of Beekeeping /online/. Howstuffworks. Dost. z: <http://www.animals.howstuffworks.com/insects/beekeeping1.htm>

⁶³ Tento poddruh byl pojmenován podle francouzského přírodovědce, autora první ucelené evoluční teorie Jeana-Baptisty Lamarckého (1744-1829). Podle českého egyptologa prof. Ladislava Bareše přitom také v oblasti Egypta již někdy kolem roku 3000 př. Kr. prokazatelně docházelo ke sběru medu divoce žijících včel v pouštních (resp. tehdy spíše stepních až savanovitých) oblastech v povodí Nilu. – Včelaření ve starověkém Egyptě. In: Včelařství 1/2021. S. 8-11.

⁶⁴ The History of Beekeeping /online/. Queen Bee Farms. Dost. z: <http://www.queenbeefarms.ca/pages/the-history-of-beekeeping>

⁶⁵ BROWN, Jennifer. Mar 18, 2019. The Global History of Beekeeping /online/. The Jenny B. Project. Dost. z: <http://www.thejennybproject.com/post/2019/03/18/the-global-history-of-beekeeping>

⁶⁶ ROOS, Dave. Sep 17, 2018. How Beekeeping Works. The History of Beekeeping /online/. Howstuffworks. Dost. z: <http://www.animals.howstuffworks.com/insects/beekeeping1.htm>

obdobné nálezy z krétského Knóssu prozrazují vysoký stupeň rozvoje včelařství v helénském (řeckém) prostředí v dobách mínojské (krétské) a mykénské civilizace ve druhé polovině 2. tisíciletí př. Kr.⁶⁷

O významu, spatřovaném ve včelách a včelařství v pozdějším antickém Řecku, může možná vypovídat i mytologický příběh o bohu Diovi (Zeus), izolovaném v dětství v jeskyni, kde jej živily včely „dobrým medem“. Ze starověkého Řecka a Říma je známa existence z medu vyráběného alkoholického nápoje medoviny, později známého i ze středověké Evropy, právě české země z toho rozhodně nevyjímaje.⁶⁸ Víme o písemných zprávách o včelařství a jeho významu od starověkých čínských, řeckých a římských autorů. V polovině 1. tisíciletí př. Kr. psal čínský filosof, politik a obchodník Fan Li o prospěšnosti dřevěných včelích úlů v pojednání, známém pod názvem *Zlatá pravidla obchodního úspěchu*. Fenomén včelařství neunikl ani pozornosti jednoho z děl řeckého učence Aristotela (384-322 př. Kr.), jež se zabývalo zoologií.⁶⁹ Z římských autorů se o něm zmiňuje Vergilius (70-19 př. Kr.), tak jako např. jeho starší současník Varro nebo mladší současník Gaius Iulius Hyginus, či později Columella, autor zabývající se v 1. století n.l. zemědělskou tematikou.⁷⁰

Z hlediska uznávaných zoologických druhů včel se tyto procesy netýkaly výlučně včely medonosné (často nazývané evropskou či západní medonosnou včelou). Zatímco v Číně se jednalo o včelu východní, o jejíž už plně rozvinuté a výnosné domestikaci se hovoří v době dynastie Východní Chan (1.-2. století n.l.), již do staletí okolo přelomu letopočtu spadá taktéž systematické využívání bezžihadlových včel rodu *Melipona* mayskými Indiány ve Střední Americe – byť až ze 16. století pochází španělské zprávy o mayských včelínech se stovkami až tisíci úly z vydlabaných špalků. K zařízením těchto úlů ostatně patřily i mnohem starší dochované kamenné disky.⁷¹

Z ranější fáze antického Řecka, konkrétněji v kontextu tradovaných Drakónových

⁶⁷ HARRISSIS, Haralampos V., HARRISSIS, Anastasios V.: Apiculture in the Prehistoric Aegean. Minoan and Mycenaean Symbols Revisited. In: British Archeological Report. Oxford (England) 2009

⁶⁸ BROWN, Jennifer. Mar 18, 2019. The Global History of Beekeeping /online/. The Jenny B. Project. Dost. z: <http://www.thejennybproject.com/post/2019/03/18/the-global-history-of-beekeeping>

⁶⁹ ROOS, Dave. Sep 17, 2018. How Beekeeping Works. The History of Beekeeping /online/. Howstuffworks. Dost. z: <http://www.animals.howstuffworks.com/insects/beekeeping1.htm>

⁷⁰ Beekeeping /online/. New World Encyclopedia. Dost. z: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Beekeeping>

⁷¹ BROWN, Jennifer. Mar 18, 2019. The Global History of Beekeeping /online/. The Jenny B. Project. Dost. z: <http://www.thejennybproject.com/post/2019/03/18/the-global-history-of-beekeeping>

zákonů v Athénách z asi druhé poloviny 7.století př. Kr., víme také o nařízení právní povahy, jež ke včelařství směřovalo. Jednalo se o Drakónův zákon č. 28, který zasahoval do práva rojového, zjevně ve snaze zamezit obtěžování včelami sousedů jejich majitele, když stanovil, že včelí úl musí být umístěn 300 stop (přibližně 100 metrů) od cizího vlastnictví.⁷²

I vzhledem k pozdějšímu vývoji v Evropě pak musíme velký význam přisuzovat právnímu systému, zkonstituovanému v podmínkách římského státu na bázi nejpůvodněji zvykového, obyčejového práva, aplikovaného předtím zhruba v oblasti střední Itálie. Římské právo (čili systém, za jehož počátek v psané formě jsou považovány tzv. Zákony dvanácti desek asi z roku 449 př. Kr.), při obecně známém a zvláštním důrazu na oblast práva soukromého (*Ius privatum*), resp. jeho vymezení vůči právu veřejnému (*Ius publicum*), a dále důrazu na právo vlastnické, v oblasti včelařství např. rozlišovalo mezi domácimi a divokými včelami. Mezi domácí, někým vlastněné včely byly zařazovány i takové, které se vyvojily z včelařova úlu, a na které měl dotyčný včelař každopádně právo, pokud si je hlídal, resp. nechal hlídat – potud mu byly nezczitelné. V opačném případě však (zjevně to platilo, pokud se např. včely uhnízdily na cizím pozemku) na ně nárok ztrácel. Naproti tomu za divoké byly považovány včely bez majitele, přičemž včelař si je mohl usadit a přivlastnit, za podmínky, že byl vpuštěn na pozemek, kde včely hnízdily, jeho majitelem. Římské právo zároveň poskytovalo vlastníkovvi včel ochranu před zničením jeho včelstev, ať ze strany jiných včelařů nebo třeba lidí, jimž byly včely prostě na obtíž. V případě takového zničení byl dotyčný škůdce povinen škodu včelaři nahradit.⁷³

Za zvláštní pozornost i s ohledem k dnešnímu českému prostoru v několika stoletích přibližně do přelomu letopočtu (tj. osídlení keltskými Boji) stojí role, jakou včely a včelařství sehrávaly v kultuře evropských keltských kmenů. Tak jako tomu mohlo být a bylo i jinde, také zde na včely připadala důležitá úloha v náboženském životě. V tradici druidů, duchovních animistického keltského náboženství, platily včely za posvátné. To se odráželo i ve zvykovém tzv. brehonském právu, udržovaném mezi Kelty dlouho ústním, orálním způsobem (brehonové, v keltské irštině *Brithem*, byli vlastně putujícími právníky, jejichž úkolem bylo toto právo, resp. souhrn společenských norem uchovávat a interpretovat). Ve

⁷² PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – I. In: Včelařství 1/2018. S. 28-29.

⁷³ Tamtéž.

4.století n. l. bylo v Irsku brehonské právo (v originále nazývané *Fenechus*) sepsáno v dokumentu známém jako *Senchus Mor*.⁷⁴

V té souvislosti je připomínána úroveň, jaké ještě ve starověku dosáhlo včelařství v Irsku, v jehož případě soudobí autoři hovořili o hojnosti včelích úlů ve srovnání s jinými zeměmi (a což může budít pozornost o to větší, že podle některých údajů či odhadů zrovna britské ostrovy včetně Irska patří k těm částem Evropy, nacházejícím se mimo nejpůvodnější areál zeměpisného rozšíření včely medonosné). Je zmiňováno, že úly zde standardně patřily k zahradám jednotlivých obydlí a včely byly podle zvyku součástí rodiny. Když zemřel majitel včel (pochován pak s pohřebními sladkostmi, obsahujícími pochopitelně včelí med), úl býval opatřen černou páskou. Med, kromě toho, že v podmínkách starověkého, resp. středověkého Irska představoval jediné sladidlo, nacházel též zde významné využití k medicínským účelům. Důležitý byl přirozeně opět i vosk.⁷⁵

Náboženská úcta ve starém irském a obecněji keltském prostředí vůči včelám plně odrážela i činnost tohoto hmyzu ekologického (a úrodu zajišťujícího) druhu.⁷⁶ O pozici, přisuzované v Irsku první poloviny 1.tisíciletí n. l. včelám a včelařství, může vypovídat existence tzv. včelích soudů (v irštině *Bech Breatha*), mající tradici v právním brehonském systému, nebo skutečnost, že v uvedené sepsané formě brehonského práva, v části zaměřené na zemi a zemědělství, bylo včelám věnováno 18 stran. Tak jako v případě antického Říma, také *Fenechus* věnovalo pozornost otázkám vlastnictví a přivlastňování včelích rojů. Platilo např., že pokud včelař přivedl do svého úlu roj nalezený u sousedova domu, musel poté dát tři čtvrtiny medu, vyprodukovaného tímto rojem, sousedovi. Zcela nejobecněji platilo, že polovinu z produkce medu si mohl ponechat v případě přivlastněného roje, nalezeného někde na stromě. V případě domestikace roje, nalezeného na veřejném pozemku, měl včelař odevzdat jednu devítinu jeho medové produkce místnímu náčelníkovi. V řadě bližších detailů však brehonské právo rozlišovalo mezi včelími roji, nalezenými kupř. na zemědělsky obhospodařované půdě a na nekultivovaných pozemcích. Vedle toho, že existovaly z

⁷⁴ Vlastní název tohoto právního systému, *Fenechus*, měl zhruba ten smysl jako „vztahující se k *Feine*“ (tzn. svobodným vrstvám, jež tvořily starou keltskou společnost). - TARNACKI, Jennifer. Dec 22, 2019. Honeybee Rights in Ancient Ireland /online/. The Startup. Dost. z: <http://www.medium.com/swlh/honeybee-rights-in-ancient-ireland-c8f480206210>

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ O tradičním pohledu na včely mezi národy keltského původu může např. vypovídat i staré velšské přísloví, že „Den, kdy včely přestanou bzučet, svět skončí“. – Citovaný zdroj.

hlediska trestněprávního zákony proti krádežím úlů, a také kompenzace pro osoby, pobodané žihadly včel, jež náležely jiné osobě, za velmi vážný prohřešek (a neštěstí) bylo považováno zničení včelstva.⁷⁷

Dodejme, že brehonský právní systém přetrvával v Irsku až do 17.století, kdy byl nahrazen anglickým zvykovým právem (*Common Law*). Původ tohoto právního systému jako takového, dodnes rozšířeného v podstatné části světa, musíme samozřejmě shledávat v prostředí středověké Anglie.

Zvláštní přístup ke včelám byl přitom patrný i u jiných etnických skupin starověké Evropy. Nařízení právní povahy, směřující do oblasti včelařství, známe pak i z germánských států, jež se v západních částech Evropy zformovaly s rozpadem Západořímské říše, tzn. vlastně již z rané fáze středověku. Tzv. *Lex Salica*, vzniklý ve Francké říši v závěrečné fázi vlády tehdy již křesťanského krále Chlodvíka (v několika letech do roku 511), a rovněž soupis franckého lidového práva, hodnotil včelaři chované včely jako domácí zvířata a krádež úlů byla trestána přísněji než např. krádež dobytka.

Z dob mnohem pozdějších, nicméně z prostředí vycházejícího víceméně z postupů této právní tradice, je v záležitosti vlastnictví vyrojeného včelstva připomínána taková praxe, že vlastník měl právo pronásledovat roj, jenž vzlétl z jeho úlů na cizí pozemek, a domáhat se jeho zpětného uchopení do své držby. Jestliže tak neučinil, byl roj považován za vlastnictví bez majitele, a přivlastnit si jej mohl vlastně kdokoliv, s tím, že ovšem polovina nálezů patřila vrchnosti v dotyčném prostoru. Vzhledem k faktické nedělitelnosti roje se jej tedy jedna ze dvou stran (nálezce či vrchnost) vzdala s tím, že té druhé vyplatila náhradu. Hovoří se o tzv. rojovém právu vrchnosti, jež v případě Francie zůstávalo v platnosti až do období Velké francouzské revoluce ke sklonku 18.století.⁷⁸ Můžeme mimochodem podotknout, že při nejzákladnější periodizaci nejjobecnějšího právního vývoje se zde, a obzvlášť v případě Francie, blížíme už k období, nahlíženému jako dobu počátků stávajícího evropského kontinentálního právního systému. Při jeho zrodu sehrávaly vedle staré římské tradice klíčovou roli racionalismus a přirozeněprávní teorie, rozšířené především v západní části Evropy na přelomu 18. a 19.století.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – I. In: *Včelařství* 1/2018. S. 28-29.

Kořeny zjevně také v raně středověkém právním vývoji Evropy měla však zásada z okruhu jihoněmeckého práva, podle níž měl takový vlastník (tj. ten, z jehož úlu vylétl roj a usadil se na cizím pozemku) právo stíhat jej ve lhůtě následujících tří dnů. Poté se měl obrátit na vlastníka stromu, plotu nebo domu, kde se roj usadil, a společně měli do dotyčného stromu, plotu nebo domu tlouct tak, až některé ze včel spadly. Ty, které spadly na zem, měly připadnout majiteli původního úlu včelstva, a ty, které se udržely, měly připadnout vlastníku příslušné nemovitosti. Toto pravidlo odráželo nakonec jihoněmecké právní dílo známé jako *Švábské zrcadlo* (*Schwabenspiegel*) z roku 1270, které mělo mít svůj vliv i na některá středověká městská práva v českomoravském prostředí – stejně jako o asi půlstoletí starší tzv. *Saské zrcadlo* (*Sachsenspiegel*), jež vzniku Švábského zrcadla zvdalo inspiraci. Oproti výše uvedenému standardu však saské rojové právo, podobně jako tomu bylo v právu římském, jednoznačně upřednostňovalo majitele pozemku, kde se roj usadil, před vlastníkem úlu, z něhož vylétl.⁷⁹

Přibližně ze stejného období jako jmenovaný francký *Lex Salica*, tzn. z počátku 6.století, pochází nicméně právní kodex *Lex Romana Visigothorum*, jenž vyšel v tehdy rovněž už křesťanské (arianské) vizigótské říši za krále Alarika II. Zahrnující tehdy království Vizigótů velkou část Galie (dnešní Francie) a Hispánie (dnešního Španělska), tento kodex, poplatný nikoliv pro vizigótskou nobilitu, nýbrž pro jí podmaněné obyvatelstvo, přímo navazoval na postklasické římské lidové právo a je považován za průkopníka římského právního systému, příp. návaznosti na něj v západněji položených zemích Evropy pro následující staletí. Ten se mj. věnoval úpravám lovu divokých lesních včel a otázce škod, způsobené včelami. Přitom i stanovoval přísné tresty, jako třeba proti krádežím medu.⁸⁰

V kontextu těchto dob přechodu velké části Evropy od antického starověku přes období tzv. barbarských států do epochy, nazývané obvykle středověkem, víme již i o vývoji včelařství v prostoru pozdějších českých zemí.

⁷⁹ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VI. Včelařství v době feudalismu – část IV. In: Včelařství 6/2018. S. 206-207.

⁸⁰ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – I. In: Včelařství 1/2018. S. 28-29.

3.1. Včelařství v českých zemích do sklonku středověku

Také pro oblast budoucích českých zemí může být zřejmě zčásti podstatné (jak bylo už připomenuto), co bylo uvedeno o vztahu ke včelám a včelařství v případě starověkých Keltů. Dnešní český prostor zůstával vně hranic rozsáhlého římského impéria. Nicméně, při prokazatelných bezprostředních kontaktech jeho jižních částí s římskou civilizací je předpokládán i vliv Římanů, při vysokém stupni rozvoje vlastního včelařství, na rozvoj včelaření v jeho oblasti.⁸¹

Zatímco v případě germánských kmenů, dominujících v oblasti české kotliny a pozdější Moravy v dobách po přelomu letopočtu, je připomínán, vedle domácího, rolnického chovu včel v proutěných nebo dřevěných úlech, způsob prostého vyhledávání včel (lovecké včelaření), teprve s příchodem Slovanů v 5.-6.století je spojován princip systematické péče o včelstva, žijící v přírodě, tj. brtnictví.⁸² Pomineme-li okolnosti, spojené taktéž právě s medem podle staré legendy o příchodu Praotce Čecha do české kotliny a jeho pohledu z Řípu, přinejmenším užitkový význam včelařství u starých Slovanů dokládá i zpráva řeckého diplomata a sofisty Priska z Pania z 5.století, pojednávající o cestě poselstva východořímského (byzantského) císaře k hunskému vládci Attilovi, centrum jehož moci se nacházelo v oblasti Uherské nížiny – a zmiňující, že Slované obdarovávali příslušníky poselstva „namísto vína medem“ (míněna medovina).⁸³

Určitou specifickou brtnictví (lesního včelaření), charakteristického pro český prostor ještě po dlouhá staletí od usídlení slovanského obyvatelstva, může možná vystihnout i skutečnost, že tento způsob včelaření je považován, v širším geograficko-kulturním rámci, za výlučné specifikum střední a severovýchodní Evropy. Brtníci vytvářeli osady poblíž lesů (což se dodnes odráží i v názvech některých lokalit, jako v Čechách nebo zejména na Moravě nikoliv ojedinělá Brtnice). Přitom se lze setkat s tvrzením, že už od 8.století vytvářeli jistá společenstva, v jejichž čele stál starosten, jenž disponoval i soudní pravomocí. Péče o lesní

⁸¹ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – II. Počátky včelařství na našem území. In: Včelařství 2/2018. S. 62-63.

⁸² MILIÁN, Jaroslav. 8.6.2020. Když lesy voněly medem /online/. Lesy České republiky, s.p. Dost. z: <http://www.lesy.cz/casopis-clanek/kdyz-lesy-vonely-medem/>

⁸³ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – II. Počátky včelařství na našem území. In: Včelařství 2/2018. S. 62-63.

včely, od nichž byl vybírán med a vosk, spočívala i v úpravách jejich přirozených hnízd, resp. vytváření umělých hnízd dlabáním dutin ve stromech (a vlastně zde, ve včelích hnízdech v přírodě upravených či přímo vytvořených člověkem, můžeme asi hledat zcela nejpresnější význam termínu „brť“). Uměle vytvořené brtě byly v kmenech stromů hloubeny v dostatečné výšce, aby se zamezilo či omezilo možnosti jejich vyplnění medvědy – a v zájmu téže prevence byly ostatně před brtlemi rovněž umístovány visící špalky.⁸⁴

V brtnictví může být shledáván předpoklad přechodu k domácímu či zahradnímu včelaření (zde, kdy možná zejména ze současného úhlu pohledu můžeme hovořit o nejvlastnějším včelařství, je připomínán staročeský výraz „včelníci“), např. ve formě přenášení odřezaných špalků s včelími hnízdy (brtlemi) z lesů blíže k obydlím. Toto můžeme z jiného úhlu pohledu stále označit za součást procesu domestikace včely medonosné – a právě takové prvotní úly v dřevěných špalcích, tzv. kláty, převládaly nad proutěnými košnicemi, jež jsou uváděny jako charakteristické spíše pro germánské osídlení.⁸⁵

Jakkoliv se už kronikář Kosmas v první fázi 12.století zmínil o „větší sklizni medu v rolnických krajinách než v krajinách lesních“,⁸⁶ je možné se setkat také s tvrzením, že brtnictví celkově bývalo výnosnější než domácí, resp. zahradní včelaření (že produkce medu ze tří brtí zhruba odpovídala produkci asi čtyř úlů),⁸⁷ a nakonec, lesní včelaření převládalo v českých zemích nad domácím až do 16.století.

Pokud jde o případné cizí vlivy na další vývoj včelařství v českomoravském prostředí, lze předpokládat význam v krocích krále a posléze císaře Karla Velikého, jenž vládl ve francké říši (přímo sousedící s českým prostorem) na přelomu 8. a 9.století; a doba jehož vlády je spojována s organizováním včelařů (základy pozdějších cechů) a také s udělování privilegií včelařům.⁸⁸ Každopádně, o domácím chovu a významu včel vypovídají zprávy

⁸⁴ Za nejčastější druhy stromů, využívané brtníky, jsou uváděny borovice, lípa, smrk a dub. – MILIÁN, Jaroslav. 8.6.2020. Když lesy voněly medem /online/. Lesy České republiky, s.p. Dost. z: <http://www.lesy.cz/casopis-clanek/kdyz-lesy-vonely-medem/>

⁸⁵ Historie včelařství /online/. Včelařské potřeby JaHan. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-vcelarstvi>

⁸⁶ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VI. Včelařství v době feudalismu – část IV. In: Včelařství 6/2018. S. 206-207.

⁸⁷ MILIÁN, Jaroslav. 8.6.2020. Když lesy voněly medem /online/. Lesy České republiky, s.p. Dost. z: <http://www.lesy.cz/casopis-clanek/kdyz-lesy-vonely-medem/>

⁸⁸ K tomu např. MACHÁČEK, Tomáš: Historie včelařství – /online/. Středočeský kraj. Oddělení zemědělství a lesnictví. Dost. z: <http://www.kr-stredocesky.cz/web/zivotni-prostredi/vcelarstvi-historie>

muslimské provenience, jako od perského cestovatele Ibn Rusta, že poddaní moravského knížete Svatopluka (vládnoucího ve druhé polovině 9.století) chovají včely v dřevěných nádobách a z medu vyrábějí opojný nápoj (čili medovinu).⁸⁹

Již do dob přemyslovského českého státu spadají písemné dokumenty domácího původu, které na význam včelařství upozorňují. Jedním z nich je nadační listina břevnovského kláštera z roku 993, vydaná knížetem Boleslavem II. O několik desetiletí mladší je pak zakládací listina staroboleslavské kapituly z roku 1039. V první ze jmenovaných listin se zmiňuje, že klášter dostával od českých vladařů (knížat), tehdy stále poplatných za vlastníky veškeré půdy v zemi, tzv. kámen vosku pro výrobu svící – a zde se odráží i faktor christianizace českých zemí jako předpokládaného impulzu pro další rozvoj včelařství, daný hromadným používáním voskových svící a svíček při liturgiích katolické církve a tím velmi výrazně navýšenou poptávkou po vosku. Nakonec, též u některých farností se prosadila povinnost každoročních dodávek vosku kostelu ze strany osadníků, což někde přetrvávalo až do 18.století. Primárně za účelem výroby svící a svíček mívaly své včely ostatně i přímo kostely, jež je dostávaly formou daru či odkazu.⁹⁰

Jedna ze zmínek v listině Boleslava II. z roku 993, jednoznačně odrážející tehdejší realitu převládajícího lesního včelaření, se měla taktéž týkat přiznání desátku z těžby medu na přináležejících dvorech.⁹¹ V každém případě, včelařství v následujících obdobích představovalo v českých zemích vysoce rozvinutou činnost. Odhlédneme-li od tradované oblíbenosti medoviny jako nápoje v českém prostředí ve středověku, med, vosk a medovina byly v 11. a 12.století vyváženy do okolních zemí. V Praze byly pořádány zvláštní medové trhy. Med se vyměňoval při stejné váze za importovanou sůl.⁹² Včelařství bylo v latinských spisech církevních i světských hodnostářů přemyslovské éry (připomeňme, trvajících až do roku 1306) často zmiňováno jako součást ekonomické hodnoty poddanského území.⁹³

⁸⁹ Historie včelařství ve středověku /online/. Včelí farma Nosálovi, Zlonice. Dost. z: <http://www.vcelifarma.mypage.cz/historie-vcelarstvi-ve>

⁹⁰ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – II. Počátky včelařství na našem území. In: Včelařství 2/2018. S. 62-63.

⁹¹ Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelí obchod. Dost. z: <http://www.vceliobchod.cz/historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

⁹² K tomu např. DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsyjiicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

⁹³ Historie včelařství ve středověku /online/. Včelí farma Nosálovi, Zlonice. Dost. z: <http://www.vcelifarma.mypage.cz/historie-vcelarstvi-ve>

V první řadě otázka vlastnictví pozemků (lesů) zároveň vytvářela předpoklad, aby se již zhruba od 11.století rozlišovalo mezi lesním a domácím včelařením z hlediska právního; neboť brtníci, podobně jako např. lovci, se stali povinni odvádět poplatky vlastníkovu lesa, a tedy i včel. Chronologicky vzato se v první řadě jednalo vlastně výlučně o panovníka. Chovatelé včel na vlastních pozemcích, nejprimárněji rolníci, pro něž včelařství představovalo vedlejší činnost, byli srovnatelných povinností zbaveni.⁹⁴ Ve 13.století mezi lesními a domácími, při usedlostech chovanými včelami rozlišoval např. Bruno ze Schauenburgu, olomoucký biskup v letech 1245-1281, který sám nechal roku 1267 zřídit zahrady pro včely ve Svitavách, Mohelnici a Kelči.⁹⁵

Jako technologická inovace, která ovlivnila české brtnictví ve 14.století, je připomínána tzv. „hromadná těžba“ medu a vosku z lesních brtí. Tato metoda, v níž sehrály roli vzory ze sousedních německých zemí, cílila ke kvantitativnímu nárůstu zisku produktů divoce žijících včel.⁹⁶

V brtnictví se prosadila praxe, že včelař musel pánovi (vlastníkovi) lesa hlásit, kolik včelstev obhospodařuje, což se odráželo ve výši odváděných poplatků. Je-li uváděna výše takového poplatku jeden groš za „úl“, tj. brť,⁹⁷ tak pokud bychom se pokusili o bližší časové určení takového stavu, dodejme, že platnost grošového jako základního měnového systému v českém státě můžeme vymezit obdobím od roku 1300 až téměř po polovinu 16.století (1547). Trest pro včelaře následoval, pokud se zjistilo, že má v lese včelstev více než uvedl.⁹⁸ Na druhou stranu, z jiných opatření lze vyrozumět, že sama vrchnost lesní včelaření na svých pozemcích podporovala. Brtník si mohl v lese označit „vlastní“ strom, v němž mohl např. vydlabat brť a usadit v ní včelstvo – a pokutování a tresty hrozily tomu, kdo by takový strom poškodil nebo porazil. Brtníci byli podporováni lesními zřízenci, kteří hájili,

⁹⁴ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – III. Včelařství v době feudalismu – část I. In: Včelařství 3/2018. S. 98-99.

⁹⁵ Historie včelařství ve středověku /online/. Včelí farma Nosálovi, Zlonice. Dost. z: <http://www.vcelifarma.mypage.cz/historie-vcelarstvi-ve>

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsyjiicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

⁹⁸ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – III. Včelařství v době feudalismu – část I. In: Včelařství 3/2018. S. 98-99.

např. před pokácením, stromy, sloužící jako pastva pro včely.⁹⁹

Dále se v případě lesních včelařů rozvinula organizace, jejíž počátky jsou spatřovány již v raném středověku. Společenství si volila vlastní správu, reprezentovanou starším včelařem (lamfojtem), purkmistrem a čtyřmi spříseženci. Disponovala vlastními gruntovními knihami a registry včelařskými, základem vlastních, tzv. medařských práv; a zjevně zcela prvořadě právě s brtníky, jako vlastně profesionálními včelaři, je třeba asociovat připomínanou společenskou prestiž, jaké včelaři ve středověku dosáhli, existenci včelařských společenství a cechů (počátky nejobecněji cechovní organizace jako takové, týkající se sdružování provozovatelů jednotlivých řemeslnických oborů, spadají do 13.století), některými privilegii včelařů, jako právo nosit zbraň, a působení vlastních, tzv. včelařských soudů, jako soudů nižší instance¹⁰⁰ (víme o obdobných institucích, které jsou připomínány již na základě starověké keltské tradice přinejmenším v Irsku). V případě domácích chovatelů včel docházelo k obdobnému organizování cechovního typu, s vytvářením vlastních volených správ, zřizováním gruntovních knih a včelařských register až mnohem později, v době, kdy se lesní včelaření v českých zemích nacházelo již na výrazném ústupu.

Nicméně, s organizací živnosti, specificky zvané medařskou, tito medaři byli mj. producenty též medu, pocházejícího od včel z úlů od domácích stavení; a tak zde docházelo k těsnému propojení brtnictví s domácím včelařstvím.¹⁰¹ Vznik medařských sdružení je kladen přibližně do doby vlády Karla IV. (1346-1378). Všichni, kdo se chtěli věnovat lesnímu včelaření, se stali zavázáni k medařskému právu (a k zaplacení tzv. přípovědného).¹⁰²

Při značné právní roztržitosti, jaká se vytvořila během středověku, kdy se zde např. vedle panovníkova, vlastně státního tzv. *dominia generale* formovala s vlastními právními systémy panství církevní a světské vrchnosti, a dále města, nehledě na rozdíly mezi stavy atd., a jaká s feudálním systémem přetrvávala ještě hluboko do dob, která již (při

⁹⁹ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹⁰⁰ Tamtéž.

K záležitosti vlastních soudů nižší instance je možno dodat, že existence podobných soudů v dobách vrcholného středověku či raného novověku charakterizovala i jiná řemeslnická či prostě profesní sdružení, už třeba i jen vzhledem ke specifčnosti každého z dotyčných oborů. – K tomu např. PUMPR, Pavel. Včelařství v době feudalismu – část III. In: Včelařství 5/2018. S. 170-171

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² MACHOVÁ, Jarmila. Právo ve včelařství. Praha: Orac, 2001. ISBN 80-86199-40-1. S. 6.

nejběžnější periodizaci alespoň evropských dějin) označujeme zpravidla jako novověk, velmi zásadní univerzální krok ve sféře medařských práv přinášel norimberský diplom českého krále a krále (a tehdy dosud budoucího císaře) německé Svaté říše římské Karla IV. z roku 1350. Ten v podstatě potvrzoval doposud prakticky zkonstituovaná práva včelařů a jejich organizací nejobecněji i ve vztahu k území vytvářející se soustavy zemí Koruny české. Nejzákladnější body dokumentu spočívaly v zajištění svobody chovu včel, ochrany jejich jak lesního, tak domácího chovu, trestání krádeže včel, ochrany včelí pastvy (zejména v lesích), ochrany před nákazou včel, svobodného vyřizování společných záležitostí včelařů sdružených v cechu, povinnosti poplatku ze včelstev majitelům lesů, v nichž se včelařilo, a závazku dodávat majitelům panství med a vosk za směrné (platné) ceny.¹⁰³

S ohledem na těsnou provázanost tohoto kroku s vývojem v německém prostředí (nejprvotněji šlo o patent, určený pro německou norimberskou oblast, určující pak i pro základní právní normy v tomto směru také v českých zemích),¹⁰⁴ i s včelařstvím se stala provázána Zlatá bula Karla IV. pro Říši (součástí Svaté říše římské byl ostatně tradičněji i český stát), přijatá a vyhlášená jako základní říšský zákon na říšských sněmech v Norimberku a Cáchách v roce 1356. Ta totiž jmenovala brtníky (lešáky), coby opatrovatele nebo dozorce včel, mezi služebníky, ministeriály, příslušného zeměpána (tj. majitele panství).¹⁰⁵

Hovořil-li norimberský diplom Karla IV. mj. o „ochraně před nákazou včel“, poznamenejme, že tato problematika patřila též tradičněji do okruhu včelařské činnosti. Šíření nakažlivých nemocí („hniloby plodu“) bylo eliminováno zničením nemocného včelstva, za přítomnosti lamfojta jako včelařského mistra. Trestní sankce pro toho, kdo o naze věděl, aniž by učinil příslušné opatření a zapříčinil tak škody jinému včelaři, je k pozdějšímu období uváděna na pokutu ve výši 2 zlaté a 2 libry vosku (přičemž cena jednoho včelstva i s klátem je k roku 1538 uváděna na 3 zlaté, kdežto, pro srovnání, cena krávy na 5 zlatých).¹⁰⁶

¹⁰³ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území. – III. Včelařství v době feudalismu – část I. In: Včelařství 3/2018. S. 98-99.

¹⁰² Historie včelařství ve středověku /online/. Včelí farma Nosálovi, Zlonice. Dost. z: <http://www.vcelifarma.mypage.cz/historie-vcelarstvi-ve>

¹⁰⁵ PUMPR, Pavel. Včelařství v době feudalismu – část II. In: Včelařství 4/2018. S. 134.

¹⁰⁶ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

Krádež včelstev byla už v dlouhodobé tradici považována za nejvážnější majetkový trestný čin proti včelaři. Z hlediska trestního práva víme o znění tzv. Konrádových statut (*iura Conradi*), vydaných ke sklonku 12.století knížetem Konrádem II. Otou prvořadě pro jihomoravské úděly (jednalo se o kodifikaci starších obyčejových práv), podle nichž mj. i krádež včelstva mohla být prokazována na bázi tzv. božího soudu (ordálu) u podezřelých (nařčených), prostřednictvím tzv. „nálezu železem“, a hrozil za ni hrdelní trest (trest smrti). O „trojím pohnání“ k soudu a „nálezu železem“ hovořila v případě krádeže mj. včel také tzv. Kniha rožmberská (obsahující prvky obyčejového zemského práva) z první poloviny 14.století.¹⁰⁷

V obdobích po roce 1350 se mj. ochranou včel nebo včelařů zabývaly takové právní spisy jako *Řád práva zemského* z druhé poloviny 14.století, *Práva zemská česká* z přelomu 14. a 15.století nebo známé humanistické dílo *O právech, o súdiech i o dskách země české knihy devatery* z roku 1499, v nichž autor, Viktorín Kornel ze Všehrd, v době tendencí o kodifikaci českého zemského práva, obecně upřednostňoval české zvykové právo nad systémem práva římského. V 16.století spadl z pohledu zemského práva čin krádeže včelstev do kategorie pychu či výtržnosti. I z průběhu několika prvních desetiletí 17.století jsou nicméně z Moravy známa i jména konkrétních osob, které byly za vyplenění několika úlů potrestány smrtí (mečem či provazem) na základě olomouckého vrchního městského práva.¹⁰⁸

Patřilo k charakteristikám včelařství ve středověku a poté víceméně i v raném novověku, že se jednalo o činnost děděnou z generaci na generaci, a bližší znalosti o ní (otázka určitého know-how) zůstávaly širší veřejnosti neznámé. Celá řada okolností v pozdním středověku (jako např. už socioekonomické dopady husitských válek v letech 1419-1436) a v následných staletích raného novověku však vedla ke znatelnému poklesu až úpadku tohoto odvětví, které zažívalo v českém prostředí předchozích staletí svůj rozkvět.¹⁰⁹

¹⁰⁷ „Nález železem“ spočíval v tom, že nařčený musel chvíli postát na rozpáleném železe, často např. radlici, příp. jej poponést kratší úsek v rukou, a pokud na něm byly po třech dnech shledány popáleniny, byl shledán vinným. Upuštěno od praxe ordálů, tj. získávání „důkazů“ takovým či obdobnými způsoby, bylo v českém prostředí v době vlády Karla IV. ve 14.století. – PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VII. Včelařství v době feudalismu – část V. In: Včelařství 7/2018. S. 242.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ K tomu např. DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

3.2. Včelařství v českých zemích do 18.století

Příčin relativního úpadku včelařství v českých zemích přibližně od 15. do 17.století se postupně naskýkala celá řada. Připomeňme, že k dopadům husitských válek, vedle přímých demografických a ekonomických škod, způsobených válečnými akcemi a epidemiemi (a což se o dvě století později víceméně opakovalo v důsledku třicetileté války let 1618-1648), patřilo i zrušení mnoha klášterů, jimž předtím poddaní odváděli pravidelné dávky medu a vosku. Konfesijní vývoj, který vrcholil protestantskou reformací v 16.století (a bez ohledu na opět pozdější rekatolizaci po roce 1620), šel k tomu, že klesala poptávka po vosku pro liturgické účely. Velice zásadním faktorem v neprospěch včelařství se stal již připomenutý import třtinového cukru, který začal nahrazovat med jako tradiční sladidlo (projevovalo se to kupř. i ve vinařství nebo perníkářství). Kromě toho se jako další sladidlo prosazoval sirup. Do kontextu s pozvolným úpadkem včelařství v českých zemích je rovněž dávána zvyšující se obliba piva nebo kořalky na úkor medoviny.¹¹⁰ Zhruba od poloviny 17.století, tzn. po třicetileté válce, která je v souladu se svými katastrofálními následky pro obyvatelstvo vnímána zároveň jako dovršení zmiňovaného úpadku českého včelařství, představovaly české země importéra kdysi odtud ve velkém vyváženého vosku.¹¹¹

Ještě dříve, v 16.století, však započal zřetelný úpadek, a nakonec vlastně zánik, českého brtnictví. Společně s faktory, jež vedly k poklesu role včelařství a medařství celkově (výrazný pokles poptávky po vosku v důsledku reformace, dovoz třtinového cukru nebo válečné události, nakonec opět zejména třicetiletá válka), jsou za hlavní důvody ústupu lesního včelaření považovány zvýšení cen dřeva a těžba do holosečí, velké lesní požáry a postupná přeměna původně smíšených lesů na monokultury (možno poukázat na dodnes převažující dominanci smrků v českých lesích). Je připomínáno, že až do 18.století se brtnictví uchovávalo v Horní Lužici, kde bylo v předchozích obdobích spojováno s vysokou

¹¹⁰ Je možno se setkat např. s informací, že ke konci 16.století pouze v Praze fungovalo 55 pivovarů, ovšem zbývaly již pouhé 2 medovary. – Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 4.

¹¹¹ K tomu např. DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

efektivitou,¹¹² ovšem která v této době již nebyla součástí zemí Koruny české, resp. ani habsburské monarchie, k níž samotné české země patřily od roku 1526, příp. (vezmeme-li v potaz záležitost hlubší státoprávní unifikace) od období po roce 1620.¹¹³ Zánik brtnictví v raném novověku nebyl však výlučně českým fenoménem. Podobně tomu bylo i v ostatních částech Evropy, kde býval tento způsob včelaření provozován – a do 20.století se udržel pouze v povodí řeky Ufa v oblasti ruského Uralu.¹¹⁴

Jevem, jenž obecný úpadek včelařství doprovázel, byl také rozklad starých cechů a společenství, typický opět hlavně pro období po třicetileté válce.¹¹⁵ Nicméně, až ze 16.století, tj. z doby, kdy už zde byly přítomny mnohé faktory, úpadek českého včelařství a zejména brtnictví signalizující, máme některé konkrétnější informace, vztahující se k fungování v jádru mnohem starších medařských společenství a rovněž práv medařských nebo práv brtnických, aplikovaných nikoliv na celozemské úrovni, nýbrž vzájemně se v jednotlivostech lokálně lišících podle jednotlivých panství.

Přesto, zprávy o takovém fungování jmenovitě z valašskomeziríčského panství na Moravě z 16.století nám mohou možná poskytnout obraz, alespoň v ohledu medařských práv, přibližného stavu věcí v širším rámci. Chtěl-li se někdo přičlenit k medařskému společenství, musel se obrátit na lamfojta, stojícího v čele zdejší medařské samosprávy, a jemu zaplatit poplatek (činící v případě dotyčného panství 2 groše) a představit vlastní cejch, jímž následně značkoval jím vybrané stromy s brtěmi v lese. Poškození takového označení bylo trestné, označený strom nesměl být pokácen, a dokonce, byl-li včelařem (medařem) oblíben, musel mu být prodán. S ohledem na jednu ze vzpomínaných obecných příčin úpadku brtnictví stojí za zmínku, že v blízkosti stromů s brtěmi nesměly být kácením vytvářeny paseky, tak jako obecně bylo zakázáno kácet stromy u potoka. Tyto záležitosti se

¹¹² Je uváděno (a což zřejmě platilo jako určitý předchozí standard), že v této kdysi jedné ze zemí Koruny české asi stočlenná společnost brtníků obhospodařovala zhruba 7 tisíc brtí. – MILIÁN, Jaroslav. 8.6.2020. Když lesy voněly medem /online/. Lesy České republiky, s.p. Dost. z: <http://www.lesy.cz/casopis-clanek/kdyz-lesy-vonely-medem/>

¹¹³ Ve 14.století, za vlády Jana Lucemburského a Karla IV., byla postupně prosazena česká svrchovanost nad Horní a Dolní Lužicí, a tyto země náležely, vedle království českého, markrabství moravského a slezských knížectví, k soustavě zemí Koruny české. Definitivní konec tohoto svazku přinesl pražský mír z roku 1635, jeden z kompromisů v rámci třicetileté války, kdy byly habsburskou stranou obě Lužice postoupeny Sasku.

¹¹⁴ MILIÁN, Jaroslav. 8.6.2020. Když lesy voněly medem /online/. Lesy České republiky, s.p. Dost. z: <http://www.lesy.cz/casopis-clanek/kdyz-lesy-vonely-medem/>

¹¹⁵ PUMPR, Pavel. Včelařství v době feudalismu – část VI. In: Včelařství 8/2018. S. 278.

nacházely pod dohledem hajného. Porušitel těchto nařízení byl pokutován, mj. i pokutou jedné kopy (12-ti) grošů, vyplacenou medařskému společenství.¹¹⁶

Pomineme-li tuto formu ochrany místního medařského společenství ze strany vrchnosti, lamfojt mohl společně s osobami nápomocnými v medařské správě, a tím se znovu dostáváme k vlastním medařským právům, kupř. vyřizovat spory mezi jednotlivými medaři, při držení se stanovených artikulů, a mohl v některých případech i udělovat tresty. Byly zde např. povinnosti, pod hrozbou pokut a trestů v případě nesplnění, okamžitého hlášení objevu nákazy (včelího moru) ve vlastním včelstvu lamfojtovi nebo hlášení o objevených případech neoprávněných vybíračů včel (tzv. dráčů). Medařský soud, řešící spory mezi příslušníky společenství na lokální úrovni (úrovni panství), probíhal ve svém hlavním jednání jako veřejné shromáždění medařů. Samotné soudní řízení bylo zahájeno návrhem medaře, jenž obvinil jiného z jednání, porušujícího medařské artikuly, nebo ze způsobení škody. Tyto soudy vrchnosti vlastně sloužily jako stabilizátor právních poměrů mezi poddanými medaři coby dodavateli medu a vosku – a právě v oblasti východní Moravy je jejich činnosti připisován velký význam. Na Moravě zůstávaly medařské řády v platnosti dlouho do 18.století; v případě zmíněného valašskomeziříčského panství je poslední písemný záznam v medařských registrech uváděn k roku 1782.¹¹⁷

Z panství litomyšlského asi ze 70.let 16.století jsou zase známy artikule pro brtníky (lešáky). V té souvislosti je také připomínáno vrchnostenské zřízení úřadu zvláštního, placeného dozorce nad lesními včelaři, tzv. brtního. Za každý osazený strom v lese odváděli brtníci naturální dávky v podobě tzv. desátku medového. Nicméně, znovu z panství Valašské Meziříčí z roku 1591 se zmiňuje odvádění finančních poplatků lesními včelaři za jejich využívání lesa.¹¹⁸ Že podobné trendy nebyly rozhodně specifikem pouze českých zemí, můžeme dodat, že sdružování brtníků v čele se svými představenými (starosty), kteří je zastupovali před vrchností a dohlíželi na dodržování artikulů, obsahujících jejich práva a povinnosti, je ze středověku či raného novověku známo též třeba z hornouherských oblastí

¹¹⁶ PUMPR, Pavel. Včelařství v době feudalismu – část III. In: Včelařství 5/2018. S. 170-171.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ PUMPR, Pavel. Včelařství v době feudalismu – část II. In: Včelařství 4/2018. S. 134.

dnešního Slovenska.¹¹⁹

Zároveň, hovoříme-li na jedné straně o paralelním obecném ústupu včelařství v českých zemích, patřily na druhou stranu k duchu renesanční epochy raného novověku tendence k vědeckému zkoumání včel, které svým způsobem spoluvytvářely předpoklady pro budoucí rozvoj českého včelařství v dobách mnohem pozdějších. Tento trend se odrážel rovněž ve vydávání publikací, včelám a včelaření věnovaných. S pozorováním včel a jejich činnosti byla v roce 1585 spojena výstavba prkenného úlu Janem Mathiolem, lékařem rožmberského panství, možná vůbec prvního prkenného úlu v českém prostředí.¹²⁰ Je např. též známo, že včelaření se v době svého pobytu v moravskoslezském Fulneku věnoval známý Jan Amos Komenský, který zde v letech 1618-1621 působil jako představitel Jednoty bratrské a který později věnoval včelařství rozsáhlejší pasáže ve svém díle *Orbis Pictus*.¹²¹

Je zjevné, že k posílení pozice domácího včelařství přispívalo kupř. zřizování včelínů při hospodářských dvorech. Jako podstatný můžeme možná uvést předpoklad, že i medařské zákony v otázce rojového práva, tzn. nároku na včelí roj, který se po opuštění soukromého úlu usadil na cizím pozemku, jakkoliv se vzájemně lišily panství od panství, obvykle přiznávaly nárok vrchnosti na takový roj, a ten tak patřil do panských včelínů.¹²² Z doby od druhé poloviny 17. do 18. století, považované všeobecně za dobu hlubokého úpadku včelařství v českých zemích, je známo zřízení několika panských včelnic na jihočeských dominiích Schwarzenbergů, v oblasti Třeboně a Hluboké.¹²³

Konkrétním příkladem cechovního organizování domácích včelařů je tzv. Řád včelařského cechu, vydaný Františkem knížetem Dietrichštejnem na panství v moravském

¹¹⁹ Včelařstvo na Slovensku má viac ako tisícročnú tradíciu. August 16, 2013 /online/. Týždenník Slovenka. Dost. z: <http://www.slovenka.zenskyweb.sk/vcelarstvo-na-slovensku-ma-viac-ako-tisicrocnu-tradiciju>

¹²⁰ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 3.

¹²¹ Dokonce existuje určitý (byť možná nikoliv nejpravděpodobnější) předpoklad, že se dosud uchoval dřevěný úl, klát, v němž Komenský včelařil. Jedná se o úl pro deset včelstev (desaterák), s nápisem JESUS MARIA, kde každé písmeno značilo jedno včelstvo. Úl je opatřen letopočtem 1673 a nacházel se při kapucínském klášteře ve Fulneku, založeném až v roce 1668. V roce 1938 jej od již zrušeného kláštera získal Adolf Janeček, včelař z Frýdku-Místku, jenž ho roku 1960 prodal zemědělskému muzeu Kačina. Uvedená vazba na Komenského se pojí s alternativou, že kapucíni jej sami odněkud získali a uvedený letopočet (1673) tam dodali až oni. – TAUSSIKOVÁ, Jana. 7.dubna 2020. Tiskové zprávy. Patent na ochranu včel – tisková zpráva. 8.dubna 1775 vydala Marie Terezie patent na ochranu včel /online/. Národní zemědělské muzeum Kačina. Dost. z: <http://www.nzm.cz/pro-media/tiskove-zpravy/patent-na-ochranu-vcel-tiskova-zprava>

¹²² PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VI. Včelařství v době feudalismu – část IV. In: Včelařství 6/2018. S. 206-207.

¹²³ PUMPR, Pavel. Včelařství v době feudalismu – část VI. In: Včelařství 8/2018. S. 278.

Lipníku v roce 1697. Kníže Dietrichštejn zde vyhověl žádosti poddaných, když souhlasil se zřízením včelařského (medařského) společenství, které si mj. mělo každoročně volit vlastní správu, reprezentovanou mistrem včel, dvěma staršími včelaři a šesti přísaznými rádci.¹²⁴ Tento lipnický cech měl rovněž právo používat vlastní korouhev, na jejíž jedné straně byl zobrazen svatý Ambrož (latinský světec, žijící ve 4.století a uznávaný jako patron včelařů) a na straně druhé biblický Samson se lvem, kterému se Samson snaží vytrhnout z tlamy plást medu.¹²⁵

Ostatně, už o necelé dvě desetiletí dříve přišel jeden výrazný krok ve prospěch včelařů přímo z vídeňského centra habsburské monarchie. K ochraně vlastnictví včel a včelích produktů směřoval patent císaře Leopolda I. z roku 1679. Na to později, v první polovině 18.století, navázaly v trestněprávním ohledu instrukce císaře Karla VI. pro soudy. Jejich záměrem bylo zpřísnění postihů za krádeže včelstev. Dopadený pachatel měl být mrskán metlami a odsouzen k těžké práci. V případě opakování takového činu mu hrozil trest smrti.¹²⁶

Počátek nové epochy v historii včelaření však mělo přinést období osvícenských reforem v následujících desetiletích. To odráželo důsledky politického i právního vývoje (koncepty právní centralizace dvora královny a císařovny- manželky Marie Terezie), ale projevil se zde např. také důsledky hlubšího vědeckého poznání života včel v tzv. osvícenské epoše, které samozřejmě přesahovalo rámec českých zemí i habsburské monarchie. Ostatně, víme např., že také do této doby, konkrétněji do roku 1758, spadá dosud uznávaná Linného klasifikace včely medonosné jako živočišného druhu. Hlubším studiem včel se zhruba v polovině 18.století zabýval též Anton Janscha (1734-1773), včelmistr slovinského původu, působící ve službách Marie Terezie. Jeho průkopnická činnost se odrazila i v tom, že stanul v čele vídeňské Tereziánské včelařské školy (*Theresianische Imkerschule*), založené roku 1769.¹²⁷ Tato škola ve vídeňském Belvederu je označována za historicky vůbec první veřejný

¹²⁴ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VI. Včelařství v době feudalismu – část IV. In: Včelařství 6/2018. S. 206-207.

¹²⁵ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹²⁶ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – III. Včelařství v době feudalismu – část I. In: Včelařství 3/2018. S. 98-99.

¹²⁷ K tomu např. O včelách a včelaření. Historie /online/. Včelí obchůdek- včelařské potřeby, včelí produkty, med. Dost. z: <http://www.vceliobchudek.cz/vceliobchudek/5-O-VCELACH-A-VCELARENI/6-HISTORIE>

institut svého druhu ve světě.

Druhá polovina 18.století je považována za počátek éry tzv. racionálního včelaření, i když, jak bylo naznačeno, prvotní kořeny tohoto jevu (studium včel či stavby prkenných úlů), můžeme spatřovat již v 16.století. Zásadní zlom pro další dlouhodobý vývoj včelařství v českých a rakouských zemích měly však právě v právní oblasti přinést včelařské patenty Marie Terezie z let 1775 a 1776. Ty zároveň v mnoha ohledech demonstrovaly rozsáhlou státní podporu této činnosti.

První z patentů, z 8.dubna 1775, se vztahoval na Dolní Rakousy a Moravu. Zatímco ve své preambuli připomenul význam včelařství, „důležitého odvětví hospodářského“, i pro stát (důsledek dávek), poukázal na existenci tehdy již fungující včelařské školy ve Vídni a hovořil o zřízení obdobných, jí podřízených školských institucí v obou dotyčných zemích, pod patronací příslušných zemských vlád. Podstatné dále bylo, že ke „většímu povzbuzení včelařství“, to mělo být „na věčné časy osvobozeno od veškerého desátku“ (na panstvích, kde dosud nějaké poplatky neexistovaly, neměly být nikdy zavedeny, a kde existovaly, měly být za jistého odškodnění vrchnosti odepsány) – a patent současně stanovil garanci, že na včelařství nebude nikdy uvalena zvláštní dávka. Skutečnost, že majitelům včel bylo povoleno zavést své úly na cizí pozemek (pastvu), bez překážek činěných majitelem dotyčného pozemku (kterému za jeho „neškodné užití“ mohl být odveden mírný poplatek o maximální výši dvou krejcarů za úl), byla impulzem k praxi tzv. kočovného včelaření. Každému bylo povoleno chovat včely v libovolném množství, a vrchnostem a úřadům se zapovídalo poddané v chovu včel i v obchodu s medem a voskem nějakým způsobem omezovat. Pokud jde o oblast rojového práva, včelař mohl pronásledovat ulétlý roj z vlastního úlu na cizím pozemku po 24 hodin, a vlastníkovu cizího pozemku nanejvýš mírně nahradit škodu, jíž by případně v souvislosti s tím způsobil. Jako trestné stanovil patent hubení cizích včel, včetně včel- zlodějek. Krádež včelstev měla být „se vši přísností práv kriminálních“ řešena, s odkazem na příslušné znění tehdejšího, tereziánského trestního zákoníku (čl. 94, § 11), zemskými soudy (a vrchnostem dokonce hrozila zodpovědnost v případě shovívavosti vůči těmto aktům). Nakonec, šestnáctibodový dokument byl doplněn instrukcemi pro včelmistry, na nichž měla v první řadě spočívat pedagogická či osvětová

povinnost vyučovat ve způsobilém, krajským úřadem vykázaném okrese oboru včelařství. Doslova byla připomenuta návaznost na aktivity Antona Janschi.¹²⁸

Otevřeně inspirován tímto patentem byl poté devítibodový včelařský patent, určený pro Království české a vydaný na Pražském hradě 30. srpna 1776 (a podepsaný, vedle Marie Terezie, knížetem Fürstenbergem jako nejvyšším purkrabím Českého království). Také zde se hovořilo o založení včelařské školy ve středočeském královském městě Nový Knín a o jmenování Jana Halmanna jako hlavního vyučujícího. Škola měla být pod dohledem zemského gubernia a českých stavů. Rovněž tento dokument proklamoval svobodu chovu včel a nakládání s voskem a medem, a slib, že se nedovolí včelařství zatížit poplatky a daněmi pro státní, zemskou či personální potřebu. Totožné pravidlo, jako v případě patentu pro Moravu a Dolní Rakousy, platilo v otázce práva rojového (s tím, že včelař mohl poskytnout mírnou náhradu tomu, kdo jeho roj na cizím pozemku odchytil); a opět totožné pravidlo bylo stanoveno v opatření, prakticky směřujícím k povzbuzení kočovného včelaření – tzn. včelař mohl svůj úl umístit na cizí, „jak panské, tak selské pole, pohankou oseté“ (jmenovitě pohanku zmiňoval i předchozí patent), za poplatek nikoliv vyšší než dva krejčary. Navíc, žádné mýto nemělo být v této souvislosti vyžadováno během převozu úlů na silnicích nebo ve městech. Dokument obsahoval předpoklad podpory včelaření u „chudých poddaných“ ze strany vrchnosti; a ve stejném duchu jako citovaný patent zhruba o rok starší se vyjadřoval ve věci hubení cizích včel a krádeže včelstev.¹²⁹

Dotyčné patenty, opírající se o hospodářský význam včelařství a kladoucí důraz na sféru širšího vzdělávání v oboru, zcela otevřeně cílily k povzbuzení a podpoře včelařských aktivit v řadách poddanského (a připomeňme, dosud znevlněného) obyvatelstva. V případě Moravy byla na bázi patentu z roku 1775 zřízena včelařská škola v Brně. Nápadným rysem těchto kroků bylo důrazné prosazení státní autority ve sféře, kde rozhodující roli tradičně sehrávaly záležitosti feudálních vazeb a privilegií. Na druhou stranu, právě i v takovém kontextu jsou tato opatření nahlížena jako krok, vedoucí k definitivnímu zániku starých meďařských společenství (víme, že ta hrála doposud významnou roli zejména v Markrabství moravském). Dokonce se hovoří o zrušení práva na svobodné sdružování

¹²⁸ K tomu např. Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

včelařů.¹³⁰

Toto však bylo až výsledkem reformní politiky syna Marie Terezie a jejího nástupce v habsburských dědičných zemích v letech 1780-1790, císaře Josefa II. S trendem obecnějšího omezování tehdy již v řadě ohledů zastaralých cechů, teprve s jeho vládou je spojena ztráta starých práv medařů.¹³¹ Každopádně lze přesto říci, že Josef II. na státní politiku Marie Terezie v oblasti podpory včelařství navázal, třebaže se důsledky jeho vlády mohou zdát v tomto směru na první pohled možná poněkud rozporné. Byť byla jeho nařízením zavedena praktická výuka včelařství na školách (a včelařství se tehdy vyučovalo na kněžských seminářích, hospodářských školách i univerzitách),¹³² už roku 1781 zanikla po několikaleté existenci včelařská škola v českém Novém Kníně, a v roce 1787 byla rozpuštěna i centrální včelařská škola ve Vídni. Další impuls chovu včel měl zatím poskytnout dvorský dekret z roku 1785, jímž měly být každému kraji stanoveny dvě prémie ve výši 12 a 6 zlatých. Tato finanční podpora se ovšem nezdála příliš dostačující, a v roce 1792 bylo toto opatření zrušeno.¹³³ O pokračující podpoře rakouského státu včelaření nicméně může svědčit dekret, vydaný roku 1799, za vlády císaře Františka I., jenž nařizoval výsadbu medonosných rostlin.¹³⁴

Převratnost tereziánských patentů z let 1775/1776 spočívá i v tom, že z hlediska základního právního přístupu zůstávaly pro české a moravské včelařství rozhodujícími až do 20.století. Definitivní zánik včelařských cechů (a medařských práv) ke sklonku 18.století měl být ve druhé polovině 19.století, v podstatě v realitě formující se občanské společnosti, vlastně kompenzován zakládáním včelařských spolků v Čechách, na Moravě a v české (rakouské) části Slezska. Možná výchozí předobraz toho můžeme hledat i ve včelařských společnostech, které byly rovněž již ve druhé polovině 18.století zakládány v německých

¹³⁰ K tomu např. NOVÁK, Radek. 8.listopadu 2018. Včelařské patenty Marie Terezie /online/. Radkův poznámkový blok. Dost. z: <http://www.infojet.cz/blog/vcelarske-patenty-marie-terezie/>

¹³¹ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹³² Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 4.

¹³³ NOVÁK, Radek. 8.listopadu 2018. Včelařské patenty Marie Terezie /online/. Radkův poznámkový blok. Dost. z: <http://www.infojet.cz/blog/vcelarske-patenty-marie-terezie/>

Rovněž je připomínáno zavedení odměny pro včelaře, vlastníci více než 18 úlů, v době vlády Josefa II. – PUMPR, Pavel. Období rakouské monarchie po patentech Marie Terezie. In: Včelařství 10/2018. S. 352-353.

¹³⁴ Tamtéž.

zemích.

Klíčovou v oblasti dalšího vědeckotechnologického pokroku, který měl být v 19. století manifestován ve středoevropském (a tedy i v českém) včelařství, byla přitom již činnost švýcarského přírodovědce Françoise Hubera (1750-1831). Tento ženevský rodák věnoval včelám vlastně celý svůj život. Vydány jeho spisy, týkající se studia včel a jejich života, v letech 1782 a 1814, už roku 1789 představil svůj rámkový úl.¹³⁵ Ten představoval zásadní inovaci, vzhledem k možnosti prohlídky včelstva a prozkoumání jeho stavu, aniž by, jako tomu bylo v případě tradičních klátů (špalků) či košnic, muselo dojít k poškození či zničení včelích plástů. Huberovým vynálezem bylo vložení jistého počtu rámků do úlu, v podstatě na principu listů knihy, na nichž včely své plásty vytvářely.¹³⁶ Následující desetiletí měla být doprovázena mj. tendencemi o zdokonalení tohoto vynálezu, příp. lze hovořit v návaznosti na něj o dalším rozvoji včelaření, označovaného jako nástavkové.

Ostatně, při obecně osvětových trendech od posledních dekád 18. století je za průkopníka vlastního nástavkového včelaření v Čechách vnímán Josef Antonín Janiš (1749-1821), katolický kněz, farář v Hostivaři (tehdy poblíž Prahy), který byl rovněž autorem spisů o včelařství (jako *Aučinlivé spravování včel* z roku 1789 nebo *Nová včelní kniha*) – mimochodem, jedněch z prvních děl o včelařství v češtině v této epoše počínajícího národního obrození. Zabýval se mj. otázkou partenogeneze (samooplodnění) včel, tedy vývojem jedince z neoplozeného vajíčka. Pro své odborné znalosti (jež se nemusely vztahovat výlučně ke včelám a včelařství) byl Janiš roku 1795 jmenován dopisujícím členem Císařsko-královské hospodářsko-vlastenecké společnosti v Království českém (*K.K. ökonomisch-patriotische Gesellschaft im Königreich Böhmen*).¹³⁷

3.3. Včelařství v českých zemích v 19. století

Huberův vynález úlu s pohyblivými díly (rámky) tedy skýtal možnost prohlídky

¹³⁵ Osobnosti včelařství – Francois Huber. 1.4.2017 /online/. Český svaz včelařů, z.s. Základní organizace Nejdek. Dost. z: <http://www.vcelari-nejdek.cz/odborne-informace/osobnosti-vcelarstvi/osobnosti-vcelarstvi-francois-huber.html>

¹³⁶ K tomu např. DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹³⁷ Josef Antonín Janiš. 2018 /online/. Dost. z: <http://www.janis2018.webnode.cz/j-a-janis/>

včelstva jako takového, s tím, že nedotčeny zůstávaly (či mohly zůstat) plásty, vytvořené včelami na těchto rámcích. Víme, že šlo o výsledek procesu hlubšího zkoumání včel, jejich života a aktivit, který byl záhy doprovázen dalšími vynálezy či zdokonalováními zejména v oblasti konstrukce nově se objevujících typů včelích úlů, a které mohly směřovat i ke zvýšení efektivity včelařské činnosti. Na principu úlu s rozběrnými, pohyblivými díly byla vytvořena i tzv. mateří mřížka, zabraňující včelí matce v průniku z plodiště do medníku, kterou začal v letech 1813/1814 používat ruský, resp. ukrajinský chovatel Petr Ivanovič Prokopovič (1775-1850).¹³⁸

I když se v Čechách v první polovině 19. století objevovaly již rozběrné, dělitelné úly (truhlíkové úly), prosazované Josefem Antonínem Janišem,¹³⁹ měl převládnout jiný trend. Směřující vývoj k možnostem bližší prohlídky plástů, aniž by tyto musely být nožem odřezávány od vnitřních stěn úlu, průkopníkem v tomto směru se stal Jan Dzierdzon (1811-1906), lokálně působící farář polského původu z východní části tehdy pruského, resp. německého Dolního Slezska, jehož iniciativy jsou nicméně považovány jako zásadní pro rozvoj tzv. racionálního včelaření také na Moravě.¹⁴⁰ Sám Dzierdzon včelařil především v tzv. leženech, vycházejících z principu klátů, horizontálně položených úlech, jež, dva u sebe spojené, vytvářely tzv. dvičák.¹⁴¹ Je připomínáno jeho experimentování s výstavbou dřevěného úlu s pevným víkem a dnem, a vložením dřevěných lišt dovnitř jako nosičů plástů, jež ale bylo nadále třeba odřezávat, neboť včely je stavěly s přesahem až na vnitřní kolmou stěnu úlu.¹⁴² Dzierdzon za účelem vytváření plástů včelami tedy vložil do úlů trámečky široké 1 tzv. včelí palec a silné ¼ včelího palce, a které bylo možno z úlu i s celými plásty vyjmout a pak je tam zase zavěsit. Představen tento vynález v roce 1853, přímo se v této souvislosti také hovoří o „úlu dzierdzonském“. Jednalo se o 1-patrový úl s 15-ti odnímatelnými rámkami, s vnitřní šířkou 9 palců, výškou (či délkou) 15 palců a hloubkou

¹³⁸ K tomu např. PŘIDAL, Antonín. Historie včelařství v obrazech /online/. Včelí produkty- cvičení. Dost. z: <http://www.mendelu.apridal.cz/skripta/hist/hist.htm>

¹³⁹ Historie Adamcova rámku /online/. Včelařské potřeby JaHan, s.r.o. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-adamcova-ramku>

¹⁴⁰ Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-včelařství.html>

¹⁴¹ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsyvicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹⁴² Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-včelařství.html>

28-29 palců.¹⁴³

Spojeno šíření výsledků Dzierdzonovy činnosti prvořadě s německým prostředím, záhy na ni navázal jeho žák baron von Berlepsch (1815-1877) doplněním horní laťky třemi dalšími lištami. Přitom se hovoří o vytvoření rámků, jako jisté normy rámků dnes celosvětově používaného.¹⁴⁴

Na včelařství a konkrétněji nástavkové včelařství ve světě, české země z toho nevyjímaje, měl mít později zásadní vliv i soudobý vývoj ve Spojených státech amerických, kde s úly s odnímatelnými rámkami pracoval přibližně od roku 1840 Lorenzo Langstroth (1810-1895). Tomuto rodákovi z Filadelfie se pro rozsáhlý výzkum v oblasti včelařství dostalo zhruba v polovině 19.století označení „Otec amerického včelařství“, *Father of American Beekeeping* (lze připomenout, že v Severní Americe se chov včely medonosné šířil až s anglickou kolonizací v 17.století), a důležitým impulsem pro rozvoj včelaření v USA mělo být roku 1853 publikované dílo *Langstroth o úlu a medonosné včele* (*Langstroth on the Hive and the Honey-Bee*).¹⁴⁵ S ohledem na skladbu nástavkových úlů až do současnosti byl zcela podstatným Langstrothův objev tzv. včelí mezery z roku 1851. Při jím prosazeném typu úlu, s charakteristickým víkem, umožňujícím včelaři přístup do úlu shora, jednalo se o poznatek, že včely nestaví plásty do mezer mezi rámkem a boční stěnou úlu, příp. mezi rámkem a horním víkem, jsou-li příliš úzké (méně než 6-10 mm), a naopak, vytváří je v mezerách širších.¹⁴⁶ Na základě tohoto poznatku se tedy věnoval návrhům úlů, jež by byly volně rozebíratelné ve všech svých částech a daly by se i rozšiřovat, a v čemž se ostatně shledávala i eliminace přílišného podráždění a zabíjení včel při včelařově činnosti. Už roku 1852 si nechal patentovat první rozebíratelný rámkový úl, se dnem, horním víkem a libovolným počtem nástavků. O Langstrothově rozhodujícím a širokém vlivu na nástavkové včelaření v následujících obdobích může svědčit skutečnost, že také jeho uvedené dílo z roku

¹⁴³ K tomu např. DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

Podle jiných zdrojů byl ovšem Dzierdzonův věhlas v oboru včelařství způsoben v první řadě jeho výřečností a psavostí, a některé objevy (což se týká i spojitosti jeho trámků s principem rozběrného díla) mu byly připsány omylem. – PŘIDAL, Antonín. Historie včelařství v obrazech /online/. Včelí produkty- cvičení. Dost. z: <http://www.mendelu.apridal.cz/skripta/hist/hist.htm>

¹⁴⁴ Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-vcelarstvi.html>

¹⁴⁵ Lorenzo L. Langstroth Historical Marker /online/. Explore PAhistory.com Dost. z: <http://www.explorepahistory.com/hmarker.php?markerId=1-A-3FE>

¹⁴⁶ Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-vcelarstvi.html>

1853 vycházelo později i v Evropě.¹⁴⁷

Langstroth se věnoval rovněž plemenářské činnosti a rovněž on se od 60.let 19.století podílel na importu italské včely medonosné (*Apis mellifera ligustica*) do Severní Ameriky. Společně se svým synem distribuoval matky tohoto poddruhu do různých částí USA, kde i v současnosti tento poddruh platí za nejrozšířenější, pokud jde o jeho komerční využití.¹⁴⁸

Mohlo být už jinde naznačeno, že prosazování nejrůznějších inovací v českém včelařství během dynamického 19.století bylo úzce provázáno s novou organizací včelařského života. V první řadě je ale třeba zmínit, že rozsáhlá a otevřená státní podpora, jaké se včelařství dostávalo přibližně od poslední třetiny 18.století, a kterou je možno shledávat v obecnějším kontextu doby, se odrážela v praktickém šíření včelařských aktivit. Toto lze říci navzdory tomu, že pokud shledáváme v dovozu třtinového cukru, jako do značné míry náhražky za med, jeden z faktorů, jež už v dřívějších dobách podmiňovaly celkový úpadek českého včelařství, tak s poměrně levným třtinovým cukrem v 18.století mohl takový vývoj vrcholit; a navzdory tomu, že už od prvního desetiletí 19.století začala tehdy, v realitě napoleonských válek, nedostávající se třtinový cukr nahrazovat domácí výroba cukru řepného. Lze se setkat s údajem, že zatímco v Čechách bylo v roce 1785 (tzn. ještě za vlády Josefa II.) evidováno více než 39 tisíc domácích včelstev, o několik let později, v roce 1791, to bylo už přes 61,5 tisíce včelstev. Z pozdějších dekád je znám narůst počtu včelstev z Moravy – z téměř 52 tisíc v roce 1811 na více než 61 tisíc v roce 1826. Ke 14,5 tisícům se v roce 1826 blížil počet evidovaných včelstev v rakouském Slezsku.¹⁴⁹

Přes nadále přetrvávající důležitost tereziánských patentů z let 1775 a 1776, jejich znění byla v některých bodech pozměňována dalšími nařízeními právní povahy. Velmi významný moment v celkovém právním vývoji představovalo vytvoření Všeobecného zákoníku občanského (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, ABGB, 946/1811) v roce 1811. Tento občanský zákoník, který zpětně můžeme považovat za milník v prosazení tzv. evropského kontinentálního právního systému v podmínkách středoevropského rakouského

¹⁴⁷ Osobnosti včelařství – Lorenzo Lorraine Langstroth. 1.8.2017 /online/. Český svaz včelařů, z.s. Základní organizace Nejdek. Dost. z: <http://www.vcelari-nejdek.cz/odborne-informace/osobnosti-vcelarstvi/osobnosti-vcelarstvi-lorenzo-lorraine-langstroth.html>

¹⁴⁸ Lorenzo L. Langstroth. Historical Marker /online/. Explore PAhistory.com Dost. z: <http://www.explorepahistory.com/hmarker.php?markerId=1-A-3-FE>

¹⁴⁹ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 4.

impéria (v návaznosti na francouzský, napoleonský *Code Civil des Français* z roku 1804), zůstával pak základem občanského práva v neuherské části rakouské monarchie až do zániku Rakouska-Uherska v roce 1918; a jako recepční norma měl být následně pro české země přijat též Československou republikou. Z hlediska včelařství na něm bylo podstatné, že oproti tereziánským včelařským patentům dále upravoval poměry ve prospěch vlastníka roje v okruhu rojového práva. Podle § 384 v kategorii „právní požadavky nabytí“, konkrétněji „chycením zvířat“, doslova „domácí roje včel a jiná krotká nebo zkrocená zvířata nejsou předmětem volného chytání zvířat“ (na rozdíl od lovu nebo rybolovu), „naopak vlastník má právo je na cizím pozemku stíhati; má však držitelé pozemku nahraditi škodu snad způsobenou“.¹⁵⁰ Vůči majiteli dotyčného pozemku se předpokládala prostá pravidla slušného chování (pronásledovatel včel z vlastního úlu se měl majitele pozemku zeptat, zda si na jeho pozemku může roj převzít). V praxi ovšem majitel pozemku neměl možnost takové pronásledování zakázat či mu dokonce bránit. Za případ faktického zřeknutí se roje ze strany vlastníka mateřského úlu byla považována situace, kdy ten nezačal roj pronásledovat do dvou dnů (připomeňme pro srovnání, že tereziánské patenty jako o rozhodující lhůtě hovořily o 24 hodinách, tj. jednom dni, a tato dvoudenní lhůta nyní neplatila, pokud by vlastník pozemku stíhání zabránil nebo by se roje zmocnil někdo jiný)¹⁵¹ – a v takovém případě, podle řečeného § 384, si mohl včely, jako „věci ničí“, „na obecném pozemku každý, na svém pozemku vlastník pozemku sobě vzíti a podržeti“.¹⁵²

O několik desítek let později, v roce 1852, byl v Rakousku přijat zákon č. 117/1852 říšského zákoníku o zločinech, přečinech a přestupcích, který je mj. i ve vztahu ke včelařství vnímán za podstatný z trestněprávního hlediska.¹⁵³ Rozhodující v tomto zákoně, v pozdějších obdobích novelizovaném (jako např. v roce 1919, čili již po vzniku

¹⁵⁰ Podle § 383 tohoto občanského zákoníku, bylo v „zákonech politických“ ustaveno mj. „jak se má zabrániti kradení medu, které se děje cizími včelami“ (vedle otázky, kdo je oprávněn k lovu zvěře a ryb, nebo otázkami předcházení přílišného rozmnožení zvěře náhrady škod, způsobených zvěří). - 946/1811 Sb. zák. soud. znění účinné od 1.1.1917 do 31.12.1965 /online/. Ministerstvo spravedlnosti. Dost. z: <http://www.beck-online.cz>

¹⁵¹ PUMPR, Pavel. Období rakouské monarchie po patentech Marie Terezie. In: *Včelařství* 10/2018. S. 352-353.

¹⁵² Jen pro širší kontext dodejme, že v případě domácího („zkroceného“) zvířete totéž platilo, pokud to se do čtyřiceti dvou dnů samo nevrátilo. - 946/1811 Sb. zák. soud. znění účinné od 1.1.1917 do 31.12.1965 /online/. Ministerstvo spravedlnosti. Dost. z: <http://www.beck-online.cz>

¹⁵³ PUMPR, Pavel. Období rakouské monarchie po patentech Marie Terezie. In: *Včelařství* 10/2018. S. 352-353.

Československé republiky) a zrušeném až v roce 1950, byl v tomto směru zjevně rozhodující § 174, zabývající se okolnostmi, kdy lze „z povahy skutku“ klasifikovat jako zločin krádež, a § 175, zabývající se „vlastností ukradené věci“, jejímž prostřednictvím se krádež stává zločinem.¹⁵⁴

K přijetí tohoto zákona došlo již po zásadních změnách, způsobených revolučním vývojem let 1848-1849, které znamenaly mj. definitivní eliminaci některých hlavních rysů starého feudálního systému (zrušení poddanství, zrušení panství jako administrativních jednotek); a právě do této doby taktéž spadají počátky připomínaného nového organizování včelařů. Na druhou stranu, ani politická situace v době tzv. neoabsolutismu do roku 1859 i v letech pozdějších nebyla takové formě občanského sdružování příliš nakloněna.

Jedním z průkopníků těchto aktivit byl Johann Nepomuk Oettl (1801-1866). Jak můžeme ve věci šíření včelařství přinejmenším od 18.století konstatovat nejobecněji, také v jeho případě se jednalo o duchovního, katolického faráře, který při postupném působení ve více lokalitách vystupoval ve 30. a 40 letech 19.století jako propagátor chovu včel v diskusích se sedláky, svými farníky. Především z jeho iniciativy došlo pak v roce 1852 v Krásném dvoře na Lounsku k založení Jednoty pro povznesení včelařství v Čechách, jejímž se stal prvním předsedou. V tehdejší atmosféře rostoucího nacionalismu, resp. národnostního česko-německého antagonismu se nicméně pro jeho činnost stalo příznačné to, co organizaci včelařství v českých zemích (při existenci početných německých komunit zejména v jejich pohraničních regionech) mělo poznamenat v obecném měřítku. Časopis, který začal vydávat (*Bienenvater aus Böhmen*, čili *Včelí otec z Čech*), zůstal omezen na německou jazykovou oblast. Jako první český (v národním slova smyslu) včelařský spolek na regionální, příp. lokální úrovni se pak stal vnímán ten, založený roku 1864 v Chrudimi.¹⁵⁵

Tomu samotnému předcházela idea včelařského spolku v rámci východních Čech, a ustavující schůze 150 včelařů byla v Chrudimi realizována již v květnu 1862. Ale až v roce 1864 obdržel hrabě Harrach, jedna z osob, stojících za touto myšlenkou, svolení od vídeňské vlády k jeho založení. V následujících letech se začaly vytvářet místní včelařské

¹⁵⁴ 117/1852 ř.z. Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích /online/. Dost. z: <http://www.spcp.prf.cuni.cz/lex/tz-1852.htm>

¹⁵⁵ MAREŠ, Jan. 18.dubna 2002. O včelaři Oettlovi z Podbořanska. Jak dnes zapomenutý kněz položil základy včelařství. In: Svobodný hlas. Čís. 16. S. 5.

spolky a jednoty i jen ve východočeském prostoru.¹⁵⁶

V téže době, v 60. letech 19. století, se obdobný organizační proces rozvíjel také na Moravě a ve Slezsku. V Brně přitom již od listopadu 1854 působil včelařský odbor, vedle starších odborů hedvábnického a pomologického (ovocnářského), při Moravskoslezské hospodářské společnosti,¹⁵⁷ a rozhodující roli zde sehrál MUDr. František Xaver Živanský (1817-1873), vojenský lékař, který se stal jednatelem tohoto odboru a který v této době rovněž vyučoval mladé včelaře a pořádal včelařské kurzy.¹⁵⁸ Rovněž k roku 1864 je připomínáno zvolení Živanského předsedou prvního včelařského spolku na Moravě – a Živanský také sehrál klíčovou roli k zorganizování 14. sjezdu včelařů v brněnských Lužáneckých sálech, který byl realizován v září 1865.¹⁵⁹ Nazýván tento sjezd kočovnou schůzí německých a rakouských včelařů, už jen tato skutečnost možná může naznačovat pokrok, k jakému do té doby dospělo organizování či vzájemná koordinace mezi především německým či německy mluvícím včelařstvem v rakouské monarchii.

Přihlédneme-li k nastíněnému technologickému pokroku epochy, jaký se taktéž v oboru včelařství plně projevoval, včelařský sjezd v Brně v září 1865 proslul zejména tím, že zde poprvé představil svůj převratný vynález původně voják zčásti českého původu, Franz von Hruschka/ František Hruška (1819-1888).¹⁶⁰ Jednalo se o medomet, zařízení, získávající na principu odstředivé síly med z plástů, aniž by byly tyto plásty narušeny (na rozdíl od dosavadních způsobů získávání medu z nich vyřezáváním, lisováním a vymačkáváním) – a tak mohly být tyto plásty vráceny zpět do úlu. Hruschka představil v roce 1865 svůj vynález v nejjednodušší verzi, když točil nad hlavou s upravenou nádobou na laně;¹⁶¹ a při technickém propracování medometu v dalších obdobích, vede prosazení této

¹⁵⁶ Historie „Včelařského spolku pro Dvůr Králové a okolí“ /online/. Náš spolek a jeho historie. Dost. z: http://www.home.tiscali.cz/csvdk/hist_vs_dk.htm

¹⁵⁷ Historie včelařství /online/. Český svaz včelařů. Okresní organizace Brno- město. Dost. z: <http://www.vcelaribrno.cz/historie-vcelarstvi.html>

¹⁵⁸ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 5.

¹⁵⁹ PŘIDAL, Antonín. Historie včelařství v obrazech /online/. Včelí produkty- cvičení. Dost. z: <http://www.mendelu.apridal.cz/skripta/hist/hist.htm>

¹⁶⁰ Hruschka (Hruška), narozený ve Vídni, trávil též část svého dětství v Českých Budějovicích. – K tomu např. Franz von Hruschka. 1865- medomet /online/. Naši vynálezci. Dost. z: <http://www.nasivynalezci.webnode.cz/franz-von-hruschka/>

¹⁶¹ Traduje se, že Hruschka na svůj vynález přišel prostě tak, že si povšiml dítěte, odhánějícího hmyz s košíkem plástů, přičemž z těch vytékal med. – K tomu např. Před 150 lety zatočil Franz Hruschka. A vytekl

inovace až k tezí o „malé revoluci ve včelařství“.¹⁶²

Spjatá podstatná část života Franze Hruschky s Itálií (resp. s Benátkami, ještě z dob, kdy toto město vytvářelo součást habsburského impéria, tj. do roku 1866, a v Benátkách, už jako politicky součástí Itálie, také roku 1888 zemřel), právě od italských včelařů obdržel za svůj vynález zlatou medaili. Na tom nic nemění fakt, že jej finanční potíže při dalším podnikání mj. přiměly tuto medaili prodat.¹⁶³

Mezitím, poptávka po nových typech úlů na Moravě vedla Františka Živanského např. ke zřízení stolařské dílny na výrobu úlů a včelařských potřeb, která do roku 1873 vyprodukovala 2100 úlů typu, nazývaného „spolkovým stojanem“ (přičemž na Kroměřížsku i v jiných moravských regionech se pro něj ujal název „moravská almárka“).¹⁶⁴ V Brně také začal v roce 1867 vycházet dvojjazyčný časopis *Včela brněnská. Časopis přátel včelařství na Moravě a ve Slezsku/ Die Königsbiene von Brün. Organ der Bienenfreunde im Mähren und Schlesien*. Mezi přední průkopníky moravského včelařství těchto či dalších let patří jistě též Johann Gregor Mendel (1822-1884), opat augustiniánského kláštera v Brně, řazený zároveň k průkopníkům moderní genetiky, jenž také založil včelín v klášterní zahradě.¹⁶⁵

Pozvolna narůstající počet včelařských spolků, a trend širší kooperace, odrazilo už v roce 1867 vytvoření Zemského ústředí včelařských spolků na Moravě a v roce 1873 obdobné instituce v Čechách. Zde lze tak shledávat prvopočátky tradice současného Českého svazu včelařů.¹⁶⁶ Předpoklad kontaktů mezi včelařstvím v Čechách a na Moravě zároveň jistě signalizoval fakt, že když byla v roce 1867 založena v jižních Čechách Včelařská jednota Dzierdzon se sídlem v Olešníku (toto sdružení, pojmenované na počest zmíněného slezského propagátora pokroku ve včelařství, a přemístivší později své sídlo do Českých Budějovic, je též označováno za vlastně v pořadí druhý český včelařský spolek po chrudimském), požádalo její vedení, s ohledem na jisté potíže s otázkou povolení ze strany rakouských úřadů, o

med. 7.7.2015 /online/. Česká televize. Dost. z: <http://www.ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1561272-pred-150-lety-zatocil-franz-hruschka-a-vytekli-med>

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž, příp. Franz von Hruschka. 1865- medomet /online/. Naši vynálezci. Dost. z: <http://www.nasivynalezci.webnode.cz/franz-von-hruschka/>

¹⁶⁴ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 5.

¹⁶⁵ PŘIDAL, Antonín. Historie včelařství v obrazech /online/. Včelí produkty- cvičení. Dost. z: <http://www.mendelu.apridal.cz/skripta/hist/hist.htm>

¹⁶⁶ Historie včelařství /online/. Včelařské potřeby JaHan. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-vcelarstvi>

přičlenění k brněnskému Moravskému včelařskému spolku jako její pobočky – a čehož bylo dosaženo do roku 1869.¹⁶⁷ Pokud následně, mimochodem, rozvoji českého včelařství odpovídalo kupř. konání mezinárodní včelařské výstavy v Praze roku 1879, z uvedeného organizačního hlediska na zemské úrovni znamenal zase jistý mezník rok 1884, kdy po zániku Spolku pro zvelebení včelařství v Čechách byl z iniciativy jednotlivých místních spolků založen Zemský ústřední spolek včelařský pro Království české.¹⁶⁸

Bylo již jinde zmíněno, že zhruba od 60.let 19.století se v českých zemích prosazovalo šíření nikoliv původních nebo původně nikoliv převládajících poddruhů (plemen) včely medonosné, jako zejména kraňské včely („krajinky“), příp. italské/vlašské včely. S procesem křížení mezi jednotlivými poddruhy, ke jmenovaným přibyly včela cyperská a včela egyptská, od roku 1879 včela kavkazská (*Apis mellifera caucasica*) z Ruska. Na druhou stranu, už od konce 60.let se mezi některými čelními osobnostmi českého a moravského včelařství ozývaly hlasy, na spolkových sjezdech a v časopisech, proti dovážení cizích poddruhů včel. Při jistém poklesu včelstev ke konci 19.století vrcholil tento trend mezi některými včelaři v požadavku úplného zákazu takového dovozu.¹⁶⁹

Velká pozornost na sjezdech českých a moravskoslezských včelařů ke sklonku 19. a poté počátkem 20.století byla věnována jednotlivým typům úlů a jejich zdokonalování, což zahrnuje i tendence k prosazení určité standardizace velikostí používaných rámků a jejich počtu. Oficiální preference se načas dostalo úlům, spojovaným s činností Jana Dzierdzona, ať ve formě dvojitých „dvičáků“ nebo samostatných tzv. „jednáků“ (za jistý průlomový mezník v otázce jejich prosazování je považován včelařský sjezd v Praze roku 1879), a Dzierdzonových následovníků (jako Dathe). V podstatě paralelně s dalším šířením či preferencí různých vertikálních stojanů (jako byl např. úzkovysoký tzv. úl Gerstungův) se projevoval i vliv nástavkových, shora přístupných úlů, jež měly svůj původ v Severní

¹⁶⁷ V této souvislosti je připomínán také vznik včelařského spolku v Třeboni již v roce 1847, jenž však po asi dvanáctileté existenci zanikl. - KRÍŽ, V. 2020. Historie /online/. ZO ČSV České Budějovice. Dost. z: <http://www.vcelar.info/budejovicti-vcelari/historie/>

¹⁶⁸ Historie „Včelařského spolku pro Dvůr Králové a okolí“ /online/. Náš spolek a jeho historie. Dost. z: http://www.home.tiscali.cz/csvdk/hist_vs_dk.htm

¹⁶⁹ Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-včelařství.html>

V případě egyptské včely se jednalo o připomenutý poddruh *Apis mellifera lamarcki*. Tento poddruh, dovážený v 19.století do Evropy (zatímco v samotném Egyptě docházelo od konce 19.století k jeho křížení s včelou kraňskou, dováženou z Balkánu), se ovšem v evropských klimatických podmínkách příliš nepřizpůsobil. – Včelaření ve starověkém Egyptě. In: Včelařství 1/2021. S. 8-11.

Americe (víme o Langstrothově činnosti), a jež mohly být v kombinaci s tradicí včelaření, prosazenou ve střední Evropě, v českém prostředí v jistých ohledech dále zdokonaleny.¹⁷⁰ Originální Langstrothovy úly si kupř. nechal dovézt Josef Hlávka, v letech 1890-1908 první předseda České akademie věd a umění.¹⁷¹

O trvalejším nárůstu včelařské činnosti, a to i bez ohledu na úbytek včelstev v závěru 19.století, vypovídá údaj o téměř 227 tisících včelstev celkově v českých zemích v roce 1869 a o téměř 311,5 tisíci včelstev v českých zemích v roce 1900.¹⁷² Na přelomu 19. a 20.století byl přitom průměrný výnos medu v Čechách (5 kg na včelstvo) vyšší než na Moravě (3,36 kg na včelstvo).¹⁷³

Může být pochopitelné, že s rozvojem aktivit ve druhé polovině 19.století se přímo v řadách včelařské veřejnosti objevovaly představy o úpravách právního druhu, které by včelaření a s ním spojených aktivit přinesly nějaký prospěch. Leccos o stavu včelařství obecně a jeho klíčových problémech přibližně v 60. až počátkem 70.let 19.století vypovídá referát připomínaného MUDr. Živanského, jímž reagoval na dotazník rakouské vlády. Zatímco Živanského konstatování, že je „včelařství u nás obecně zaměstnáním vedlejším, které vykonávají především rolníci“, vlastně odráželo realitu, jež měla své velmi dávné kořeny, a zejména tradiční situaci od zániku lesního včelaření, jako překážky, jež rozšíření včelařství brání, uvedl Živanský jako vůdčí osobnost moravského včelařského života především „nedostatečně opatřené rafinerie, perníkárství a cukrárny“. Rovněž si postěžoval na častá vyloupení a poškození včelstev, a na absenci dohledu nad obchodem s medem (jako ideálního stavu pro zloděje a podvodníky). V této souvislosti poukázal na nedostačující zákony, a navrhl uzákonění předpisů pro závody, zabývající se výrobou a prodejem sladidel, ztřetí předpisů proti krádežím včelstev a úpravu a kontrolu obchodu s medem.¹⁷⁴

Ostatně, právě Živanský v roce 1870 také vypracoval osnovu v jeho pojetí ideálního včelařského zákona – a v tomto směru měl mít později své pokračovatele. Řada takových

¹⁷⁰ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹⁷¹ TEXTL, Petr. 100 let Adamovy míry II. In: Moderní včelař 3/2004. S. 24.

¹⁷² Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelí obchod- Včelařské potřeby. Dost. z: <http://www.vceliobchod.cz/historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

¹⁷³ Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-vcelarstvi.html>

¹⁷⁴ PUMPR, Pavel. Období rakouské monarchie po patentech Marie Terezie. In: Včelařství 10/2018. S. 352-353.

návrhů však narážela na nesouhlas samotné včelařské veřejnosti, v jejichž řadách v podstatě převážil postoj, nahlízející na stávající právní stav (založený především na více než století starých tereziánských patentech a příp. na občanském zákoníku z roku 1811) jako na dostačující. Ve vztahu k situaci alespoň konkrétně v Markrabství moravském nicméně taková smířenost nevyznívala ze slov advokáta Václava Perka, poslance moravského zemského sněmu v letech 1896-1906, jež byla publikována v časopise *Včela Moravská* a jež, pokud jde o zemskou legislativu, poukazovala na to, že jakkoliv na Moravě „včelařství na vysokém stupni rozkvětu se nalézá“, ve věci zákonité odborné ochrany včelařům toto vlastně zohledňoval pouze zemský zákon č. 12 z roku 1875. Ten v záležitosti příčiny polního pychu radil též úly mezi „polní majetnost zákonem tímto v ochranu vzatou“.¹⁷⁵

Nakonec, v rámci celého tzv. Předlitavska (rakouské části od roku 1867 dualistické rakousko-uherské monarchie) jistý vztah opět mj. ke včelařství můžeme spatřovat v zákoně o obchodu s potravinami z roku 1897 (č. 89/1897 říšského zákoníku). Za pozornost může stát, že jeden z jeho aspektů spočíval v ochraně spotřebitele, přičemž ostatně takový aspekt nechyběl ani v o téměř půlstoletí starším zákoně č. 117/1852 říšského zákoníku, o zločinech, přečinech a přestupcích, taktéž již zmíněném jako potenciálně důležitém rovněž právě směrem k oboru včelařství.¹⁷⁶

3.4. Včelařství v českých zemích ve 20.století

K zintenzívněným debatám mezi českým včelařstvem okolo nejideálnějších typů úlů a jejich dílů přispěl i zmíněný pokles počtu včelstev na konci 19.století, neboť i v tom bylo shledáváno (vedle záležitostí, souvisejících s pastvou včel, nebo snah o zákaz dovozu cizích včel) jedno z řešení nepříznivé situace.¹⁷⁷ Každopádně, celé období let 1885-1904 je spojováno s tzv. novou úlovou reformou, kdy se obecně ve středoevropském prostoru

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Dodejme, že uvedený zákon z roku 1852 (117/1852 ř.z.), o zločinech, přečinech a přestupcích, počítal mj., např. s možným poškozením spotřebitele formou nepravých či kratších měř a vah (což bylo hodnoceno jako jednání již z povahy činu zločin). – HÁJKOVÁ, Kateřina. Historie ochrany práv kupujících /online/. Česká obchodní inspekce. Dost. z: <http://www.coi.cz/o-coi/historie-ochrany-prav-kupujicich/>

¹⁷⁷ Historie Adamcova rámku /online/. Včelařské potřeby JaHan, s.r.o. Praha- Radvánovice. Dost. z: jahan.cz/historie-adamcova-ramku

přecházelo od úzkovysokých, z více dílů spojených rámků na nízkoširoké typy rámků¹⁷⁸ - a pro další trend bylo rozhodující i přijetí standardní míry rámků pro úl, zvaný „uhříněvský stojan“, učiněné v Příbrami roku 1896 (do plodiště mělo být vkládáno několik celorámků o výšce 39 cm, čímž měla být současně odstraněna dosavadní praxe vysokého počtu rámků, 30-40, jež byla na překážku včelařově práci).¹⁷⁹

Vyvrcholením v tomto směru, důležitým z hlediska včelařstva v českých zemích jako celku, byl 21.československý včelařský sjezd v Brně v srpnu 1904 (jednalo se zároveň o jubilejní sjezd k padesátému výročí prvopočátků spolkové včelařské činnosti na Moravě a ve Slezsku). Zde ve svém referátu navrhl tři možnosti typů včelařských rámků jako preferenční, z nichž čas ukáže, jaká je nejvýhodnější, František Adamec (1866-1946), katolický kněz, jehož farní činnost byla během jeho života spojena především s Bystrčí u Brna. Většina delegátů sjezdu se shodla na jedné z jím prezentovaných variant, 39 x 24 cm, jako na přijaté a doporučované tzv. spolkové míře pro nízkoširoké rámký. S tímto oficiálním přijetím tzv. Adamcova rámků se přitom mělo vlastně jednat o trojrámek, již předtím hojně používaný včelaři v českých a moravských stojanech, otočený o 90 stupňů.¹⁸⁰

František Adamec byl ovlivněn vzory severoamerického nástavkového včelaření – a nakonec, i brněnský sjezd z roku 1904 navrhl postupné zavádění shora přístupných úlů.¹⁸¹ Jedním z předních iniciátorů prosazování úlů amerického typu (tzv. „amerikánů“) se stal Matěj Hlinecký (1854-1934), povoláním poštovní úředník a taktéž celkově jedna z vůdčích osobností českého včelařství přelomu 19. a 20.století, mj. autor publikace *Včela a její chov – Včelaření v úlech nízkoširokých, ležanech i stojanech, ku prospěchu začátečníkům i pokročilým včelařům československým*, vydané roku 1908.¹⁸²

Sám Hlinecký rovněž upravil americký typ úlu tak, že z něj bylo možno vybírat plásty nejen z vrchu, ale i z jedné z bočních stěn. Kromě toho, po způsobu amerického úlu (kde bylo zvykem na místo medníku ukládat odnímatelné tzv. medné skříňky na rámký v plodišti,

¹⁷⁸ TEXTL, Petr. 100 let Adamcovy míry II. In: Moderní včelař 3/2004. S. 24.

¹⁷⁹ DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹⁸⁰ TEXTL, Petr. 100 let Adamcovy míry II. In: Moderní včelař 3/2004. S. 24.

¹⁸¹ Prosazování originálních Langstrothových úlů (s mírou rámků 44,8 x 23,2 cm) doporučoval též český vystěhovalec v Jižní Africe Vladislav Bouček, který udržoval s Františkem Adamcem korespondenci. Přitom poukazoval na již zhruba padesátiletou zkušenost s těmito úly, prvořadě z USA. – Citovaný článek.

¹⁸² K tomu např. Hlinecký Matěj /online/. Městská knihovna Chrudim. Dost. z: <http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/hlinecky-matej>

kteře mohly pojmout 1 kg medu) byly vytvořeny úly upravené v oblasti medníku takovým způsobem, že bylo možno nastavit další 2-3 medníky, a tak vyrovnávat měnící se sílu včelstva a pojmout všechn med v době bohaté snůšky. Tímto vznikl nový typ úlu, nazývaný „Hospodář“.¹⁸³

Nicméně, „Hospodář“ se v českém prostředí příliš neuchytil, a firma Švarc, jež se ujala jeho výroby, s ní brzy zase ustala. Místo toho získal na oblibě stojanový úl zvaný „Budečák“ (podle Budče, raně středověkého hradiště ve středních Čechách), přístupný zezadu, s mírou rámků, doporučenou „československými“ (tzn. též jak českými, tak moravskoslezskými) včelařskými spolky. Těmi pak byly často osazovány včelíny a později kočovné včelařské vozy, i ve více řadách nad sebou.¹⁸⁴ Od „Budečáku“ se zase odlišoval od roku 1908 vyráběný „Pražan“, do nějž byl umožněn přístup také zezadu, ale i z boku (a po odejmutí medníku i horem).¹⁸⁵ Třebaže se zároveň objevovaly zezadu přístupné úly i s jinými mírami rámků,¹⁸⁶ tzv. Adamcova míra (39 x 24 cm) zůstávala rozhodující a nanejvýš jen málo zpochybňovanou rámkovou mírou v českém včelařství po řadu dalších desetiletí.

Mezitím uplynulo období první světové války let 1914-1918 (z pozice včelařské veřejnosti charakterizované zásilkami medu, odesílanými pod režii ústředních zemských spolků na frontu a do vojenských lazaretů);¹⁸⁷ jejíž události směřovaly k rozpadu rakousko-uherského mocnářství a vzniku Československé republiky v říjnu 1918. Na principu přetrvávajícího zemského zřízení spojil tento státní útvar české země s bývalými uherskými oblastmi Slovenska a Podkarpatské Rusi (ve druhém případě toto přetrvávalo do druhé světové války, resp. definitivně měla tato oblast od Československa odpadnout roku 1945), a to se odrazilo i na nejvyšších stupních dosavadní organizace včelařského života. Dodejme, že i na Slovensku přitom již od doby nedlouho před polovinou 19.století docházelo k organizaci

¹⁸³ Tyto „Hospodáře“ mohly zahrnovat jedno, jedno a půl nebo dvě plodiště, a někdy byly stavěny i se slaměnými stěnami. Dvnitř se vkládala mj. z plechu nebo drátu vyrobená mateř (královská) mřížka mezi plodiště a medník. – DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín. Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

¹⁸⁴ Historie Adamcova rámku /online/. Včelařské potřeby JaHan, s.r.o. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-adamcova-ramku>

¹⁸⁵ Historie včelařství /online/. Včelařské potřeby JaHan. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-vcelarstvi>

¹⁸⁶ TEXL, Petr. 100 let Adamcovy míry II. In: Moderní včelař 3/2004. S. 24.

¹⁸⁷ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území - IX. Meziválečné Československo a Protektorát Čechy a Morava. In: Včelařství 11/2018. S. 388-389.

včelařů nejprvotněji na základě tzv. hospodářsko-zahradnických spolků.¹⁸⁸

Možno poznamenat, že zatímco organizování včelařů na úrovni lokálních spolků, rozvíjející se od druhé poloviny 19.století, zaznamenalo během uplynulých desetiletí další rozvoj (jen jako zcela namátkové příklady lze uvést vznik včelařských spolků v moravských Lipníku nad Bečvou nebo Němčicích nad Hanou v roce 1900),¹⁸⁹ v éře První Československé republiky (1918-1938) se na tyto trendy plně navazovalo. Pokud dříve, jak víme, určitou kooperaci mezi českými a moravskoslezskými včelaři zajistil koncept „československé“ ideje, v podmínkách nového československého státu bylo již 3.ledna 1919 rozhodnuto o dalším setrvávání včelařské organizace na bázi zemské spolkové organizace, přičemž však nejvyšším orgánem nad zemskými včelařskými spolky se stalo Zemské ústředí Československé republiky, transformované ve Svaz ústředí včelařských. Sídlem tohoto orgánu byla Praha.¹⁹⁰

Soustavu jednotlivých zemí v rámci ČSR víceméně¹⁹¹ reflektovala jednotlivá ústředí, z nichž se tento Svaz ústředí včelařských skládal. Jednalo se o za 1) Zemské ústředí spolků včelařských v Čechách, se sídlem v Praze, jemuž v té době podléhalo uváděných 13 tisíc členů; za 2) Zemské ústředí spolků včelařských na Moravě, se sídlem v Brně, kterému podléhalo 4,5 tisíce členů; za 3) Zemské ústředí spolků včelařských pro Slezsko a Hlučínsko, sídlící v Hrabyni u Opavy, s uváděnými 600 členy; za 4) Zemské ústředí spolků včelařských pro Slovensko (*Zemské ústredie spolkov včelárskych pre Slovensko*), se sídlem v Bratislavě, k němuž připadal 1 tisíc členů; za 5) Zemské včelařské sdružení Podkarpatské Rusi (*Kraevoje pčolarškoje sojedinenije Podkarpatskoj Rusii*), které sídlilo v Užhorodě a počet jehož členstva byl rovněž veden na 600. Souhrnný počet členů v rámci této organizace na území celého Československa činil v té době tedy asi 19 700.¹⁹²

Jestliže z citovaných údajů vychází, že konkrétně v českých zemích se z takového počtu jednalo o asi 18,1 tisíce včelařů, zřejmě také jen k českým zemím se vztahuje tvrzení,

¹⁸⁸ Zároveň už do roku 1810 je kladen vznik Společnosti přátel včelařství v Banské Bystrici. – Včelárstvo na Slovensku má viac ako tisícročnú tradíciu. August 19, 2013 /online/. Týždenník Slovenka. Dost. z: <http://www.slovenka.zenskyweb.sk/vcelarstvo-na-slovensku-ma-viac-ako-tisicrocnu-tradiciu>

¹⁸⁹ Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov. Dost. z: <http://www.vcelari-tovacov.cz/historie-vcelarstvi.html>

¹⁹⁰ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 5-6.

¹⁹¹ Zde je třeba vzít v potaz, že realitu, existující v českých zemích dlouho do roku 1918, oficiálně a zčásti obnovovalo až zemské zřízení z roku 1927, přičemž Morava a Slezsko vytvořily jednu Zemi moravskoslezskou.

¹⁹² Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 6.

podle něhož se o něco později, ve 30. letech 20. století, počet organizovaných včelařů pohyboval okolo 50-ti tisíc.¹⁹³ Při pokračování v již dříve vytvořené tradici, byla pro spolkovou včelařskou činnost příznačná setkávání na spolkových schůzích, se vzájemným předáváním poznatků a zkušeností, a zajišťování přednášek spolky, které disponovaly odbornou literaturou a šířily odborné časopisy. Spolky byly prostředníky v nákupu matek, včelstev, úlů, včelařského nářadí, a rovněž organizovaly výstavy nebo zajišťovaly nezdaněný cukr (využívaný pro zazimování včelstev)...¹⁹⁴

Státní zájem na podpoře včelařství byl rovněž již v roce 1919 demonstrován zřízením Výzkumného ústavu včelařského jako státního výzkumného ústavu. Jeho prvním ředitelem se stal Antonín Schönfeld. Na své nynější sídlo severně od Prahy (tehdy do usedlosti, zvané „Na Dole“) přesídlila tato instituce v roce 1922. Až po složitějším politickém vývoji a změnách během dalších dekád 20. století byl Výzkumný ústav včelařský jako státní instituce roku 1997 privatizován do formy společnosti s ručením omezeným.¹⁹⁵

Samozřejmě se v podmínkách ČSR projevoval další vývoj ve včelařství. Jako vyučující předmět byl obor včelařství zaveden na Vysoké škole zemědělské v Brně profesorem entomologie (tj. zoologického oboru, specializujícího se na hmyz) Štěpánem Soudkem (1889-1936). Na jeho činnost navázal Jiří Savvin, považovaný mj. za vynálezce plechové klícky na přidávání matek a konstruktéra moravského úlu, zvaného „Univerzál“, a rovněž autor publikací o včelařské tematice, jenž v letech 1935-1942 redigoval časopis *Včela moravská* a později, po roce 1945, působil v redakcích časopisů *Včelař* a poté *Včelařství*. Při pokračujících debatách o ideálních úlech i rámkové míře se více prosazoval názor, že „nejlepší úl je ten, za kterým stojí nejlepší včelař“.¹⁹⁶

Korespondovalo rozvoji včelařství v těsném kontextu s vědeckými výzkumy, že již kolem roku 1930 byl zásadní ekonomický význam včelařství spatřován nejen v produkci medu a vosku, ale i v opylování kulturních zemědělských rostlin a ovocných stromů a keřů. Důraz byl kladen na poznatky o nemocích včel a jejich ochranu před nákazami. Současně se

¹⁹³ Historie včelařství /online/. Včelařské potřeby JaHan. Praha- Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-vcelarstvi>

¹⁹⁴ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 5.

¹⁹⁵ Dodejme, že v případě usedlosti „Na Dole“ se původně jednalo o mlýn na Máslovickém potoce při jeho ústí do Vltavy. – Výzkumný ústav včelařský /online/. Dost. z: <http://www.beedol.cz>

¹⁹⁶ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 6.

z včelařské perspektivy staly zásadními počínající trendy výroby umělého medu, třebaže tyto až do druhé světové války nenabraly v ČSR zvláštního významu.¹⁹⁷

S ohledem na veškerý uváděný rozmach je nicméně třeba říci, že ve druhé dekádě 20.století zaznamenalo včelařství v českých zemích, zjevně mj. za rozhodujícího vlivu dopadů první světové války, nápadný kvantitativní pokles. Na jaře 1919 bylo zaregistrováno necelých 281 tisíc včelstev, čili o poznání méně než v roce 1900. Ovšem již na 650,5 tisíce včelstev zase stoupl stav v roce 1936, byť znovu výrazný pokles se projevil v pozdějších letech druhé světové války a okupace českých zemí nacistickým Německem (k roku 1942 mělo jít o přes 396,5 tisíce včelstev). Pokud měl v roce 1920 průměrný počet včelstev na jednoho včelaře vytvářet 5,41 včelstva, do roku 1939 měl stoupnout na 6,36 včelstva.¹⁹⁸ Již od roku 1919 přitom velkochov včel zahájil Otakar Brenner (1886-1975), jehož včelín se stal považován za vzorový. Brenner, věnující se včelařství od roku 1908, se před druhou světovou válkou stal jednou z čelních osobností spolkového včelařského života a jako předseda nového Zemského ústředí včelařů pro Čechy měl pak působit i během několika let od roku 1945; a ještě v epoše I. Republiky byla jeho činnost rovněž provázána s publikační aktivitou.¹⁹⁹

Patřilo k rysům období kolem rozbití První Československé republiky, spjatému především s německou anexí rozsáhlého pohraničí českých zemí v roce 1938, ochabování včelařské organizace na spolkové úrovni – a v době po německé okupaci zbývající části Čech a Moravy v březnu 1939 bylo toto organizování v podstatě zakázáno.²⁰⁰

Zato ani po roce 1918 k žádné opravdu zásadnější změně v právní oblasti ve směru ke včelařství nedošlo. Včelařská činnost se nadále opírala o víceméně stejné právní normy jako už dlouhá desetiletí předtím. Významný krok mohl představovat výnos pražské Zemské správy politické ze 14.prosince 1921, obracející se s doporučeními na podřízené úřady a mířící k zabránění hromadného ničení, resp. hubení včel. Vzhledem k přitažlivosti sladkých

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ JAKUŠ, Miroslav. 14.července 2003. Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelařské noviny. Dost. z: <http://www.vcelarskenoviny.cz/index.php/joomla-page/10-informace/11-historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

¹⁹⁹ Významní členové naší organizace: Otakar Brenner (1886-1975) /online/. ZO ČSV Struhařov- Včelaři z Kamenice a okolí. Dost. z: <http://www.vcelaristruharov.cz/vyznamni-clenove-nasi-organizace-otakar-brenner-1886-1975/>

²⁰⁰ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 6.

látek pro včely tento výnos stanovil, že tyto nesmějí být volně vyloženy v otevřených nádobách, krabicích či sudech, což se vztahovalo také na nádoby apod. prázdné, ale sladkostmi dosud znečištěné. V provozovnách, kde se sladidla vyráběla nebo zpracovávala, měla být okna kryta hustou drátěnou sítí a vchody ochrannými dveřmi. Prodej cukrovinek v pouličních stáncích a na otevřených prostranstvích se povoloval pouze při použití nádob uzavřených, víkem opatřených. Přitom sami včelaři byli vyzýváni, aby obcházeli takové provozovny a dbali sami na dodržování těchto opatření.²⁰¹

Na druhou stranu, neprosadil se zájem včelařů na zvýšení cel na med dovážený ze zahraničí, čímž chtěli pochopitelně eliminovat zahraniční konkurenci na domácím trhu (protiargumentem bylo, že by se v takovém případě zvýšila výroba sirupů); a včelařská obec neuspěla ani, což bezprostředně souviselo s připomenutými trendy k výrobě umělého medu, a nejprímárněji na bázi zákona o obchodu s potravinami, se snahou zákonného postupu proti falšování medu (a právního stanovení, že med je výlučně komoditou, produkovanou v důsledku opylovací činnosti včelami) - v situaci, kdy zde již existovala nařízení kupř. proti falšování vína nebo másla, a v situaci velmi nákladných chemických rozborů, jež by falšovatele, tzn. nepřiznané producenty umělého medu mohly usvědčit.²⁰²

Zákaz či krajní omezení včelařské spolkové činnosti v Protektorátu Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren), zřízeném v roce 1939 německou Třetí říší, přirozeně symbolizovaly nejjobecnější politickou realitu. Přesto však Berlínu podřízená protektorátní vláda projevila v konceptu své zemědělské politiky enormní zájem na rozvíjení včelařství, již vzhledem k jeho hospodářské důležitosti. Ostatně, už od září 1939, tzn. od vypuknutí druhé světové války, byli včelaři povinni odvádět dodávky medu (a za to jim byly, v zájmu zazimování včelstev, poskytovány dodávky nezdaněného cukru).²⁰³ Vyhláška č. 11 Českomoravského svazu pro drůbež, vejce a med z 12.září 1941 upravila tuto povinnost tak, že bylo nutno odvést 50 % sklizně medu z dotyčného roku, nejméně však 1,5 kg medu za každé zazimované včelstvo. Následně, v letech 1942-1943, bylo toto zvýšeno na 2 kg za včelstvo. V případě nesplnění dodávky hrozila pokuta ve výši 20-50 protektorátních korun

²⁰¹ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – IX. Meziválečné Československo a Protektorát Čechy a Morava. In: Včelařství 11/2018. S. 388-389.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 6.

za každý nedodaný kilogram.²⁰⁴

V roce 1944 byla stanovena povinnost pro každého včelaře přesouvat svá včelstva k plochám osetým řepkou olejkou, s ohledem na pocíťovaný narůstající význam této plodiny pro válečný průmysl. Bez ohledu na jakékoliv překážky, někdy tak bylo třeba překonávat vzdálenosti i 100 km dlouhé. Jako ideální byly přitom doporučeny slovenské úly s rámkovou mírou 42 x 27,5 cm. „Budečáky“, jejichž využívání pro účely kočovného včelaření si v českých zemích získalo již tradici, byly naopak označeny za zcela nevhodné.²⁰⁵

Je zjevné, že na uvedeném poklesu stavu včelstev v době druhé světové války, resp. nacistické okupace let 1939-1945 se výrazně podílely šířící se nákazy jako roztočiková acarionosa nebo nose mózy, proti nimž včelařská veřejnost dosud postrádala ochranných prostředků.²⁰⁶

Konec druhé světové války a obnovení Československé republiky na jaře 1945 přinášely opět zcela novou politickou realitu. I když včelařská veřejnost mohla znovu plně obnovit svou činnost na aktivní spolkové bázi, příznačným ovšem bylo, že v platnosti nadále zůstávaly povinné odvody medu. Kromě toho, značnou újmu také včelařství v celkovém rámci Československa nebo jen českých zemí přinášel od roku 1945 (a zcela pochopitelně, povážíme-li dlouhou tradici této činnosti) nucený odsun početné německé populace z pohraničních oblastí.²⁰⁷

Přesto, už k roku 1945 bylo uváděno opět asi 664,5 tisíce zazimovaných včelstev;²⁰⁸ a v následujících letech byla taktéž provedena efektivní opatření proti šíření včelích nákaz.²⁰⁹

Lze říci, že i vývoj včelařského života byl plně provázán s vývojem tzv. lidově demokratického Československa, který vrcholil v nastolení vlády komunistické strany v roce

²⁰⁴ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – IX. In: Včelařství 11/2018. S. 388-389.

Hovoří se o požadavku přímo povinných odvodů medu, jenž se ze strany ústředí zemských spolků objevil už také v závěrečném roce první světové války, tedy 1918, ale jenž ovšem již nebyl realizován. – KRÍŽ, V. 2020. Historie /online/. ZO ČSV České Budějovice. Dost. z: <http://www.vcelar.info/budejovicti-vcelari/historie/>

²⁰⁵ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 6-7.

²⁰⁶ Tamtéž. S. 6.

²⁰⁷ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy na našem území – IX. In: Včelařství 11/2018. S. 388-389.

²⁰⁸ JAKUŠ, Miroslav. 14.července 2003. Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelařské noviny. Dost. z: <http://www.vcelarskenoviny.cz/index.php/joomla-page/10-informace/11-historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

²⁰⁹ K tomu např. Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 7-8.

1948 a později, v roce 1960, ve vyhlášení Československé socialistické republiky. Možná v první řadě tento vývoj zasáhl dosavadní, z působení včelařských spolků vycházející organizaci, neboť se zrušením zemského zřízení do roku 1949 zanikla i zemská ústředí včelařská. Včelařské organizace prošly určitým procesem ze strany státu řízené centralizace a unifikace, kdy již v roce 1948 představovala jejich vrcholný orgán v Praze sídlící Jednota včelařská Republiky československé. Tento orgán, jenž se ocitl pod faktickým řízením ministerstva zemědělství, měl být pak, v roce 1957, přeměněn v Československý svaz včelařů. S tímto krokem byly zároveň schváleny nové stanovy, se kterými byly členové jednotlivých základních organizací v rámci nového Československého svazu včelařů seznámeni na mimořádných členských schůzích, a které byly zpravidla jednomyslně přijaty.²¹⁰

Pokud se zde již nabízí počátek téměř bezprostřední kontinuity se současným Českým svazem včelařů, je možno podotknout, že pokud v letech 1946-1948 vycházel jako jedna z hlavních včelařských tiskovin v ČSR časopis *Český včelař*, ten byl v roce 1948 nahrazen časopisem pod prostým názvem *Včelař* – a na ten zase od roku 1953 navázalo dosud vycházející *Včelařství*.²¹¹

Zásadní zlom ve více ohledech znamenala od samého počátku 50.let 20.století kolektivizace zemědělství s vytvářením jednotných zemědělských družstev a státních statků. Toto združstevnění a zestátnění se zčásti mohlo vztahovat i na včelařský sektor, kdy včelaři od roku 1950 prodávali za stanovené ceny zemědělským družstvům a státním statkům roje, oddělky i včelstva. Mimo to, byl zahájen systém školení pro včelaře-začátečníky, jenž mířil ke zvýšení kvalifikace, ale současně k limitování přílivu osob k činnosti, v níž mohli spatřovat domnělý zisk.²¹² Nakonec, vzhledem k tendencím k zavádění velkovčelínů státními lesy, jednotnými zemědělskými družstvy a státními statky od let 1949-1951 jsou připomínány i představy o znárodnění veškerého včelařství (a např. pohled ze strany státních orgánů z roku 1953, že „tak důležité národně hospodářské odvětví nemůže z důvodů státně-politických trvale zůstat v soukromých rukou“) – a naopak úsilí prof. Jaroslava Svobody

²¹⁰ Tamtéž. S. 7.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² KRÍŽ, V. 2020. Historie /online/. ZO ČSV České Budějovice. Dost. z: <http://www.vcelar.info/budejovicti-vcelari/historie/>

(stojícího v letech 1943-1970 v čele Výzkumného ústavu včelařského), který při využití svých konexí na ministerstvu zemědělství odvrátil ideu znárodnění včelstev jako absurdní.²¹³

Proces kolektivizace, s rozoráváním mezí v zájmu slučování polí a luk, však začínal způsobovat problémy s nedostatkem včelí pastvy. Navíc, se zaváděním zemědělské velkovýroby nadešel způsob chemických postřiků proti škůdcům, látkami, jež mohly být škodlivé a jedovaté i pro včely.²¹⁴

Při praxi vykupování jednotlivých komodit od včelařů jako soukromých hospodářů se v roce 1957 začala vykupovat mateří kašička, při výši ceny až 40 tisíc korun československých (Kčs) za 1 kilogram – i když cena tohoto teprve nověji využívaného včelařského produktu postupně klesla do standardu 8-10 tisíc Kčs/kg. Výkupní cena medu přitom v roce 1967 činila 22,50 Kčs/kg. Další vědeckotechnologický pokrok mezitím manifestovalo intenzivní zahájení inseminace (umělého oplodňování) včelích matek v 60.let 20.století.²¹⁵

Na jisté intenzitě znovu nabrala otázka nejvhodnějších úlů, resp. především rámkové míry. Jednání komise v Prostějově v listopadu 1959 přišlo s kritikou dosud standardně doporučené (byť jistě ne standardně včelaři všeobecně užívané) Adamcovy míry, kdy byl rámeček označen za příliš nízký a malý (malá plástová plocha).²¹⁶ Bylo doporučeno Adamcovu míru (39 x 24 cm) dále neprosazovat s novými úly a rámkami, a místo toho prof. Boleslav Tomšík, působící na brněnské Vysoké škole zemědělské, navrhl pro plodiště i pro medník rámkovou míru zcela novou, 37 x 30 cm.²¹⁷

Nicméně, tím k prosazení nového standardu nedošlo. Naopak, v následujících letech byly vyráběny např. i utepené nástavkové úly na rámkové míry 39 x 24 cm (dále tedy Adamcovu) nebo 39 x 27,5 cm. Především zase v moravských krajích se v 70. a 80.letech 20.století objevovaly nové trendy prostřednictvím tzv. krajských nástavkových kroužků.

²¹³ Včelaření, aneb společenský užitek, ale i zábava. 12.09.2015 /online/. Obec Tisová u Nejdku. Dost. z: <http://www.obec-tisova-u-nejdku.cz/news/vcelareni-v-nejdku-a-okoli-zo-csv-nejdek/>

²¹⁴ K tomu např. KRÍŽ, V. 2020. Historie /online/. ZO ČSV České Budějovice. Dost. z: <http://www.vcelar.info/budejovicti-vcelari/historie/>, příp. Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 7.

²¹⁵ Tamtéž. S. 7-9.

²¹⁶ V této kritice Adamcovy míry se např. objevil názor, že protáhlé plodové těleso nemohou včely dobře tepelně obhospodařovat, atd. – Historie Adamcova rámečku /online/. Včelařské potřeby JaHan. Praha-Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-adamcova-ramku>

²¹⁷ Tamtéž.

Zatímco bylo pořádáno několik konferencí o nástavkových technologiích v Hradci Králové, vyvinul na severní Moravě ing. Žídek úl zvaný „Slezan“, s rámkovou mírou 44,8 x 17 cm; a rovněž moravské provenience je tenkostěnný úl „Optimal“ (o rámkové míře 42 x 17 cm), zkonstruovaný po roce 1980 kroužkem nástavkových včelařů okolo doc. Ptáčka. Tento úl se přiblížil běžným soudobým trendům jinde ve světě (pokud se týká trendu výstavby tenkostěnných úlů) a sám měl ovlivnit moderní pojetí včelařství v Československu a později samostatné České republice – přestože se, vzhledem ke své specifické, jinde nepoužívané rámkové míře, rozšířil pouze v Československu.²¹⁸

Jevem, jemuž se zatím v Československu dostalo opětného povzbuzení, se stalo kočovné včelaření. Hlavním prvotním impulsem k tomuto trendu, propagačně podpořenému jako „celospolečenská objednávka opylování rostlin“ a doprovázenému sloganem „Včelaři na kola!“, byla od 50.let výsadba jednotlivých rostlinných kultur ve větší vzdálenosti od obývaných sídel. Už v roce 1956 v kontextu takového zájmu představila družstevní stolárna v Brně svůj první kočovný vůz.²¹⁹ Následující vlna kočovného způsobu včelaření, v níž vynikli zejména včelaři žijící ve městech (kde nebylo k dispozici tolik včelí pastvy, a kteří tak rozváželi svá včelstva z urbánního prostředí daleko do polí, luk a lesů), byla mj. spojena i s technickou vynalézavostí včelařů, jež pro takové účely využívali např. i různě přestavěné maringotky, vlečné vozy, autobusy apod. Zároveň se začala formovat určitá organizace prostřednictvím kroužků kočovných včelařů.²²⁰

Také na nejvyšším stupni včelařské organizace se odrazila federalizace Československa v letech 1968/1969, tzn. jeho vnitřní rozdělení na Českou socialistickou republiku a Slovenskou socialistickou republiku – když se v roce 1971 Československý svaz včelařů rozdělil na samostatné Český svaz včelařů a Slovenský svaz včelařů.²²¹ Víme již, že současný Český svaz včelařů je jako stávající sdružení evidován Ministerstvem vnitra České republiky až od roku 1990, čili z doby již po zásadních politických změnách ze sklonku roku 1989, ale dosud existence federálního československého státu.

²¹⁸ TEXTL, Petr. 100 let Adamcovy míry II. In: Moderní včelař 3/2004. S. 24.

²¹⁹ Včelaření, aneb společenský užitek, ale i zábava. 12.09.2015 /online/. Obec Tisová u Nejdku. Dost. z: <http://www.obec-tisova-u-nejdku.cz/news/vcelareni-v-nejdku-a-okoli-zo-csv-nejdek/>

²²⁰ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – XII. Kočovné včelaření. In: Včelařství 11/2018. S. 424-425.

²²¹ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 9.

Ve spojitostech s důrazem, jaký byl už v předchozích desetiletích kladen na potírání nemocí včelstev, taktéž z hlediska včelařství můžeme za významný mezník označit založení Ústřední veterinární správy v roce 1967, plnění stanovené úkoly z pověření ministerstva zemědělství. S federalizací zde v návaznosti na to začala od 1.ledna 1969 působit pro českou část federace Státní veterinární správa Ministerstva zemědělství a výživy České socialistické republiky, jejíž činnost kontinuálně pokračuje v nynější Státní veterinární správě České republiky.²²²

Zhruba od roku 1978 bylo přitom v Československu vyvinuto značné úsilí konkrétně v boji proti varroáze.²²³ Klíčovou úlohu v postupu proti tomuto včelímu onemocnění sehrál Vladimír Veselý (1933-2013), s jehož jménem je rovněž spojováno založení inseminační školy a působení na ředitelském postu Výzkumného ústavu včelařského v Dole.²²⁴

Samozřejmě, doba se i jen z nejzákladnějšího právního hlediska od situace ještě v první polovině 20.století již lišila. Připomeňme, že i občanský zákoník z roku 1811 (ABGB, 946/1811), jako základ v oblasti občanského práva recipovaný od roku 1918 pro české země i Československou republikou, své definitivní platnosti pozbyl v roce 1950, kdy jej nahradil občanský zákoník (zvaný „střední“) č. 141/1950 Sb., vlastně produkt tzv. socialistického práva, který byl zase (ač měl jako takový v platnosti zůstat až do přelomu let 1991/1992) ve sféře hmotného soukromého práva už v roce 1964 nahrazen občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. (a jenž zůstal zase ve svém jádru v platnosti v České republice až do přelomu let 2013/2014). Vedle toho, že také v roce 1950 definitivně pozbyl své platnosti kupř. trestní zákon z roku 1852 (č. 117/1852 ř.z.), právě rok 1950 je označován též za rok definitivního zániku platnosti (postupně právně „vyhasínajících“) včelařských patentů Marie Terezie z let 1775 a 1776, příp. prvního z nich.²²⁵

Naskýtaly se zde jevy, už připomenuté, které při jisté univerzálnosti či svém univerzálnějším právním řešení mohly být také pro konkrétní oblast včelařství zásadní.

²²² Státní veterinární správa. Výročí 50 let /online/. Dost. z: <http://www.svscr.cz/50let/>

²²³ Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje. S. 9.

V tomto směru je pak právě Československu 80.let 20.století připisován výrazný úspěch v boji proti nositeli varroázy, kleštíku včelímu (*Varroa destructor*), jenž tehdy představoval vážný problém obecně pro evropské včelařství. – JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

²²⁴ Výzkumný ústav včelařský /online/. Dost. z: <http://www.beedol.cz>

²²⁵ K tomu např. O nás. ZO ČSV Skuteč /online/. Včelaři Skuteč. Dost. z: <http://www.vcelariskutec.cz/o-nas/>

Vynecháme-li zatím záležitost zvýšeného důrazu na zdraví včelstev např. v kontextu uzákoněné daleko širší veterinární péče (mimořádně, tereziánské patenty jsou někdy kritizovány, že zcela ignorovaly otázku ochrany včel před nákazou,²²⁶ i když tato problematika neunikala třeba ani pozornosti mnohem staršího diplomu Karla IV. z roku 1350), každopádně se stal důležitým právní odraz zmíněné praxe chemických postřiků kulturních plodin, resp. jimi osázených zemědělských ploch.

Už v roce 1957 se zde objevila vyhláška č. 79/1957, o ochraně včel při hubení škůdců rostlin chemickými prostředky. Ta byla v roce 1963 (mj. poté, co byl Československou socialistickou republikou přijat zákon o organizaci řízení zemědělství, č. 32/1963 Sb.)²²⁷ zrušena a nahrazena v širším smyslu pojatou vyhláškou ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství (vyhláška č. 37/1963 Sb.) o ochraně včel, vod a ryb při hubení škůdců rostlin chemickými prostředky. Tato vyhláška, s platností a účinností od 15.května 1963, se odvolávala na některé konkrétní paragrafy zákonů č. 186/1950 Sb. (Zákona o zdokonalení rostlinné výroby) a č. 11/1955 Sb. (Zákona o vodním hospodářství), resp. novely druhého z jmenovaných, č. 12/1959. Jmenovitě ochranou včel a jejich prostředí (opylovaných objektů) v reakci na aplikaci zmiňovaných přípravků se vyhláška věnovala v celé své první části (§§ 2-12). Ke zrušení její platnosti jako takové mělo dojít až v roce 1997.²²⁸

Zvláštní opatření právní povahy se přitom začala vztahovat k fenoménu rozmáhajícího se, a státem podporovaného, kočovného včelaření. 10.listopadu 1967 byly vydány *Zásady pro kočování se včelstvy*, a později, v roce 1976, *Zásady pro opylení zemědělských kultur včelami*. V reakci na tyto dva dokumenty vydal Český svaz včelařů *Pokyny pro kočování se včelstvy*, které celkově upravovaly postupy, jakými se měl včelař, chtěl-li kočovat, řídit. Prvořadě se jednalo o dodržování veterinárních, bezpečnostních a dopravních předpisů, a dále zde byla povinnost podle zmíněné vyhlášky č. 37/1963 Sb. ohlásit minimálně

²²⁶ Např. PUMPR, Pavel. Vývoj právní ochrany včelařství na našem území – IX. Patenty Marie Terezie. In: *Včelařství* 9/2018. S. 314.

²²⁷ Tento zákon byl v roce 1972 nahrazen federálním zákonem o okresních a krajských zemědělských správách (č. 14/1972 Sb.) a ten v roce 1988 zase v podstatě nahrazen zákonem o působnosti federálních ústředních orgánů státní správy (194/1988 Sb.).

²²⁸ Vyhláška č. 37/1963 Sb. Vyhláška ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství o ochraně včel, vod a ryb při hubení škůdců rostlin chemickými prostředky /online/. *Zákony pro lidi*. Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-37>

s pětidenním předstihem zamýšlené stanoviště včelstev místnímu, příp. městskému národnímu výboru, pod jejichž správu dotyčné území spadalo (přitom v rámci federalizovaného státu nebyly povoleny přesuny mezi územím České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky). Kočovný včelař také potřeboval souhlas vlastníka pozemku, kde své včely hodlal umístit, osvědčení okresního veterinárního zařízení o nálezové situaci v místě, kam chtěl včelstva přesunout, a povolení k přesunu od okresního veterinárního zařízení, odkud měla být odvezena. Včelař musel podat oficiální přihlášku ke kočování se včelstvy a samotné kočování organizačně zabezpečovaly (opět v souladu s uvedenou vyhláškou ministerstva zemědělství) okresní výbory Českého svazu včelařů. Kočovní včelaři byli povinni dodržovat termíny a stanoviště určená okresními výbory ČSV, které přitom dodržování těchto pokynů sledovaly, a rovněž řešily případné spory mezi jednotlivými včelaři. Porušení těchto *Pokynů* ČSV znamenalo pro včelaře hrozbu trestu ve formě opatření výchovného charakteru na základě stanov Českého svazu včelařů.²²⁹

Pokud jde o základní legislativu v Československu, příp. jeho české části v průběhu druhé poloviny 20.století, jež se týkala veterinární oblasti (ale což přirozeně představuje opět pouze jeden z aspektů s potenciální důležitostí ve vztahu ke včelařské činnosti), můžeme upozornit na vládní nařízení z roku 1952 o organizaci veterinární služby a o některých veterinárních opatřeních, tzv. veterinární řád (č. 99/1952 Sb.), který byl zrušen a nahrazen Zákonem o veterinární péči z roku 1961 (66/1961 Sb.). Tento zůstal v platnosti až do přelomu let 1987/1988, nahrazen zákonem č. 87/1987 Sb. Počáteční vznik stávajícího veterinárního zákona sahá do roku 1999.

3.5. Včelařství v ČR na přelomu 20. a 21.století – vývoj k aktuální situaci

Politické změny na konci roku 1989 byly následovány rozsáhlou transformací socioekonomického charakteru (a kromě jiného, zásadním mezníkem byl také rozpad československého státu, dovršený do 1.ledna 1993), během které se projeví některé podstatnější změny také v oblasti včelařství. Období od roku 1990 bylo charakterizováno

²²⁹ PUMPR, Pavel. Vývoj právní ochrany včelařství na našem území – XII. Kočovné včelaření. In: Včelařství 11/2018. S. 424-425.

především výrazným kvantitativním úbytkem aktivních včelařů a jimi chovaných včelstev. Počátkem 90.let hospodařilo v České republice přibližně 80 tisíc včelařů s asi 800 tisíci včelstvy;²³⁰ a jeden konkrétnější údaj hovoří o 807 429 včelstvech v roce 1990 a současně o tehdejším průměru 10,12 včelstva na jednoho chovatele. Naproti tomu, do konce roku 1997 byl počet včelařů v ČR uváděn na 58 649 a počet zazimovaných včelstev na 510 363.²³¹ Víme, že na jiném místě byly představeny údaje, poukazující na další pokles do roku 2008 (44 501 včelařů a 452 391 včelstev), byť také na opět zase mírně vzestupné trendy v letech následujících.

Pokles po roce 1989 byl kladen do souvislostí i s obecným úbytkem pracovních sil v zemědělství v důsledku prostého poklesu rentability oboru. Podstatné navíc bylo, že více než tři čtvrtiny včelstev bylo vlastněno malochovateli do počtu 10-ti včelstev, pro které představovalo včelaření opravdu jen zálibu, a mnozí z nich tak od něj upustili např. v případě nákazy včelstva apod. Upozorňovalo se na prudký nárůst cen, ztěžující drobným chovatelům investovat do obnovy technologií a rozšiřování chovu. Zásadní roli hrál rovněž vysoký průměrný věk včelařů a slabý příliv lidí mladších generací k činnosti.²³²

Na druhou stranu, výrazně poklesly ceny medu. Pokud v období do roku 1989 činila jeho průměrná cena při prodeji přímo od včelaře i v centrálně řízeném výkupu asi 50 Kčs/kg, kolem roku 2007 se pohybovala přibližně v rozmezí 30-40 Kč/kg. Česká republika nicméně stále zůstávala jeho významným exportérem, i když byl naopak med z různých zemí světa také dovážěn.²³³

Jako o jednom ze specifitějších vážných problémů včelařství v ČR přibližně k situaci let 2006/2007 se hovořilo o výskytu bakteriální nákazy morem včelího plodu, jenž postihl zejména Moravu a část východních Čech (Královéhradecko). S ohledem na platná nařízení o ochraně včelích produktů proti reziduím léčiv se přitom tato nákaza nesměla léčit, a zasažená včelstva se likvidovala pálením. Navíc, vytvářela se ochranná pásma v okruhu 5 km od

²³⁰ JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

²³¹ JAKUŠ, Miroslav. 14.července 2003. Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelařské noviny. Dost. z: <http://www.vcelarskenoviny.cz/index.php/joomla-page/10-informace/11-historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

²³² JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

²³³ Tamtéž.

ohniska nákazy, v nichž po dobu jednoho roku nebylo možno činit žádný přesun včelstev.²³⁴

Jako zemědělské činnosti se nicméně včelařství dostávalo (a dostává) dotací ze strany státu, k čemuž přispívala i aktivní spolupráce Českého svazu včelařů, i po roce 1990 zcela dominující organizace, sdružující drtivou většinu českých chovatelů včel, se státními orgány. Např. v roce 1997 činila výše těchto státních dotací průměrně 150 Kč na včelstvo.²³⁵ Na základě vládního nařízení z 5.listopadu 2003 (zrušeného pak až v roce 2013) mělo být Pozemkovým fondem ČR uvolněno pro Český svaz včelařů 80 milionů Kč v zájmu obnovy včelstev po jejich úhynu v důsledku nepříznivé zimy let 2002/2003.²³⁶ Jisté finanční náhrady ze strany ministerstva zemědělství se dostávalo také včelařům, kteří byli nuceni zlikvidovat svá včelstva v důsledku nákazy (aniž by to, i vzhledem k výše řečenému, bylo zárukou, že ve včelařské činnosti poté pokračovali).²³⁷

Tak jako to platí v připomenutém případě počtů včelařů a včelstev v ČR od roku 2008, mnohé ze situace, kterou můžeme považovat za zcela již bezprostřední důsledek tohoto vývoje, bylo už ve stručnosti představeno. Stejně tak víme kupř. o tom, že se mimo rámec Českého svazu včelařů zformovala v roce 2000 Pracovní společnost nástavkových včelařů – aniž by to ovšem zásadním způsobem ovlivnilo dosavadní pozice a vliv ČSV.

Lze říci, že v podstatě na tradici, existující po dlouhá předchozí desetiletí, se ve vztahu ke včelařství navazuje v legislativní oblasti.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ JAKUŠ, Miroslav. 14.července 2003. Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelařské noviny. Dost. z: <http://www.vcelarskenoviny.cz/index.php/joomla-page/10-informace/11-historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

²³⁶ Finanční podpora byla stanovena přes ČSV fyzickým či právnickým osobám, které oznámily úhyn včelstva do dne 1.května 2003. – Nařízení vlády č. 390/2003 Sb. Nařízení vlády, kterým se stanoví pravidla použití příjmů Pozemkového fondu České republiky k podpoře obnovy včelstev /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-390>

²³⁷ JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

4. Právní situace ve vztahu ke včelařství v současné ČR

V nynější České republice neexistuje zákon, který by se specializoval na právní vztahy konkrétně v oblasti včelařství – čili cosi na způsob toho, jako bývaly např. patenty Marie Terezie z druhé poloviny 18.století. Toto bylo zmíněno už v samém úvodu, kde byly ostatně také jmenovány už i některé z platných zákonů, které rovněž ve vztahu ke včelařství a rozsahu jeho činnosti můžeme považovat za klíčové.

Při otázce právní úpravy včelařství v České republice tedy musíme zcela v první řadě brát v potaz širší kontext působnosti, činnosti, sféry, do níž lze také včelařství zařadit; a prozatím můžeme opominout naprosto nejuniverzálnější normy z okruhu veřejného i soukromého práva, které se zrovna také, náhodou mohou i zrovna na včelařskou činnost nějakým způsobem vztáhnout. Potenciální důležitost takových nejuniverzálnějších norem zrovna i ve vztahu ke včelařství mohla být nakonec naznačena už v rámci pojednání o historickém vývoji včelařství a jeho právní úpravy, vztahujícím se především k prostoru českých zemí.

Důležitým faktorem je zařazení včelařství do sféry zemědělství. Jedná se vlastně o odvětví živočišné výroby (tj. chov víceméně domestikovaného živočišného druhu). Na druhou stranu, samotná činnost včel, tj. opylování rostlin, váže včelařství úzce i k zemědělské výrobě rostlinné – a dále, mimoto, samozřejmě obecně k záležitostem ochrany přírody a krajiny. Kromě toho, pro včelařství jako producenta medu, vosku, propolisu, mateří kašičky atd. mohou být velmi relevantní také právní opatření, vztahující se k činnosti potravinářského, farmakologického či kosmetického průmyslu, příp. s tím souvisejícím záležitostem ochrany spotřebitele.

Řadíme-li včelařství k živočišné výrobě (a nakonec, víme, že chov včel představuje jednu z devíti kategorií chovu hospodářských zvířat, vedených Českomoravskou společností chovatelů), určitou specifíčnost včel oproti většině jiných druhů hospodářských zvířat můžeme spatřovat už např. v tom, že včely vlastně nespádají do kategorie živočichů, na které se vztahuje zákon na ochranu zvířat proti týrání (č. 246/1992 Sb.), který hovoří výlučně o obratlovcích. Tento zákon České národní rady z 15.dubna 1992, novelizovaný zákonem č. 162/1993 Sb., ve svém § 1 vysvětluje, že jeho účelem je „chránit zvířata, jež jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrcením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem“. Toto

se vztahuje na jakákoliv zvířata, chovaná doma, jakož žijící třeba i volně v přírodě, ovšem s tím, že § 3, odst. a) specifikuje, že pod pojmem „zvíře“ se rozumí „každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo“; a odst. k) § 3 pak konkretizuje, že „hospodářským zvířetem“ se rozumí „zvíře využívané k hospodářským účelům, zejména skot, prasata, ovce, kozy, hrabavá a vodní drůbež, lichokopytníci, králíci, kožešinová zvířata a ryby“.²³⁸

Skutečnost, že tedy bezobratlí živočichové (kam samozřejmě s veškerým ostatním hmyzem náleží také včela medonosná a další druhy včel) nespádají v České republice pod ustanovení zákona na ochranu zvířat proti týrání, může vést a vede k určitým polemikám. Pomineme-li otázku, k jakým až absurdním komplikacím by v takovém případě (tzn. zahrnutí rovněž veškerých bezobratlých živočichů pod jeho normy) mohla někdy směřovat praxe, argumentem pro tento přístup byl rovněž předpoklad (zčásti s největší pravděpodobností mylný), že bezobratlí živočichové, především vzhledem ke své nevyvinuté nervové soustavě, sice disponují přirozenými obrannými reflexemi, ovšem nepocítují bolest ani strach.²³⁹

Nicméně, společně s chovem „hospodářských zvířat“, řazených k obratlovcům (savcům, ptákům, příp. rybám), je zákony, všeobecně na chov „hospodářských zvířat“ a některé jeho okolnosti zaměřenými, upravován rovněž chov včel; a kromě toho, jsou zde též zákony, které se vztahují do jiných sfér než chov hospodářských zvířat a které taktéž mohou z hlediska včelařské činnosti zahrnovat důležitý potenciál.

4.1. Platné zákony s prvky zásadními rovněž pro včelařství

Při připomenuté roli, jakou od druhé dekády 19.století, čili v době platnosti včelařských patentů Marie Terezie, přinášel také pro včelařství v rakouské monarchii Všeobecný občanský zákoník (ABGB) z roku 1811, je možno se nejprve letmo pozastavit nad prvky, jaké jsou v soukromoprávním ohledu relevantní v tomtéž směru, v zákoně

²³⁸ Zákon na ochranu zvířat proti týrání /online/. Poradna.net. Dost. z: <http://www.tera.poradna.net/articles/1870758-zakon-na-ochranu-zvirat-proti-tyrani>

²³⁹ K tomu např. PETR, Jaroslav. 30.09.2020. Bolest a strach ve světě bezobratlých: Cítí bolest humři, krabi, olihně a chobotnice? /online/. 100+1 zahraniční zajímavost. Dost. z: <http://www.stoplusjednicka.cz/bolest-strach-ve-svete-bezobratlych-citi-bolest-humri-krabi-olihne-chobotnice>

(občanském zákoníku), jenž můžeme považovat za jeho nástupce. Víme, že platnost jmenovaného zákoníku (ABGB) definitivně zanikla v Československu až v roce 1950. Občanský zákoník č. 141/1950 byl poté již v roce 1964 z velké části (v oblasti hmotného práva soukromého) nahrazen opět novým občanským zákoníkem (40/1964 Sb.) – a ten byl zase v roce 2012 zcela nahrazen novým občanským zákoníkem č. 89/2012 (zákonem ze dne 3. února 2012), platným doposud.

Vzhledem k faktickému posunu ve prospěch vlastníka včelího roje, jenž ulétl na cizí pozemek, jaký byl vnesen s ABGB z roku 1811, lze jako možná podstatně dodat, že občanský zákoník č. 40/1964 Sb. v Hlavě první své Části druhé, zabývající se vlastnickým právem, prostě nejobecněji ve věci vlastnictví tvrdil, že (§ 123) vlastník „je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním,“ a že (§ 126) „má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje; zejména se může domáhat vydání věci po tom, kdo mu ji neprávem zadržuje“. V této souvislosti podstatný právě vzhledem k otázce rojového práva mohl být dále § 135 odst. a), podle něhož „vlastníkovi věci náležejí i přírůstky věci, i když byly odděleny od věci hlavní“. Z hlediska domácího chovu včel může být možná zajímavé také ustanovení, podle kterého (§ 127) „vlastník věci“ ve vztahu k pozemkům sousedů nesmí kromě jiného „nechat chovaná zvířata vnikat na sousedící pozemek“ (jistě, že v praxi zrovna v případě včel záležitost velice komplikovaná opět oproti případům doma chovaných savců, příp. i drůbeže); a z hlediska chovu včel fyzickou či právnickou osobou všeobecně jistě zásadní pak ustanovení, že (Část šestá, Hlava druhá, „Odpovědnost za škodu“, § 420 a, odst. 1), že „každý odpovídá za škodu, kterou způsobí jinému provozní činností“, přičemž „škoda způsobená jinému provozní činností“ může být způsobena (tamtéž, odst. 2 b) „fyzikálními, chemickými, popřípadě biologickými vlivy na okolí“. Zde se totiž může nabízet zejména konkrétní alternativa pobodání cizí osoby žihadly včel vlastníka, v případě čehož by byl vlastník povinen poškozeného finančně odškodnit. V takovém případě dále za pozornost může stát např. § 449, odst. 1, podle něhož „při škodě na zdraví hradí též účelné náklady spojené s léčením“.²⁴⁰

²⁴⁰ Vychází z posledních úprav a znění dotyčného zákona, platného v roce 2013. – Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-40>

Naproti tomu, zcela jasné zásady mj. konkrétně přímo i práva rojového jsou opět obsaženy ve stávajícím občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Tento zákoník, který mimochodem ve své Hlavě IV, „Věci a jejich rozdělení“, také odlišuje živá zvířata od standardních věcí,²⁴¹ v záležitosti vlastnictví a vlastnického práva hovoří ve svém § 1014 o tom, že, podobně jako v případě obecně „cizích movitých věcí“, které vlastník pozemku, na němž se ocitnou, má „bez zbytečného odkladu“ vydat jejímu vlastníkov, může vlastník na cizím pozemku stíhat chované zvíře nebo roj včel (nicméně, pokud roj včel vzlétne do cizího obsazeného úlu, nabývá k tomuto roji vlastnického práva vlastník dotyčného úlu, aniž by byl povinen k náhradě). Zároveň, odst. 2) § 1014 dodává, že pokud cizí roj včel (příp. zvíře či „movitá věc“) způsobí na pozemku škodu, má vlastník pozemku právo na její náhradu.²⁴²

Jak bylo však již naznačeno, kromě těchto z perspektivy včelařství nepochybně zcela zásadních norem, stanovených občanským zákoníkem, předkládá se zde dále několik zákonů z okruhu práva veřejného, které mohou být v širším rámci taktéž pro chov včel směrodatné ve více ohledech.

4.1.1. Základní právní úprava veterinární péče ve včelařství

Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (166/1999 Sb.) byl přijat Parlamentem České republiky 13.července 1999, s platností od 30.července 1999 a účinností od 28.zář,í téhož roku. Bylo řečeno, že v období Československé socialistické republiky mu předcházely postupně dva starší veterinární zákony z let 1961 a poté 1987. Odrážejíc, jak je ostatně standardem, aktuální znění veterinárního zákona č. 166/1999 Sb. členství ČR v Evropské unii (od roku 2004), když už v § 1 zdůrazňuje návaznost na její předpisy, v odstavcích § 2 vysvětluje, co je vlastně pod termínem „veterinární péče“ míněno (péče o zdraví zvířat a jeho ochrana, prevence šíření nemocí zvířat a přenosu šíření tzv. přenosných nemocí na člověka, péče o zdravotní nezávadnost živočišných produktů a krmiv, ochrana území ČR před šířením nákaz zvířat a dovozem zdravotně závadných živočišných

²⁴¹ Na základě znění § 494, „Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu jako již smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze“. – Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz. Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

²⁴² Tamtéž.

produktů a krmiv). Hned v § 3 odstavec 1 c) přitom jmenuje konkrétně také včely a včelstva mezi druhy živočichů, řazenými mezi „hospodářská zvířata využívaná převážně k chovu, výkrmu, práci a jiným hospodářským účelům“. Dále odst. 1 ll) vysvětluje, že „včelstvem“ se rozumí „společenství včel, které obsadí včelí dílo“, a odst. 1 mm), že „včelím dílem“ se rozumí voskové pláсты, vystavěné včelími dělnicemi, a to i mimo rámky,“ jehož součástí je včelí plod ve všech vývojových stadiích. Zároveň odst. 2 § 3 rovněž plemenivo včel řadí mezi věci (vedle spermatu, embryí, násadových vejcí, oplodněných jiker, apod.), o nichž se podle povahy věci a okolností dá hovořit jako o zvířatech.²⁴³

Přirozeně tedy také na včelaře platí stejné povinnosti jako na ostatní chovatele, uvedené v Hlavě II („Zdraví zvířat a jeho ochrana“), Oddílu 1 („Povinnosti chovatelů“), § 4. Chovatel obecně je v první řadě povinen „chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, které vyžadují jejich biologické potřeby, fyziologické funkce a zdravotní stav, a předcházet poškození jejich zdraví“, sledovat jejich zdravotní stav a v nutných případech vedle poskytnutí první pomoci požádat o odbornou veterinární pomoc, bránit vzniku a šíření nálezů mezi zvířaty... Zatímco specifitější požadavky jsou např. kladeny pro chovatele hospodářských zvířat pro účely podnikání (kteří v první řadě musí krajské veterinární správě, čili krajské sekci Státní veterinární správy, 7 dní předem oznámit zahájení a ukončení své podnikatelské činnosti), podle § 5 odst. 4), speciálně na včelaře se obrací předchozí dva odstavce. Podle § 5 odst. 2) je chovatel včel povinen neprodleně oznámit krajské veterinární správě zjištěný úhyn včelstev na jejich stanovišti, jenž překročí limit stanovený prováděcím právním předpisem; a (jak mohlo být naznačeno v souvislosti s reálnou situací na Moravě a ve východních Čechách, a likvidací včelstev přibližně v letech 2006/2007) odst. 3) § 5 zakazuje léčit mor včelího plodu a hnilobu včelího plodu.²⁴⁴

Oddíl 2 („Přemístění a vnitrostátní přeprava zvířat“) stanovuje v § 6 povinnost vyžádat si veterinární osvědčení v případě včelstev při jejich přepravě na území jiného kraje. V části zákona, zabývající se zdravotní nezávadností živočišných produktů, resp. základními veterinárními požadavky na živočišné produkty (Hlava III, Oddíl 1), pak mj. nalezneme (§

²⁴³ Zákon č. 166/1999 Sb. Zákon o veterinární péči a o znění některých souvisejících zákonů (veterinární zákon) /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-166>

²⁴⁴ Tamtéž.

20, odst. 2 e), že na trh lze uvádět pouze „med, mateří kašičku nebo včelí vosk, které jsou zdravotně nezávadné a pochází od klinicky zdravého včelstva“. V části, zabývající se povinnostmi osob, které vyrábějí, zpracovávají a uvádějí na trh živočišné produkty, pak zase stojí (§ 22 odst. 4 j), že podnik, který zpracovává a uvádí na trh med různých chovatelů, musí požádat krajskou veterinární správu o schválení a registraci podniku, a podnik, který zpracovává a uvádí na trh med výhradně z vlastního chovu včelstev, musí požádat tentýž orgán o registraci. V záležitosti prodeje malého množství vlastních živočišných produktů z malovýroby se explicitně ke včelařství vztahuje znění § 27 a odst. 1 d), podle kterého může chovatel v malých množstvích (stanovených předpisy) prodávat med, mateří kašičku nebo včelí vosk z vlastního chovu ve své domácnosti, ve svém hospodářství, v tržnici nebo na tržišti, které se nacházejí na území České republiky, a to přímo spotřebiteli, anebo je dodávat do místního maloobchodu. Chovatel včel, který použije vlastní med v jím provozovaném zařízení stravovacích služeb, přitom nemusí tento med označit stanoveným způsobem.²⁴⁵

Zatímco další pasáže veterinárního zákona se zaměřují na veterinární požadavky v oblasti obchodu se zvířaty a živočišnými produkty s ostatními členskými státy Evropské unie a dále otázkami dovozu, tranzitu a vývozu zvířat a živočišných produktů ve vztahu k tzv. třetím zemím (tj. mimo prostor EU), otázkami veterinární asanace, státní správou ve věcech veterinární péče atd., znovu na včelařství je specializován § 64 c, věnující se funkci prohlížeatele včelstev. Jedná se o fyzickou osobu, kterou chovatel včel v případě potvrzení nebezpečné nákazy může zajistit k rozebrání včelího díla v ochranném pásmu, jež je stanoveno mimořádným veterinárním opatřením. Oprávněný prohlížeatel včelstev je k tomuto úkonu kvalifikován absolvováním specializovaného školení (zajištěného vysokou školou, uskutečňující akreditovaný studijní program), a jeho činnost se nachází prakticky pod dohledem krajské veterinární správy.²⁴⁶

Hlava IX zákona, věnující se náhradě nákladů a ztrát, vzniklých chovatelům v souvislosti s nebezpečnými nákazami, mj. doslova (§ 67 odst. c) uvádí, že „jde-li o

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Prováděcím právním předpisem jsou přitom stanoveny rozsah prohlídky včelstev s rozebráním včelího díla a vedení záznamů ze strany prohlížeatele včelstev, stejně jako obsah, rozsah a organizace specializovaného školení, které musí prohlížeatel včelstev ke své funkci absolvovat. – Citovaný zákon.

nebezpečnou nákazu včel, poskytuje se také náhrada za včelařské zařízení, pomůcky, úly a jejich vybavení, zlikvidované nebo znehodnocené na základě nařízených mimořádných veterinárních opatření“.

Přílohou veterinárního zákona je seznam „nákaz a nemocí, přenosných ze zvířat na člověka, které jsou považovány za nebezpečné,“ a jejich původců (příčemž je stanoveno, že orgány Evropské unie mohou rozhodnout o povinném hlášení dalších nákaz). Počet jmenovaných nákaz, příp. jejich původců u včel dosahuje šesti: 1) hniloba včelího plodu (evropská hniloba včelího plodu); 2) mor včelího plodu (americká hniloba včelího plodu); 3) roztoč *Tropilaelaps* (infestace včel tímto roztočem); 4) roztočková nákaza včel; 5) tumidóza (*Aethina tumida*); 6) varroáza včel.²⁴⁷

Každopádně, z celého textu veterinárního zákona bychom konkrétně ve vztahu ke včelařství mohli zdůraznit některé odstavce § 3, předkládající jasné vymezení některých termínů, s nimiž je včelařská činnost provázána. a samozřejmě § 5, upravující postupy při výskytu nákaz včelstev. V souvislosti s veterinárními opatřeními je pak třeba shledávat relevanci v § 6, stanovující podmínky při přepravě včelstev na území České republiky. Některá znění Hlavy III, Oddílu 1 (zhruba §§ 20-27) zase musíme považovat za důležitá vzhledem k veterinárním podmínkám distribuce včelařských produktů. Stejně tak nelze opomenout definici a stanovené podmínky pro funkci prohlížeatele včelstev, stanovené v § 64, nebo náhradu za zařízení, pomůcky, úly apod., na kterou má včelař nárok v případě jejich zničení či poškození při postupu proti „nebezpečné nákaze včel“, a o které hovoří § 67 odst. c.

4.1.2. Základní právní úprava v oblasti šlechtění a plemenitby ve včelařství

Podmínky ve věcech šlechtění a plemenitby hospodářských zvířat, ochranu, uchovávání a využívání jejich genetických zdrojů, jejich evidenci atd. upravuje plemenářský zákon (154/2000 Sb.), schválený Parlamentem ČR 17.května 2000. Mezi různými druhy hospodářských zvířat, na něž se vztahuje, výslovně přitom jmenuje i včely. Podle § 2 jsou jako „plemenná zvířata“ v konkrétním případě včel řazena včelstva vedená v plemenářské

²⁴⁷ Tamtéž.

evidenci; a pod pojmem „genetický zdroj“ rozumí zákon obecně jednak zvíře evidované v Národním programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů, zpracovávaném ministerstvem zemědělství, které náleží k určitému druhu nebo plemeni, využívanému na území ČR, a jež má význam pro výživu a zemědělství a pro ochranu a udržitelné využívání genetické rozmanitosti, a jednak, v návaznosti na to, genetický materiál živočišného původu, který obsahuje funkční jednotky dědičnosti a umožňuje přenos a regeneraci jedince při zachování jeho genetického základu. Např. § 10 odst. 1) následně hovoří o jediné vedené plemenářské evidenci pro každé plemeno drůbeže, plemenných ryb a včel.²⁴⁸

Věnovaná část zákona systému zmíněného Národního programu a evidence do něj (chovatelské sdružení, které je účastníkem Národního programu, do něj eviduje zvíře jako genetický zdroj se souhlasem vlastníka zvířete), Hlava IV („Plemenitba drůbeže, plemenných ryb a včel“) stanovuje, že „k plemenitbě včel se využívá přirozená plemenitba nebo inseminace včelích matek“ a mohou k ní „být využívána pouze plemenná včelstva nebo sperma včely medonosné kraňské“ (§ 20 odst. 4).

Plemenářský zákon se zabývá rovněž např. záležitostmi výměny plemenných zvířat se zahraničím, stejně jako (§ 24) zřízení České plemenářské inspekce jako orgánu státní správy, podřízeného ministerstvu zemědělství, nebo dále přestupků fyzických a právnických osob proti svým ustanovením. Za pozornost může stát kupř. také § 21 odst. 1), který stanovuje podmínky pro uvádění do oběhu jako plemenných zvířat, zvířat narozených v České republice, násadových vajec drůbeže a plemenného materiálu ryb a včel (v zásadě je nejdůležitější zootechnické osvědčení s ověřením totožnosti, přičemž u plemenných ryb a včel přirozeně neplatí požadavek trvalého označení zvířete).²⁴⁹

V každém případě, plemenářský zákon vnáší pravidla do specifitější, zootechnické sféry obecně zemědělské živočišné výroby – a při prosazení ústřední evidence všech objektů, využívaných pro chov hospodářských zvířat, představuje jako takový taktéž jeden z klíčových zákonů ve vztahu konkrétněji ke včelařství.

²⁴⁸ Zákon č. 154/2000 Sb. Zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon) /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-154>

²⁴⁹ Tamtéž.

I ve vztahu ke včelařství lze za podstatné vnímat kupř. ustanovení § 10 odst. 1 o jediné vedené plemenářské evidenci (mj. i) včel. Vzhledem k reálné dominanci či preferenci včely medonosné kraňské v českém včelařství stojí pochopitelně za pozornost výlučná pozice tohoto plemene už podle jednoho ze znění § 20 tohoto zákona.

4.1.3. Základní právní úprava v oblasti ochrany rostlin ve vztahu ke včelařství

Na jeden z aspektů zemědělské rostlinné výroby je zaměřen zákon o rostlinolékařské péči (326/2004 Sb.) z 29.dubna 2004. Ten byl v roce 2022 novelizován, jako zákon 273/2022 Sb., s účinností od 1.července 2023.²⁵⁰ Už i opylovací činnost včel (a víme, že považována také za jeden z hlavních ekonomických přínosů včelařství) vytváří předpoklad, aby byl považován, podobně jako zákon veterinární či plemenářský, za jeden z hlavních právních pilířů ve vztahu ke včelařství v ČR. Účel zákona, jak je vysvětleno v jeho § 1 odst. 1) spočívá v úpravě práv a povinností fyzických a právnických osob ve věcech ochrany rostlin a rostlinných produktů proti škodlivým organismům a poruchám, ochrany proti zavlékání organismů škodlivých rostlinám a rostlinným produktům ze zahraničí (opět zcela standardně rozděleného na ostatní členské státy Evropské unie a tzv. třetí země), proti jejich rozšiřování na území ČR a naopak proti jejich zavlékání do zahraničí (ostatních zemí EU a tzv. třetích zemí), dále v záležitosti podmínek uvádění na trh a kontroly přípravků na ochranu rostlin a pomocných prostředků, podmínek uvádění na trh a kontroly účinných látek určených pro použití ve formě přípravků, ve věci omezování nepříznivého vlivu škodlivých organismů a použití přípravků a pomocných prostředků na zdraví lidí, zvířat a na životní prostředí, a konečně, ve věci uvádění na trh, používání a kontrolního testování zařízení pro aplikaci přípravků.²⁵¹

Na skutečnost, že přípravky na ochranu rostlin či pomocné prostředky, často určené proti některým konkrétním živočišným druhům (škůdcům), mohou být nebezpečné zároveň pro včely a další živočichy, reaguje § 51 zákona, pod nadpisem „Ochrana včel, zvěře,

²⁵⁰ K tomu např. Novela zákona o rostlinolékařské péči s účinností od 1.7.2023. 29.září 2022 /online/. Foodnet. Informační systém PK ČR. Aktuality Dost. z: <https://www.foodnet.cz/cs/aktuality/4855-novela-zakona-o-rostlinolekarske-peci-ucinna-od-1-7-2023>

²⁵¹ Zákon č. 326/2004 Sb. Zákon o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-326>

vodních organismů a dalších necílových organismů při používání přípravků“. Odst. 1) písm. a) doslova stanovuje, že „profesionální uživatel nesmí ve venkovním prostředí aplikovat přípravky označené jako nebezpečné nebo zvláště nebezpečné pro včely“. Při víceméně podobném postupu, jako je tomu s užitím rodenticidů (určených k hubení hlodavců) na pozemku, jenž je součástí honitby, zmíněné přípravky smí být i venku použity leda za podmínek, stanovených v odst. 2) – tzn. že dotyčný uživatel je předem povinen zjistit prostřednictvím evidence hospodářství podle objektů určených k chovu evidovaných zvířat (podle zákona o zemědělství) informace o umístění stanovišť včelstev minimálně 2 km od hranice pozemku, na němž má být aplikace přípravku provedena, a minimálně 48 hodin před jejím provedením dotyčným chovatelům včel tuto aplikaci oznámit.²⁵²

Odst. 5) zase stanovuje postup, pokud chovatel včel zjistí úhyn včel v důsledku použití přípravku na ochranu rostlin (totéž platí v případě zjištěného úhynu zvěře nebo ryb uživateli honitby, příp. osoby, jíž přísluší výkon rybářského práva, ze stejných příčin). Takový případ má být neprodleně oznámen krajské veterinární správě, která v součinnosti s Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským (čili institucí, pod jejíž kompetencí se záležitosti přípravků na ochranu rostlin nacházejí) provede místní šetření. Naskytne-li se pochybnost, že k úhynu došlo v souvislosti s aplikací přípravku, krajská veterinární správa zajistí odběr vzorků způsobem stanoveným prováděcím předpisem, jejich vyšetření odborným ústavem a informování včelaře (příp. uživatele honitby nebo rybáře) o výsledku vyšetření. Záznam o výsledku tohoto zvláštního šetření poskytne též zmíněnému Ústřednímu kontrolnímu a zkušebnímu ústavu zemědělskému, jakož i dotyčnému chovateli včel, uživateli honitby nebo rybáři, pokud byl úhyn skutečně užitím přípravku zapříčiněn. Odst. 6) dále zdůrazňuje, že „ustanovením odstavce 5 nejsou dotčena práva na uplatnění nároků na náhradu škody podle obecných právních předpisů“.²⁵³

Na širší možnost ochrany včel přitom pamatuje také odst. 7), ve kterém stojí, že prováděcí právní předpis stanoví mj. „další případy a okolnosti, kdy je nutná ochrana včel podle odst. 1 písm. a“.²⁵⁴

Rozhodující pozice zákona o rostlinolékařské péči ve vztahu rovněž ke včelařství

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

spočívá přirozeně zejména v odstavcích § 51, věnujících se otázce nebezpečí přípravků k ochraně rostlin pro včely (vedle dalších necílových organismů) a upravujících postupy z toho vyplývající.

4.1.4. Ostatní oblasti a zákony, důležité ve vztahu ke včelařství

Kromě výše blížeji představené trojice zákonů, naskýtá se zde samozřejmě ještě řada zákonů jiných, zaměřených do mnohem širší sféry, nicméně ve kterých můžeme podobným způsobem rovněž hledat zvláštní význam (a někdy opět i explicitně podaný) směrem ke včelařské činnosti.

Pokud byl už v souvislosti se Zákonem o rostlinolékařské péči připomenut zákon o zemědělství (konkrétněji ve spojitosti s evidencí hospodářství podle objektů určených k chovu evidovaných zvířat, jejímž prostřednictvím je povinen vyhledat umístění včelstev v blízkém okolí uživatel prostředků na ochranu rostlin, označených jako „nebezpečné nebo zvláště nebezpečné pro včely“), dodejme, že se jedná o Zákon o zemědělství, č. 252/1997 Sb. Tento zákon proklamuje za svůj účel v první řadě vytváření podmínek „pro zajištění schopnosti českého zemědělství zabezpečit základní výživu obyvatel, potravinovou bezpečnost a potřebné nepotravinářské suroviny“ (§ 1 odst. 1), a dále mj. (§ 2, „Úloha státu v zemědělství“) jmenuje některé způsoby, kterými „stát přispívá k udržování výrobního potenciálu zemědělství a jeho podílu na rozvoji venkovského prostoru“.²⁵⁵

Zákon o zemědělství se zabývá např. otázkou státních podpor, poskytovaných Podpurným a garančním rolnickým a lesnickým fondem zemědělským podnikatelům (vedle obcí a dobrovolných svazků obcí ve venkovských oblastech), přičemž zjevné je, že do této kategorie mohou být řazeni i velkochovatelé včel,²⁵⁶ stejně jako na druhou stranu ovšem to, že většina chovatelů včel v České republice, nevěnují-li se tedy současně ve větším rozsahu

²⁵⁵ Zákon č. 252/1997 Sb. Zákon o zemědělství /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252>

²⁵⁶ Pasáže § 2e („Podnikání v zemědělství“) stanovují, že podle tohoto zákona je „zemědělským podnikatelem fyzická nebo právnická osoba, která hodlá provozovat zemědělskou výrobu jako soustavnou a samostatnou činnost vlastním jménem, na vlastní zodpovědnost, za účelem dosažení zisku...“, přičemž pod touto „zemědělskou výrobou“ se rozumí také „živočišná výroba zahrnující chov hospodářských a jiných zvířat či živočichů za účelem získávání, zpracování a výroby živočišných produktů“. – Citovaný zákon.

jiné zemědělské činnosti, do ní řazena není.²⁵⁷ Z hlediska finančních státních dotací, plynoucích jednotlivým včelařům prostřednictvím Českého svazu včelařů, může být nicméně zásadní § 3 zákona, podle něhož jsou poskytovány dotace ministerstvem zemědělství nebo Státním zemědělským intervenčním fondem na základě žádosti fyzickým a právnickým osobám za podmínek stanovených příslušným právním předpisem.²⁵⁸

Upravující zákon o zemědělství záležitosti evidence využití půdy podle uživatelských vztahů, charakteru vlastně příbuzného je evidence „objektů a evidence ekologicky významných objektů“. Na ústřední evidenci všech objektů pro chov hospodářských zvířat, vedenou na bázi plemenářského zákona (a důležitou i právě vzhledem k evidenci umístění jednotlivých včelstev), se přitom odvolává § 3o („Aktualizace evidence objektů“). Jestliže podle odst. 1) je obecně chovatel povinen ohlásit Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu „umístění objektu, které využívá pro chov zvířat a který přísluší k jeho hospodářství“, a to do 15 dnů od registrace tohoto hospodářství v uvedené ústřední evidenci, odst. 6 § 3o doslova dodává, že „v případě chovatele včel provádí aktualizaci objektů Fond na základě informací“ z dotyčné ústřední evidence.²⁵⁹

Jiným zákonem, vztahujícím se ke specifitější formě zemědělské (a v rozsáhlejší kontextu toho opět i včelařské) činnosti, je Zákon o ekologickém zemědělství, č. 242/2000 Sb. Účelem tohoto zákona je (zase „v návaznosti na přímo použitelný předpis Evropské unie“) úprava podmínek hospodaření v ekologickém zemědělství a k němu se vztahujících osvědčování a označování biopotravin a ostatních bioproduktů, a dále výkonu kontroly dozoru nad dodržováním povinností s tím spojených. Při důležitosti, kterou v rámci tohoto zákona, zaměřeného na „ekologicky čistou“ zemědělskou aktivitu, hraje subjekt „ekologického podnikatele“, § 3 zákona („Vymezení pojmů“) ve svém odst. f) přímo definuje, kdo je „ekologickým chovatelem včel“ – tj. „osoba, která není ekologickým podnikatelem, chová včely v ekologickém zemědělství a je registrována v souladu s tímto zákonem“. § 4 pak dodává, že i na ekologické chovatele včel se přiměřeně použijí „ustavení

²⁵⁷ Zároveň je stanoveno, že evidenci zemědělského podnikatele podle tohoto zákona nepodléhá „fyzická osoba provozující drobné pěstitelské a chovatelské činnosti anebo prodávající nezpracované rostlinné a živočišné výrobky“. – Citovaný zákon.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

tohoto zákona o ekologickém podnikateli“.²⁶⁰

Zákon o ekologickém zemědělství se své rozsáhlé novelizace dočkal zákonem s účinností od 1. října 2022 (ve Sbírce zákonů pod č. 247/2022 Sb.), která reaguje na právní vývoj na širším poli Evropské unie, konkrétně na evropské nařízení 2018/848 o ekologické produkci a označování ekologických produktů, ve znění nařízení 2020/1963, s nabytím účinnosti na rok 2022. Jak uvádí i důvodová zpráva k této novele o téměř stovce změnových bodů, jejím účelem je adaptace českého právního řádu na jmenované, přímo aplikovatelné nařízení EU. Dodejme, že dotyčné nařízení směřuje k úpravě pravidel rostlinné i živočišné produkce, pravidel produkce zpracovaných potravin a krmiv, a také podmínek pro certifikaci, označování a kontrolu bioprodukce – a současně zmocňuje Evropskou komisi jako jeden z vrcholných orgánů EU k přijetí většího počtu prováděcích nařízení, která mohou ekologickou produkci upravovat.²⁶¹

Sama novela č. 247/2022 Sb., jak může napovídat už celý její název, se kromě změny zákona o ekologickém zemědělství ve své podstatné části (Část druhá) vztahuje také na změny zákona o Státní zemědělské a potravinářské inspekci, č. 146/2022 Sb.²⁶²

V samotné včelařské veřejnosti přitom existují normy, stanovující, koho lze považovat za „ekologického včelaře“. Toto tzv. ekologické včelaření se kromě jiného odráží už v materiálu, z něhož se skládají včelařovy úly a jejich zařízení. Tyto úly musí být vždy z přirozených materiálů, jako dřevo a sláma, a nikoliv tedy např. plast – a jejich povrchové nátěry musí vytvářet pouze materiály, povolené pro styk s potravinami. Rámky a mezerníky uvnitř úlu musí být dřevěné (nejideálněji z lipového dřeva), a z dřevěných prkének musí být vyhotovena i uzavírání jednotlivých segmentů, jako plodiště a medníky. Z kovu, ovšem nerezavého, je standardně mateří mřížka. Krmítka jsou standardně skleněná nebo opět

²⁶⁰ Zákon č. 242/2000 Sb. Zákon o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992, o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-242>

²⁶¹ GLOGAR, Martin. 24.10.2022. Novela zákona o ekologickém zemědělství /online/. Právní prostor Dost. z: <https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-zakona-o-ekologickem-zemedelstvi>

²⁶² Zákon č. 247/2022 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-247>

z nerezavého kovu.²⁶³

S problematikou, vůči níž se právě ekologické zemědělství vymezuje, resp. bezprostředně provázán s problematikou, na níž je soustředěn Zákon o rostlinolékařské péči, je Zákon o chemických látkách a chemických přípravcích, č. 356/2003 Sb. Ve svém § 2 tento zákon přitom jmenuje druhy látek, na které se nevztahuje (např. léčiva, krmiva, potraviny a tabákové výrobky, kosmetické prostředky, omamné a psychotropní látky, zdravotnické prostředky, nerostné suroviny, atd.). Naopak, § 4, „Hodnocení nebezpečnosti přípravků vyplývající z jejich fyzikálně-chemických vlastností“, se ve svém odst. 3) pozastavuje nad takovým hodnocením v případě přípravků na ochranu rostlin a pomocných přípravků ochrany rostlin. § 5 se zabývá hodnocením nebezpečnosti přípravků, na něž je zákon zaměřen, specifičtěji pro zdraví a § 6 pro životní prostředí.²⁶⁴

§§ 19-20 tohoto zákona stanovují podmínky jednak balení látek a přípravků, které mohou představovat specifické nebezpečí pro zdraví nebo životní prostředí, a k nimž je povinen přistoupit jejich výrobce, dovozce nebo zhotovitel (opatřením náležitých obalů a uzávěrů), a jednak označení na obalech takových látek a přípravků, uváděných jejich výrobcem nebo dovozci na trh. S ohledem mj. na včelařství je jistě možno přikládat význam § 36a, podle jehož odst. c) Státní rostlinolékařská správa „nařizuje opatření k odstranění protiprávního stavu v oblasti uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh“, a „hrozí-li škody na zdraví lidí nebo zvířat nebo poškození životního prostředí, nebo jestliže již ke škodám došlo, může nařídit zneškodnění nebezpečného přípravku na ochranu rostlin nebo dalšího prostředku na ochranu rostlin nebo souběžného přípravku na ochranu rostlin na náklady jejich vlastníka, popřípadě jejich držitele, není-li vlastník znám“. Následně odst. d) připomíná pravomoc Státní rostlinolékařské správy k ukládání pokut a nápravných opatření (v souladu s tímto zákonem) a k podávání podnětů ministerstvu zemědělství k výkonu „státního dozoru před škodlivými účinky vyráběných, uváděných na trh nebo používaných přípravků na ochranu rostlin nebo dalších prostředků na ochranu rostlin“.²⁶⁵

Vzhledem k tradiční roli včelařství jako producenta medu, i z jeho pohledu je dále

²⁶³ Ekologické včelaření. 21.12.2009 /online/. Úspěšný včelař. Dost. z: <http://www.uspesnyvcelar.webnode.cz/news/ekologicke-vcelareni/>

²⁶⁴ Zákon č. 356/2003 Sb. Zákon o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých zákonů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-356>

²⁶⁵ Tamtéž.

podstatná existence Zákona o potravinách a tabákových výrobcích, č. 110/1997 Sb. Tento zákon stanovuje kromě jiného povinnosti provozovatelů potravinářského podniku, což se vztahuje i na výrobce a dovozce. Zakazuje (§ 10) uvádět na trh potraviny, v doslovném znění, „klamavě označené nebo nabízené ke spotřebě klamavým způsobem, s prošlým datem použitelnosti, neznámého původu, překračující nejvyšší přípustné úrovně kontaminace radionuklidy stanovené v souladu s atomovým zákonem, ozářené v rozporu s tímto zákonem a prováděcím právním předpisem...“ § 14 jmenuje orgány, které vykonávají státní dozor nad dodržováním povinností, Zákonem o potravinách a tabákových výrobcích stanovených, a mezi něž patří orgány ochrany veřejného zdraví (krajské hygienické stanice), ministerstvo obrany a ministerstvo vnitra, Státní veterinární správa a Státní zemědělská a potravinářská inspekce.²⁶⁶

Naproti tomu, zase zcela specifickou roli můžeme spatřovat v Zákoně o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy (115/2000 Sb.). Tento zákon pamatuje na finanční náhradu za škody, jež mohou způsobit některé vyjmenované druhy „vybraných živočichů“, veskrze savců,²⁶⁷ jejichž výskyt v přírodě na území současné České republiky je obvykle nahlížen jako spíše vzácný. Z perspektivy včelařství můžeme roli takového potenciálního škůdce tradičně přisoudit medvědu hnědému.²⁶⁸ Ostatně, již § 4 mezi předměty náhrady za škody, které jmenovaní živočichové mohou způsobit, jmenuje také (odst. e) škody na „včelách a včelařském zařízení“ – vedle škod na životě a zdraví fyzických osob, vybraných domestikovaných zvířatech, psech sloužících k hlídání vybraných domestikovaných zvířat, rybách, nesklizených polních plodinách, trvalých porostech, uzavřených objektech a movitých věcech v uzavřených objektech. Že se podmínky nároku na náhrady za škody týkají pouze škod, způsobených jedinci dotyčného druhu „vybraného živočicha“, žijícími volně v přírodě, a nikoliv např. uniklými ze zajetí

²⁶⁶ Zákon č. 110/1997 Sb. Zákon o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-110>

²⁶⁷ Výjimku v tomto ohledu představuje dodatek o kormoranu velkém (*Phalacrocorax carbo*) a náhrad za škody, způsobené tímto ptákem na rybách v letech 2018, 2019 a 2020. – Zákon č. 115/2000 Sb. Zákon o poskytování náhrad za škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-115>

²⁶⁸ Kromě medvěda hnědého (*Ursus arctos*), zákon mezi těmito „vybranými živočichy“ (§ 3) přímo uvádí bobra evropského (*Castor fiber*), vydra říční (*Lutra lutra*), losa evropského (*Alces alces*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*) a vlka (*Canis lupus*). – Citovaný zákon.

člověka, stanovuje § 5 zákona.²⁶⁹

Pokud jde o uplatnění nároku na náhradu za tyto škody, poškozený musí (§ 8) nahlásit škodu 48 hodin od jejího zjištění příslušnému orgánu ochrany přírody, podle místa, kde ke škodě došlo, a o poskytnutí náhrady požádá příslušný krajský úřad (event. Magistrát hlavního města Prahy); a žádat o poskytnutí této náhrady příslušný orgán, mj. v případě škod na včelstvech a včelařském zařízení, může do 10 dnů ode dne, kdy škodu zjistil, a nejpozději do 6 měsíců ode dne, kdy ke škodě došlo. Zároveň, místní příslušný orgán ochrany přírody (§ 10) neprodleně po ohlášení škody provede místní šetření, sepíše protokol a zajistí vhodným způsobem důkazy, a podklady zašle neprodleně orgánu, jež má náhradu za škody vyplatit. Tento orgán (obvykle krajský úřad) po obdržení úplné žádosti posoudí nezbytné skutečnosti pro posouzení nároku na náhradu škody.²⁷⁰

V případě platné právní úpravy, týkající se nejvšeobecněji otázky životního prostředí (a kde bychom mohli opět hledat body, provázané konkrétněji se včelařskou činností), můžeme upozornit na nový Zákon o odpadech (541/2020 Sb.) z 1. prosince 2020. Jeho účelem je, jak zní z odst. 1 jeho § 1, „zajistit vysokou úroveň ochrany životního prostředí a zdraví lidí a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů předcházením vzniku odpadů a nakládáním s nimi v souladu s hierarchií odpadového hospodářství za současné sociální únosnosti a ekonomické přijatelnosti...“ Zákon, zaměřený na postupy odpadového hospodářství a jeho hierarchie, přitom např. už v § 2 jmenuje látky, na které se nevztahuje (emise látek znečišťujících ovzduší, výbušniny, střelivo a munice, nejobvykleji přírodní látky ze zemědělské výroby nebo lesnictví), a na druhé straně v § 4 definuje odpad jako v první řadě „každou movitou věc, které se osoba zbavuje, má úmysl nebo povinnost se jí zbavit“.²⁷¹

4.2. Podzákoné právní předpisy s významem pro včelařství

Při absenci jakéhokoliv zákona v České republice, který by upravoval explicitněji

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Zákon č. 541/2020 Sb. Zákon o odpadech /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-541>

oblast včelařství, nabízí se zde některé platné podzákonné právní předpisy, které se tomuto požadavku blíží, příp. jej vlastně splňují.

Každopádně se nám zde předkládají vyhlášky, v podstatě přímo závislé na existenci výše představených zákonů. V souladu se zněním veterinárního zákona byla takovou vyhláška ministerstva zemědělství č. 299/2003, o opatřeních pro předcházení nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, která byla v roce 2013 novelizována, s účinností od 1.dubna toho roku, právě z podstatné části ke včelařství směřující vyhláškou č. 72/2013. S ohledem na to, že příloha veterinárního zákona zařazuje mezi „nákazy a nemoci, přenosné ze zvířat na člověka“, mor včelího plodu a hnilobu včelího plodu, a současně veterinární zákon zakazuje tyto nemoci léčit, vyhláška č. 72/2013 stanovuje způsob likvidace včelstev v případě těchto nákaz pod patronací krajské veterinární správy. Podle znění vyhlášky č. 72/2013 Sb., pokud se tyto nákazy objeví u 15 % či více včelstev na stanovišti, přistoupí se neprodleně k likvidaci všech včelstev na stanovišti, jakož i „úlů, zásobních plástů, souší i ostatního včelařského příslušenství a nástrojů používaných při manipulaci s včelami a jejich produkty, pokud nelze zajistit jejich účinnou dezinfekci, zejména v případě kovových předmětů, s předchozím nebo následným vyžiháním plamenem“ (neplatí to však pro budovy a konstrukce včelínů a kočovných vozů).²⁷²

Menší rozsah likvidace včelstev na jednom stanovišti je nařízen, potvrdí-li se tato nákaza u méně než 15 % včelstev. V takovém případě se likvidují pouze včelstva s potvrzeným výskytem nákazy, zároveň opět i s úly. Veškeré včelařské příslušenství a nástroje, které přišly nebo mohly přijít do styku s nakaženými včelstvy, podléhají dezinfekci – a k likvidaci rovněž veškerého včelstva a náradí na dotyčném místě z nařízení krajské veterinární správy dochází, objeví-li se tam prokazatelně mor nebo hniloba včelího plodu znovu do 1 roka. Vyhláška taktéž stanovuje postup, jaký má chovatel likvidaci včelstev v těchto případech realizovat (utracení včelstev benzínem, s bezprostředním zajištěním včelotěsných uzávěr úlů, a nejpozději následujícího dne spálením úlů s utracenými včelstvy).²⁷³

²⁷² Vyhláška č. 72/2013 Sb. Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, ve znění pozdějších předpisů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-72>

²⁷³ Tamtéž.

Oproti tomu, znovu v obecném kontextu chovu hospodářských zvířat spočívá význam také pro včelařství v jiné platné vyhlášce ministerstva zemědělství, navazující na znění veterinárního zákona, tj. vyhlášce č. 342/2012, o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění o odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností. Mezi jejími „Předměty úpravy“ (§ 1) jsou mj. vedeny, v odst. v), „obsah, rozsah a organizace specializovaného školení se zaměřením na prohlídku včelstev a vzor průkazu prohlížeatele včelstev“. Tomuto se následně věnují §§ 39g-39i. Je možno v první řadě podotknout, že specializované školení se zaměřením na prohlídku včelstev a rozebrání včelího díla probíhá v časovém rozsahu 8 hodin teoretické výuky a 8 hodin praktického cvičení. Dotyčné pasáže vyhlášky (podle jejího znění z 15.března 2020, v pořadí její již 6.verze) dále specifikují ráz této teoretické a praktické části školení.²⁷⁴

Vyhláška ministerstva zemědělství č. 375/2003, zaměřená na veterinární požadavky na živočišné produkty, zase ve svém § 23 stanovuje hygienické podmínky pro podniky, v nichž se zpracovávají včelí produkty, a pro výkupny medu.²⁷⁵ V oblasti „Zvláštních požadavků na živočišné produkty“, včelí produkty (§ 49) je možno uvádět do oběhu pouze od včelstev, v nichž se nevykytuje mor včelího plodu a hniloba včelího plodu, med musí být vykupován, přeléván a skladován v obalech splňujících požadavky a nesmí být vystaven přímému slunečnímu záření, mateří kašička musí být stabilizována do 3 hodin po získání a uchovává se v teplotě 0 stupňů C. § 70 hovoří o veterinárním šetření, které (podobně jako v případě mléka a mléčných výrobků či vajec a vaječných výrobků) posoudí včelí produkty jako požitelné, požitelné po výrobní úpravě nebo nepožitelné.²⁷⁶

Zde lze upozornit na jinou vyhlášku ministerstva zemědělství, o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými

²⁷⁴ Vyhláška č. 342/2012 Sb. Vyhláška o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-342>

²⁷⁵ Podniky, zpracovávající včelí produkty, „musí mít prostory a zařízení pro příjem, úpravu, zpracování, plnění, označování, balení, skladování a expedici výrobků, pro mytí a skladování obalů a pro skladování čistících a dezinfekčních prostředků“. Odpovídající prostory přinejmenším pro příjem a skladování, pro mytí, čištění a dezinfekci obalů atd., musí mít rovněž výkupny medu. – Vyhláška ze dne 30.října 2003, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů, a o veterinárních požadavcích na živočišné produkty /online/. Sagit, právní a ekonomické nakladatelství. Dost. z: <http://www.sagit.cz/info/sb03375>

²⁷⁶ Tamtéž.

předpisy Evropských společenství (č. 289/2007), jejíž § 15 („Med a mateří kašička“) v případě výkupu medu a stabilizace a uchovávání mateří kašičky vlastně opakuje totéž, co se nachází v citovaném § 49 výše připomenuté vyhlášky. K tomu dodává, že „za malé množství medu, určené k prodeji dodavatelem přímo spotřebiteli v domácnosti chovatele, hospodářství chovatele, v tržnici nebo na tržišti, anebo k dodání dodavatelem do místního maloobchodu, se považuje množství nepřevyšující 2 tuny ročně“.²⁷⁷

Zcela jiného charakteru, nicméně taktéž se vztahující obecně do oblasti živočišné výroby, je vyhláška č. 448/2006 Sb., o provedení některých ustanovení plemenářského zákona. Také tato vyhláška, navazující na plemenářský zákon, celkem pochopitelně jmenuje včely jako jeden z druhů či skupin hospodářských zvířat, jejichž chovu se týká.²⁷⁸ Konkrétně otázce „Testování a posuzování včel“ jsou věnovány §§ 12-13, i když, zrušeny některé pasáže, je zde odvolání k příloze č. 4, část E, vyhlášky (další odvolání, k příloze č. 5, části B, vyhlášky, je v § 17, pod názvem „Požadavky na obsah řádu plemenářské evidence včel“). Uvedená příloha č. 4, část E přitom stanovuje, že rodokmenová karta (rodokmen matky) obsahuje záznamy o 3 generacích předků, v každé generaci evidenční číslo dotyčné včelí matky a evidenční číslo matky trubců, kterými byla matka osemeněna.²⁷⁹

Potenciální význam pro včelařství jako potravinářského producenta skýtá dále vyhláška ministerstva zdravotnictví, č. 38/2001 Sb., o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami a pokrmu. Ta stanovuje hygienické požadavky na materiály a předměty určené pro styk s potravinami; a požadavkům na jednotlivé druhy materiálů, z nichž jsou různé dotyčné předměty vyrobeny (plasty, elastomery a materiály na bázi přírodního a syntetického kaučuku, kovové materiály, silikátové materiály, papír, karton a lepenka, celofán, korek), příp. na povrchovou úpravu takových výrobků, se

²⁷⁷ Vyhláška č. 289/2007 Sb. Vyhláška o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-289>

²⁷⁸ Za svůj účel tato vyhláška ministerstva zemědělství uvádí, že „zpracovává příslušné předpisy Evropské unie, zároveň navazuje na přímo použitelný předpis Evropské unie a upravuje podrobnosti šlechtění a plemenitby skotu, zebu, buvoly indického, koní, oslů, prasat, ovcí, koz, drůbeže, plemenných ryb a včel“. – Vyhláška č. 448/2006 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení plemenářského zákona /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-448>

²⁷⁹ Tamtéž.

postupně věnuje její druhá část.²⁸⁰

Z existence zákona o potravinách a tabákových výrobcích je v podstatě odvozena vyhláška ministerstva zemědělství (č. 76/2003), kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony. Na med se zaměřují §§ 7-10 vyhlášky, přičemž § 8 stanovuje, že med se dělí na bázi původu na květový (nektarový) či medovicový, anebo na bázi způsobu získávání nebo obchodní úpravy na vytočený, pastový, plástečkový, vykapaný, lisovaný, med s plástečky, filtrovaný či pekařský. Podle těchto kritérií musí být (§ 9) med označován na etiketě (s výjimkou medu vytočeného, lisovaného nebo vykapávaného, kde stačí prosté „med“), kde také existuje povinnost označit zemi původu, a možnost uvést i konkrétní region či místo původu a druh rostliny, z níž byl získán.²⁸¹ § 10 („Požadavky na jakost“) dodává mj., že do medu nesmí být přidány, s výjimkou jiného druhu medu, žádné jiné látky, nebo že med (s výjimkou pekařského) nesmí mít jakékoliv cizí příchutě a pachy, nesmí začít kvasit nebo pěnít, či být zahřát do takové míry, že jeho enzymy jsou zničeny či významně inaktivovány.²⁸²

Na zákon o rostlinolékařské péči je vázána zase Vyhláška o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin (327/2012 Sb.), která, při zmíněné tradici právní ochrany (mj. i) včel v Československu od roku 1957 nahradila v roce 2012 stejnojmennou vyhlášku č. 327/2004 Sb. Tuto vyhlášku můžeme ostatně zařadit k hlavním pilířům vztahu ke včelařství jako takovému na podzákonné právní úrovni v současné České republice.

4.2.1. Nařízení vlády o stanovení podmínek dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh (197/2005 Sb.)

²⁸⁰ Vyhláška č. 38/2001 Sb. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-38>

²⁸¹ Jedná-li se o směs medů z více zemí, takový med může podle aktuálního znění vyhlášky (z roku 2015) nést na základě toho označení směs medů „ze zemí EU“, „ze zemí mimo EU“ nebo „ze zemí EU a zemí mimo EU“. V případě pekařského (průmyslového) medu existuje rovněž povinnost dodatku, že med je určen pouze pro vaření, pečení či jiné zpracování. – Vyhláška č. 76/2003 Sb. Vyhláška, kterou se stanoví požadavky na přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-76>

²⁸² Tamtéž.

Mezi uvedené hlavní pilíře na podzákoné právní úrovni ve vztahu ke včelařství patří bezesporu také vládní nařízení č. 197/2005, blížeji upravující podmínky státních dotací, jež přes Český svaz včelařů plynou jednotlivým chovatelům včel. Toto nařízení vlády České republiky ze dne 11.května 2005, a od té doby rovněž několikrát pozměněné, proklamuje ve svém § 1, že, „v návaznosti na přímo použitelný předpis EU“, směřuje ke „zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů původem z ČR a jejich uvádění na trh chovateli“. § 2 vysvětluje, že účely, na které lze dotaci poskytnout, se dělí na: a) technickou pomoc; b) boj proti varroáze; c) racionalizaci kočování včelstev; d) úhradu nákladů na rozборы medu; e) obnovu včelstev. Roli, jakou ve věci dotací sehrává v praxi Český svaz včelařů, potvrzuje následná teze, že žádost o dotaci podává Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu spolek, který soustavně působí v oblasti chovu včel po dobu minimálně tří let bezprostředně předcházejících roku, ve kterém je žádost podána, a který sdružuje nejméně 50 % chovatelů v ČR, „evidovaných podle zvláštního právního předpisu“.²⁸³

Možno dodat např., že pod pojmem „technická pomoc“ je míněno (§ 4), společně s pořízováním nových zařízení pro včelaře, také pořádání seminářů pro funkcionáře organizačních jednotek žadatele, pořádání přednášek pro chovatele včel nebo vedení včelařských kroužků pro děti a mládež. Zase kupř. v případě obnovy včelstev (§ 8) lze dotaci poskytnout na šlechtitelský chov včelích matek z uznaného šlechtitelského programu na území ČR.²⁸⁴

§ 10 vládního nařízení uvádí maximální finanční částky, jež lze ve formě dotací udělit na jednotlivá opatření. Jen pro nejzákladnější představu, hovoří se o 6 000 Kč na pořádání jednoho praktického kurzu pro chovatele včel nebo jednoho semináře, konaných v průběhu jednoho dne na jednom místě, o 3 000 Kč na pořádání přednášky v jednom dni a jednom místě, celkově o 100 000 Kč za všechna zařízení... V rámci opatření boje proti

²⁸³ Nařízení vlády č. 197/2005 Sb. Nařízení vlády o stanovení podmínek dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-197>

²⁸⁴ Tamtéž.

varroáze je zase mj. stanovena částka 10 Kč na včelstvo. Atd.²⁸⁵

4.2.2. Vyhláška o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin (327/2012 Sb.)

Jak bylo řečeno, tato vyhláška ministerstva zemědělství, a v pořadí vlastně nikoliv první obdobného druhu v českém prostředí v průběhu přibližně půlstoletí před svým vstupem v účinnost (1.listopadu 2012), je podmíněna zněním zákona o rostlinolékařské péči. Jako svůj předmět úpravy vyhláška uvádí jednak „podrobnosti k ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin“, a jednak „způsob odběru vzorků za účelem vyšetření příčin úhynu včel, zvěře a ryb v důsledku použití přípravků“. V § 2 („Pojmy“) pak přesněji definuje, co je míněno termíny „porost navštěvovaný včelami“ (může jít o lesní porost nebo o porost na pozemku ve venkovním prostředí mimo lesní porost), „medovice“, „mimokvětný nektar“. V této souvislosti jsou pak důležité proklamace (§§ 3-5), podle nichž přípravek označený jako „zvlášť nebezpečný pro včely“ nesmí být aplikován na porost navštěvovaný včelami a na stromy a keře v květu, při výskytu medovice nebo mimokvětného nektaru, které navštěvují včely. Přípravek označený jako „nebezpečný pro včely“ na takové porosty smí být aplikován pouze po ukončení denního letu včel, a to nejpozději do 23.hodiny. V době denního letu včel smí být takové přípravky aplikovány v takové vzdálenosti od porostů navštěvovaných včelami, kvetoucích stromů a keřů, stanovišť včelstev atd., jež zaručuje, že aplikovaný přípravek (i vzhledem na způsob aplikace, použitý mechanizační prostředek nebo sílu a směr větru) na ně nedopadne.²⁸⁶

Podle znění § 7, chovatel včel je každoročně do konce února povinen oznámit trvalé stanoviště svých včelstev příslušnému obecnímu úřadu, zatímco každé jejich nové umístění (trvalé nebo přechodné, kočovné) musí oznámit příslušnému úřadu do 5 dnů před tímto umístěním. Jestliže není stanoviště včelstev umístěno v zastavěné části obce, je třeba jej označit žlutým rovnostranným trojúhelníkem o délce 1 m v horizontální poloze. § 8

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Vyhláška o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin č. 327/2012 Sb. (vybraná ustanovení). In: Ochrana včel. Český svaz včelařů, o.s. Praha. S. 3-8.

vyhlášky ukládá, co je třeba zaznamenat do takového oznámení, a § 10 se zase zabývá záležitostmi oznámení aplikace přípravků na ochranu rostlin dotčeným včelařům a místně příslušnému obecnímu úřadu. V § 14 je blíže specifikován způsob odběru vzorku při šetření příčinu úhynu včel, zvěře a ryb. V případě úhynu včel je postup stanoven odebráním vzorku jednak uhynulých včel (minimálně 500 jedinců) a jednak přípravkem ošetřeného porostu (o hmotnosti minimálně 200 gramů). Tyto vzorky musí být označeny a zabaleny v neprodyšném pevném obalu a nejpozději do 72 hodin (3 plných dnů) po ošetření porostu přípravkem doručeny odbornému ústavu k provedení analýzy.²⁸⁷

4.2.3. Vyhláška o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel (18/2018 Sb.)

Ve srovnání se zmíněnými obecněji pojatými vyhláškami, navazujícími na veterinární zákon, příp. též zmíněnou vyhláškou 72/2013 jako novelou vyhlášky č. 299/2003 Sb. (ve značné části zaměřenou na postup v případě nákazy morem nebo hnilobou včelího plodu), v návaznosti na tentýž zákon se výlučně a současně v širším smyslu na veterinární podmínky ve včelařství obrací vyhláška ministerstva zemědělství z 31.ledna 2018, o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel.

Základní veterinární požadavky a zásady chovu včel a včelstev jmenuje § 3 této vyhlášky. Včely mají být chovány v zařízeních, v nichž nepřichází do styku s materiály, ohrožujícími jejich zdraví, a jež umožňují kontrolu jejich zdravotního stavu rozbořením včelího díla, prohlídkou plástů a odběru vzorků k laboratornímu vyšetření, chovatel má chránit včelstva před nákazami a škodlivými vlivy a před zavlečením nákaz jinými včelami, zvířaty, lidmi, předměty a materiály, jež mohou být nositeli původců nákaz, dále má provádět pravidelné kontroly zdravotního stavu včelstev, při zpracování vosku na výrobu mezistěn nebo vosku vůbec zabezpečuje jeho ošetření při minimální teplotě 117 stupňů C po dobu 60 minut, získává nové včely a včelstva pouze z chovů, nacházejících se mimo ohnisko nákaz nebo ochranná pásma před nebezpečnými nákazami včel, a zamezuje přístupu včel do

²⁸⁷ Tamtéž.

neobsazených úlů a ke včelímu dílu, přičemž udržuje prázdné úly bez včelího díla.²⁸⁸

Jako hlavní podmínky, za nichž může krajská veterinární správa povolit přemístění včelstev mimo území vlastního kraje, uvádí vyhláška laboratorní vyšetření dotyčných včelstev nejdéle 12 měsíců předtím, s negativním výsledkem na přítomnost původce moru včelího plodu, a předchozí vyšetření, jež nepotvrdilo vyšší průměrnou přítomnost roztoče *Varroa destructor* než 3 na jedno včelstvo. Současně je stanoven (§ 5) limit úhynu více než 25 % včelstev z počtu evidovaných v ústřední evidenci k 1.září předchozího roku na daném stanovišti, při kterém je chovatel povinen hlásit tento úhyn krajské veterinární správě. Zabývající se následně vyhláška opatřeními pro „tlumení a zdolávání varroózy“, je stanoveno, že potvrdí-li krajská veterinární správa výskyt této nákazy, vymezí stanoviště pro dotyčná včelstva jako ohnisko nákazy a nařídí chovateli ochranná a zdolávací opatření (k nimž vedle zákazu přemísťování těchto včelstev patří např. odstranění včelího díla a vytvoření podmínek pro stavbu nového).²⁸⁹

Přirozeně, ještě mnohem přísnější opatření platí v případě výskytu moru či hniloby včelího plodu. § 8 se věnuje postupům už jen při podezření na výskyt těchto nákaz (kroky krajské veterinární správy ve věci laboratorního šetření a nařízení chovateli, kdy je zakázáno nejen přemísťovat z nákazy podezřelá a označená včelstva nebo užívání jejich medu, ale i přemísťování veškerého včelařského příslušenství, jež s těmito včelstvy přišlo do styku). Při potvrzení nákazy, vytvoří se ochranné pásmo v okruhu minimálně 3 km od stanoviště a opět je uzákoněn již zmíněný postup, kdy se likvidují veškerá včelstva na stanovišti, pokud nákaza zasáhla více než 15 % z nich (a pokud méně a většina jich na stanovišti zůstane, ta se likvidují, objeví-li se tam nákaza do 1 roku), se spálením usmrcených včelstev i s úly a nástroji a s dezinfekcí nespalitelného materiálu.

Další pasáže vyhlášky se věnují rozsahu prohlídky včelstev s rozebráním včelího díla a vedení záznamů prohláze včelstev (přičemž je uvedeno, že k prohlídce včelstev dojde proto, že v nich během předchozích 12-ti měsíců došlo k úhynu) a žádosti o poskytnutí náhrady nákladů a ztrát ze strany včelaře (pochopitelné např. v důsledku nákazy moru či

²⁸⁸ Vyhláška ze dne 31.ledna 2018 o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek. In: Sbíрка zákonů Česká republika. Částka 12. S. 253-259.

²⁸⁹ Tamtéž.

hniloby včelího plodu a likvidace včelstev). Část druhá vyhlášky přitom znovu vnáší některé změny, tentokrát nikoliv ve vztahu ke včelařství, do připomínané vyhlášky č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka.²⁹⁰

4.3. Včelařství v ČR v obecném kontextu platné právní úpravy

Jedním z jevů, na něž se v souvislosti se včelařstvím v době přibližně od roku 2010 upozorňovalo (a v realitě, kdy se přes nápadný pokles počtu včelařů a včelstev v České republice v období po roce 1989 hovořilo na druhou stranu o stoupající spotřebě medu v ČR od 90.let 20.století, a kdy zároveň v porovnání s uváděnou situací kolem roku 2007 opět narůstaly jeho ceny), bylo rozsáhlé falšování medu, např. už jen formou jeho ředění vodou, přidávání cukru a dobarvování barvivy. Tento jev (a víme, že záležitost falšování medu činila českým včelařům starosti již v době první Československé republiky před druhou světovou válkou) byl ostatně fenoménem celosvětovým, přičemž v ČR se v roce 2013, při paralelní ostré konkurenci obecně na trhu s medem, odhadoval do objemu až desítek milionů Kč černý trh s falešným medem. Z jeho falšování, mělo-li k němu docházet již přímo mezi včelaři, byli podezříváni spíše velkochovatelé než drobní včelaři.²⁹¹ Nakonec, víme také, že tomuto problému se přinejmenším blížily případy, které (tzn. nálezy Státní zemědělské potravinářské inspekce z roku 2015 a poté Státní veterinární správy z roku 2017) vedly k pozastavení činnosti společnosti Včelpo, tehdy ve vlastnictví Českého svazu včelařů; a které odhalily zcela kardinální rozpory už se zněním zákona o potravinách a tabákových výrobcích.

V situaci zintenzívněného importu medu ze zahraničí (který např. v roce 2016 asi o 360 t převýšil český export téže komodity)²⁹² se rovněž poukazovalo kupř. na stav, kdy se

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Za častou formu falšování medu bylo označováno též prosté letní krmení včel cukrem nebo tzv. invertními krmivými (např. kukuřičným a obilným škrobem), počátek jejichž výskytu v ČR byl kladen do doby zhruba kolem roku 2010. – LINC, Ondřej. 14.září 2013. Drsný konkurenční boj českých včelařů: zlámaná žebra i hořící garáže /online/. Lidovky.cz Dost. z: http://www.lidovky.cz/byznys/firmy-a-trhy/drsny-konkurennci-boj-ceskych-vcelaru-zlamana-zebra-i-horici-garaze.A130913_153919_firmy-trhy-mev

²⁹² Podle zprávy Ministerstva zemědělství ČR, v roce 2016 bylo z ČR do zahraničí vyvezeno 1 416 t medu. Naopak, 1 776 t medu bylo dovezeno (především z Ukrajiny, Číny, Uruguaye a Německa). – Včelařství:

stal v ČR v podstatě nedostatkovým zbožím ryze tuzemský, český med. Prosadila se totiž praxe mezi výkupci jeho míchání s medy zahraničními. Jako faktor, jenž takový trend umocnil, mohlo být vnímáno zrušení cel na med z Ukrajiny ze strany Evropské unie. Přes Ukrajinu pak na český trh pronikal levný med z celého světa, včetně opět umělého medu z Číny (vyráběného z různých cukrů tak sofistikovaným způsobem, že se jej od pravého medu nedařilo rozeznat ani v laboratořích), jímž rovněž se český med ředil.²⁹³

Pokud byl v letech až desetiletích po roce 1989 pocíťován některými jako problém kvantitativní úbytek řad českého včelařstva, mohly se později objevovat poukazy na opačný problém, tedy prudký nárůst počtu nových včelařů, s prostou představou snadného zbohatnutí z prodeje medu (a v této souvislosti můžeme možná znovu zdůraznit opětý nárůst cen této komodity). Příkladně na regionální úrovni se takový pohled jako na problém objevil v krušnohorské oblasti, i v reakci na to, že právě v Ústeckém kraji došlo v roce 2017 k 16-ti výskytům včelího moru, což mohlo být shledáváno jako důsledek nedostatečné péče o chovy (zřejmě především) ze strany dotyčných nových včelařů. Zatímco se rovněž na druhou stranu ozývala kritika až přílišné demonizace moru včelího plodu, s ohledem na přísná veterinární opatření v případech objevení této nákazy, celkově v těchto souvislostech hovořili někteří o špatné legislativě v oblasti včelařství. Jako problém byla vnímána už neexistence jakéhokoliv včelařského zákona v ČR – a z takového úhlu pohledu se nabízely poukazy na fungující včelařské zákony v sousedním Německu a Rakousku.²⁹⁴

Právě ve výše vzpomenutém regionu byl také už v červenci 2016 zaregistrován jako nová včelařská organizace Spolek krušnohorských včelařů, se sídlem v Lomu na Mostecku;²⁹⁵ a ostatně, bylo již také uvedeno, že se zde obecněji objevily kritické postoje i odstředivé tendence vůči Českému svazu včelařů jako bezkonkurenčně dominantní organizaci.

Česko je světovou velmocí. 28.12.2018 /online/. Businessinfo.cz Dost. z: <http://www.businessinfo.cz/clanky/vcelarstvi-cesko-je-svetovou-velmoci/>

²⁹³ NIEDERMEIEROVÁ, Jana. 28.9.2018. Je smutné, že jsme včelařská velmoc, ale čistě český med lidé v obchodech téměř nenajdou, říkají majitelé největšího rodinného včelařství v Česku /online/. Hospodářské noviny. Dost. z: <http://www.byznys.ihned.cz/c1-66259830-je-smutne-ze-jsme-vcelarska-velmoc-ale-ciste-cesky-med-lide-v-obchodech-temer-nenajdou-rikaji-majitele-nejvetsiho-rodinneho-vcela...>

²⁹⁴ BENEŠ, Edvard D. 4.3.2018. Včelařům vadí příliš mnoho nováčků i špatná legislativa /online/. Chomutovský deník.cz Dost. z: http://www.chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/vcelarum-vadi-prilis-mnoho-novacku-i-spatna-legislativa-20180227.html

²⁹⁵ TÁBORSKÝ, Petr. Spolek krušnohorských včelařů. In: Moderní včelař 5/2016. S. 7.

Roli ČSV přitom musíme považovat za klíčovou právě i vzhledem ke stávající legislativě ke včelařství se obracející, s přihlédnutím k monopolní pozici této organizace jako partnera Ministerstva zemědělství ČR při formování parametrů podpor a se včelařstvím provázaných zákonů a vyhlášek. Jako nepřijatelnou a přímo diskriminační atakovala takovou situaci Asociace soukromého zemědělství ČR, sdružení, jehož členskou organizací se v roce 2018 stala Pracovní společnost nástavkových včelařů (připomeňme, že ta je též součástí Asociace včelařských spolků, vytvořené rovněž v roce 2018). Asociace soukromého zemědělství také podpořila PSNV ve věci, týkající se finančních dotací pro včelařství.²⁹⁶

V záležitosti státních dotací pro jednotlivé včelaře, získávaných jimi prostřednictvím ČSV, PSNV v roce 2019 navrhla, aby včelaři žádali o dotace sami. Pokud jde o kritiku vůči ČSV, ten podle ní právě v důsledku kauz společnosti Včelpo „poškodil jméno českého medu“, a dále, podle názoru PSNV bylo až příliš mnoho peněz vkládáno do boje s varroázou, kdežto upozaděna byla technická podpora včelařům. Ministerstvo zemědělství proti tomu argumentovalo, že poskytování dotací každému jednotlivému včelaři, jenž o to požádá (a že jakkoliv zvažovalo takovou možnost na období let 2020-2022), by znamenalo vysokou administrativní zátěž pro Státní zemědělský intervenční fond, jež by vedla rovněž ke zvýšení finančních nároků na státní rozpočet. Nicméně prostřednictvím svého mluvčího Vojtěcha Bílého odpovědělo, že vyhodnotí systém podávání žádostí o dotace více žadateli během příprav pro čerpání dotací na léta 2023-2025 (přičemž PSNV projevila zájem přizvání včelařských spolků do příprav programu).²⁹⁷

V srpnu 2019 došlo navíc ke změně v tom smyslu, že žádosti individuálních včelařů začal administrovat přímo SZIF, a nikoliv již ČSV, jako tomu bylo doposud, a tím vlastně i PSNV se změnila v organizaci, jejímž prostřednictvím mohou včelaři o dotace žádat (nehledě na vládní nařízení č. 197/2005, hovořící o spolku, sdružujícím nejméně „50 % chovatelů v ČR“, jenž žádá SZIF o dotace). Problém mezi Asociací včelařských spolků a

²⁹⁶ Pocit diskriminace, jaký byl na straně PSNV pociťován vůči ČSV, vyjádřil v první polovině roku 2019 i člen Rady PSNV Leopold Matela slovy, že existenci PSNV „ale Ministerstvo zemědělství dlouhodobě ignoruje, na jednání o oboru nejsme zváni a nemáme tak možnost v odborných diskusích své postoje, názory a návrhy prezentovat“. – Je nutná změna systému podpor včelařství. 2.5.2019 /online/. Nová Večerní Praha. Dost. z: <http://www.vecerni-praha.cz/je-nutna-zmena-systemu-podpor-vcelarstvi/>

²⁹⁷ Mezi včelaři panují spory. Spolek navrhuje odstříhnout Český svaz včelařů od dotací. 3.5.2019 /online/. Aktuálně.cz Dost. z: <http://www.zpravy.aktualne.cz/ekonomika/mezi-vcelari-panuji-spory-spolek-navrhuje-odstrihnout-cesky/r~e291ac6c6b5311e9ab10ac1f6b220ee8/>

ČSV se současně vytvořil okolo dotací, plynoucích do ČR z Evropské unie, neboť podle Asociace včelařských spolků, resp. PSNV porušil ČSV svůj závazek z jednání o Českém včelařském programu ze srpna 2019, že bude spravovat evropské dotace pro všechny včelaře v ČR, tedy nejen pro své členy.²⁹⁸

Bylo také už uvedeno, že vznik Asociace včelařských spolků v roce 2018 vlastně odrazil právě trend vytváření jednotlivých včelařských spolků mimo rámec ČSV a že společně s PSNV se jejími dalšími zakládajícími složkami staly Včelařský spolek Moravy a Slezska, Včelařský spolek pro Mladou Boleslav a okolí, Mendelova společnost pro včelařský výzkum a Spolek chovatelů včely tmavé. Plný název sdružení, Asociace včelařských spolků-svaz, odráží jím samým proklamovaný odkaz na odst. 2) § 214 občanského zákoníku (89/2012 Sb.) – který stanovuje, že „vytvoří-li spolky k uplatňování společného zájmu nový spolek jako svůj svaz, vyjádří v názvu nového spolku jeho svazovou povahu“.²⁹⁹

Mohou se v těchto souvislostech jistě naskýtat i jiné otázky. Byl-li již např. učiněn poukaz na nepříznivé legislativní podmínky v České republice, vztahující se k případné revitalizaci brtnictví, tedy lesního včelaření ve stylu péče o v podstatě divoce žijící včely, existují zde určité překážky vzhledem k právním úpravám ve veterinární oblasti. Argumentovalo se komplikacemi při odebrání vzorků ohledně zjišťování zdravotního stavu včelstev. V každém případě je však v eventuálním oživení praxe brtnictví spatřováno pozitivum pro lesní ekosystém (a nakonec, i lesníci v ČR umožňují včelařům při vzájemné dohodě umisťovat úly do lesních porostů). Právě s odkazem na komplikace z veterinárního hlediska, oznámil v roce 2019 již jmenovaný mluvčí Ministerstva zemědělství ČR Vojtěch Bílý, že se zatím neuvažuje o systémové podpoře brtnictví (na rozdíl od sousedního Polska, kde se této formě lesního včelařství dostává podpory prostřednictvím dotací). Přesto, již v roce 2018 podpořilo ministerstvo zemědělství ukázkový grant pod názvem „Po stopách brtnictví“, jenž byl realizován ve spolupráci s polskými lesníky, chovajícími včely v brtích

²⁹⁸ Toto vznesl ředitel kanceláře PSNV Radomír Hykel, což však popřela předsedkyně ČSV Jarmila Machová tím, že tato věc byla pouze předmětem návrhu. Ze strany Asociace včelařských spolků se tehdy nicméně vznesla alternativa, že by mohlo dojít k pozastavení veškerých včelařských dotací z EU do ČR, pokud by se objevily stížnosti, že tyto nejsou rovnoměrně určeny všem včelařům. – MAZÚCHOVÁ, Sára. 15.října 2019. Včelaři ve sporu o dotace. Dominantní svaz chce zajistit své členy /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/cesky-svaz-vcelaru-pracovni-spolecnost-nastavkovych-vcelaru-evropske-dotace.A191024_173145_ekonomika_maz

²⁹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

v polských státních lesích i národních parcích.³⁰⁰

Je možno v případě tohoto projektu upozornit na workshop, pořádaný v dubnu 2018 Pracovní společností nástavkových včelařů a zájmovým centrem Ursus Dolní Lomná v Informačním centru Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Přítomní polští brtníci (lesníci) měli sami za sebou školení z národního parku Šulgan-Taš v ruském Baškortostánu v oblasti Uralu³⁰¹ - čili přibližně z regionu, kde se praxe brtnictví, jak bylo též při jiné příležitosti zmíněno, kontinuálně uchovávala z předchozích období až do 20.století.

Samozřejmě, tradiční pozornost včelařské činnosti je zaměřena rovněž na ochranu včelstev před živočišnými druhy, jejichž činnost může ohrozit včelstva jako taková (a nyní můžeme odmyslet roztoče kleštíka včelího jako nositele varroázy). Vedle připomínaných medvědů, lze dodat, že např. i v případě současného brtnictví, inspirovaného polským, příp. ruským vzorem může být standardem zimní utěsnění pomocí podušky z chvojí otvorů brtí, vyhloubených v kmenech jehličnatých stromů ve výšce zhruba 6-12 m nad zemí, jako ochrany před kunami či datly.³⁰² Ostatně, víme, že také v právní rovině pamatuje na včelaře, zjevně s ohledem na medvěda hnědého (a možná pomineme-li např. variantu poškození úlů losem či některým jiným z vyjmenovaných zvířat), Zákon o poskytování náhrad za škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy (115/2000 Sb.).

Rázu zcela odlišného je pochopitelně případ asijských druhů sršní, připomenutých prvořadě v souvislosti s včelou východní, z nichž se sršeň asijská (*Vespa velutina*) začala šířit i v některých oblastech Evropy. Už jen opakovaný doložený výskyt této sršně také v západních částech sousedního Německa od roku 2017 vedl české včelaře k obavám z jejího brzkého rozšíření rovněž na území České republiky – a v této spojitosti se rovněž pohled českého včelařství upnul k nařízení Evropské unie o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů. Toto nařízení Evropského parlamentu a Rady EU, cílicí k eliminaci šíření nepůvodních rostlinných a živočišných druhů v prostoru

³⁰⁰ GARTNEROVÁ, Jana. 6.červenec 2019. Včelař se v lese věnuje brtnictví. Chová včely v dutinách stromů /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/brtnictvi-vcelar-dutiny-archaicke-vcelarstvi-milan-motyka-mosty-u-jablunkova.A190703_487291_ostrava_zpravy_jaga

³⁰¹ MOTYKA, Milan. Projekt Po stopách brtnictví. In: Moderní včelař 3/2018. S. 45.

³⁰² Vychází z konkrétní praxe M. Motyky, jenž zahájil tento druh lesního včelaření na česko-polském pomezí. Přístup k brtím, zhruba 15-20 cm širokým a asi metr hlubokým, je při tomto postupu zajišťován vyztuženým lanem. – GARTNEROVÁ, Jana. 6.červenec 2019. Včelař se v lese věnuje brtnictví. Chová včely v dutinách stromů /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/brtnictvi-vcelar-dutiny-archaicke-vcelarstvi-milan-motyka-mosty-u-jablunkova.A190703_487291_ostrava_zpravy_jaga

zemí Evropské unie (nařízení č. 1143/2014), vstoupilo v platnost od 1.ledna 2015, přičemž se vztahuje i na ČR jako členský stát EU (a můžeme připomenout, že na unijním seznamu figuruje i zmíněná sršeň asijská). Tomuto nařízení má být přizpůsobena i legislativa ČR, kde v tomto ohledu klíčová úloha připadá na Zákon o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.). Ten stanovuje, že vysazování či vypouštění všech nepůvodních rostlin a živočichů do krajiny je možno pouze s povolením orgánu ochrany přírody; a je zakázáno v přírodně chráněných územích.³⁰³

4.4. Platná právní úprava ve vztahu ke včelařství v ČR ve svém souhrnu

Víme tedy, že při připomínané neexistenci jakéhosi včelařského zákona v ČR, právní úpravu s potenciálním přesahem mj. i ke včelařské činnosti, můžeme označit za vlastně značně roztržštěnou. Víme, že v soukromoprávním ohledu se tematiky včelařství doslova dotýká i platný občanský zákoník č. 89/2012, řešící ve svém § 1014 mj. otázku tradičního práva rojového a priori ve prospěch vlastníka včelího roje, odpovídajícího zase ale za případné škody, způsobené včelami (tak jako jinými zvířaty či movitými věcmi) na cizím pozemku.

Ve veřejnoprávním ohledu je pak zcela rozhodující, jak bylo opakovaně zdůrazňováno, skutečnost, že včelařství lze zařadit nebo se přímo dotýká sfér zemědělství, potravinářského či kosmetického průmyslu, záležitostí ochrany životního prostředí... Z takového úhlu pohledu musíme pohlížet na probíraný veterinární zákon (166/1999), plemenářský zákon (154/2000), zákon o rostlinolékařské péči (326/2004), a také, možná v míře spíše menší, na řadu též jmenovaných zákonů dalších.

V případě prvního ze jmenovaných zákonů, tj. veterinárního, bychom jako relevantní jmenovitě ke včelařství měli upozornit, kromě např. už počátečních definicí, co se rozumí pod pojmy „včelstvo“ nebo „včelí dílo“, na některé pasáže § 5, stanovující povinnosti včelaře v případě objevení nákazy včelstva nebo zakazující léčbu moru včelího plodu a hniloby včelího plodu. Můžeme zdůraznit, jako jejich zcela zřetelný odraz v reálné rovině,

³⁰³ GÖRNER, Tomáš, PĚKNICOVÁ, Jana, ŠÍMA, Jan. Invazní nepůvodní druhy. Nová legislativa a včelařství. In: Včelařství 11/2020. S. 364-367.

že včelař je prostě povinen, v případě zjištěného, a podle jiných předpisů nadlimitního, úhynu včelstev oznámit toto příslušné krajské veterinární správě, a také víme o povinné likvidaci včelstev v případě nákazy moru včelího plodu a hniloby včelího plodu. Víme též např., že včelař má, už na základě znění jiných pasáží téhož zákona, nárok na náhradu za konkrétní předměty, v případě takového zákroku zničené či poškozené.

Vzhledem kupř. i k eventualitě praxe tzv. kočovného včelaření, a ke skutečnosti, že veterinárnímu dohledu je podrobena i vnitrostátní, tj. na území ČR probíhající přeprava včelstev (ostatně, víme, s ohledem na to, co bylo řečeno o včelařství již v dobách socialistického Československa, že jde o záležitost rovněž již tradičnější), lze zdůraznit jako podstatný fakt povinnost včelaře vyžádat si veterinární osvědčení při přepravě včelstva na území jiného kraje.

Stejně tak víme, že např. ve věci veterinárních požadavků na živočišné produkty je pro včelaře z dotyčného zákona klíčovým § 20, odst. 2 e) – kde vlastně vůbec základní definice zní, že „na trh lze uvádět pouze med, mateří kašičku nebo včelí vosk, které jsou zdravotně nezávadné a pochází od klinicky zdravého včelstva“.

Další pasáží veterinárního zákona, ke včelařství se vztahující, a v praktické rovině jistě též podstatnou, je § 64 c, upravující podmínky pro funkci prohlížeatele včelstev.

Zásadní relevance druhého ze jmenovaných zákonů, tj. zákona plemenářského, ve vztahu ke včelařství spočívá v uzákoněné výlučnosti poddruhu (plemene) včely medonosné kraňské jako „plemenného zvířete“ a jediného „genetického zdroje“, evidovaného v Národním programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů, vedeném ministerstvem zemědělství. Připomeňme znění § 20 odst. 4, podle něhož se „k plemenitbě včel využívá přirozená plemenitba nebo inseminace včelích matek a mohou k ní být využívána pouze plemenná včelstva nebo sperma včely medonosné kraňské“.

Smyslem zákona o rostlinolékařské péči, třetího ze zákonů, nejčastěji vnímaného jako rovněž klíčového pro sféru včelařské činnosti, je samozřejmě a priori péče o rostliny, resp. otázka jejich ochrany před často živočišnými škůdci – a také zcela samozřejmě, z hlediska včelařství je podstatné, že právě možná prvořadě právě včely (ale už podle znění zákona se to týká i zvěře a ryb) představují necílový organismus, jež může být použitím pesticidů, resp. obecně přípravků proti škůdcům ohrožen. Bylo uvedeno, že otázkami postupů v tomto směru se zabývají pasáže § 51 dotyčného zákona, zakazující v první řadě

pěstiteli rostlin ve venkovním prostředí užívat přípravky, označené doslova jako „nebezpečné a zvláště nebezpečné pro včely“, resp., asi nejreálněji vzato, povolující je s podmínkou, že dotyčný pěstitel musí nejméně 48 hodin předem oznámit aplikaci takového přípravku včelařům, jejichž včelstva jsou usazena minimálně 2 km od hranic pozemku, na kterém ji hodlá uskutečnit. Víme, že zákon se zabývá též otázkami šetření v případě, zjistí-li včelař úhyn včel v důsledku aplikace přípravků na ochranu rostlin, příp. má-li takové podezření (můžeme zopakovat, že klíčovou roli zde opět sehrává příslušná krajská veterinární správa v součinnosti s Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským, přičemž na obecných právních předpisech spočívá uplatnění náhrady za škodu dotyčnému včelaři).

Pokud jde o ostatní zákony, ve kterých můžeme hledat užší vazby na včelařskou činnost, byla připomenuta spojitost, existující mezi zákonem o rostlinolékařské péči a zákonem o zemědělství, už pokud jde o evidenci hospodářství podle objektů určených k chovu evidovaných zvířat, což vychází právě ze zákona o zemědělství, a podle které je povinen vyhledat stanoviště včelstev minimálně 2 km od hranic pozemku ten, kdo zamýšlí na tomto aplikovat přípravek, hodnocený jako „nebezpečný či zvláště nebezpečný pro včely“ (přičemž otázkou či stupněm takové nebezpečnosti se zase z právního hlediska zabývá zákon o chemických látkách a chemických přípravcích, udělující pak v tomto směru zvláštní pravomoc Státní rostlinolékařské správě, s její možností zamezit, aby se některé takové konkrétní přípravky dostaly na trh, nebo nařídít jejich zneškodnění na náklady vlastníka, příp. držitele).

Jinou stránkou, vyplývající ze zákona o zemědělství, je pochopitelně otázka finanční podpory či dotací. Jak bylo ovšem už poznamenáno, pouze na velkochovatele včel se může vztahovat státní podpora prostřednictvím Podpůrného a garančního fondu rolnického a lesnického fondu, kdežto na drobnější včelaře, vzhledem k povaze této podpory (poskytované zemědělským podnikatelům), nanejvýš v kontextu jejich případné širší zemědělské činnosti. Nicméně, jak bylo také uvedeno, už § 3 zákona o zemědělství se zabývá otázkou dotací ministerstva zemědělství nebo Státního zemědělského intervenčního fondu, poskytovaných podle příslušných stanovených právních předpisů na žádost jednotlivým fyzickým a právnickým osobám, a tady může být podstatná záležitost dotací pro včelaře prostřednictvím Českého svazu včelařů.

Pomineme-li celou řadu specifičností, jaké mohou též ve vztahu k včelařským aktivitám vyplývat ze zákona o ekologickém zemědělství, zákona o poskytování náhrad škod

způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, eventuálně zákona o odpadech, všeobecněji důležitou roli, s přihlédnutím k distribuci včelařských produktů, je třeba shledávat v zákonu o potravinách a tabákových výrobcích. Ten vlastně prvořadě upravuje podmínky uvádění potravin na trh, a jeho účel, v případě obecně živočišných produktů, se zčásti prolíná s tím, co obsahuje též veterinární zákon.

Pokud se týká řady podzákoných právních předpisů, závislých na platnosti výše představených zákonů, můžeme opět připomenout vyhlášku ministerstva zemědělství o opatřeních pro předcházení nález a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, resp. její, konkrétněji ke včelařům více směřující novelu z roku 2013. Ta samozřejmě v odkazu na veterinární zákon upřesňuje povinnosti včelaře v postupu při zjištění nákazy moru včelího plodu a hniloby včelího plodu (přílohou veterinárního zákona označených rovněž za „nákazy a nemoci, přenosné ze zvířat na člověka“). Z praktického hlediska je podstatné, že včelař je povinen zlikvidovat veškerá včelstva na stanovišti, a to včetně úlů a předmětů a nástrojů, užívaných při manipulaci se včelami a jejich produkty, pokud se nákaza objeví u více než 15 % ze včelstev. Při nižším stupni výskytu postačuje pouze likvidace dotyčného, nálezou napadeného včelstva (opět včetně úlů, a s povinností dezinfekce příslušného náčiní) – ovšem i v takovém případě si znění vyhlášky vynucuje opět likvidaci všech včelstev na příslušném stanovišti, pokud by se tam nákaza znovu objevila do jednoho roku.

Jiná vyhláška ministerstva zemědělství, navazující na znění veterinárního zákona, o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemístování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností, zase např. podrobněji specifikuje požadavky na výkon funkce prohlížečte včelstev.

Zatímco zvláštní vyhláše (448/2006) jsou podrobena též některá ustanovení plemenářského zákona, v návaznosti na zákon o rostlinolékařské péči je možno položit důraz na vyhlášku o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin (327/2012). Je možno opakovaně zdůraznit, že jejím základním účelem, deklarovaným předmětem úpravy (tak zásadním mj. i pro včelařství) jsou jednak „podrobnosti k ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin“, a jednak „způsob odběru vzorků za účelem vyšetření příčin úhynu včel, zvěře a ryb v důsledku použití přípravků“.

Vedle některých dalších podzákoných právních nařízení, která se vztahují na úpravu distribuce potravin (příp. mj. živočišného původu), a kde tak můžeme shledávat návaznost

na veterinární zákon nebo zákon o potravinách a tabákových výrobcích, lze zrekapitulovat, že explicitně a prakticky výhradně se na obor včelařství zaměřuje vládní nařízení o stanovení podmínek dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh (197/2005). Pochopitelně, prvořadá důležitost tohoto nařízení spočívá v záležitosti dotací pro jednotlivé včelaře (vlastně naznačené v zákoně o zemědělství), kde v reálu sehrává roli prostředníka Český svaz včelařů, což znění nařízení fakticky rovněž naznačuje (žádost o dotaci podává Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu spolek, který v oblasti chovu včel soustavně po minimálně 3 roky před podáním žádosti sdružuje nejméně 50 %, zvláštním právním předpisem evidovaných, chovatelů v ČR). Za pozornost mohou stát body, vyjmenované tímto nařízením jako účely, za nimiž jsou dotace poskytovány, a z valné části odrážející vlastně opět záležitosti veterinární povahy, příp. s tou související. Víme, že vedle technické podpory (zahrnující víceméně i stránku zvyšování kvalifikace) se jedná o racionalizaci kočování včelstev, úhrady za náhrady na rozbory medu, boj proti varroáze a obnovu včelstev.

Znovu v přímé návaznosti na veterinární zákon, a tentokrát s jednoznačným zaměřením na obor včelařství, zní vyhláška o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel (18/2018). Ta vlastně prvořadě stanovuje, v jakých zařízeních mají být včely chovány, přičemž důraz klade na zachování zdraví včelstev a na možnosti kontroly jejich zdravotního stavu. Vyhláška se mj. pozastavuje nad hlavními podmínkami, za kterých krajská veterinární správa povoluje přesun včelstva na území jiného kraje - tj. laboratorní vyšetření nejméně 12 měsíců předtím, jež by vyloučilo možnost nákazy morem a hnilobou včelího plodu, jakož i předchozí vyšetření, s cílem minimalizovat možnost nákazy varroázou. Nakonec, v otázce „tlumení a zdolávání“ varroázy, včetně postupů v případě objevení této nákazy, spočívá asi celkově hlavní smysl této vyhlášky.

5. Včelařská judikatura

Může se nám předkládat řada konkrétních případů soudních rozhodnutí z uplynulých let, ze kterých si lze učinit jistou představu o tom, jakých výsledků mohou některé spory, vztahující se k včelařské činnosti, nabýt v právní praxi.

S ohledem na předchozí koncentraci zájmu na dlouhodobý historický vývoj včelařství a ve spojitosti s tím na hlavní trendy právního vývoje ve vztahu k němu na území současné České republiky, je možno poznamenat, že známa jsou nám mnohá konkrétní soudní rozhodnutí v této věci ostatně již i z hluboké minulosti. Přihlédneme-li na tradiční význam, jenž v oblasti včelařství sehrává rojové právo, tak např. dosud do období pozdního středověku, do roku 1430, spadá případ, řešený vrchním soudem z Olomouci na bázi středověkého saského rojového práva (které obecně upřednostňovalo majitele pozemku, na němž se roj usadil, před majitelem úlu, z něhož roj vzlétl – a nakonec, víme, jak opačný trend naznačovalo již soudobé právo švábské, tak jako směr opačný prosazovaly pak tereziánské včelařské patenty ze druhé poloviny 18.století, což pak umocnil občanský zákoník z roku 1811 a což se víceméně odráží i v současném českém občanském zákoníku z roku 2012). Dotyčný případ z roku 1430 se týkal roje, jenž uletěl měšťanovi a usadil se na stromě susedky, a když jej měšťan se svými pomocníky sebral a usadil zpět ve svém úlu, susedka podala žalobu. Olomoucký soud rozhodl, že roj patří susedce a zmíněný měšťan musí vyplatit pokutu ve výši 13 grošů.³⁰⁴

Bylo zmíněno, že z hlediska trestněprávního jsou známy případy osob, odsouzených na základě rovněž olomouckého městského vrchního práva k smrti za vyloupení úlů v první polovině 17.století – čili v době, kdy v obecnějším právním povědomí závažnost takového činu, v porovnání s časy mnohem staršími, poklesla (a zde přitom můžeme opět připomenout tendence ke zpřísnění postihů za takovou činnost, k nimž v první polovině 18.století směřovala nařízení císaře Karla VI.). Jednalo se např. o trest mečem za vyloupení 4 úlů z roku 1601. Trest provazem za vyloupení více úlů byl udělen jinému provinilci v roce 1630. Naproti tomu, „vyloupení včel“ mohlo možná znamenat jen relativně vedlejší zločin

³⁰⁴ PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VI. Včelařství v době feudalismu – část IV. In: Včelařství 6/2018. S. 206-207.

(vedle vraždy, cizoložství a žhářství) pro jedince, odsouzeného k lámání kolem a popravě v roce 1608.³⁰⁵

5.1. Od období první ČSR po období ČSSR

K aktuální situaci se každopádně již spíše blíží případy z období krátce po vzniku Československé republiky roku 1918. Tak kupř. nález Nejvyššího správního soudu z 21. prosince 1920 nás zpravuje o tom, že soud rozhodl ve prospěch stěžovatele z Chebu, jemuž bylo předtím obecním úřadem nařízeno odstranit do tří měsíců včely ze včelínů na své zahradě (a toto potvrdilo rozhodnutí zemského správního výboru), neboť na přilehlém poli, patřícím jiné osobě, došlo k opakovanému pobodání osob i hospodářských zvířat včelami. Základní prisma soudu přitom spočívalo v takovém pojetí, že chov včel je zásadně každému povolen, přičemž se přímo odvolávalo i na dosud platný tereziánský včelařský patent pro Čechy z roku 1776,³⁰⁶ byť zároveň rovněž při předpokladu, že chov včel, jako každá lidská činnost, musí se držet v mezích, stanovených v zájmu veřejném, a nesmí tedy ohrožovat společenský pořádek. Nicméně, rozhodující byla stěžovatelova obhajoba, podle níž zmíněná pobodání nebyla způsobena jeho včelami, protože ty se zdržují v počáteční výši letu (přičemž jeho zahradu od v terénu stoupajícího pole v sousedství dělil plot o výši asi 3 m) a ve vzdálenosti více než 10 m od svého úlu neútočí na lidi a zvířata bez podráždění. Soud v tomto případě uznal za podstatné, že v řízení obecního úřadu, jež vedlo k nařízení odstranění včelína ze zahrady, nebyl vyslyšen znalec v oboru včelařském, který by citované stěžovatelovy premisy mohl vyvrátit (nebo potvrdit).³⁰⁷

O několik let později Nejvyšší soud nevyhověl dovolání (po řešení případu dvěma soudy nižší instance) žalobce, který se domáhal odškodnění na žalovaném, jehož včely v srpnu 1926 měly pobodat dva jeho koně tak, že oba onemocněli a jeden musel být poražen.

³⁰⁵ Tyto konkrétní případy zmiňuje Vladimír Beránek v knize *Když plásky tekly medem* (Ostrov, Karlovy Vary, 2003), příp. PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území – VII. Včelařství v době feudalismu – část V. In: *Včelařství 7/2018*. S. 242.

³⁰⁶ „Zákonodárství svobodu chovu včel netoliko mlčky předpokládá, nýbrž uznalo ji výslovně císařským patentem z 30. srpna 1776, který v odst. 7, pozdějšími zákony nedotčeném, svobodný chov včel každému zabezpečuje,“ pravilo se mj. v tomto soudním nálezu. – JUD16503CZ – JUD16503CZ – 12633/20 – Ochrana veřejného pořádku obcí a chov včel – poslední stav textu

³⁰⁷ Tamtéž.

Jsouce v této kauze v první řadě rozhodující § 1320 občanského zákoníku (jednalo se samozřejmě dosud v jádru o ABGB z roku 1811), žalovaný musel na svou obhajobu vyvrátit, že by se o svá včelstva nepostaral takovým způsobem, aby uvedenému případu (vyhodnocenému za náhodu bez prokazatelného zavinění chovatele včel) zabránil. Při neexistujícím právním ukotvení podmínek takového „zajištění“, kdy se nicméně opět vzal v potaz jeden z včelařských patentů Marie Terezie, tentokrát starší z roku 1775,³⁰⁸ včelaři pomohl důkaz, že v roce 1925 získal od příslušného obecního úřadu stavební povolení k výstavbě včelína na dotyčném pozemku, a že jeho včelín se nacházel v příslušné vzdálenosti 20 metrů od veřejné cesty, oddělený od ní dvěma laťovými ploty a ovocnou zahradou. V tomto případě, kdy soud uznal, že se chovatel postaral „o všeobecně obvyklá opatření, vzhledem k povaze včel a povaze věci“, bylo jako na určitý precedent vzpomenuto na stejné rozhodnutí „bývalého nejvyššího soudu před platností III. novely občanského zákoníku“ z října 1915. Zajímavé může rovněž být, že se v souvislosti s tímto případem, v očekávání, že to by se to mohlo obrátit v neprospěch žalovaného chovatele včel, objevily poukazy na přípravy náhrady starého rakouského ABGB za nový československý občanský zákoník (k čemuž nakonec, jak víme, mělo ale dojít za opět změněných politických podmínek až o více než dvě dekády později), konkrétněji s představou změny v oblasti zodpovědnosti za škody, způsobené chovanými zvířaty.³⁰⁹

Již do epochy Československé socialistické republiky spadá případ, jímž se v květnu, resp. červenci 1969 zabývaly okresní soud v Třebíči a krajský soud v Brně a jenž se týkal žaloby chovatele včel na strojní a traktorovou stanici, jež v červnu 1968 provedla postřík proti plevelům v ovesném porostu prostředkem, škodlivým pro včely. Tímto zákrokem proti kvetoucím plevelným rostlinám, který stál v rozporu s tehdy platnou vyhláškou o ochraně

³⁰⁸ V odůvodnění stálo mj. : „O tom, jak jest včely opatřiti, zvláštních ustanovení není. Patent ze dne 8.dubna 1775 o pěstování včel (Bienenzuchtpatent), který zůstal podle odstavce 8 vyhlášovacého patentu k obč. zákoníku v platnosti, a dosud platí, ježto v tomto směru jiný zákon vydán nebyl, nemá předpisů o tom, jaká opatření chovatel včel při jejich chování má učiniti.“ – JUD15348CZ – JUD15348CZ –RV I 808/28 – Ručení chovatele za škodu poštipáním včelami – poslední stav textu

³⁰⁹ Dotyčné soudní odůvodnění k této záležitosti ovšem doslova uvádělo: „Nepřípadným jest poukaz na návrh nového československého občanského zákoníka. Podle tohoto návrhu má zůstatí u domácích zvířat chovaných za účelem výdělku nebo výživy při nynějším zákonném stavu. K takovým zvířatům náleží dozajista i včely. Jenom u zvířat luxusních má dosavadní ručení za zavinění býti zvýšeno na ručení za výsledek. Avšak, nehledíc k tomu, že toto pravidlo ještě neplatí, nevyšlo při jednání nic na jevo, z čehož by se dalo souditi na luxusní povahu včelstev žalovaného.“ – Citovaný zdroj.

včel, vod a ryb při hubení škůdců rostlin chemickými prostředky (37/1963 Sb.), byla zahubena asi pětina žalobcových včel- létavek, za což žalobce požadoval od dotyčné strojní a traktorové stanice náhradu ve výši 245 Kčs, a dále, vzhledem k tomu, že k tomu došlo v době před hlavní snůškou, 1 350 Kčs za ušlý medový zisk. Okresní soud v květnu 1969 dospěl k tomu, že v případě uhynulých včel došlo maximálně do tří týdnů k přirozené reprodukci, ovšem uznal, podle znění § 442 odst. 1) tehdejšího občanského zákoníku (40/1964), hovořícího o skutečné škodě, žalobcův nárok na náhradu za ušlý medový zisk, vyčíslený na 1 350 Kčs. Žalovaná stanice se proti tomu s úspěchem odvolala; krajský soud vrátil případ okresnímu soudu. Kardinální problém tkvěl už v prostém řešení nároku na náhradu, neboť v případě ušlého medového zisku nešlo o skutečnou škodu, nýbrž pouze o poškození (zvláště s ohledem na blížící se dobu hlavní snůšky) předpokládané, spadající do kategorie tzv. jiných škod, čemuž se věnoval odst. 2) § 442 občanského zákoníku.³¹⁰

Otázky nesrovnalostí poněkud jiného druhu, resp. otázky konkrétní zodpovědné strany, jež by měla vyplatit náhradu poškozeným včelařům, a především nesprávného postupu soudů nižší instance odhalil jiný případ taktéž z éry socialistického Československa, který opět souvisel s aplikací chemických prostředků na ochranu rostlin, opět prvořadě proti zněním citované vyhlášky č. 37/1963. Jednalo se o postřik obilného pole přípravkem Bandex + CCC, toxickým pro včely, který zasáhl i sousedící prostory s kvetoucími porosty na nich, a který realizoval podnik zajišťující leteckou formu postřiku ve spolupráci se strojní a traktorovou stanicí pro jednotné zemědělské družstvo. Žalobu s domáháním se náhrad za úhyn včel posléze podala dvojice včelařů. Zatímco soud nejprve rozhodl, že podnik, realizující letecký postřik, je povinen vyplatit žalobcům 2 000, resp. 2 500 Kčs, kdežto zbytek (1 000, resp. 1 200 Kčs) má vyplatit dotyčná STS (která byla vlastně organizátorem letu), podnik, jenž let uskutečnil, se odvolal, načež odvolací soud rozhodnutí v jeho případě zrušil a vrátil případ soudu prvního stupně. Ten tentokrát témuž podniku vyměřil vyplatit poškozeným včelařům 1 600, resp. 2 000 Kčs, a kromě toho, částkou 400, resp. 500 Kčs měli být poškození odškodněni ze strany zmíněného JZD. Po dalším odvolání podniku dospěl nakonec Nejvyšší soud České socialistické republiky k tomu, že rozhodnutími obou nižších soudů došlo k porušení uzákoněných pravidel soudního řízení. Zodpovědnost spočinula

³¹⁰ JUD1055CZ – JUD1055CZ – 7 Co 233/69 – Ušlý medový výnos jako jiná škoda – poslední stav textu

rovněž na dotyčném podniku, letecký postřik zajišťujícím (resp. na pilotovi, vzhledem k povinnosti respektu k budovám a kvetoucím porostům už na bázi předložené, byť v tomto případě nejasné mapy, a ke konkrétním povětrnostním podmínkám), ovšem bylo jí zbaveno JZD. Zároveň, odvolací soud se dopustil chyby, když už při prvním odvolání bral v potaz pouze jednoho z více žalovaných, který se proti předchozímu rozsudku odvolal (tzn. podniku, let praktikujícího).³¹¹

5.2. Kauzy z období po roce 1989, resp. 1992 (vzniku samostatné ČR)

Ještě blížeji k záležitosti stávajících, platných právních poměrů, jež se nějakým způsobem dotýkají včelařské činnosti, byť stále v době platnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. (jehož ustanovení zde byla klíčová), je případ z 90.let 20.století, vlastně odrážející problematiku sousedských vztahů. Tehdy byla jedním okresním soudem zamítnuta žaloba, v níž žalobce, pociťující obtěžování a omezování vlastních vlastnických práv nadměrnou koncentrací včel na svém pozemku, požadoval po žalovaném včelaři zamezení přeletu včel přes označené pozemky a jejich vnikání do jeho domu. Soud žalobu odmítl, při prokázání, že, i při vysoké koncentraci včelstev v dotyčné obci, mohou na jeho pozemek létat i jiné včely; a po žalobcově odvolání toto rozhodnutí věcně potvrdil, se zvážením řady důvodů, i odvolací soud. Podle odvolacího soudu, včelám jako užitečnému hmyzu nelze bránit v letu na sousední pozemky; leda pokud by úly byly umístěny tak, že by na ně nalétávaly bezprostředně a ve velkém množství, bylo by možno soudním řízením naříditi včelaři jiné řešení (umístit včelstva jinde, vybudovat překážku, příp. vzdát se chovu). Jako důležité bylo navíc pojato přesnější vymezení termínů „obtěžování včelami nad míru přiměřenou poměrům“, aby mohlo být včelaři nařízeno, podle již citovaného § 127 odst. 1) občanského zákoníku 40/1964, zdržení se přesně vymezeného „rušivého jednání“ při chovu

³¹¹ Ve věci samotného soudního řízení k tomuto případu Nejvyšší soud ČSR např. uváděl: „Soudy obou stupňů měly také ještě důkladně posoudit otázku odpovědnosti žalovaného JZD...“ „Odvolací soud pochybil navíc také v tom, že zrušil rozsudek soudu prvního stupně jen pokud se týkal žalovaného podniku pro leteckou činnost a svým rozsudkem pouze ohledně tohoto žalovaného rozsudek soudu prvního stupně změnil...“ „Jestliže je totiž rozsudkem soudu prvního stupně stanovena povinnost několika žalovaných k náhradě škody (nezáleží na tom, zda jsou stanoveny podíly žalovaných či společná a nerozdílná odpovědnost) a proti tomuto rozsudku se odvolají jen někteří ze žalovaných, je třeba s jejich odvoláním spojit odkladné účinky rozhodnutí ve vztahu ke všem žalovaným (§ 206 odst. 2 o.s.ř.)...“ – JUD6537CZ – JUD6537CZ – 2 Cz 6/78 – Náhrada škody při úhynu včel v důsledku chemického postřiku – poslední stav textu

včel.³¹²

Odvolací soud v této souvislosti též došel k závěru, že včely nelze zahrnout pod pojem „chovná zvířata“ (o jejichž pronikání na cizí pozemek § 127 tehdejšího občanského zákoníku hovořil), a kromě toho, že při doletu včel až 2 km se shodl na obtížnosti identifikace jejich vlastníka, poukázal na stanoviska Nejvyššího soudu ve věci termínů „míra přiměřená poměrům“ a „vážné ohrožení práva“. Přitom se pozastavil také nad otázkou práva rojového (o němž občanský zákoník z roku 1964 přímo nehovořil), s poznámkami, že vlastník roje je povinen se o roj postarat, aby jiného (bližšího či vzdálenějšího souseda) neobtěžoval, přičemž zase vlastník nemovitosti, kde se roj usadil, je povinen zdržet se, aby se roji uškodilo, a povolit vstup vlastníka roje na svůj pozemek – a že v opačném případě by se takový postoj patrně našel v rozporu s § 3 občanského zákoníku.³¹³ Kromě samotné otázky „obtěžování včelami nad míru“, kdy by soud mohl včelaři nařídít zamezení „přesně vymezenému rušení“, jako zvlášť závažná v takovém kontextu byla vyhodnocena eventualita vážného ohrožení i života při včelím bodnutí (případ alergiků), kdy by soud mohl vůči včelaři přistoupit k aplikaci § 417 občanského zákoníku.³¹⁴

Jiný případ v principu srovnatelný (tj. sousedský spor spojený s obtěžováním včelami) byl řešen od roku 2001, kdy okresní soud v Rakovníku nejprve vyhověl, ale po odvolání žalovaného nakonec, v prosinci 2002, nevyhověl žalobkyni, aby byl žalovaný soused- včelař povinen zdržet se stávajícího rozsahu chovu včel. Podle žaloby, včely z 6-ti úlů na sousedově zahradě „nad míru přiměřenou“ obtěžovaly a ohrožovaly žalobkyni, její rodinné příslušníky a návštěvníky zejména na její vlastní zahradě a u bazénu. Roli v zamítnutí žaloby v roce 2002 hrálo, že ačkoliv podle prvního znaleckého posudku byl výskyt včel na zahradě žalobkyně shledán opravdu vysoký (při stěně bazénu nad vodní hladinou mohl najednou činit

³¹² JUD137 19CZ – JUD137 19CZ – 19 Co 740-97 – Omezení práv vlastníka a obtěžování včelami na míru – poslední stav textu

³¹³ § 3 zákona 40/1964 Sb. ve svém odstavci 1) doslova uváděl: „Výkon práva a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.“ – Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-40>

³¹⁴ JUD137 19CZ – JUD137 19CZ – 19 Co 740-97 – Omezení práv vlastníka a obtěžování včelami na míru – poslední stav textu Dodejme, že § 417 občanského zákoníku z roku 1964 ve svém odstavci 1) doslova uváděl, že „komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročít způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení“, a v odstavci 2), že „jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo se domáhat, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody“. – Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-40>

50-100 včel na m²), žalovaný včelař mezitím postavil na své zahradě 3,5 m vysokou plechovou zábranu, a podle znaleckého posudku ze srpna 2002, vypracovaného Výzkumným ústavem včelařským, se tento průměrný počet snížil (asi 50 u bazénu celkově). Na bázi toho poté, v březnu 2003, potvrdil rozhodnutí okresního soudu krajský soud v Praze jako soud odvolací, na nějž se s odvoláním tentokrát obrátila žalobkyně. Podstatným důvodem bylo vysvětlení, že včely na dotyčnou zahradu láká už samotná voda bazénu, k níž přilétají celoročně při teplotě vyšší než 10 stupňů C, a že i kdyby došlo k odstranění úlů ze sousední zahrady, bazén by zjevně představoval cíl náletu včel i z větší vzdálenosti; a že tedy není důvod žalovaného včelaře dále omezovat ve výkonu jeho práv. Toto rozhodnutí neovlivnila ani alergie manžela žalobkyně na včelí píchnutí, jakkoliv považována za významnou záležitost.³¹⁵

Žalobkyně poté reagovala odvoláním k Nejvyššímu soudu, protestující proti závěru, že sám bazén je příčinou vysoké koncentrace včel na její zahradě, a napadající kompetenci Výzkumného ústavu včelařského jako znalce, resp. jeho „nezávislost“, mj. s poukazem na jeho propojenost s Českým svazem včelařů, jehož byl členem i žalovaný. Nejvyšší soud zrušil předchozí rozhodnutí obou soudů, a vrátil řešení složitého případu soudu první instance, tj. rakovnickému okresnímu soudu, s rozsáhlejším odůvodněním z 27.května 2004. Tento elaborát mj. uváděl, že „problematika ochrany proti obtěžování včelami nebyla dosud v publikované judikatuře dovolacího soudu řešena“, zdůraznil nepochybné právo obou sporných stran „chovat na pozemku včely, stejně jako mít na pozemku bazén“, opět v těchto souvislostech připomněl znění §§ 127 i 417 v té době stále platného občanského zákoníku č. 40/1964... Podobně jako tomu bylo v předtím probíraném případě, také zdůraznil specifika včel a jejich užitečnost v důsledku opylování i pro jiné pozemky (tzn. včetně těch, jejichž vlastníci se jejich nadměrným výskytem cítí obtěžováni), a připomněl, že judikatura „vyslovila názor, že určitá rizika spojená s včelami jsou obecně obvyklá“, a že včelí bodnutí obvykle považuje za běžnou nepříjemnost, byť připouští jeho větší riziko pro zdraví i život (jako u alergiků nebo, při četném pobodání, i u osob zdravých). Při konstatování o nesnadné ovlivnitelnosti chování včel a jejich proměnlivé aktivitě, ovlivněné mnoha faktory, bylo

³¹⁵ JUD26660CZ – JUD26660CZ -22 Cdo 1421/2003 –OZ – Neoprávněný zásah do vlastnického práva – poslední stav textu

nicméně zdůrazněno, že „jedním z důsledků nadměrného obtěžování včelami je vždy riziko pobodání osob a hrozící vážná škoda na zdraví“.³¹⁶

Podle jeho doporučení, soud měl zvážit, zda včely opravdu brání normálnímu (obvyklému) užívání pozemku žalobkyně. Víceméně v její prospěch pak vyznívaly teze o manželu- alergikovi, malém dítěti a opakovaném napadení včelami, stejně jako nářžka na výsledek znaleckého posudku, učiněného Výzkumným ústavem včelařským, který hovořil o současném pohybu „jen“ asi 50-ti včel u vody bazénu. Zde pak totiž také mělo dojít ke zjištění, zda je takový výskyt včel u bazénů v dané lokalitě standardem.³¹⁷

Případ znovu víceméně podobný, a znovu otevírající otázku „obtěžování včelami“ v sousedských vztazích z právního hlediska, se nám přitom může naskýtat z jižní Moravy z roku 2019. Zde šlo o včelaře, chovajícího včely v 10-ti úlech na zahradě v oblasti širší zástavby rodinných domů se zahradami, a majitelku jedné z blízkých nemovitostí, jež sama, její rodinní příslušníci, návštěvníci i pracovníci při terénních úpravách zahrady od jara 2019 byli vystaveni obtěžování i pobodání včelami. Situaci nezměnila ani instalace sítě na plot mezi oběma parcelami, k níž se souhlasem včelaře přistoupila dotyčná sousedka. Za pozornost v této věci stojí posudek soudního znalce, jmenovaného krajským soudem v Brně, ze srpna 2019. Ten ve svých úvodních pasážích zase zmiňuje užitečnost včely medonosné, jež je ve svých zeměpisných oblastech nezbytnou součástí přírody a hlavním opylovačem kulturních i planě rostoucích rostlin, konstatuje, že jen vzácně žije divoce a že tedy z většiny se jedná o včely chované člověkem, a dále rozebírá nejčastější příčiny, za jejichž okolností majitelé zahrad sousedících se stanovišti včel uvádí obtěžování včelami, jejich útoky, příp. pobodání.³¹⁸

Stanovena první takovou příčinou obrana stanoviště (úlu) ze strany včel, autor posudku uvádí, že chová-li majitel včely mezi zahradami jiných majitelů, měl by zvolit

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ V tomto rozhodnutí Nejvyššího soudu zaznělo jednak mj., že „zjistí-li soud, že obtěžování žalobce míru přiměřenou poměrům nepřesáhlo a nejde o vážné ohrožení výkonu jeho práva, žalobu zamítne,“ a jednak, na druhou stranu, že „jeli žalobce obtěžován včelami natolik, že to vážně ohrožuje výkon jeho vlastnického práva (např. pro množství včel, příp. jejich agresivitu nemůže užívat bazén a trávník), jde o vážné ohrožení výkonu práva a je mu třeba poskytnout ochranu bez ohledu na to, zda jde o ohrožení nad míru přiměřenou poměrům“. – Citovaný zdroj.

³¹⁸ Autorem tohoto znaleckého posudku je MVDr. Petr Dlouhý, soudní znalec v oboru zemědělství, odvětví včelařství. – Znalecký posudek číslo ZP 19/03. Posouzení míry obtěžování lidí na vlastním pozemku včelami ze sousedního pozemku a navržená opatření.

včelstva co nejméně agresivní (vlastní selekcí, příp. výměnou matek z chovů, kde je snižena agresivita dána geneticky). Zároveň by měl úly umístit co nejdále od sousedních pozemků a pokud možno zamezit hromadnému přímému letu včel na ně, nejideálněji za výsadby souvislého porostu stálezelených stromů či keřů, příp. instalace jiné trvalé, alespoň 2 m vysoké bariéry, nebo sítě.

Uváděna jako druhá varianta let za snůškou, včely jsou v takovém případě hodnoceny jako méně agresivní (byť autor připouští, že ocitne-li se člověk ve směru hromadného letu včel, může být jako živá překážka vystaven pobodání). Při opatřeních, která by měl chovatel učinit již v prvně jmenované příčině, autor dodává, že při samotném sběru nektaru a pylu včely neútočí, a např. jejich hromadný bzukot při této činnosti nelze považovat za nepřiměřené obtěžování.

Jako třetí variantu připomíná posudek let za zdroji vody (čili varianta evokující výše zmíněný, starší případ), a i když včelař by měl na vlastním pozemku zřídit napajedlo vody, nelze vyloučit, že včely budou létat za vodou i na sousední pozemky. Nicméně, ani tuto skutečnost nelze považovat za nepřiměřené obtěžování.³¹⁹

A konečně, jako čtvrtá varianta je zmíněno rojení – které je přirozeným projevem včel (třebaže, jak autor posudku dodává, se jej chovatelé v zájmu vyššího medového výnosu snaží šlechtěním a chovatelskými zásahy potlačit), zejména v květnu a červnu. Je připomenuto, že při rojení včely létají výše než obvykle, že pokud rojení nastane, včelař mu už nezabrání, a může jen v co nekratší době svůj roj, který se usadil na jeho či cizím pozemku, sebrat; a že ani rojení nelze označit za nepřiměřené obtěžování včelami.³²⁰

Upozorňující znalecký posudek dále např. na to, kterak agresivitu včel může někdy náhle zvýšit práce s náradím, poháněným spalovacím nebo elektrickým motorem, dochází však k závěru, že řada chyb a nedostatků byla v tomto případě na straně dotyčného včelaře (umístění úlů v těsné blízkosti sousedních zahrad, navíc s otvory směrem, který hromadný přímý let včel na sousední pozemky podněcuje, nebo absence bariér tam, kde jako ideální

³¹⁹ Jak je ve znaleckém posudku dodáno, k pobodání v takovém případě dojde nejčastěji při záchraně tonoucích včel. – Citovaný zdroj.

³²⁰ Přesto je v posudku připomenuta úloha Hasičského záchranného sboru v případě odchyťování rojů neznámého původu. – Citovaný zdroj.

byl doporučen živý plot).³²¹

Jako opět o zhruba desetiletí starší, a také ovšem týkající se zcela jiné stránky se včelařstvím související, můžeme připomenout spor mezi společnostmi Kaufland Česká republika v.o.s. a ústředním inspektorátem Státní potravinářské a zemědělské inspekce. Ten se týkal nálezů medu, dodaného západočeskou společností JGS Food, s.r.o., k němuž SPZI došla v kolínské provozovně Kauflandu v srpnu 2006 a který obsahoval vysoké množství hydroxymethylfurfuralu (HMF), nad limity stanovené přílohou k vyhlášce, kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony (76/2003 Sb.), mimo med, pocházející výlučně z oblastí tropického klimatu.³²² V pozdějších soudních řízeních přitom hrál zásadní roli argument Kauflandu, jenž podal žalobu na SPZI za udělení pokuty ve výši 150 tisíc Kč v souladu s pasážemi zákona o potravinách a tabákových výrobcích (110/1997 Sb.), týkajícími se přestupků provozovatelů potravinářských podniků, že med byl označen podle standardní normy jako „směs medu ze zemí ES a mimo země ES“ (tj. země Evropské unie, poplatné za země nikoliv tropického klimatu), přičemž oněmi „zeměmi mimo ES/EU“ měly být právě země tropického klimatického pásu.³²³

Podroben med, nalezený SPZI v provozovně Kauflandu, rozboru Výzkumným ústavem včelařským, 5.zářím 2006 se společnost Kaufland dozvěděla o vysokém podílu HMF (a jak později mj. tvrdila, teprve tehdy se dozvěděla, že potravina, prezentovaná jí na trhu, je nevyhovující). Pokuta byla Kauflandu udělena na základě rozhodnutí správního orgánu prvního stupně v prosinci 2006, a po dalších průtazích podal Kaufland v dubnu 2007 žalobu na SPZI u krajského soudu v Brně. Kaufland se mj. ohrazoval vůči poukazům SPZI, vztahujícím se k absenci vnitřní kontroly, jež by umožňovala laboratorní rozbor potravin, uváděných jím pro spotřebitele, a za pozornost může stát naopak jeho poukaz na Výzkumný ústav včelařský jako nikoliv nezaujatou instituci, opět vzhledem k jeho vazbám na Český

³²¹ Tamtéž.

³²² Tabulka 2, příloha 3 této vyhlášky stanovuje maximální množství hydroxymethylfurfuralu v medu na 40 mg/kg, ovšem případě medu, pocházejícího z tropických částí světa (vzhledem k tvorbě, resp. přibývání této látky při skladování v teplejších podmínkách) je jeho množství povoleno až do 80 mg/kg. – Vyhláška č. 76/2003 Sb. Vyhláška, kterou se stanoví požadavky na přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-76>

³²³ JUD164260CZ – JUD164260CZ – 4 Ads 66/2009 – 101 – Zásada zákazu dvojího přičítání; Uvádění potravin do oběhu – poslední stav textu

svaz včelařů (jako tehdy majoritního vlastníka společností Včela Předvoj a Včelpo, a konkurentů společnosti JGS Food, která problematicky med Kauflandu dodala). Také SPZI udělená finanční pokuta byla ze strany Kauflandu označována za nepřiměřeně vysokou – nehledě na to, že podle výroku Nejvyššího správního soudu v Brně, jenž po zavržení žaloby rozhodnutím brněnského krajského soudu vyřkl v kauze definitivní slovo při kasačním řízení 17.března 2010, měla tato pokuta mj. v podstatě preventivní charakter a mohla by být podle zákonných norem ještě mnohem vyšší.³²⁴

Případ, reflektující zase zcela jinou problematiku v oblasti včelařství, může demonstrovat rozhodnutí Městského soudu v Praze, jež v dubnu 2019 zamítlo žalobu středočeského včelaře proti Ministerstvu zemědělství ČR, které mu rozhodnutím ze 17.ledna 2017 neschválilo požadavek dovozu dvou matek poddruhu včela medonosná tmavá (*Apis mellifera mellifera*) z Rakouska - v souladu s požadavky § 21 odst. 9) plemenářského zákona, podle kterých „včely, plemenné ryby a jejich plemenný materiál“ lze na území ČR ze zahraničí („přemísťovat z jiných členských států Evropské unie nebo dovážet ze třetích zemí“) právě jen se souhlasem ministerstva.³²⁵ Ministerstvo argumentovalo zájmem na eliminaci hybridizace včelstev v ČR (víme o pozici, jakou v tomto ohledu v současnosti zaujímá včela medonosná kraňská, *Apis mellifera carnica*), nicméně včelař jako žalobce vyjadřoval přesvědčení, že zabránění převozu včelích matek z jedné členské země EU do druhé mohlo být podmíněno jedině nesplněním veterinárních předpisů, což se však nepotvrdilo, a hovořil o zjevném projevu libovůle ministerstva. Žalobcovým zájmem přirozeně bylo, aby soud toto rozhodnutí ministerstva zrušil.³²⁶

Včelař tuto žádost podal již v únoru 2015, s tím, že matky včely tmavé využije k zušlechtění malé populace této včely v odlehlých lokalitách na jihu Čech (konkrétně mělo jít o oplozovací stanice v prostoru Národního parku Šumava, kterou ve spolupráci s národním

³²⁴ Z hlediska nejobecnějšího právního povědomí v souvislosti s touto kauzou, jež skončila neúspěchem žaloby společnosti Kaufland, je považováno za zásadní definitivní stanovení či potvrzení normy s ohledem k citované tabulce 2, příl. 3 vyhlášky č. 76/2003 Sb. - tedy že vyšší limit hydroxymethylfurfuralu (do 80 mg/kg) se vztahuje pouze na medy, resp. směsi medů pocházejících výhradně z regionů s tropickým klimatem, kdežto na ostatní medy, resp. směsi medů pocházejících z regionů s tropickým klimatem a medů z regionů jiných (mj. ze zemí EU) je třeba aplikovat standard maximálně 40 mg/kg. – Citovaný zdroj.

³²⁵ Zákon č. 154/2000 Sb. Zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon) /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-154>

³²⁶ Česká republika. Rozsudek jménem republiky; č.j. 5 A 68/2017 – 63 – 71

parkem zřídil Spolek chovatelů včely tmavé, jejímž byl dotyčný včelař sám členem), a s tím, že budou dodrženy veterinární předpisy. Ministerstvo zemědělství se naproti tomu odvolávalo na mapování populace včely medonosné v ČR, který v letech 2014/2015 realizovala Česká zemědělská univerzita v Praze ve spolupráci s Technologickou agenturou ČR a Výzkumným ústavem včelařským a podle jehož výsledku se včela tmavá v čisté formě v ČR ani nevyskytovala, pouze v některých regionech (jako právě na Šumavě) hybridní jedinci, tj. její kříženci s jinými poddruhy. I když ministerstvo později odvolalo jedno z tvrzení, na něž včelařova žaloba poukazovala (tedy že by včela tmavá nebyla na území ČR původním poddruhem), podle jeho vyjádření by se při celkově hustě zavčeleném terénu ČR nezabránilo dalšímu křížení včely tmavé s včelou kraňskou, zvýšení hybridizace by mohlo vést k poklesu užitkovosti včel a zvýšilo by jejich agresivitu (s níž je včela tmavá či lesní obecněji spojována), přičemž uvádělo, opět i vzhledem k „hustě zavčelenému terénu“, že přibližně 25 % obyvatel ČR trpí alergickými příznaky, a je tedy zájmem udržovat mírnost a nebudavost včel. Ministerstvo poukazovalo na podstatu plemenářského programu v chovu včel, tedy zachování čistoty populace včely kraňské a zlepšení její chovatelské úrovně. Uvedlo, že chov včely tmavé (či jiných plemen) je v rozporu se šlechtitelským cílem včely kraňské, a že včela kraňská, v roce 2003 zařazena do Národního programu ochrany, užití a konzervace genetických zdrojů, je dnes jediným povoleným plemenem pro ČR. Zavlečení a přikřížení cizích plemen by podle jeho postoje mohlo způsobit i zavlečení nových kmenů patogenních mikroorganismů a parazitů.³²⁷

Včelař jako žalobce nesouhlasil např. ani s tvrzením, že by včela kraňská byla jediným povoleným plemenem v ČR. S celkovým poukazováním na nezákonný postup ministerstva, resp. nezákonnost jeho rozhodnutí, dovolával se např. na článek 34 Smlouvy o fungování Evropské unie, deklarující, že „množstevní omezení dovozu, jakož i veškerá opatření s rovnocenným účinkem, jsou mezi členskými státy zakázány“; dále článek 35 totéž deklaruje o vývozu a v návaznosti na oba články je dále podstatné znění článku 36.³²⁸

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ Článek 36 Smlouvy o fungování EU dále dodává, že dva předchozí články „nevylučují zákazy nebo omezení dovozu, vývozu nebo tranzitu odůvodněné veřejnou mravností, veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, ochranou zdraví a života lidí a zvířat, ochranou rostlin, ochranou národního kulturního pokladu, jenž má uměleckou, historickou nebo archeologickou hodnotu, nebo ochranou průmyslového a obchodního vlastnictví.

Kromě toho poukázal též kupř. na rozhodnutí Evropského soudního dvora z 3.prosince 1998 (věc C-67/97), jež se týkalo právě chovu jiných včel než včela tmavá na jednom z dánských ostrovů, ovšem které si (jak poznamenal pražský Městský soud) vyložil zkresleným a neúplným způsobem.³²⁹

Každopádně, jak bylo zmíněno, Městský soud v Praze nerozhodl v dubnu 2019 ve prospěch této žaloby proti rozhodnutí Ministerstva zemědělství ČR. Žalobce měl nicméně ještě naději podat ve lhůtě dvou týdnů kasační stížnost u Nejvyššího správního soudu v Brně.³³⁰

5.3. Krátký souhrn představených soudních kauz

Pokud bychom v případě námátkou výše představených soudních případů zůstali pouze u kauz, jež proběhly až v období po roce 1989 či 1992, a na které tedy můžeme pohlížet již víceméně v kontextu v současnosti platné právní úpravy v ČR (a to i když zrovna u prvního z těchto probíraných případů bylo upozorněno na relevanci tehdejšího, dnes již neplatného občanského zákoníku), i tak se nám samozřejmě nabízí škála různorodých případů, které pouze potvrzují různé varianty sporů, jaké se v souvislostech se včelařskou činností mohou podsunout.

Pochopitelně v podstatě společné povahy jsou první tři vybrané a uvedené případy, spadající do soukromoprávní sféry, týkající se primárně sousedských sporů v důsledku chovu včel jedním ze sousedů a vnímaným obtěžováním včelami ze strany druhého (či jiného) ze sousedů. Na těchto případech tak bylo ukázáno, jaké různé záležitosti (přirozeně v závislosti na celé řadě daných, konkrétních specifických podmínek a nabízejících se otázek) pak mohou být v procesu právního řešení takových sporů zohledňovány nebo se mohou stát

Tyto zákazy nebo omezení však nesmějí sloužit jako prostředky svévolné diskriminace nebo zastřené obchodu mezi členskými státy“. – Citovaný zdroj.

³²⁹ Jednalo se o nevelký ostrov Laeso asi 22 km od pevniny. Evropský soudní dvůr v roce 1998 došel při řešení jedné z kauz, týkající se chovu jednotlivých plemen včel uvnitř samotného Dánska, k závěru, že jednak „vnitrostátní legislativní opatření zakazující chování jakéhokoliv druhu včel jiných než poddruh *Apis mellifera mellifera* na ostrově, jako je Laeso, představuje opatření s účinkem rovnocenným množstevnímu omezení ve smyslu článku 30 Smlouvy o ES,“ a jednak, že „vnitrostátní legislativní opatření zakazující chování jakéhokoliv druhu včel jiných než poddruh *Apis mellifera mellifera* na ostrově, jako je Laeso, musí být podle článku 36 Smlouvy považováno za odůvodněné na základě ochrany zdraví a života živočichů“. – Citovaný zdroj.

³³⁰ Tamtéž.

rozhodujícími.

Samozřejmě naprosto odlišného druhu oproti těmto třem případům je dále připomenutý spor mezi společností Kaufland ČR a ústředním inspektorátem Státní potravinářské a zemědělské inspekce jako právníckými osobami, jenž odrážel problematiku nepovoleného množství příměsí v distribuovaných včelařských produktech.

Jako na případ opět zcela jiného charakteru musíme následně pohlížet na posledně prezentovaný případ, který se dotýkal otázky šíření poddruhu včela medonosná tmavá na území ČR, a kde se, kromě základního odkazu na znění plemenářského zákona, mj. objevily argumentační překážky v souvislosti s opatřeními (někdy kritizovanými) veterinární povahy, v ČR platnými.

6. Včelařství a jeho právní úprava v ČR ve všeobecném shrnutí, širší mezinárodní kontext

Jak bylo naznačeno, projevíly se právě v průběhu několika posledních let trendy v okruhu včelařství v České republice, které mohou naznačovat přinejmenším určité posuny vůči stavu, existujícímu po předchozí desetiletí. Lze říci, že tyto trendy jsou charakterizovány posunem k jisté organizační decentralizaci včelařských aktivit v ČR, na druhou stranu samozřejmě i tak tradičně a značně roztržitě (tzn. spojené s existencí obrovského množství drobných chovatelů včel), ovšem právě z organizačního hlediska provázané s faktickým monopolem Českého svazu včelařů. Je možno zdůraznit, že tento faktický monopol, vzhledem k tradiční kooperaci ČSV se státními orgány, je ostatně plně reflektován právě i ve stávajících legislativních opatřeních, která do sféry včelařství směřují.

Pokud však např. v roce 2014 mohla být mezi přinejmenším částí včelařské veřejnosti, při specifickém rázu včelařské činnosti, jako vážný nedostatek pocíťována neexistence včelařského zákona, ale zároveň se mohl objevit názor, že „zatím se jím nikdo nechce zabývat“,³³¹ představené trendy mohou být doprovázeny jiným vývojem v tomto směru.

Bylo nastíněno, že možná hlavní roli v tomto pohybu můžeme přisoudit Pracovní společnosti nástavkových včelařů, čili organizaci, působící mimo rámec ČSV již od roku 2000 (byť bychom měli zdůraznit, že se nejedná a priori o konkurenční organizaci ČSV). Víme o Asociaci včelařských spolků, jejímiž členy se vedle PSNV staly také některé jiné včelařské spolky, jež se mohly zformovat právě v reakci na nesouhlas s fungováním ČSV a jež, alespoň podle svých názvů, sdružují včelaře na víceméně regionálním základě, příp. opět na základě nějakého specifitějšího zaměření. Takovým případem je ostatně i Spolek chovatelů včely tmavé – mimochodem, organizace, v jejímž případě, v souvislosti s výše zmíněným soudním případem po roce 2015 (sporem mezi členem tohoto sdružení a ministerstvem zemědělství), hovořilo Ministerstvo zemědělství ČR o jejím zrušení, už proto, že (podle jeho postoje ze srpna 2016, opírajícího se o zmíněné šetření kolem výskytu

³³¹ Profesionální včelařství v ČR je roztržitěné, chybí včelařský zákon. 3.4.2014 /online/. Techagro. Dost. z: <http://www.bvv.cz/techagro/aktuality/profesionalni-vcelarstvi-v-cr-j-roztristene-chybi/>

jednotlivých plemen včely medonosné na území ČR) ani neodráží proklamovanou skutečnost.³³²

Bylo už zmíněno, že v roce 2019 převzal Státní zemědělský intervenční fond administrativu žádostí jednotlivých včelařů o dotace, tedy záležitost, která předtím spočívala na ČSV, a že se s tím i ve prospěch PSNV posunula otázka záležitostí dotací pro včelaře. Zároveň, manifestovaný zájem PSNV, příp. dalších menších včelařských spolků, aby rovněž ony mohly participovat na spolupráci s ministerstvem zemědělství a podílet se na přípravách včelařských programů pro nadcházející léta, může být zjevně signálem pro příští změny ve vztahu ke včelařství taktéž v právní rovině; nebo alespoň k důraznějším požadavkům po takových změnách.

6.1. Namátkové příklady právních přístupů ke včelařství ve světě

S ohledem na členství ČR v EU může být podstatné upozornit na zásadní postoj, jaký formuloval Evropský parlament v Rezoluci o zdraví včel a hrozbách včelařskému sektoru z 15.listopadu 2011, v níž bylo včelařství deklarováno jako „hospodářská a sociální aktivita, která hraje zásadní úlohu v udržitelném rozvoji venkovských oblastí, vytváří pracovní místa a poskytuje významnou službu ekosystému prostřednictvím opylování, které přispívá ke zlepšení biodiverzity udržením druhové diverzity flóry“;³³³ a dále na některá nařízení, přijatá na poli této nadnárodní organizace, která obecně směřují k podpoře vytváření podmínek pro rozvoj včelařství (národních včelařských programů) v jejich jednotlivých členských státech, a s čímž nakonec souvisí i zmíněný případ finančních dotací, plynoucích z EU pro včelařství v ČR. Jedná o nařízení Evropského parlamentu a Rady EU ze 17.prosince 2013 (č.

³³² V reakci na zamítnutou žádost chovatele, který chtěl přivést dvě matky včely tmavé z Rakouska, ministerstvo zemědělství mj. doslova uvedlo: „S ohledem na uvedené, zejména výsledky průzkumů plemenného zastoupení včelstev na území ČR ve spojení s geografickými podmínkami a z toho plynoucí nemožnost spolehlivého izolování lokalit pro šlechtění importované včely tmavé, lze konstatovat, že na území ČR neexistují lokality, které by bylo možné uznat za stanoviště, na nichž lze bez rizika křížení chovat a šlechtit včelu tmavou. V návaznosti na provedené šetření o výskytu populace včely tmavé na území ČR bylo již také rozhodnuto o zrušení uznaného chovatelského sdružení pro včelu tmavou, a to z důvodu, že nebyla zjištěna dostatečná (resp. žádná) populace včely tmavé na území ČR v čisté podobě. Lze shrnout, že včela kraňská je v současné době skutečně jediným plemenem včel chovaným v ČR se šlechtitelským programem schváleným ministerstvem...“ – Česká republika. Rozsudek jménem republiky; č.j. 5 A 68/2017 – 63 - 71

³³³ HEREDERO DEL CAMPO, Carlos. Protección jurídico administrativa de las abejas. Especial referencia a la normativa de Castilla y León. Universidad de León, curso 2018/2019. S. 18.

1308/2013), a dále o Delegované nařízení Evropské komise z 11.května 2015 (č. 2015/1366) a Zaváděcí nařízení Evropské komise z 6.srpna 2015 (2015/1368).³³⁴

Jistě se může nabízet otázka srovnání stávajícího právního vztahu ke včelařství v České republice s toutéž situací jinde ve světě. Ta může být v tomto ohledu přirozeně rozmanitá.

Za povšimnutí stojí, že v roce 2020 se hlas za vytvoření vlastního včelařského zákona ze strany včelařské veřejnosti, jako vhodné alternativy, objevil na Slovensku, tedy v zemi, vytvářející v letech 1918-1992 (s faktickou výjimkou období druhé světové války) spolu s českými zeměmi součást jednoho státního útvaru, a zemi, jež, podobně jako ČR, též náleží do jednoho trhu a hospodářského prostoru Evropské unie. Dědictví československé minulosti, při existenci Českého svazu včelařů, může odrážet i působení Slovenského svazu včelařů (*Slovenský zväz včelárov*) jako hlavní včelařské organizace v této zemi. Uvedený požadavek byl vlastně reakcí na návrh slovenského ministerstva životního prostředí, aby včela medonosná byla zařazena do kategorie ohrožených živočichů (a tím se jí dostalo zvýšené právní ochrany) – s tím, že vlastní včelařský zákon by byl ve věci prospěšnější než uváděný návrh. Podobně jako v případě ČR, také na Slovensku se přitom hovořilo mj. o problému mnoha nových, laických včelařů bez odborných znalostí, a na jejich nedodržování veterinárních podmínek, daných tamním veterinárním zákonem.³³⁵

Vzhledem k citovaným poukazům na „fungující včelařské zákony“ v jiných sousedních zemích ČR, Německu a Rakousku, které se objevily ve spojitosti s kritikou situace v ČR, je možno poznamenat, že na včelařskou legislativu může mít vliv federativní (spolkové) uspořádání obou zemí. Nápadné je to zejména v případě Rakouska, kde kupř. vedle tzv. Obecného právního předpisu pro držení a chov včel (*Gesamte Rechtsvorschrift für Haltung und Zucht von Bienen*), přijatého zemským sněmem Vídně jako rakouského hlavního města,³³⁶ zvláštní Zákon o držení a chovu včel a o kočování s včelami/Tyrolský

³³⁴ Österreichisches Imkereiprogramm 2020-2022. Bundesministerium Nachhaltigkeit und Tourismus, Wien, 2019. S. 5.

³³⁵ KLEINOVÁ, Paulína. 5.júna 2020. Ako je to so včelami na Slovensku? Ak by bola zákonom chránená, malo by to opačný efekt, tvrdí včelár /online/. Startup. Dost. z: <http://www.startitup.sk/ak-by-bola-zakonom-chranena-malo-by-to-opacny-efekt-tvrdi-vcelar/>

³³⁶ Landesrecht konsolidiert Wien: Gesamte Rechtsvorschrift für Haltung und Zucht von Bienen /online/. Rechtsinformationssystem des Bundes. Dost. z: <http://www.ris.bka/gov.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrWeGesetzesnummer=2000048>

včelařský zákon (*Gesetz über Halten und Zucht von Bienen und die Wanderung mit Bienen/Tyroler Bienenswirtschaftsgesetz*) vstoupil rovněž na základě rozhodnutí tamního zemského sněmu v platnost v Tyrolsku. Konkrétně v této rakouské spolkové zemi tak nyní představuje jeden z hlavních právních předpisů, do oblasti včelařství směřujících, společně se spolkovým (tj. v celém Rakousku platným) Zákonem z 25.května 1988 o potírání nakažových nemocí včel (*Gesetz vom 25.Mai 1988 über die Bekämpfung ansteckender Krankheiten der Bienen*) nebo nařízením spolkového ministerstva zdravotnictví o označování a registraci zvířat z roku 2009, novelizovaným poté roku 2015.³³⁷

V Německu, kde roli vlastně analogickou Českému svazu včelařů, což se odráží též v legislativní oblasti (role spolkových ministerstev zemědělství a životního prostředí jako jednacích partnerů), sehraává Německý včelařský spolek (*Deutscher Imkerbund*), jehož součástí, v podstatě (nikoliv tedy zcela či přesně) na bázi jednotlivých spolkových zemí, vytváří 19 zemských spolků,³³⁸ je na celostátní, spolkové úrovni pro včelaře jako prvořadě rozhodující uváděno opět Nařízení o včelích nakažkách (*Bienenseuchen-Verordnung*) z listopadu 2004, tedy na včely zaměřené podzákoné opatření veterinárního druhu.³³⁹ Kromě toho, jako zásadní pro včelařskou činnost z různých úhlů pohledu či problematiky ve Spolkové republice Německo jsou vedeny některé konkrétní pasáže ze spolkového občanského zákoníku, stavebního zákoníku či zahrádkářského zákona.³⁴⁰ Zde je nicméně možno poznamenat, že jako nepříznivý v celoevropském rámci může být hodnocen postoj Německa, podobně jako je tomu v případě ČR, vůči alternativě lesního včelařství (brtnictví) – a což zase kontrastuje s jeho podporou v Polsku, kde bylo brtnictví prohlášeno za součást polského nehmotného kulturního dědictví.³⁴¹

Právě v případě Polska z nedávné minulosti stojí za pozornost v trestněprávním ohledu

³³⁷ Landesverband für Bienenzucht in Tirol /online/. Dost. z: <http://www.tirolerimkerverband.at/tiroler-landesverband-bienenzucht/gesetz-fuer-imker.html>

³³⁸ Deutscher Imkerbund e.V. Jahresbericht 2017/2018. 2018. S. 4, 8.

³³⁹ Bienen halten, aber wie? Rechtliche Regelungen. 24 Jun 2019 /online/. Bundesministerium der Ernährung und Landwirtschaft. Dost. z: <http://www.bmel.de/DE/themen/tiere/nutztiere/bienen/bienen-rechtliche-regelungen.html>

³⁴⁰ RADTKE, Jens. Wichtige rechtliche Regelungen für Imker /online/. Landesinstitut für Bienkunde, Hohen Neuendorf. Dost. z: <http://www.imkerverein-lichtenrade.de/imkerrecht-gesetze-verordnungen/>

³⁴¹ Vychází z vyjádření výše zmíněného M. Motyky, propagátora lesního včelařství. – GARTNEROVÁ, Jana. 6.července 2019. Včelař se v lese věnuje brtnictví. Chová včely v dutinách stromů /online/. iDnes.cz Dost. z: http://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/brtnictvi-vcelar-dutiny-archaicke-vcelarstvi-milan-motyka-mosty-u-jablunkova.A190703_487291_ostrava_zpravy_jaga

zákon, schválený parlamentem (sejmem) v roce 2019, který, v reakci na rozmáhající se krádeže včelstev a medu v zemi, stanovuje trest odnětí svobody až do pěti let za krádež včelích úlů.³⁴² Hlavní včelařskou organizací v Polsku je Polský včelařský svaz (*Polski Związek Pszczelarski*), jehož představitelé např. v lednu 2021 jednali s ministerstvem zemědělství a rozvoje venkova o otázce státního dofinancování zazimování včelstev.³⁴³ Samozřejmě, existence včelařských organizací, v nichž bychom mohli spatřovat více či méně analogii Českému svazu včelařů, je přinejmenším v evropských zemích standardem. Kupř. v Maďarsku je takovou organizací Zemský maďarský včelařský spolek (*Országos Magyar Meheszeti Egyesület*).

Zemi mimo rámeček EU, ovšem zemi ČR též poměrně geograficky blízkou a pro ČR i z hlediska včelařství případně důležitou nejen jako importéra medu, představuje Ukrajina. Zde byl v roce 2013 přijat zákon o včelařství, který se v jednom vztahuje na celou řadu aspektů (jako např. pravidla pro umístění včelínů a zónování jednotlivých včelích plemen, veterinární a hygienické normy pro včelíny i prostě prodejce medu, kontrola používání pesticidů na plochách včelí pastvy).³⁴⁴

Lze namátkou dodat, že ve Španělsku (čili zemi, jež mimochodem náleží mezi vůbec přední producenty včelího medu mezi zeměmi EU) je základní právní normou ve vztahu ke včelařství královský dekret (*Real Decreto*) č. 209/2002 z roku 2002, jenž si klade za cíl podporu a rozvoj včelařských aktivit při zachování plných garancí veterinárního druhu a jehož platnost (což může být důležité znovu s ohledem na rozdíly v právní oblasti mezi jednotlivými autonomními regiony Španělska) se vztahuje na celé území státu.³⁴⁵ Zákon o včelách (*The Bees Act*) je od roku 1980 v platnosti také ve Velké Británii, kde zase z veterinárního hlediska je v případě Anglie dále důležité Nařízení o kontrole včelích nemocí

³⁴² MINÁRIK, Pavol. 31.7.2019. V Polsku se rozmáhají krádeže včelstva a včelích úlů /online/. Novinky.cz Dost. z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/clanek/v-polsku-se-rozmahaji-kradeze-vcelstva-a-vcelich-ulu-40291738>

³⁴³ Kolejne spotkanie w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi /online/. Pszczelarz polski. Polski Związek Pszczelarski. Dost. z: <http://www.pzp.biz.pl/2021/01/28/kolejne-spotkanie-w-ministerstwie-rolnictwa-i-rozwoju-wsi/>

³⁴⁴ Včelařství na Ukrajině: jak začít rozvíjet podnikání. 2018 /online/. Hoboetc. Dost. z: <http://www.hoboetc.com/biznes/1504-pchelovodstvo-v-ukraine-kak-nachat-razvivat-biznes.html>

³⁴⁵ Zároveň, ve Španělsku jsou zákonem č. 42/2007, o přírodním dědictví a biodiverzitě (*Ley del Patrimonio Natural y de la Biodiversidad*) chráněny v přírodě žijící divoké včely, které je zakázáno zabíjet, odchyťovat, pronásledovat a obtěžovat. – HEREDERO DEL CAMPO, Carlos. Protección jurídico de las abejas. Especial referencia a la normativa de Castilla y León. Universidad de León, curso 2018/2019. S. 12, 23.

a moru (*Bee Diseases and Pests Control Orden*) z roku 2006, zásadně novelizované dodatkem z roku 2010.³⁴⁶

Ve Spojených státech amerických byl v roce 1922 schválen federálním Kongresem zákon, obecně známý jako Zákon o medonosné včele (*Honeybee Act*), jenž mířil k limitaci dovozu včel do USA a jenž byl doplněn dodatky z let 1947, 1962 a 1976. I když v USA na federální úrovni neexistují zákony nebo nařízení, která by se ke včelařství vztahovala z veterinárního hlediska (jak víme, tolik v současnosti rozhodujícího např. v ČR či jinde v Evropě), dodatek k *Honeybee Act* z roku 1976 z důvodů eliminace šíření nemocí a parazitů včel, stejně jako nežádoucích plemen zakazuje import veškerých včel do USA, s výjimkami stanovenými federálním ministerstvem zemědělství (*Department of Agriculture*) – a za jehož porušení hrozí finanční pokuta či vězení až do jednoho roku. V zájmu této politiky spočívá úkol federálního ministra, sekretáře zemědělství (*Secretary of Agriculture*) též ve spolupráci s vládami či nižšími, lokálními autoritami v některých geograficky nepřilíh vzdálených zemích (Kanada, Mexiko, některé státy Střední i Jižní Ameriky), jež cíl eliminace šíření některých nežádoucích poddruhů včel (jako je např. *Apis mellifera adansonii*, běžně zvaná včelou africkou či brazilskou) sleduje.³⁴⁷

Při tradici včelařství kontrolujících zákonů a nařízení na úrovni místní a úrovni jednotlivých federálních států USA, která sahá časově ještě před rok 1922, zákony vztahujícími se ke včelám a včelařství (a včetně zákonů a nařízení, upravujících kontrolu včelích nemocí) disponují dnes nicméně téměř všechny státy USA.³⁴⁸ Nakonec, při federálním uspořádání vlastní včelařskou legislativou disponují kupř. i jednotlivé federální státy sousedního Mexika, tedy také země, kterou můžeme označit za jednu z hlavních včelařských velmocí v celosvětovém měřítku.³⁴⁹

³⁴⁶ Beekeeping Legislation /online/. British Beekeeping Association. Dost. z: <http://www.bbka.org.uk/beekeeping-legislation>

³⁴⁷ MICHAEL, A.S. Feb 24, 2016. Federal and State Bee Laws and Regulations /online/. Beesource Beekeeping Forums. Dost. z: <http://www.beesource.com/threats/federal-and-state-bee-laws-and-regulations.365923/>

³⁴⁸ První zákon, směřující ke kontrole včel, je připomínán z kalifornského San Bernardina z roku 1877, a již roku 1883 vstoupil v platnost obdobný zákon v celém státě Kalifornie. V roce 1906 mělo vlastní včelařské zákony již 12 federálních států USA. – Citovaný zdroj.

³⁴⁹ Jen zcela namátkovým příkladem může být, z federálního mexického státu Chihuahua, Zákon o včelařské ochraně a podpoře (*Ley de protección y fomento apícola*) z roku 1995. – Nueva Ley publicada en el Periódico Oficial del Estado No. 65 del 16 de agosto de 1995

Nezbývá asi než opakovat, že pojetí v otázce právní úpravy včelařství, resp. jednotlivých aspektů, s touto činností souvisejících, může být ve světě rozmanité; a vzhledem k povaze této činnosti může být její ráz značně decentralizovaný, čili jsou často vlastně i různé právní podmínky uvnitř poněkud vnitřně složitějších (federativních nebo z jednotek na autonomní bázi spoluvytvořených) státních celků, přes zase některé společné normy na celostátní úrovni. Můžeme zde asi připomenout i jistou tradičnější linii (přece i v prostředí českých zemí od sklonku 18. do první poloviny 20.století tak zdůrazňované včelařské patenty z let 1775 a 1776 se primárně vztahovaly jednak na Moravu spolu s Dolními Rakousy a jednak na Čechy), bez ohledu na všechny obecné trendy právní centralizace, jež se postupně výrazně prosadily.

7. Eventualita posunů a změn v právní úpravě včelařství v ČR v dohledné budoucnosti

Celou otázku všech možných příštích posunů a ještě spíše výrazných změn v okruhu právní úpravy ve vztahu ke včelařství můžeme možná v první řadě zasadit zase do kontextu neexistence zákona v České republice, jenž by byl výlučně na včelařství zaměřen. Organizací, z jejíhož okruhu se už v roce 2014 ozývala kritika vůči stávající včelařské legislativě, a přitom se i objevila alternativa vytvoření takového samostatného včelařského zákona jako ideálu, byla Asociace profesionálních včelařů. Nabízí se tedy představa, že se jednalo především o zájmy velkochovatelů, představujících v celkovém spektru chovatelů včel v ČR menšinu (připomeňme, že k roku 2016 bylo z dohromady 51 536 uváděných včelařů v ČR jen 109 z nich vedeno jako vlastníci hospodářství s více než 150-ti včelstvy), přičemž ani vzhledem k celkovému počtu evidovaných včelstev se nejednalo o příliš dominantní skupinu (z 636 642 zazimovaných včelstev patřilo těmto k témuž roku 29 261 včelstev).

Naskýtaly se nicméně názory o nepříznivé legislativě a podmínkách pro profesionální včelaření v ČR, a hovořilo se o snaze po takové změně legislativy, jež by usnadnila, aby vedle malovčelařů fungovaly „profesionální provozovny se stovkami včelstev“.³⁵⁰ Na druhou stranu, jindy mohla mířit kritika v podstatě jen k fungování systému dotací obecněji pro malé zemědělce (k nimž se mohli počítat právě i velkochovatelé včel), s ohledem na pravidlo nejprve investovat a poté teprve dotace obdržet, což se rovnalo žádostem o úvěr a zadlužení, aniž by musel být ve stávající legislativě spatřován nějaký jiný zásadnější problém.³⁵¹

Podobný pohled, tj. přehlížení rozvoje velkochovu včel, však představoval jen součást obecnější kritiky stávajícího stavu včelařství v ČR, zaměřené mj. vlastně i proti monopolu Českého svazu včelařů a hovořící doslova o „katastrofální legislativě“ a potřebě

³⁵⁰ Vychází z rozhovoru s jedním z těchto velkochovatelů, M. Macháčkem, z roku 2014. – MOCKOVÁ, Zuzana. 25.9.2014. Med ze supermarketů koupí leda břídil, říká včelař /online/. Aktuálně.cz Dost. z: <http://www.magazin.aktualne.cz/med-ze-supermarketu-koupi-leda-bridil-rika-vcelar/r~fb6644b4432611e4ae690025900fea04/>

³⁵¹ Vychází z rozhovoru s jiným z takových velkochovatelů, M. Rosickým, rovněž z roku 2014. – LEINERT, Ondřej. 19.9.2014. Včelař: Kdybych šel s medem do hypermarketů, spíš bych si tím uškodil /online/. Deník.cz Dost. z: <http://www.denik.cz/praha/vcelar-kdybych-sel-s-medem-do-hypermarketu-spis-bych-si-tim-uskodil-20140919-38i7.html>

„kvalitního včelařského zákona“, jakou počátkem roku 2018 publikovaly *Včelařské noviny*, vydávané zmíněným Spolkem krušnohorských včelařů. Podle této zprávy, situace v českém včelařství se v období těsně předcházejícím rapidně změnila.³⁵² V jistém kontrastu s poukazy, které se zde objevovaly zhruba v období kolem roku 2000 či o něco později a které upozorňovaly, kterak je v důsledku předchozího poklesu počtu včelstev v ČR nedostatečné množství včel k opylování všech hmyzosnubných rostlin,³⁵³ k vývoji do roku 2017 bylo uváděno, že ČR se zásluhou dotací včelařům změnila v nejzavčelenější oblast Evropy, ovšem paralelně s tím došlo k úbytku včelí pastvy. Jako důsledky toho byly připomínány podvýživa včel, jejich slabá životaschopnost a vyšší výskyt onemocnění, nízké výnosy.³⁵⁴

Kritika se obracela proti systému dotací, které na základě toho směřují výhradně k podpoře malochovu a naopak činí z chovu včel méně ekonomicky atraktivní činnost např. pro vlastníky klasických zemědělských hospodářství. Počet včelích farem podle dotyčné zprávy v předchozích letech nestoupl, ale naopak poklesl. Zpráva hovořila současně o poklesu počtu chovatelů, provozujících včelaření jako zálibu, ovšem, důsledku dotací pro malochovy a explicitně „špatné legislativy“ přičetla nárůst tzv. „pseudovčelařů“, kteří se jako včelaři evidují s minimálním počtem včelstev, překupují med, často jeho padělky či poškozené medy, a ten prodávají přes farmářské trhy; neboť jako „prodejci ze dvora“ nepotřebují žádné doklady, pouze chovatelské číslo. V této souvislosti pak jako kuriozitu označila výzvu ministra zemědělství lidem (a která zjevně zase souvisela se vzpomínanými problémy rozšířeného falšování medu atd.), aby kupovali med od svého včelaře a nikoliv v obchodech.³⁵⁵

Tato kritika ze strany Spolku krušnohorských včelařů, zmiňující např. i to, že legislativa ke včelám jako „hospodářskému zvířeti“ přistupuje „jako ke králíkům“, rovněž připomněla situaci, panující v českém včelařství už od dob komunistického režimu v desetiletích před rokem 1989 – že je vštěpováno, že za oborem stojí silný svaz (tzn. Český

³⁵² KOLOMÝ, Jan, TÁBORSKÝ, Petr. Zpráva o stavu včelařství – 2017. In: *Včelařské noviny*. Leden 2018. S. 1-3.

³⁵³ JAKUŠ, Miroslav. 14.července 2003. Historie a současnost českého včelařství /online/. *Včelařské noviny*. Dost. z: <http://www.vcelarskenoviny.cz/index.php/joomla-page/10-informace/11-historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

³⁵⁴ KOLOMÝ, Jan, TÁBORSKÝ, Petr. Zpráva o stavu včelařství – 2017. In: *Včelařské noviny*. Leden 2018. S. 1-3.

³⁵⁵ Tamtéž.

svaz včelařů), že drobný chov ve včelařství je tou nejlepší variantou, a že celá tato strategie je stabilně podporována ministerstvem zemědělství, bez ohledu na to, která politická strana či koalice zrovna tvoří vládu. Podle představ Spolku krušnohorských včelařů by bylo třeba zvýšit počet profesionálních včelařů, např. podporou rodinných včelích farem, zvýšit podporu při realizaci včelařských produktů a podporu modernizace, také zlepšit součinnost mezi včelaři a ostatními zemědělci, ale i lesníky atd.³⁵⁶

Pokládáme-li si otázku eventuality právních změn ve vztahu ke včelařství v ČR v dohledné budoucnosti, možná bychom mohli v takovém ohledu jistou relevanci přisoudit také názorům, prezentovaným na internetové stránce Pirátů, jako jedné z politických stran, zastoupených v Parlamentu ČR, a zřejmě přinejmenším zčásti odrážející názory z řad zástupců včelařské veřejnosti. Jeden z komentátorů tak dne 5.dubna 2019 označil za největší trvalé problémy současného českého včelařství nízkou odolnost včel vůči chorobám, otravu včel zemědělskými pesticidy a způsob chovu včel, zvaný „medařství“ (přičemž ono „medařství“ v tomto případě vlastně může souviset i se jmenovanými případy přílivu nekvalifikovaných nováčků k oboru, s prostou vidinou ekonomických zisků prostřednictvím prodeje medu), spojený s koncentrací mnoha úlů na jednom místě a příkrmováním včel velkým množstvím cukru (bylo jinde uvedeno, že tento způsob, sledující kvantitativní navýšení medových výnosů, bývá též přiřazován k procesům falšování medu). Cílem včelařství by podle téhož komentáře mělo být zachování životaschopných včelstev.³⁵⁷

Rovněž tentýž komentář upozornil na problematičnost legislativy v pohledu na včelu jako čistě domácí zvíře, neboť ta se (přes též jím zmíněnou již faktickou neexistenci divoce žijících populací včely medonosné v ČR) pohybuje i volně v přírodě, a je tedy vystavena stejným nástrahám, jako ostatní v přírodě žijící živočichové, což se může týkat např. právě nebezpečí ploch, kde byly aplikovány chemické přípravky na ochranu rostlin. Komentátor navíc dodal, že přičiněním včelařů byla v ČR téměř vyhubena původní včela tmavá, nahrazená preferovanou včelou kraňskou, příp. některými jinými poddruhy (jako včela vlašská). Vytkl doslova „totalitní praktiky“ Českému svazu včelařů, spojené s „pronásledováním alternativních včelařů“, experimentujících s přírodě bližšími způsoby

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Forum Pirátské strany. Včelařství/Resortní tým zemědělství /online/. Dost. z: <http://www.forum.pirati.cz/viewtopic.php?=428148start=40>

chovu, formou udávání a pokut. Vyjádřil podezření, že funkcionáři ČSV se nacházejí ve střetu zájmů (neboť zároveň „distribuuji včelařskou chemii“), a že současně „dobrý byznys“ pro ně představují dotace včelařům. Shrnul, že stávající styl chovu, podporovaný státními dotacemi, zjevně není udržitelný, a že stát by měl podpořit přírodě blízké způsoby chovu včel, získání jejich odolnosti k chorobám a záchranu ohrožených genetických zdrojů.³⁵⁸

Stejný uživatel ostatně o něco později, 21.dubna 2019, zmínil postupy ke šlechtění včel odolných varroáze v některých zemích (USA, Rakousko, Švédsko), a s ironií podotkl, že „u nás nešlechtíme odolné včely, ale odolného kleštíka, který nakonec přežije veškeré způsoby ošetřování včel, a zničí většinu komerčních chovů“. Za zajímavou lze každopádně vnímat jeho představu vytvoření prostorově izolovaných oblastí (ideálně v chráněných krajinných oblastech a národních parcích), v nichž by probíhala selekce včel odolných nemocem tím, že by zhruba v 5-kilometrovém pásmu okolo těchto izolovaných oblastí mělo být zakázáno včely chovat a uvnitř by probíhal chov včel bez ošetřování.³⁵⁹

Jestliže za pozornost dále stojí názor stejného uživatele, vyjádřený 19.května 2019, opět kritizující ono moderní „medařství“ a vyslovující se ve prospěch drobných domácích chovatelů,³⁶⁰ názor jiného uživatele z 24.ledna 2020 znovu kritizoval fungování státních dotací, resp. vyjádřil i podezření, že je někdo využívá k vlastnímu obohacení, když podle něj „minulý rok“ /zjevně 2019/ přijal ČSV od SZIF více než 63,5 milionu Kč, 30,1 milionu Kč „šlo loni jen na boj s varroázou“.³⁶¹

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ „Negativně vidím to chemicko-průmyslové včelařství, kdy jeden včelař provozuje desítky úlů na malém prostoru s cílem 'vyrobit' za každou cenu co nejvíc medu. Včelařství s několika úly, kdy včelař zásobuje příbuzné a známé ze dvora, je pozitivní, stejně jako přírodě blízký chov pro radost s menším množstvím produkovaného medu. Nevidím nic špatného na tom přeměnit pomocí včel pyl, nektar a medovici na produkty zdravé a prospěšné pro lidi. Včelaři by měli při chovu respektovat přirozené potřeby včel a dbát na hygienu, dobrý zdravotní stav a přirozenou odolnost k patogenům,“ shrnul citovaný uživatel. – Citovaný zdroj.

³⁶¹ Tamtéž.

7.1. Souhrnná otázka případných nedostatků v současném českém včelařství a na to navazujících legislativních změn

Hegemonie, resp. jistá unifikace včelařského sektoru pod egidou Českého svazu včelařů, která se stala do jisté míry napadána a také byla oslabena v posledních letech (a víme, že se to projevilo právě i v otázce státních i evropských dotací pro včelaře), byla či stále může být na druhou stranu obhajována jako pozitivum, vytvářející předpoklad pro „unikátní koordinaci“ roztržitého včelařstva zejména opět ve zdolávání nákaz včel.³⁶² Samozřejmě, připustíme-li, že veškerá připomínaná kritika poměrů v českém včelařství v průběhu uplynulých dvou až tří desetiletí je alespoň zčásti objektivněji oprávněná, může se nám nabízet dostatek aspektů, se včelařstvím souvisejících, jež by bylo možno změnit i prostřednictvím nových legislativních úprav.

Záležitosti vyšší podpory včelařského velkochovu (včelařských farem), alternativních či přírodě bližších způsobů včelaření (včetně např. revitalizace brtnictví), pokusů o vyšlechtění včelstev s vyšší imunitou vůči včelím nákazám, ústup od jednoznačné preference včely kraňské na úkor jiných plemen (a zejména včely tmavé, kterou přes zdůrazňované nevýhody, jako její vyšší agresivita, můžeme především považovat za včelu původní v českém prostoru) – to jsou jistě jen některé z otázek, které mohou stát za zamyšlení.

³⁶² JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007. S. 20-22.

Závěr

Včelařství představuje důležitý obor nejen z hlediska hospodářského, ale také z hlediska fungování ekosystému jako takového. Zároveň je činností, mající za sebou tradici dlouhou přinejmenším několik tisíc let, která se rozvíjela (při různých místních specifikách) v různých částech celého světa. Jak bylo v práci rovněž v podstatě ukázáno, i když můžeme říci, že v průběhu jeho dlouhé tradice také v českých zemích relativní význam včelařství z ekonomického hlediska (resp. jeho primárního hospodářského významu, tzn. jako producenta medu, vosku, příp. dalších komodit) přece jen poněkud poklesl, o to s větším důrazem je v současnosti nahlíženo na roli, jakou chov včel hraje z onoho hlediska řekněme ekologického. S tím nakonec souvisí i vliv opylovací činnosti včel na rostlinnou zemědělskou produkci, čili záležitost, jíž bychom mohli nazvat sekundárním hospodářským přínosem včelařství.

Je pochopitelné, že už jen vzhledem ke svému významu se také včelařství stalo předmětem různých nařízení a regulí právní povahy, resp. různé aspekty, s touto aktivitou spojené, byly inkorporovány do nařízení a regulí, zabývajících se podobnými aspekty obecněji (tak jako je tomu ostatně i v České republice v současnosti).

Hlavní cíl práce spočinul v představení historického vývoje včelařství jako takového a základních právních norem k němu se vztahujících v českém prostředí, a v návaznosti na to, nejobecnější situace tohoto vlastně zemědělského oboru v nynější České republice a stávajících zákonů a podzákoných právních předpisů v ČR, které s ním jsou nějakým způsobem konfrontovány, resp. v představení jejich dotyčného konkrétního obsahu. Do jisté míry byl přitom zohledněn i mezinárodní kontext problematiky.

Zůstaneme-li pouze v prostředí českých zemí, víme, že taktéž včelařství prošlo od svých prvních známých počátků složitým vývojem, a to i po technologické stránce. Víme o chovu a využívání v přírodě žijících včel, brtnictví, rozšířeném, paralelně s domácím chovem včel zejména v tzv. klátech, příp. košnicích, až do období raného novověku. Víme o rozvoji tzv. nástavkového včelaření přibližně od počáteční fáze 19.století, stejně jako kupř. o tom, jaké v řadách včelařské veřejnosti vzbuzovala v průběhu 19. a 20.století otázka nejideálnějších typů úlů a jejich zařízení. Tento vývoj vlastně pokračuje nadále, jak mohlo být naznačeno v souvislosti s termo-solárním úlem nebo softwarem pro vzdálený monitoring včelstva, představenými českými včelaři v roce 2019 v Montrealu.

Pozornost byla věnována vývoji organizování včelařů, od společností brtníků a medařských společenství, jež se od středověku mohla uchovávat až do 18.století, po vytváření včelařských spolků v 19.století a jisté centralizaci tohoto pohybu, jehož výsledek představuje již po dlouhá desetiletí Český svaz včelařů jako zdaleka hlavní včelařská organizace v dnešní České republice. Pochopitelně, s tímto organizováním včelařů pak v minulosti byly a stále jsou v rozhodující míře provázány právní otázky, z mnoha různých úhlů pohledu se ke včelařské činnosti vztahující.

Z celkového pohledu můžeme říci, že včelařství je v České republice považováno za obor poměrně úspěšný. Třebaže Česká republika nepatří mezi vůbec přední světové ani evropské producenty medu, opakovaně se o ní hovoří jako o včelařské velmoci. K tomu zjevně přispívá také poměrně vysoký podíl obyvatel, který se včelaření věnuje, a důležitá je zde jistě i bezprostředně předcházející tradice relativně nedávné minulosti. Je-li značná pozornost českého včelařství, plně se odrážející ostatně i v legislativní rovině, věnována záležitosti zdravotního stavu včelstev (jakkoliv také víme, jakou kritiku, resp. kontroverze tato realita může nyní vyvolávat), byly zmíněny úspěchy, jakých od sklonku 70.let 20.století zaznamenalo československé včelařství v boji s varroázou – kterou mimochodem, způsobenou parazitickým kleštíkem, musíme v českém prostředí označit jako tehdy novum (bylo ostatně taktéž jinde zmíněno, že za prvotního nositele tohoto roztoče je považována asijská včela východní).

Teze o „včelařské velmoci“ se tedy předkládají navzdory znatelnému úbytku včelařů a včelstev v období po roce 1989, i když zároveň víme, jaká negativa a problémy někteří zase spojují s trendy znovu opačnými během uplynulého zhruba desetiletí; a nebo navzdory mnohými kritizované zřetelné převaze medu zahraniční provenience na českém trhu (bez ohledu na to, že sama Česká republika patří také mezi jeho exportéry), příp. navzdory jen slabému podílu velkochovu, resp. profesionálního včelařství.

Je zjevné, že problémy objektivnějšího rázu se v současném českém včelařství naskýtají. Byla citována kritika činnosti Českého svazu včelařů jako rozhodující včelařské organizace na celostátní úrovni a také jeho monopolu, jenž se týká už tradičního postupu se státními orgány ve věcech včelařství v České republice všeobecně, a rovněž vlastně až nedostatku jakési širší plurality v oblasti včelařství. To se odráží i ve stávající legislativě, která sama může být terčem kritiky z některých kruhů.

Je zcela přirozené, že na včelařství, vše co s ním souvisí, a tak jako to ostatně platí

těž přirozeně pro obrovskou řadu jiných lidských činností, má a může mít vliv mnoho zákonných a podzákonných opatření. Při zmiňovaných stížnostech na nedostatek ryze českého medu v obchodních řetězcích v dlouhých uplynulých letech, můžeme upozornit na novelu zákona o potravinách a tabákových výrobcích, schválenou 20.ledna 2021 Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, podle které mělo být do roku 2022 v každém obchodě nad 400 m² minimálně 55 % nabízených potravin českého původu (a tendence k prosazení takových změn zde přitom byly již i nedlouho předtím).³⁶³

V každém případě, může se nám podsouvat zhruba taková rekapitulace, že základní právní pilíře z oblasti veřejného práva ve vztahu k včelařské činnosti v současné ČR jsou představovány veterinárním zákonem, plemenářským zákonem a zákonem o rostlinolékařské péči, byť bychom však dále rozhodně neměli opominout zejména alespoň zákon o zemědělství nebo výše připomenutý zákon o potravinách a tabákových výrobcích. Samozřejmě, žádný z těchto zákonů není ani zdaleka limitován na oblast včelařství, které naopak v rámci jejich rozsahu vytváří pouze jednu z mnoha sfér. Víme, že veterinární zákon a plemenářský zákon se, každý ze svého úhlu zájmu, obecně vztahují na oblast, kterou bychom mohli nazvat živočišnou výrobou; a včely (resp. záležitost jejich chovu) jsou jen jedním z předmětů jejich záběru, vedle některých konkrétních a jmenovaných, člověkem též chovaných druhů savců, ptáků, příp. ryb. Rovněž tak víme, že smyslem zákona o rostlinolékařské péči je otázka ochrany člověkem pěstovaných rostlin proti škůdcům za využití chemických přípravků; a jeho relevance ve vztahu k včelařské (ale také třeba myslivecké nebo rybářské) činnosti spočívá prostě v tom, že dotyčné přípravky mohou znamenat vážné nebezpečí rovněž pro včely, což v jejich případě v praxi jen umocňuje jejich přirozená role opylovačů.

Pokud bychom vzali v potaz další zde jmenované zákony, zákon o zemědělství (relativně důležitý prostě už proto, že i včelařství lze zařadit do širokého spektra zemědělské činnosti) a zákon o potravinách a tabákových výrobcích (samozřejmě vzhledem k distribuci některých včelařských produktů jako též potravin), tak jejich „odstup“ explicitně od včelařství bychom mohli označit za asi ještě výraznější než v případě třech prvně

³⁶³ K tomu např. ČEPELÍKOVÁ, Kateřina. 22.1.2021. Kvóty pro české potraviny: novela zákona přinese menší výběr a vyšší ceny /online/. Vitalia.cz Dost. z: <http://www.vitalia.cz/clanky/novela-zakona-prinese-mensi-vyber-a-vyssi-ceny-shoduji-se-retezce/>

jmenovaných zákonů – a na které ostatně i v rámci celé práce byl kladen poněkud vyšší důraz. Nejinak, pokud jde o onen „odstup“ konkrétně ke včelařské činnosti, je tomu i v případě ještě některých dalších platných zákonů, v jejichž záběru a znění bychom jinak doteky se zájmy včelařské obce, příp. povinnostmi jejich členů mohli bezesporu hledat také, a jež byly v kontextu práce rovněž připomenuty.

Pochopitelně, v návaznosti na existenci zmíněných zákonů se zde nabízejí právní opatření podzákoného druhu, vyhlášky či nařízení, z nichž některá mohou být svým zaměřením konkrétně na obor včelařství specializována. Takový ráz bychom mohli nakonec zčásti přisoudit už novele vyhlášky ministerstva zemědělství o opatřeních pro předcházení nákaz a nemocí, přenosných ze zvířat na člověka, z roku 2013 (sama vyhláška přitom pochází z roku 2003), a která, samozřejmě navazující na znění veterinárního zákona, upřesňuje včelařovy povinnosti v případě výskytu nákazy moru včelího plodu a hniloby včelího plodu.

To je nicméně jen jeden z příkladů kurzu, obracejícího se vůči včelařství ve veterinární oblasti, a za jehož charakteristiku můžeme nakonec považovat vyhlášku o veterinárních požadavcích na chov včel a o opatřeních na předcházení a zdolávání některých nákaz včel z roku 2018. Vlastně hlavním účelem této vyhlášky, jednoho z mála platných právních dokumentů, jež se nyní v ČR výlučně na včelařství obrací, je opět boj proti varroáze; a možná jej můžeme označit za charakteristiku přísné veterinární legislativy, která se stává terčem výše vzpomenuté kritiky. Ostatně, kromě toho, že veterinárnímu dohledu je podřízena např. i záležitost, spojená s kočováním včelstev na území ČR (resp. nejkonkrétněji jejich přesun z jednoho kraje do druhého), víme třeba také, že opatření veterinárního druhu vytváří překážku pro případnou revitalizaci brtnictví v ČR.

Jak víme, zdrojem kritiky může být i plemenářský zákon, stanovující v případě včely medonosné její poddruh včela medonosná kraňská jako jediný „genetický zdroj“, evidovaný v Národním programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů. Vždyť i mezi soudními kauzami uplynulých let, nad nimiž se práce pozastavila, byl připomenut spor mezi včelařem (a členem Spolku chovatelů včely tmavé), jehož záměrem bylo dovést do ČR dvě matky poddruhu včela medonosná tmavá, a Ministerstvem zemědělství ČR. To proti němu argumentovalo vůbec v první řadě zájmem na eliminaci hybridizace včel na území ČR, s možnými, jím uváděnými následky, z toho vyplývajících – a víme rovněž, že spor se koncentroval i kolem prosté otázky, „je-li včela

kraňská jediným povoleným plemenem v ČR“.

Pochopitelně, oproti veterinárnímu zákonu nebo plemenářskému zákonu, pohlížejícím na problematiku včel v širokém kontextu s problematikou jiných hospodářských zvířat, ve své podstatě je svým zaměřením zcela odlišný zákon o rostlinolékařské péči. Ten, vlastně prvotně zaměřený mj. na problematiku aplikace přípravků proti konkrétním organismům, považovaným za škodlivé pro porosty jednotlivých hospodářských plodin, ovšem prakticky nebezpečných i pro organismy jiné, se tak na druhou stranu dotýká do značné míry problematiky ochrany životního prostředí. Víme, že ve vztahu ke včelařství můžeme v souvislosti s jeho zněním považovat za klíčovou vyhlášku o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin. Ta, kromě dalšího stanovující podrobněji postupy, kterak zamezit či minimalizovat možnosti masovějšího úhynu včel v případě použití pro ně nebezpečných přípravků na pozemcích blízkých jejich stanovišti, příp. postupy, jimiž by bylo možno prokázat, ale na druhou stranu třeba i vyvrátit podezření, že k úhynu včel došlo vskutku v důsledku aplikace takového přípravku v okolí, zavazuje k jistým povinnostem i samotné včelaře. To se prvořadě týká každoročního oznámení trvalého stanoviště svých včelstev, příp. pak jejich přesunu příslušnému obecnímu úřadu.

Pochopitelně, v souvislosti s otázkou péče o hospodářské plodiny prostřednictvím pesticidů je třeba, i ze včelařského pohledu, obrátit pozornost rovněž k zákonu o chemických látkách a chemických přípravcích.

Relevanci zákona o zemědělství musíme asi prvořadě shledávat v záležitosti státních dotací pro individuální včelaře. Přitom, odhlédneme-li od případů velkochovatelů včel, v reálné rovině se zde znovu můžeme dostat k otázce pozice Českého svazu včelařů, v průběhu předchozích let rovněž kritizované ze strany některých jiných, řekněme „menšinových“, kruhů včelařské veřejnosti; a což se v roce 2018 odrazilo vznikem Asociace včelařských spolků, jako sdružení spolků vůči ČSV vlastně konkurenčních.

Stejně tak sotva může uniknout pozornosti podstata zákona o potravinách a tabákových výrobcích, povážíme-li v práci zmíněné případy, týkající se objevených závažných problémů s případy medu, uváděného na trh (vzpomeňme případ společnosti Včelpo v uplynulém desetiletí).

Přirozeně se může nabízet alternativa radikálnějších změn v zákonné oblasti – nakonec třeba v podobě včelařského zákona, který by včelařství asi v první řadě jaksi „vydělil“ nebo

„osamostatnil“ od širší sféry zemědělství a živočišné výroby.

Jakkoliv prosazení zásadnějších změn v oboru na úrovni zákonů by bylo asi představitelné i bez takového řešení, jako optimální varianta se nám jistě může podsouvat právě vytvoření uceleného zákona, který by jednak reguloval a vytvářel podmínky chovu včel, a jednak, a to především, vytvářel podmínky, aby byly včely na zákonné úrovni chráněny před vnějšími vlivy (a zde možná můžeme klást důraz zejména na užívání pesticidů v zemědělství). Do takového právního pramene by mělo být rovněž zakomponováno stanovení přísných sankcí za nedodržení či porušení takto prosazené ochrany včel.

Ostatně, při širším pohledu se jako ideální řešení může předkládat, že taková právní úprava a ochrana včel by měla skýtat širší mezinárodní či nadnárodní ráz, např. na poli EU, o což by se opírala i příslušná úprava v České republice jako jednom z jejích členských států.

Nicméně, vrátíme-li se k prakticky „nutné“ provázanosti včelařství, resp. včel a jejich života s celým spektrem zákonů, upravujících podmínky lidské činnosti, pak by se zde v rovině soukromoprávní mohla nabídnout jako ideální kupř. i změna tvrzení § 1014 platného občanského zákoníku (89/2012 Sb.). Připomeňme, že podle znění jeho odstavce 1) má vlastník právo stíhat na cizím pozemku svůj roj včel (příp. movitou věc nebo chované zvíře), ovšem usadí-li se roj v cizím úlu, získává na něj nárok vlastník dotyčného úlu, „aniž je povinen k náhradě“ (nemluvě o tom, že na bázi jeho odstavce 2), způsobí-li roj včel na cizím pozemku škodu, příp. dojde-li k té v důsledku výkonu práva podle předchozího odstavce, čili jeho stíhání, má vlastník dotyčného pozemku právo na její náhradu).³⁶⁴ Toto by snad bylo možné upravit tak, že pokud se roj usadí prostě už na cizím pozemku či stromě, vlastník dotyčného pozemku, resp. stromu by měl mít právo si tento roj ponechat. Na druhou stranu, měl by mít povinnost vyzvat původního vlastníka roje k jeho převzetí, pokud by jej sám nechtěl. Současně by v takovém případě (tzn. pokud by vlastník příslušného pozemku či stromu nejevil o přivlastnění roje zájem) měl být stanoven další procesní postup, eliminující kupř. možnost, že by včely zlikvidoval.

To je tedy jen jeden zcela konkrétní eventuální návrh případné novelizace v oblasti zákonů, vztahující se ke včelařství – a samozřejmě, v tomto případě nakonec třeba i mimo

³⁶⁴ Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

rámec jakéhosi uceleného včelařského zákona, jehož vytvoření bylo již označeno za řešení optimální. Neboť pouze takový zákon by plně dokázal nahradit platnou právní úpravu ve vztahu ke včelařství v ČR, kterou můžeme, jak bylo v práci ukázáno, označit za zcela roztržitou a založenou na řadě vlastně nesourodých zákonů a podzákoných právních předpisů, v rámci jejichž celkových kontextů může včelařství představovat až více či méně marginální prvek.

Příloha č. 1: Stav včelařství (na základě velikosti chovaných včelstev) v ČR v roce 2008³⁶⁵

Kategorie podle počtu včelstev	Počet včelařů v dotyčné kategorii/ a celkem	Počet zimovaných včelstev v dotyčné kategorii/ a celkem
1-5 včelstev	19 423	65 225
6-10 včelstev	12 750	96 159
11-15 včelstev	4 972	64 243
16-30 včelstev	5 140	109 316
31-100 včelstev	2 050	87 600
101-150 včelstev	83	10 329
Nad 150 včelstev	83	19 519
Celkem	44 501	452 391

Příloha č. 2: Stav včelařství (na základě velikosti chovaných včelstev) v ČR v roce 2012³⁶⁶

Kategorie podle počtu včelstev	Počet včelařů v dotyčné kategorii/ a celkem	Počet zimovaných včelstev v dotyčné kategorii/ a celkem
1-5 včelstev	18 531	64 996
6-10 včelstev	13 864	106 640
11-15 včelstev	5 595	72 294
16-30 včelstev	6 030	130 334
31-100 včelstev	2 644	113 517
101-150 včelstev	103	12 269
Nad 150 včelstev	110	28 073
Celkem	46 877	528 123

³⁶⁵ Český svaz včelařů, z. s. /online/. Včelařici Dost. z: <http://www.vcelarici.cz/cesky-svaz-vcelaru/>

³⁶⁶ Tamtéž.

*Příloha č. 3: Stav včelařství (na základě velikosti chovaných včelstev) v ČR v roce 2016*³⁶⁷

Kategorie podle počtu včelstev	Počet včelařů v dotyčné kategorii/ a celkem	Počet zimovaných včelstev v dotyčné kategorii/ a celkem
1-5 včelstev	18 433	65 827
6-10 včelstev	15 319	118 747
11-15 včelstev	6 617	85 026
16-30 včelstev	7 366	159 242
31-100 včelstev	3 534	58 522
101-150 včelstev	158	20 017
Nad 150 včelstev	109	29 261
Celkem	51 536	636 642

³⁶⁷ Tamtéž.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BERÁNEK, Vladimír: Když plásty tekly medem. Medařská hospodářství, práva, soudnictví, příběhy. Ostrov, Karlovy Vary, 2003

DUPAL, Libor: Kniha o medovině. Praha: Mat'á, 1997

FRIMSTON, David, SMITH, David, MACGREGOR, Miriam (illustrator): Beekeeping And The Law: Swarms And Neighbours: A Case Book. Cambridge: Cambridge University Press, 2008

GUSTIN, Yves: Ilustrované včelařství. Nepostradatelná rodinná příručka pro odvážné včelaře. Praha: Baobab, 2010

KUGONZA, Donald Rugira: Beekeeping: Theory and Practice. Kampala: Fountain Publishers Ltd, 2009

MACHOVÁ, Jarmila: Právo ve včelařství. Praha: Orac, 2001

MILNER, Charlotte: The Bee Book. Dorling Kindersley, DK Publishing, 2018

PAVLÁTOVÁ, Jarmila, ŠAMOŘIL, Karel: Pracovně-právní vztahy v zemědělství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980

RASCHIG, K.G.: Neuestes Vollständiges Handbuch der Bienenkunde und Bienenzucht. Mit 4 Kupfertaf. Amelang, 1829 /digitalizováno Bavorskou státní knihovnou 22.4.2009/

SAMMATARO, Diana, ANITABILE, Alphonse, CARON, Dewly M.: Beekeeper's Handbook. Comstock Publishing Associates, 2021

TITĚRA, Dalibor, a kolektiv: Hygiena ve včelařství. Výzkumný ústav včelařský Dol, 2014

VESELÝ, Vladimír, a kolektiv: Včelařství. Praha: Brázda, 2013

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Seznam obsahuje nejrůznější druhy článků, obsažených v tištěných časopisech nebo dostupných z různých internetových zdrojů

Beekeeping /online/. New World Encyclopedia Dost. z:

<http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Beekeeping>

Beekeeping Legislation /online/. British Beekeeping Association Dost. z:

<http://www.bbka.org.uk/beekeeping-legislation>

BENEŠ, Edvard D. 4.3.2018. Včelařům vadí příliš mnoho nováčků i špatná legislativa /online/. Chomutovský deník.cz Dost. z:

http://www.chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/vcelarum-vadi-prilis-mnoho-novacku-i-spatna-legislativa-20180227.html

BROWN, Jennifer. Mar 18, 2019. The Global History of Beekeeping /online/. The Jenny B. Project Dost. z: <http://www.thejennybproject.com/post/2019/03/18/the-global-history-of-beekeeping>

BROŽ, Jan. 14.12.2018. Včelaři našli nového kupce pro Včelpo. Zaplatí 12 milionů /online/. euro Dost. z: <http://www.euro.cz/byznys/vcelari-nasli-noveho-kupce-pro-vcelpo-zaplati-12-milionu-1432751>

CARR, Karen. October 21, 2017. From honey to sugar. History of Honey /online/. Quatr.us Dost. z: <http://www.quatr.us/food-2/honey-sugar-history-honey.htm>

ČEPELÍKOVÁ, Kateřina. 22.1.2021. Kvóty pro české potraviny: novela zákona přinese menší výběr a vyšší ceny /online/. Vitalia.cz Dost. z: <http://www.vitalia.cz/clanky/novela-zakona-prinese-mensi-vyber-a-vyssi-ceny-shoduji-se-retezce/>

ČERMÁK, Květoslav. Varroóza u včely východní. In: Moderní včelař. Roč. 8, č. 6/zima. Prosinec 2011

Český svaz včelařů, o.z. /online/. Včelařské potřeb\y JaHan, s.r.o. Praha-Radvánovice Dost. z: <http://www.jahan.cz/cesky-svaz-vcelaru>

Český svaz včelařů, z.s. /online/. Včelařici Dost. z: <http://www.vcelarici.cz/cesky-svaz-vcelaru/>

DLAB, Vlastimil. Historie včelařství /online/. Okresní organizace ČSV Jičín Dost. z: <http://www.oocsvjicin.cz/odborne-clanky/historie-vcelarstvi?showall=1>

Ekologické včelaření. 21.12.2009 /online/. Úspěšný včelař Dost. z: <http://www.uspesnyvcelar.webnode.cz/news/ekologicke-vcelareni>

Franz von Hruschka. 1865- medomet /online/. Naši vynálezci Dost. z: <http://www.nasivynalezci.webnode.cz/franz-von-hruschka/>

GARTNEROVÁ, Jana. 6. července 2019. Včelař se v lese věnuje brtnictví. Chová

včely v dutinách stromů /online/. iDnes.cz Dost. z:

http://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/brtnictvi-vcelar-dutiny-archaicke-vcelarstvi-milan-motyka-mosty-u-jablunkova.A190703_487291_ostrava_zpravy_jaga

GLOGAR, Martin. 24.10.2022. Novela zákona o ekologickém zemědělství /online/. Právní prostor Dost. z: <https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-zakona-o-ekologicke-zemedelstvi>

GÖRNER, Tomáš, PĚKNICOVÁ, Jana, ŠÍMA, Jan. Invazní nepůvodní druhy. Nová legislativa a včelařství. In: Včelařství 11/2020

HÁJKOVÁ, Kateřina. Historie ochrany práv kupujících /online/. Česká obchodní inspekce Dost. z: <http://www.coi.cz/o-coi/historie-ochrany-prav-kupujicich/>

HARISSIS, Haralampos V., HARISSIS, Anastasios V. Apiculture in the Prehistoric Aegean. Minoan and Mycenaean Symbols Revisited. In: British Archeological Report. Oxford (England), 2009

Historie Adamcova rámku /online/. Včelařské potřeby JaHan s. r. o. Praha-Radvánovice Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-adamcova-ramku>

Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelí obchod Dost. z: <http://www.vceliobchod.cz/historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

Historie cukru. 04.07.2014 /online/. Národní knihovna ČR. Ptejte se knihovny Dost. z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/historie-cukru>

Historie „Včelařského spolku pro Dvůr Králové a okolí“ /online/. Náš spolek a jeho historie Dost. z: http://www.home.tiscali.cz/csvdk/hist_vs_dk.htm

Historie včelařství /online/. Český svaz včelařů. Okresní organizace Brno-město Dost. z: <http://www.vcelaribrno.cz/historie-vcelarstvi.html>

Historie včelařství /online/. Včelaři Tovačov Dost. z: <http://www.vcelaritovacov.cz/historie-vcelarstvi.html>

Historie včelařství /online/. Včelařské potřeby JaHan s. r. o. Praha-Radvánovice. Dost. z: <http://www.jahan.cz/historie-vcelarstvi>

Historie včelařství ve středověku /online/. Včelí farma Nosákovi, Zlonice Dost. z: <http://www.vcelifarma.mypage.cz/historie-vcelarstvi-ve>

Hlinecký Matěj /online/. Městská knihovna Chrudim Dost. z: <http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/hlinecky-matej>

HUDEČEK, Ivan. 19. srpna 2013. Včelařství nemusí být jen hobby /online/.

Školský portál Pardubického kraje Dost. z: <http://www.klickevzdelani.cz/Zaci-a-studenti/A-co-ted-po-zvoneni/Kluby-vyuziti-volneho-casu/category/kluby-vyuziti-volneho-casu/vcelarstvi-nemusi-byt-jen-hobby>

JAKUŠ, Miroslav. 14. července 2003. Historie a současnost českého včelařství /online/. Včelařské noviny. Dost. z: <http://www.vcelarskenoviny.cz/index.php/joomlo-page/10-informace/11-historie-a-soucasnost-ceskeho-vcelarstvi>

Je nutná změna systému podpor včelařství. 2.5.2019 /online/. Nová Večerní Praha Dost. z: <http://www.vecerni-praha.cz/je-nutna-zmena-systemu-podpor-vcelarstvi/>

JIRKA, Václav. České a moravské včelařství na křižovatce? In: Zemědělec. Leden 2007

Josef Antonín Janiš. 2018 /online/. <http://www.janis2018.webnode.cz/j-a-janis/>

KLEINOVÁ, Paulína. 5. júna 2020. Ako je to so včelami na Slovensku? Ak by bola zákonom chránená, malo by to opačný efekt, tvrdí včelár /online/. Startitup. Dost. z: <http://www.startitup.sk/ak-by-bola-zakonom-chranena-malo-by-to-opacny-efekt-tvrdi-vcelar/>

KOLÁŘ, Petr. Včelařství je jedním ze základních předpokladů zdravého zemědělství, říká ministr zemědělství Miroslav Toman. In: Včelařství 1/2019

Kolejne spotkanie w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi /online/. Pszczelarz polski. Polski Związek Pszczelarski Dost. z: <http://www.pzp.biz.pl/2021/01/28/kolejne-spotkanie-w-ministerstwie-rolnictwa-i-rozwoju-wsi/>

KOLOMÝ, Jan, TÁBORSKÝ, Petr. Zpráva o stavu včelařství – 2017. In: Včelařské noviny. Leden 2018

KŘÍŽ, V. 2020. Historie /online/. ZO ČSV České Budějovice Dost. z: <http://www.vcelar.info/budejovicti-vcelari/historie/>

LEINERT, Ondřej. 19.9.2014. Včelář: Kdybych šel s medem do hypermarketů, spíš bych si tím uškodil /online/. Deník.cz Dost. z: <http://www.denik.cz/praha/vcelar-kdybych-sel-s-medem-do-hypermarketu-spis-bych-si-tim-uskodil-20140919-38i7.html>

Letošní zimu v Česku nepřežila pětina včelstev. 18.5.2020 /online/. Agropress.cz Dost. z: <https://www.agropress.cz/letosni-zimu-v-cesku-neprezila-petina-vcelstev/>

LINC, Ondřej. 14. září 2013. Drsný konkurenční boj českých včelařů: zlámaná žebra i hořící garáže /online/. Lidovky.cz Dost. z: http://www.lidovky.cz/byznys/firmy-a-trhy/drsny-konkurencni-boj-ceskych-vcelaru-zlamana-zebra-i-horici-garaze.A130913_153919_firmy-trhy-mev

Lorenzo L. Langstroth. Historical Marker /online/. Explore PAhistory.com
<http://www.explorepahistory.com/hmarker.php?markerID=1-A-3-FE>

MACHÁČEK, Tomáš. Historie včelařství /online/. Středočeský kraj. Oddělení zemědělství a lesnictví Dost. z: <http://www.kr-stredocesky.cz/web-zivotni-prostredi/vcelarstvi-historie>

MAREŠ, Jan. 18. dubna 2002. O včelaři Oettlovi z Podbořanska. Jak dnes zapomenutý kněz položil základy včelařství. In: Svobodný hlas

MAZÚCHOVÁ, Sára. 25. října 2019. Včelaři ve sporu o dotace. Dominantní svaz chce zajistit své členy /online/. iDnes Dost. z: http://www.ekonomika/domaci/cesky-svaz-vcelaru-pracovni-spolecnost-nastavkovych-vcelaru-evropske-dotace.A191024_173145_ekonomika_maz

Medová katastrofa. Včelaři dokonce musí své včely naopak krmit. 14.8.2020 /online/. Novinky.cz Dost. z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/medova-katastrofa-vcelari-dokonce-musi-sve-vcely-naopak-krmit-40332967>

MĚŠŤAN, Bohumil. Co jsou žluté nohy zač? In: Včelařství 1/2020

Mezi včelaři panují spory. Spolek navrhuje odstříhnout Český svaz včelařů od dotací. 3.5.2019 /online/. Aktuálně.cz Dost. z: <http://www.zpravy.aktualne.cz/ekonomika/mezi-vcelari-panuji-spory-spolek-navrhuje-odstrihnout-cesky/r~e291ac6c6b5311e9ab10ac1f6b220ee8/>

MICHAEL, A. S. Feb 24, 2016. Federal and State Bee Laws and Regulations /online/. Beesource Beekeeping Forums. Dost. z: <http://www.beesource.com/threats/federal-and-state-bee-laws-and-regulations.365923/>

MILIÁN, Jaroslav. 8.6.2020. Když lesy voněly medem /online/. Lesy České republiky Dost. z: <http://www.lesy.cz/casopis-clanek/kdyz-lesy-vonely-medem/>

MINÁRIK, Pavol. 31.7.2019. V Polsku se rozmáhají krádeže včelstva a včelích úlů /online/. Novinky.cz Dost. z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/clanek/v-polsku-se-rozmahaji-kradeze-vcelstva-a-vcelich-ulu-40291738>

MOCKOVÁ, Zuzana. 25.9.2014. Med ze supermarketu koupí leda břídil, říká včelař /online/. Aktuálně.cz Dost. z: <https://www.magazin.aktualne.cz/med-ze-supermarketu-koupi-leda-bridil-rika-vcelar/r~fb6644b4432611e4ae690025900fea04/>

MOTYKA, Milan. Projekt Po stopách brtnictví. In: Moderní včelař 3/2018
Někdejší gigant Včelpo je na prodej, svaz včelařů už nechce jeho potíže řešit. 11.

říjen 2017 /online/. Český rozhlas Brno Dost. z: <http://www.bрно.rozhlas.cz/nekdejsi-gigant-vcelpo-je-na-prodej-svaz-vcelaru-uz-nechce-jeho-potize-resit-6459983>

NIEDERMAYEROVÁ, Jana. 28.9.2018. Je smutné, že jsme včelařská velmoc, ale čistě český med lidé v obchodech téměř nenajdou, říkají majitelé největšího rodinného včelařství v Česku /online/. Hospodářské noviny Dost. z: <http://www.biznys.ihned.cz/cl-66259830-je-smutne-ze-jsme-vcelarska-velmoc-ale-ciste-cesky-med-lide-v-obchodech-temer-nenajdou-rikaji-majitele-nejvetsiho-rodinneho-vcela...>

NOVÁK, Radek. 8. listopadu 2018. Včelařské patenty Marie Terezie /online/. Radkův poznámkový blok Dost. z: <http://www.infojet.cz/blog/vcelarske-patenty-marie-terezie/>

Novela zákona o rostlinolékařské péči účinná od 1.7.2023. 29.září 2022 /online/. Foodnet. Informační systém PK ČR. Aktuality Dost. z: <https://www.foodnet.cz/cs/aktuality/4855-novela-zakona-o-rostlinolekarske-peci-ucinna-od-1-7-2023>

O nás. ZO ČSV Skuteč /online/. Včelaři Skuteč Dost. z: <http://www.vcelariskutec.cz/o-nas/>

Osobnosti včelařství- Francois Huber. 1.4.2017 /online/. Český svaz včelařů, z.s. Základní organizace Nejdek Dost. z: <http://www.vcelari-nejdek.cz/odborne-informace/osobnosti-vcelarstvi/osobnosti-vcelarstvi-francois-huber.html>

Osobnosti včelařství- Lorenzo Lorraine Langstroth. 1.8.2017 /online/. Český svaz včelařů, z.s. Základní organizace Nejdek Dost. z: <http://www.vcelari-nejdek.cz/odborne-informace/osobnosti-vcelarstvi/osobnosti-vcelarstvi-lorenzo-lorraine-langstroth.html>

O včelách a včelaření. Historie /online/. Včelí obchůdek- včelařské potřeby, včelí produkty, med Dost. z: <http://www.vceliobchudek.cz/vceliobchudek/5-O-VCELACH-A-VCELARENI/6-HISTORIE>

PETR, Jaroslav. 30.09.2020. Bolest a strach ve světě bezobratlých: Cítí bolest humři, krabi, olihně a chobotnice? /online/. 100+1 zahraniční zajímavost Dost. z: <http://www.stoplusjednicka.cz/bolest-strach-ve-svete-bezobratlych-citi-bolest-humri-krabi-olihne-chobotnice>

PEUKERTOVÁ, Lucie. 7.7.2020. Včelařské rostliny nejen pro včelaře /online/. Magazín Zahrada Dost. z: <http://www.magazinzahrada.cz/vcelarske-rostliny-nejen-pro-vcelare>

PÍZOVÁ, Nad'a, PÍZ, Jiří. Kongres Apislavia 2018 In: Moderní včelař 10/2018
Profesionální včelařství v ČR je roztržštěné, chybí včelařský zákon /online/.
Techagro Dost. z: <http://www.bvv.cz/techagro/aktuality/profesionalni-vcelarstvi-v-cr-j-roztristene-chybi/>

Před 150 lety zatočil Franz Hruschka. A vytekl med. 7.7.2015 /online/. Česká
televize Dost. z: <http://www.ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1561272-pred-150-lety-zatocil-franz-hruschka-a-vytekli-med>

PŘIBÍK, Oldřich. 18.05.2020. Letošní zimu v Česku nepřežila podle průzkumu
pětina včelstev /online/. Zemědělec. Odborný a stavovský týdeník Dost. z:
<https://zemedelec.cz/letosni-zimu-v-cesku-neprezila-podle-pruzkumu-petina-vcelstev/>

PŘIDAL, Antonín. Historie včelařství v obrazech /online/. Včelí produkty- cvičení
Dost. z: <http://www.mendelu.apridal.cz/skripta/hist/hist.htm>

PŘIDAL, Antonín. Včela medonosná a její plemena. In: Včelařství 2/2005

PUMPR, Pavel. Vývoj právní úpravy včelařství na našem území I-XII. In: Včelařství
1-12/2018

RADTKE, Jens. Wichtige rechtliche Regelungen für Imker /online/. Landesinstitut
für Bienenkunde, Hohen Neuendorf Dost. z: <http://www.imkerverein-lichtenrede.de/imkerrecht-gesetze-verordnungen/>

ROFFET-SALQUE, Mélanie, et al. 14 June 2016. Widespread exploitation of the
honeybee by early Neolithic farmers. In: Nature 534 (7607)

ROOS, Dave. Sep 17, 2018. How Beekeeping Works. The History of Beekeeping
/online/. Howstuffworks Dost. z:
<http://www.animals.howstuffworks.com/insects/beekeepingl.htm>

TÁBORSKÝ, Petr. Spolek krušnohorských včelařů. In: Moderní včelař 5/2016

TARNACKI, Jennifer. Dec 22, 2019. Honeybee Rights in Ancient Ireland /online/.
The Startup Dost. z: <http://www.medium.com/swlh/honeybee-rights-in-ancient-ireland-e8f480206210>

TAUŠIKOVÁ, Jana. 7. dubna 2020. Tiskové zprávy. Patent na ochranu včel-
tisková zpráva. 8. dubna 1775 vydala Marie Terezie patent na ochranu včel /online/.
Národní zemědělské muzeum Kačina Dost. z: <http://www.nzm.cz/pro-media/tiskove-zpravy/patent-na-ochranu-vcel-tiskova-zprava>

TEXL, Petr. 100 let Adamcovy míry II. In: Moderní včelař 3/2004

The Place of Beekeeping in the World. April 20, 2019 /online/. Bee Health Dost. z: <http://www.bee-health.extension.org/the-place-of-beekeeping-in-the-world/>

Účast českých včelařů na veletrhu Apimondia 2019 v Montrealu. 18.09.2019 /online/. Velvyslanectví České republiky v Ottawě Dost. z: http://www.mzv.cz/ottawa/cz/obchod_a_ekonomika/ucast_ceskych_vcelaru_na_veletrhu.html

Včela květná (*Apis florea*) /online/. Atlas Zvířat.cz Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-kvetna-343>

Včela medonosná /online/. Včelařské potřeby JaHan s. r. o. Praha-Radvánovice. Dost. z: <https://jahan.cz/vcela-medonosna>

Včela medonosná /online/. ZOO Chleby. Dost. z: <http://www.zoochleby.cz/vcela-medonosna-5952>

Včela obrovská (*Apis dorsata*) /online/. Atlas Zvířat.cz Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-obrovska-342>

Včelárstvo na Slovensku má viac ako tisícročnú tradíciu. August 16, 2013 /online/. Týždenník Slovenka Dost. z: <http://www.slovenka.zenskyweb.sk/vcelarstvo-na-slovensku-ma-viac-ako-tisicrocnu-tradiciu>

Včelaření, aneb společenský užitek, ale i zábava. 12.09.2015 /online/. Obec Tisová u Nejdku Dost. z: <http://www.obec-tisova-u-nejdku.cz/news/vcelareni-v-nejdku-a-okoli-zo-csv-nejdek/>

Včelaření ve starověkém Egyptě. In: Včelařství 1/2021

Včelařství: Česko je světovou velmocí. 28.12.2018 /online/. Businessinfo.cz Dost. z: <http://www.businessinfo.cz/clanky/vcelarstvi-cesko-je-svetovou-velmoci/>

Včelařství na Ukrajině: jak začít rozvíjet podnikání. 2018 /online/. Hoboetc Dost. z: <http://www.hoboetc.com/biznes/1504-pchelovodstvo-v-ukraine-kak-nachat-razvivat-biznes.html>

Včela skalní (*Apis laboriosa*) /online/. Atlas Zvířat.cz Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-skalni-349>

Včela východní (*Apis cerana*) /online/. Atlas Zvířat.cz Dost. z: <http://www.atlaszvirat.cz/vcela-vychodni-341>

Včelí jed. Využití včelího jedu. Složení včelího jedu. Toxicita pro člověka /online/. Domácí med Dost. z: <http://www.domacimed.cz/vceli-jed>

Významní členové naší organizace: Otakar Brenner (1886-1975) /online/. ZO ČSV

Struhařov- Včelaři z Kamenice a okolí Dost. z: <http://www.vcelaristruharov.cz/vyznamni-clenove-nasi-organizace-otakar-brenner-1886-1975/>

YAGODA, Maria. December 6, 2019. What is Melipona Honey and Why Is It So Good? /online/. Food and Wine Dost. z: <http://www.foodandwine.com/lifestyle/melipona-honey-yucatan-mexico>

Asociace včelařských spolků- svaz, a.s. /online/. Dost. z: <http://www.avss.cz/nase-cile, příp. nase-cinnost>

Bienen halten, aber wie? Rechtliche Regelungen. 24 Jun 2019 /online/. Bundesministerium der Ernährung und Landwirtschaft Dost. z: <http://www.bmel.de/DE/themen/tiere/nutztiere/bienen/bienen-rechtliche-regelungen.html>

Českomoravská společnost chovatelů, a.s. /online/. Dost. z: <http://www.cmsch.cz/evidence-a-oznacovani-zvirat/vcely/>

Český svaz včelařů. Informace /online/. Dost. z: <http://www.vcelarstvi.cz/cesky-svaz-vcelaru-informace/>

Forum Pirátské strany. Včelařství/Resortní tým zemědělství /online/. Dost. z: <http://www.forum.pirati.cz/viewtopic.php?=-428148start=40>

Honey global production and top producing countries /online/. Tridge Dost. z: <http://www.tridge.com/intelligences/honey/production>

Landesverband für Bienenzucht in Tirol /online/. Dost. z: <http://www.tirolimkerverband.at/tiroler-landesverband-bienenzucht/gesetz-fuer-imker.html>

Pracovní společnost nástavkových včelařů /online/. Dost. z: <http://www.jakzacistvcelarit.cz/pracovni-spolecnost-nastavkovych-vela>

Státní veterinární zpráva. Výročí 50 let /online/. Dost. z: <http://www.svscr.cz/50let/Strom. Druh včela medonosná. Apis mellifera. Linnaeus, 1758 /online/. BioLib.cz Dost. z: http://www.biolib.cz/cz/taxontree/id70379/>

Výzkumný ústav včelařský /online/. Dost. z: <http://www.beedol.cz>

Výzkumný ústav včelařský v Dole /online/. Gate2Biotech Dost. z: <http://www.gate2biotech.cz/veda-a-vyzkum/vyzkumny-ustav-vcelarsky-v-dole/>

3. Seznam použitých právních předpisů

Ley de protección y fomento agrícola. Nueva Ley publicada en el Periódico Oficial del Estado No. 65 del 16 de agosto de 1995. Chihuahua/México

Nařízení vlády č. 197/2005 Sb. Nařízení vlády o stanovení podmínek dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-197>

Nařízení vlády č. 390/2003 Sb. Nařízení vlády, kterým se stanoví pravidla použití příjmů Pozemkového fondu České republiky k podpoře obnovy včelstev /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003/390>

Vyhláška č. 37/1963 Sb. Vyhláška ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství o ochraně včel, vod a ryb při hubení škůdců rostlin chemickými prostředky /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-37>

Vyhláška č. 38/2001 Sb. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-38>

Vyhláška č. 72/2013 Sb. Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení nálezů a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, ve znění pozdějších předpisů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-72>

Vyhláška č. 76/2003 Sb. Vyhláška, kterou se stanoví požadavky na přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-76>

Vyhláška č. 289/2007 Sb. Vyhláška o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-289>

Vyhláška č. 342/2012 Sb. Vyhláška o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemístování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých veterinárních činnostech /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-342>

Vyhláška č. 448/2006 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení plemenářského zákona /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-448>

Vyhláška o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin č. 327/2012 Sb. (vybraná ustanovení). In: Ochrana včel. Český svaz včelařů, o.s. Praha

Vyhláška ze dne 31. ledna 2018 o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a

o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbírká zákonů Česká republika. Částka 12

Vyhláška ze dne 30. října 2003, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů, a o veterinárních požadavcích na živočišné produkty /online/. Sagit, právní a ekonomické nakladatelství Dost. z:

<http://www.sagit.cz/info/sb03375>

Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-40>

Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 110/1997 Sb. Zákon o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-110>

Zákon č. 115/2000 Sb. Zákon o poskytování náhrad za škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-115>

Zákon č. 154/2000 Sb. Zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon) /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-154>

Zákon č. 166/1999 Sb. Zákon o veterinární péči a o znění některých souvisejících zákonů (veterinární zákon) /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-166>

Zákon č. 242/2000 Sb. Zákon o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992, o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-242>

Zákon č. 247/2022 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-247>

Zákon č. 252/1997 Sb. Zákon o zemědělství /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252>

Zákon č. 326/2004 Sb. Zákon o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-326>

Zákon č. 356/2003 Sb. Zákon o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých zákonů /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-356>

Zákon č. 541/2020 Sb. Zákon o odpadech /online/. Zákony pro lidi.cz Dost. z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-541>

Zákon na ochranu zvířat proti týrání /online/. Poradna.net Dost. z:

<http://www.tera.poradna.net/articles/1870758-zakon-na-ochranu-zvirat-proti-tyrani>

117/1852 ř.z. Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích /online/. Dost. z:

<http://www.spcp.prf.cuni.cz/lex/tz-1852.htm>

946/1811 Sb. zák. soud, znění účinné od 1.1.1917 do 31.12.1965 /online/.

Ministerstvo spravedlnosti Dost. z: <http://www.beck-online.cz>

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 22.7.1969, č.j. 7 Co 233/1969JUD1055CZ-JUD1055CZ-7 – Ušlý medový výnos jako jiná škoda

JUD6537CZ-JUD6537CZ-2 Cz 6/78 – Náhrada škody při úhynu včel v důsledku chemického postřiku

Rozsudek Krajského soud v Hradci Králové ze dne 11.8.1998, č.j. 19 Co 740-97, JUD137 19CZ-JUD137 19CZ Omezení práv vlastníka a obtěžování včelami

JUD15348CZ-JUD15348CZ-RV I 808/28 – Ručení chovatele za škodu poštipáním včelami

JUD16503CZ-JUD16503CZ-12633/20 – Ochrana veřejného pořádku obcí a chov včel

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.5.2004, č.j. 22 Cdo 1421/2003 JUD26660CZ-JUD26660CZ- Neoprávněný zásah do vlastnického práva

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29.8.2012, č.j. 4 Ads 114/2011-105 JUD164260CZ-JUD164260CZ-4 Zásada zákazu dvojího přičítání; Uvádění potravin do oběhu

Znalecký posudek číslo ZP 19/03 ze dne 7.8.2019, vyhotovený MVDr. Petrem Dlouhým, soudním znalcem z oboru zemědělství, odvětví včelařství. Posouzení míry obtěžování lidí na vlastním pozemku včelami ze sousedního pozemku a navržená opatření

5. Seznam ostatních zdrojů

Deutscher Imkerbund e.V. Jahresbericht 2017/2018. 2018

HEREDERO DEL CAMPO, Carlos. Protección jurídico de las abejas. Especial referencia a la normativa de Castilla y León. Universidad de León, curso 2018/2019

JELÍNEK, Radovan, TOMEŠ, Jiří, a kolektiv: Školní atlas Dnešní svět. Praha: Nakladatelství TERRA, 1996, 1997

Österreichisches Imkereiprogramm 2020-2022. Bundesministerium Nachhaltigkeit und Tourismus. Wien 2019

Včelařův rok. Odbor životního prostředí a zemědělství Krajského úřadu Zlínského kraje

Právní úprava včelařství na území ČR

Abstrakt

Práce je ve své hlavní podstatě zaměřená především na problematiku právní úpravy ve vztahu ke včelařství v současné České republice, ovšem ve svém rozsahu nahlíží na fenomén včelařství z mnohem širšího pohledu. V první řadě představuje problematiku včelařství jako takového a stávající situace tohoto oboru v České republice i jinde ve světě, věnuje se jeho dlouhému historickému vývoji a otázce právních vztahů v jeho souvislostech, přičemž opět zvláštní důraz klade na situaci v českých zemích v tomto ohledu. Včelařství, založené nejprvotněji na sběru produktů včely medonosné obecně v evropském případě, resp. posléze přímo na její domestikaci, zde má svou bohatou tradici – a už od středověku (a samozřejmě, v některých jiných částech světa od dob ještě starších) mohly být přinejmenším některé aspekty s ním související předmětem různých nařízení právní povahy. Práce tak mj. sleduje také kontinuitu (anebo vlastně diskontinuitu) takových právních kroků ve vztahu ke včelařství od prvních známých počátků až po současnost. To vše svým způsobem vytváří jistý předstupeň právě k otázce stávající právní úpravy v českém prostředí. Tu můžeme označit za značně roztržitou, i v prosté souvislosti s tím, kterak se včelařství a jeho činnost prolíná se širšími sférami lidské činnosti, příp. širšími otázkami. Připomeňme oblast zemědělství či nejkonkrétněji živočišné výroby, potravinářského, příp. kosmetického průmyslu, záležitost ochrany životního prostředí... Specifikem zde mohou být jistě i otázky, zasahující do občanskoprávní roviny. Vlastně nelze ani říci, že by zde v současnosti existovala nějaká právní úprava, vztahující se jmenovitě ke včelařství (a tady se může nabízet jistý kontrast se situací v českých zemích v některých mezidobích během uplynulých staletí, stejně jako s aktuální situací v některých jiných zemích). Jeden ze smyslů práce tak můžeme spatřovat též v otázce, zda by se situace v tomto ohledu mohla nějakým způsobem změnit.

Klíčová slova: historie včelařství, právní úprava, včelařství

Legal regulation of beekeeping in the territory of the Czech Republic

Abstract

The work is intent, in its main substance, on the problems of law arrangement which refers to the beekeeping in the actual Czech Republic; indeed, in its extent, it examines the phenomenon of beekeeping in a much broader sight. Primarily, it presents the problems of beekeeping as such and the actual situation of this field of activity in the Czech Republic and elsewhere in the world, it is dedicating to its long historical development and questions of the law relations in its context, and, at one, it particularly accentuates the situation in the Czech countries in such a respect again. The beekeeping, most primarily based on collection of products of the honey-bee generally in Europe's case, or afterwards directly on its domestication, has there a rich tradition – and as early as from the Middle Ages (and naturally, in some other parts of the world since the times even older), at least some relative aspects could be an object of the law nature's various regulations. Thus, the work, among others, also traces a continuity (or discontinuity as a matter of fact) of such law steps towards the beekeeping from the first known beginnings until the present times. In its way, it all is creating a certain first stage just towards the contemporary law arrangement's question in the Czech setting. It may be termed as considerably split, also in a simple connection with the fact that the beekeeping and its activities are penetrating through broader spheres of human activities, or broader questions. Let's mention the spheres of agriculture or, most concretely, animal production, food, if need be cosmetic industry, the environmental protection's affaires... Surely, there a specific can be the questions reaching to the civil law too. In fact, it isn't possible to say, in the present there would exist a law arrangement relating to the beekeeping explicitly (and there could be offered a contrast to the situation in the Czech countries in some intervals during the past centuries, as well as the present situation in some other countries). Thus, we can perceive a sense of the work likewise in the query whether the situation in this respect could be changed in some manner.

Key words: beekeeping, history of beekeeping, law arrangement